This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 08156023 1

7720

Robert Lenox Kennedy.

BWHK
L35
L21
Tacitus

BWHK
L35.L21

Tacitus
Coll. works
Latin
1793

C. CORNELIUS
TACITUS.
TOMUS II.

Tom. 2.

C. Bison del. L. Lempereur Sculp

C. CORNELII
TACITI
QUÆ EXSTANT OPERA.

Recensuit J. N. Lallemand.

TOMUS II.

PARISIIS,

Typis Fratrum Barbou, viâ Mathurinensium.

M DCC XCIII.

LENOX LIBRARY
NEW YORK

BREVIARIUM

LIBRI UNDECIMI.

VALERIUS Asiaticus a Suilio & Sosibio accusatur : in urbem rapitur : clam auditur : fraude Vitellii evertitur : securè moritur. Ob somnium interfecti. In perfidiam advocatorum lex Cincia poſtulatur, inſtigante Silio, repugnante Suilio, & aliis. Princeps advocatis prœmia definit. Parthi discordant. Gotarzes pulsus vires reparat : pacem dein cum Bardane init. Iterum dissident. Bardanes victor a suis cæsus. Gotarzes regnat. Ludi seculares. Domitius Nero spe deſtinatur imperio. Messallina Silium deperit ; at Claudius aliud agit : leges fert : novas litteras format : haruspices firmat. Cherusci regem Româ petunt ; qui gratus primò, mox vilescit : in eum surgitur, ipse quoque se parat. Chaucos rebelles Corbulo reprimit : severitas ejus in milites. Frisios componit. Ganascum cædit. Ardor ejus a

Claudio inhibitus. Curtii Rufi obscuritas & incrementa. Novius deprehensus cum ferro in principem. Quæſtorum munus & numerus. Galli civitatem plenam adfectant : contradicitur : sed princeps ab eorum ſtat partibus : igitur impetrant, & primò quidem Ædui. Patricii suppleti. Senatus purgatus. Luſtrum conditum. Messallina ruit, præcipiti etiam Silio, cui palam nubit. Unde turbantur aulici, deliberantque. Narcissus per pellices rem defert. Claudius, consultis amicis, trepidat. Messallina bacchatur : preces per Vestalem parat. Narcissus principem nutantem firmat, & incitat : preces amolitur. Supplicia sontium. Mneſter & Traulus fruſtra se excusant. Claudium languentem prævenit Narcissus. Messallina a Tribuno interficitur, Claudio nec quærente, nec curante. Hæc geſta annis fere duobus.

Coss. { Ti. Claudio Cæsare IV. L. Vitellio III.
A. Vitellio, L. Vipſtano.

C. CORNELII
TACITI
ANNALIUM
LIBER UNDECIMUS.

I. NAM Valerium Asiaticum bis consulem, fuisse quondam adulterum ejus credidit: pariterque hortis inhians, quos ille a Lucullo cœptos insigni magnificentiâ extollebat, Suilium accusandis utrisque immittit. Adjungitur Sosibius, Britannici educator, qui per speciem benevolentiæ moneret Claudium, *cavere vim atque opes principibus infensas : præcipuum auctorem*

Asiaticum interficiendi Cæsaris, non extimuisse in concione populi Romani fateri, gloriamque facinoris ultro petere : clarum ex eo in urbe, diditâ per provincias famâ, parare iter ad Germanicos exercitus ; quando genitus Viennæ, multisque & validis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes promptum haberet. At Claudius, nihil ultra scrutatus, citis cum militibus, tamquam opprimendo bello, Crispinum prætorii præfectum misit : a quo repertus eſt apud Baias, vinclisque inditis, in urbem raptus.

II. Neque data senatûs copia : intra cubiculum auditur, Messallinâ coram, & Suilio *corruptionem militum, quos pecuniâ & ſtupro in omni flagitio obſtrictos* arguebat, exin *adulterium Poppææ*, ac poſtremùm *mollitiam corporis* objectante : ad quod victo silentio, prorupit reus, &, *interroga*, inquit, *Suili, filios tuos : virum me esse fatebuntur* : ingressusque defensionem, commoto majorem in modum Claudio, Messallinæ quoque lacrymas excivit : quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium, ne elabi reum sineret. Ipsa ad perniciem Poppææ feſtinat, subditis, qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent ; adeo ignaro Cæsare, ut, paucos poſt dies, epulantem apud se ma-

ritum ejus Scipionem percunctaretur, *cur sine uxore diſcubuiſſet?* atque ille *functam fato* responderet.

III. Sed consultanti super absolutione Asiatici, flens Vitellius, commemoratâ *vetuſtate amicitiæ, utque Antoniam principis matrem pariter obſervaviſſent*, dein, percursis *Asiatici in rempub. officiis, recentique adversus Britanniam militia*, quæque alia conciliandæ misericordiæ videbantur, *liberum ei mortis arbitrium* permisit: & secuta sunt Claudii verba, in eamdem clementiam. Hortantibus dehinc quibusdam *inediam & lenem exitum, remittere beneficium* Asiaticus ait: & usurpatis, quibus insueverat, exercitationibus, lauto corpore, hilare epulatus, quum sè *honeſtiùs calliditate Tiberii, vel impetu C. Cæsaris periturum* dixisset, *quàm quòd fraude muliebri, & impudico Vitellii ore caderet*, venas exsolvit: viso tamen antè rogo, jussoque *transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur:* tantum illi securitatis novissimæ fuit.

IV. Vocantur poſt hæc patres, pergitque Suilius addere reos equites Romanos inluſtres, quibus Petra cognomentum. Et causa necis, quòd domum suam Valerii & Poppææ congressibus præbuissent: verùm *nocturnæ quietis species* alteri

objecta, *tamquam vidisset Claudium, ſpiceâ coronâ evinctum, ſpicis retro converſis: eâque imagine gravitatem annonæ dixiſſet.* Quidam *pampineam coronam albentibus foliis visam, atque ita interpretatum* tradidere, *vergente autumno mortem principis oſtendi.* Illud haud ambigitur, qualicumque insomnio ipsi fratrique perniciem allatam. Seſtertium quindecies, & insignia præturæ Crispino decreta. Adjecit Vitellius seſtertium decies Sosibio; *quòd Britannicum præceptis, Claudium consiliis juvaret.* Rogatus sententiam & Scipio: *Quum idem*, inquit, *de admissis Poppææ sentiam, quod omnes, putate me idem dicere, quod omnes*, eleganti temperamento inter conjugalem amorem, & senatoriam necessitatem.

V. Continuus inde & sævus accusandis reis Suilius, multique audaciæ ejus æmuli: nam cuncta legum & magiſtratuum munia in se trahens princeps, materiam prædandi patefecerat: nec quidquam publicæ mercis tam venale fuit, quàm advocatorum perfidia: adeo ut Samius, insignis eques Romanus, quadringentis nummorum millibus Suilio datis, & cognitâ prævaricatione, ferro in domo ejus incubuerit. Igitur, incipiente C. Silio, consule designato, cujus de potentia & exitio in

tempore memorabo, conſurgunt patres, legemque Cinciam flagitant; quâ cavetur antiquitus, *ne quis ob cauſam orandam, pecuniam donumve accipiat.*

VI. Deinde, obſtrepentibus his, quibus ea contumelia parabatur, diſcors Suilio Silius acriter incubuit, *veterum oratorum exempla* referens, *qui famam in poſteros, præmia eloquentiæ cogitaviſſent pulcherrima: alioquin & bonarum artium principem ſordidis miniſteriis fœdari; ne fidem quidem integram manere, ubi magnitudo quæſtuum ſpectetur: quòd ſi in nullius mercedem negotia tueantur, pauciora fore: nunc inimicitias, accuſationes, odia, & injurias foveri, ut, quomodo vis morborum pretia medentibus, ſic fori tabes pecuniam advocatis ferat: meminiſſent C. Aſinii, & Meſſallæ, ac recentiorum Arruntii & Æſernini: ad ſumma provectos incorruptâ vitâ & facundiâ.* Talia dicente conſule deſignato, conſentientibus aliis, parabatur ſententia, quâ *lege repetundarum tenerentur;* quum Suilius, & Coſſutianus, & ceteri, qui non judicium (quippe in manifeſtos) ſed pœnam ſtatui videbant, circumſiſtunt Cæſarem, antè acta deprecantes. Et poſtquam annuit, agere incipiunt.

VII. *Quem illum tantâ ſuperbiâ eſſe, ut æternitatem famæ ſpe præſumat? uſui &*

rebus subsidium præparari, ne quis inopiâ advocatorum potentioribus obnoxius sit: neque tamen eloquentiam gratuitò contingere: omitti curas familiaris, ut quis se alienis negotiis intendat: multos militiâ, quosdam exercendo agros tolerare vitam: nihil a quoquam expeti, nisi cujus fructus antè providerit. Facile Asinium, & Messallam, inter Antonium & Auguſtum bellorum præmiis refertos, aut ditium familiarum heredes Æserninos & Arruntios, magnum animum induisse: prompta sibi exempla, quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari soliti sint: se modicos senatores; quietâ repub. nulla, nisi pacis, emolumenta petere. Cogitaret plebem, quæ togâ enitesceret: sublatis ſtudiorum pretiis, etiam ſtudia peritura. Ut minùs decora hæc, ita haud fruſtra dicta princeps ratus, capiendis pecuniis posuit modum, usque ad dena ſeſtertia, quem egressi repetundarum tenerentur.

VIII. Sub idem tempus Mithridates, quem imperitasse Armeniis, & ad præsentiam Cæsaris vinctum memoravi, monente Claudio, in regnum remeavit, fisus Pharasmanis opibus. Is rex Iberis, idemque Mithridatis frater, nuntiabat *discordare Parthos: summaque imperii ambigua, minora sine cura haberi.* Nam inter

Gotarzis pleraque ſæva (qui necem fratri Artabano, conjugique ac filio ejus præparaverat, unde metus ejus in ceteros) accivere Bardanen. Ille, ut erat magnis auſis promptus, biduo tria millia ſtadiorum invadit, ignarumque & exterritum Gotarzen proturbat : neque cunctatur, quin proximas præfecturas corripiat, ſolis Seleucenſibus dominationem ejus abnuentibus : in quos, ut patris ſui quoque defectores, irâ magis, quàm ex uſu præſenti accenſus, implicatur obſidione urbis validæ, & munimentis objecti amnis, muroque & commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes, Daharum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renovat : coactusque Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos caſtra contulit.

IX. Tunc, diſtractis Orientis viribus, & quònam inclinarent incertis, caſus Mithridati datus eſt occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda caſtellorum ardua, ſimul Ibero exercitu campos perſultante. Nec enim reſtitere Armenii, fuſo, qui prœlium auſus erat, Demonacte præfecto. Paullulum cunctationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, verſis illuc quibuſdam procerum ; dein litteris Cæſaris coercitus, & cuncta in Mithridaten fluxere, atrociorem, quàm novo regno

conduceret. At Parthi imperatores, quum pugnam pararent, fœdus repente faciunt, cognitis popularium insidiis, quas Gotarzes fratri patefecerat : congressique primò cunctanter , deinde complexi dextras , apud altaria deûm pepigere, *fraudem inimicorum ulcisci, atque ipsi inter se concedere.* Potiorque Bardanes visus retinendo regno : at Gotarzes , ne quid æmulationis exsiſteret, penitus in Hyrcaniam abiit : regressoque Bardani deditur Seleucia, septimo poſt defectionem anno, non sine dedecore Parthorum , quos una civitas tamdiu eluserat.

X. Exin validissimas præfecturas invasit : & reciperare Armeniam, ni a Vibio Marso, Syriæ legato, bellum minitante, cohibitus foret. Atque interim Gotarzes, pœnitentiâ concessi regni , & revocante nobilitate, cui in pace durius servitium eſt, contrahit copias : & huic contra itum ad amnem Erinden : in cujus transgressu multum certato, pervicit Bardanes, prosperisque prœliis medias nationes subegit ad flumen Ginden, quod Dahas Ariosque diſterminat. Ibi modus rebus secundis positus : nam Parthi, quamquam victores, longinquam militiam adspernabantur. Igitur, exſtructis monumentis, quibus opes suas teſtabatur, nec cuiquam antè Arsa-

cidarum tributa illis de gentibus parta, regreditur; ingens gloriâ, atque eò ferocior, & subjectis intolerantior: qui, dolo antè composito, incautum, venationique intentum interfecere, primam intra juventam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares, quàm metum apud hostes quæsivisset. Nece Bardanis turbatæ Parthorum res, inter ambiguos, quis in regnum acciperetur: multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdaten, prolem Phraatis, obsidio nobis datum: dein prævaluit Gotarzes: potitusque regiam, per sævitiem ac luxum adegit Parthos, mittere ad principem Romanum occultas preces, quîs *permitti Meherdaten patrium ad faſtigium* orabant.

XI. Iisdem consulibus ludi seculares, octingentesimo poſt Romam conditam, quarto & sexagesimo, quàm Auguſtus ediderat, spectati sunt. Utriusque principis rationes prætermitto, satis narratas libris, quibus res imperatoris Domitiani composui: nam is quoque edidit ludos seculares; iisque intentiùs adfui, sacerdotio quindecimvirali præditus, ac tum prætor: quod non jactantiâ refero, sed quia collegio quindecimvirûm antiquitus ea cura, & magiſtratus potissimùm exseque-

bantur officia cærimoniarum. Sedente Claudio, Circensibus ludis, quum pueri nobiles equis ludicrum Trojæ inirent, interque eos Britannicus, imperatore genitus, & L. Domitius, adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus, favor plebis acrior in Domitium, loco præsagii acceptus eſt: vulgaturque, *adfuisse infantiæ ejus dracones, in modum cuſtodum;* fabulosa & externis miraculis adsimulata: nam ipse, haudquaquam sui detractor, unam omnino *anguem in cubiculo visam* narrare solitus eſt.

XII. Verùm inclinatio populi supererat, ex memoria Germanici, cujus illa reliqua suboles virilis: & matri Agrippinæ miseratio augebatur, ob sævitiam Messallinæ: quæ semper infeſta, & tùnc commotior, quominus ſtrueret crimina & accusatores, novo & furori proximo amore detinebatur. Nam in C. Silium, juventutis Romanæ pulcherrimum, ita exarserat, ut Juniam Silanam, nobilem feminam, matrimonio ejus exturbaret, vacuoque adultero potiretur. Neque Silius flagitii aut periculi nescius erat: sed certo, si abnueret, exitio, & nonnulla fallendi spe, simul magnis præmiis, opperiri futura, & præsentibus frui, pro solatio habebat: illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum;

egreſſibus adhærescere; largiri opes, honores: poſtremò, velut tranſlatâ jam fortunâ, servi, liberti, paratus principis apud adulterum visebantur.

XIII. At Claudius matrimonii sui ignarus, & munia censoria usurpans, *theatralem populi lasciviam* severis edictis increpuit, *quòd in P. Pomponium consularem* (is carmina scenæ dabat) *inque feminas inluſtres probra jecerat.* Et lege lata, sævitiam creditorum coercuit, *ne in mortem parentum pecunias filiis familiarum fœnori darent.* Fontesque aquarum ab Simbruinis collibus deductos, urbi intulit. Ac novas litterarum formas addidit, vulgavitque; comperto Græcam quoque litteraturam non simul cœptam, absolutamque.

XIV. Primi per figuras animalium Ægyptii sensus mentis effingebant; & antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur, & *litterarum semet inventores* perhibent; *inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intulisse Græciæ, gloriamque adeptos, tamquam repererint, quæ acceperant.* Quippe fama eſt, *Cadmum, classe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorum populis artis ejus auctorem fuisse.* Quidam *Cecropem Athenienſem*, vel *Linum Thebanum*, & *temporibus Trojanis Palamedem Argivum*

memorant, *sexdecim litterarum formas; mox alios, ac præcipuum Simonidem, ceteras reperisse.* At in Italia Etrusci ab Corinthio Demarato, Aborigines Arcade ab Evandro didicerunt: & forma litteris Latinis, quæ veterrimis Græcorum. Sed nobis quoque paucæ primùm fuere: deinde additæ sunt. Quo exemplo Claudius tres litteras adjecit, quæ usui, imperitante eo, poſt oblitteratæ, adspiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiscitis, per fora ac templa fixo.

XV. Retulit deinde ad senatum, super collegio haruspicum, *ne vetuſtissima Italiæ disciplina per desidiam exolesceret: sæpe adversis reipub. temporibus accitos, quorum monitu redintegratas cærimonias, & in poſterum rectiùs habitas: primoresque Etruriæ sponte, aut Patrum Romanorum impulsu, retinuisse scientiam, & in familias propagasse: quod nunc segniùs fieri, publicâ circa bonas artes socordiâ, & quia externæ superſtitiones valescant: & læta quidem in præsens omnia; sed benignitati deûm gratiam referendam, ne ritus sacrorum, inter ambigua culti, per prospera oblitterarentur.* Factum ex eo senatus consultum; *viderent pontifices, quæ retinenda firmandaque haruspicum.*

XVI. Eodem anno Cheruscorum gens

regem Româ petivit, amissis per interna bella nobilibus, & uno reliquo ſtirpis regiæ, qui apud urbem habebatur, nòmine *Italicus*. Paternum huic genus e Flavio, fratre Arminii; mater ex Catumero, principe Cattorum, erat : ipso formâ decorus, & ármis equisque, in patrium nostrumque morem, exercitus. Igitur Cæsar auctum pecuniâ, additis ſtipatoribus, hortatur *gentile decus magno animo capessere. Illum primum, Romæ ortum, nec obsidem, sed civem, ire externum ad imperium.* Ac primò lætus Germanis adventus, atque eò magis, quòd nullis discordiis imbutus, pari in omnes ſtudio ageret; celebrari, coli, modò comitatem & temperantiam nulli invisam, sæpius vinolentiam ac libidines, grata barbaris, usurpans. Jamque apud proximos, jam longiùs clarescere; quum potentiam ejus suspectantes, qui factionibus floruerant, discedunt ad conterminos populos, ac teſtificantur, *adimi veterem Germaniæ libertatem, & Romanas opes insurgere : adeo neminem iisdem in terris ortum, qui principem locum impleat, nisi exploratoris Flavii progenies supra cunctos attollatur? Fruſtra Arminium præscribi : cujus si filius, hoſtili in solo adultus, in regnum venisset, posse extimesci, infectum alimonio, servitio, cultu, omnibus*

externis : at si paterna Italico mens esset ; non alium infensiùs arma contra patriam ac deos penates, quàm parentem ejus exercuisse.

XVII. His atque talibus magnas copias coegere. Nec pauciores Italicum sequebantur : *non enim inrupisse ad invitos, sed accitum* memorabant *: quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum se patruo Arminio, avo Catumero præberet : nec patrem rubori, quòd fidem adversus Romanos, volentibus Germanis sumptam, numquam omisisset : falsò libertatis vocabulum obtendi ab iis, qui privatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, nisi per discordias habeant.* Adſtrepebat huic alacre vulgus ; & magno, inter barbaros, prœlio victor rex ; dein secundâ fortunâ ad superbiam prolapsus, pulsusque, ac rursus Langobardorum opibus refectus, per læta, per adversa, res Cheruscas adflictabat.

XVIII. Per idem tempus Chauci, nulla dissensione domi, & morte Sanquinii alacres, dum Corbulo adventat, inferiorem Germaniam incursavere, duce Gannasco : qui natione Caninefas, auxiliare æs diu meritus, poſt transfuga, levibus navigiis prædabundus, Gallorum maximè oram vaſtabat, non ignarus, dites & imbelles

esse. At Corbulo provinciam ingressus, magna cum cura, & mox gloria, cui principium illa militia fuit, triremes alveo Rheni, ceteras navium, ut quæque habiles, per æſtuaria & fossas adegit: lintribusque hoſtium depressis, & exturbato Gannasco, ubi præsentia satis composita sunt, legiones operum & laboris ignaras, populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit; ne quis agmine decederet, nec pugnam, nisi jussus, iniret: ſtationes, vigiliæ, diurna nocturnaque munia, in armis agitabantur. Feruntque *militem, quia vallum non accinctus, atque alium, quia pugione tantum accinctus foderet, morte punitos*: quæ nimia, & incertum an falsò jacta, originem tamen e severitate ducis traxere: intentumque & magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam adversus levia credebatur.

XIX. Ceterùm is terror milites hoſtesque in diversum adfecit: nos virtutem auximus: barbari ferociam infregere. Et natio Frisiorum poſt rebellionem, clade L. Apronii cœptam, infensa, aut malè fida, datis obsidibus, consedit apud agros a Corbulone descriptos. Idem senatum, magiſtratus, leges imposuit: ac ne jussa exsuerent, præsidium immunivit; missis,

qui majores Chaucos ad deditionem pellicerent, simul Gannascum dolo adgrederentur : nec irritæ, aut degeneres insidiæ fuere adversus transfugam & violatorem fidei. Sed cæde ejus motæ Chaucorum mentes, & Corbulo semina rebellionis præbebat; ut lætâ apud plerosque, ita apud quosdam siniſtrâ famâ : *cur hoſtem conciret? adversa in rempub. casura : sin prosperè egisset, formidolosum paci virum insignem, & ignavo principi prægravem.* Igitur Claudius adeo novam in Germanias vim prohibuit, *ut referri præsidia cis Rhenum* juberet.

XX. Jam caſtra in hoſtili solo molienti Corbuloni hæ litteræ redduntur. Ille, re subitâ, quamquam multa simul offunderentur, metus ex imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud prolocutus, quàm *beatos quondam duces Romanos!* signum receptui dedit. Ut tamen miles otium exsueret, inter Mosam Rhenumque trium & viginti millium spatio fossam perduxit, quâ incerta Oceani vetarentur : insignia tamen triumphi indulsit Cæsar, quamvis bellum negavisset. Nec multò poſt Curtius Rufus eumdem honorem adipiscitur, qui in agro Mattiaco recluserat specus quærendis venis argenti; unde tenuis fructus, nec in longum fuit :

at legionibus cum damno labor, effodere rivos, quæque in aperto gravia, humum infra moliri: quîs ſubactus miles, & quia plures per provincias ſimilia tolerabantur, componit occultas litteras, nomine exercituum, precantium imperatorem, *ut quibus permiſſurus eſſet exercitus, triumphalia antè tribueret.*

XXI. De origine Curtii Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falsa prompſerim; & vera exſequi pudet. Poſtquam adolevit, ſectator quæſtoris, cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumeto, vacuis per medium diei porticibus ſecretus agitat, oblata ei ſpecies muliebris ultra modum humanum, & audita eſt vox; *Tu es, Rufe, qui in hanc provinciam pro conſule venies.* Tali omine in ſpem ſublatus, digreſſusque in urbem, & largitione amicorum, ſimul acri ingenio, quæſturam, & mox, nobiles inter candidatos, præturam principis ſuffragio adſequitur: quum hiſce verbis Tiberius dedecus natalium ejus velaviſſet, *Curtius Rufus videtur mihi ex ſe natus.* Longâ poſt hæc ſenectâ, & adverſus ſuperiores triſti adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, conſulare imperium, triumphi inſignia, ac poſtremò Africam obtinuit: atque ibi defunctus, fatale præſagium implevit.

XXII. Interea Romæ, nullis palam, neque cognitis mox causis, Cn. Novius, eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium principem : nam poſtquam tormentis dilaniabatur, de se noni . . . conscios non edidit, incertùm an occultans. Iisdem consulibus P. Dolabella censuit *ſpectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecuniâ eorum, qui quæſturam adipiſcerentur.* Apud majores virtutis id præmium fuerat, cunctisque civium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magiſtratus : ac ne ætas quidem diſtinguebatur, quin primâ juventâ consulatum ac dictaturas inirent. Sed quæſtores, regibus etiam tum imperantibus, inſtituti sunt : quod lex curiata oſtendit, ab L. Bruto repetita. Mansitque consulibus poteſtas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret : creatique primùm Valerius Potitus, & Æmilius Mamercus, LXIII anno poſt Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliscentibus negotiis, duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, ſtipendiariâ jam Italiâ, & accedentibus provinciarum vectigalibus. Pòſt, lege Sullæ, viginti creati supplendo senatui, cui judicia tradiderat : & quamquam equites judicia recuperavissent ;

quæſtura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuitò concedebatur, donec sententiâ Dolabellæ velut venundaretur.

XXIII. A. Vitellio, L. Vipſtano consulibus, quum de supplendo senatu agitaretur, primoresque Galliæ quæ *Comata* appellatur, fœdera & civitatem Romanam pridem adsecuti, jus adipiscendorum in urbe honorum expeterent, multus ea super re variusque rumor, & ſtudiis diversis apud principem certabatur, adseverantium; *non adeo ægram Italiam, ut senatum suppeditare urbi suæ nequiret: ſufſecisse olim indigenas consanguineis populis, nec pœnitere veteris reipub. Quin adhuc memorari exempla, quæ priscis moribus ad virtutem & gloriam Romana indoles prodiderit. An parum, quòd Veneti & Insubres curiam inruperint, nisi cœtus alienigenarum, velut captivitas, inferatur? quem ultra honorem residuis nobilium? aut si quis pauper e Latio senator foret? oppleturos omnia divites illos, quorum avi proavique, hoſtilium nationum duces, exercitus noſtros ferro vique ceciderint, divum Julium apud Alesiam obsederint. Recentia hæc: quid si memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & ara Romana manibus eorumdem proſtratis. Fruerentur sanè vocabulo civitatis: sed insignia*

patrum, decora magiſtratuum, ne vulgarent.

XXIV. His atque talibus haud permotus princeps, & ſtatim contra disseruit, &, vocato senatu, ita exorsus eſt: *Majores mei (quorum antiquissimus Clausus, origine Sabinâ, simul in civitatem Romanam, & in familias patriciorum adscitus eſt) hortantur, uti paribus consiliis rempub. capessam, transferendo huc, quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro Julios Albâ, Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo, &, ne vetera scrutemur, Etruriâ Lucaniâque, & omni Italiâ, in senatum accitos. Poſtremò ipsam ad Alpes promotam, ut non modò singuli viritim, sed terræ gentesque in nomen noſtrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & adversus externa floruimus, quum Transpadani in civitatem recepti, quum, specie deductarum per orbem terræ legionum, additis provincialium validissimis, fesso imperio subventum eſt. Num pœnitet Balbos ex Hispania, nec minùs insignes viros e Gallia Narbonensi transivisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noſter Romulus tantum sapientiâ valuit, ut plerosque populos eodem die hoſtes, dein cives habuerit. Advenæ in-*

nos regnaverunt. Libertinorum filiis magistratus mandari, non, ut plerique falluntur, repens, sed priori populo factitatum eſt. At cum Senonibus pugnavimus: scilicet Volsci & Æqui, numquam adversam nobis aciem inſtruxere! Capti a Gallis sumus: sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitium jugum subivimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breviore spatio, quàm adversus Gallos, confectum: continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, affinitatibus noſtris mixti, aurum & opes suas inferant potiùs, quàm separati habeant. Omnia, patres conscripti, quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, nova fuere: plebei magiſtratus poſt patricios: Latini poſt plebeios: ceterarum Italiæ gentium poſt Latinos. Inveterascet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.

XXV. Orationem principis secuto patrum consulto, primi Ædui senatorum in urbe jus adepti sunt: datum id fœderi antiquo, & quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano usurpant. Iisdem diebus in numerum patriciorum adscivit Cæsar vetuſtiſſimum quemque e senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis jam reliquis familiarum, quas Romulus *majorum*, & L. Brutus *minorum gentium* appellaverant; exhauſtis

etiam, quas dictator Cæsar lege Cassiâ, & princeps Auguſtus lege Seniâ sublegere. Lætaque hæc in rempub. munia, multo gaudio censoris inibantur. Famosos probris quonam modo senatu depelleret anxius, mitem & recèns repertam, quàm ex severitate prisca, rationem adhibuit; monendo, *secum quisque de se consultaret, peteretque jus exsuendi ordinis: facilem ejus rei veniam: & motos senatu, & excusatos simul propositurum: ut judicium censorum, ac pudor sponte cedentium permixti, ignominiam mollirent.* Ob ea Vipſtanus consul retulit, '*patrem senatûs appellandum esse Claudium: quippe promiscuum* patris patriæ *cognomentum: nova in rempub. merita, non usitatis vocabulis honoranda.* Sed ipse cohibuit consulem, ut nimiùm assentantem: condiditque luſtrum, quo censa sunt civium LXIX centena, & XLIV millia. Isque illi finis inscitiæ erga domum suam fuit: haud multò pòſt, flagitia uxoris noscere ac punire adactus, ut deinde ardesceret in nuptias inceſtas.

XXVI. Jam Messallina facilitatè adulterorum in faſtidium versa, ad incognitas libidines profluebat; quum *abrumpi dissimulationem* etiam Silius, sive fatali vecordia, an imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus, urgebat. *Quippe non*

non eò ventum, ut senectam principis opperirentur: insontibus innoxia consilia; flagitiis manifeſtis, subsidium ab audacia petendum: adesse conscios, paria metuentes. Se cælibem, orbum, nuptiis, & adoptando Britannico paratum: mansuram eamdem Messallinæ potentiam, additâ securitate, si prævenirent Claudium, ut insidiis incautum, ita iræ properum. Segniter hæ voces acceptæ, non amore in maritum; sed ne Silius summa adeptus, spemeret adulteram, scelusque inter ancipitia probatum, veris mox pretiis æſtimaret: nomen tamen matrimonii concupivit, ob magnitudinem infamiæ, cujus apud prodigos novissima voluptas eſt. Nec ultrà exspectato, quàm dum sacrificii gratiâ Claudius Oſtiam proficisceretur, cuncta nuptiarum solennia celebrat.

XXVII. Haud sum ignarus fabulosum visum iri, tantum ullis mortalium securitatis fuisse, in civitate omnium gnara & nihil reticente, nedum consulem designatum, cum uxore principis, prædicta die, adhibitis, qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum causâ, convenisse: atque illam audisse auspicum verba, subisse, sacrificasse apud deos, discubitum inter convivas; oscula, complexus; noctem denique actam licentiâ conjugali. Sed

nihil compositum miraculi causâ, verùm audita scriptaque senioribus tradam.

XXVIII. Igitur domus principis inhorruerat; maximèque, quos penes potentia, &, si res verterent, formido, non jam secretis colloquiis, sed apertè fremere, *Dum hiſtrio cubiculum principis exsultaverit, dedecus quidem inlatum; sed exscidium procul abfuisse: nunc juvenem nobilem, dignitate formæ, vi mentis, ac propinquo consulatu, majorem ad spem accingi: nec enim occultum, quid poſt tale matrimonium superesset.* Subibat sine dubio metus reputantes, *hebetem Claudium, & uxori devinctum, multasque mortes jussu Messallinæ patratas.* Rursus ipsa facilitas imperatoris fiduciam dabat, *si atrocitate criminis prævaluissent, posse opprimi damnatam antequam ream. Sed in eo discrimen verti, si defensio audiretur, utque clausæ aures etiam confitenti forent.*

XXIX. Ac primò Calliſtus jam mihi circa necem C. Cæsaris narratus, & Appianæ cædis molitor Narcissus, flagrantissimâque, eo in tempore, gratiâ Pallas agitavere, *num Messallinam secretis minis depellerent amore Silii, cuncta alia dissimulantes:* dein metu, ne ad perniciem ultro traherentur, desiſtunt; Pallas per ignaviam, Calliſtus prioris quoque regiæ

peritus, & potentiam cautis, quàm acribus consiliis tutiùs haberi. Perſtitit Narcissus; & solum id immutans, ne quo sermone præsciam criminis & accusatoris faceret, ipse ad occasionnes intentus, longâ apud Oſtiam Cæsaris morâ, duas pellices, quarum is corporibus maximè insueverat, largitione ac promissis, & uxore dejecta, plus potentiæ oſtentando, perpulit delationem subire.

XXX. Exin Calpurnia (id pellici nomen) ubi datum secretum, Cæsaris genibus provoluta, *nupsisse Messallinam Silio* exclamat : simul Cleopatram, quæ idem opperiens adſtabat, *an comperisset?* interrogat : atque illa annuente, *cieri Narcissum* poſtulat. Is *veniam in præteritum petens, quòd ei cis Vectios, cis Plautios, dissimulavisset : nec nunc adulteria objecturum* ait : *ne domum, servitia, & ceteros fortunæ paratus reposceret; frueretur immo iis : sed redderet uxorem, rumperetque tabulas nuptiales. An discidium*, inquit, *tuum noſti? nam matrimonium Silii vidit populus, & senatus, & miles : ac ni properè agis, tenet urbem maritus.*

XXXI. Tum potissimum amicorum vocat : primumque rei frumentariæ præfectum Turranium, pòſt Lusium Getam, prætorianis impositum, percunctatur. Qui-

bus fatentibus, tum certatim ceteri circumſtrepunt, *iret in caſtra, firmaret prætorias cohortes, securitati antè, quàm vindictæ consuleret.* Satis conſtat eo pavore offusum Claudium, ut identidem interrogaret, *an ipse imperii potens? an Silius privatus esset?* At Messallina, non alias solutior luxu, adulto autumno, simulacrum vindemiæ per domum celebrat. Urgeri præla, fluere lacus; & feminæ pellibus accinctæ adsultabant, ut sacrificantes vel insanientes Bacchæ: ipsa, crine fluxo, thyrsum quatiens, juxtàque Silius hederâ vinctus, gerere cothurnos, jacere caput, ſtrepente circùm procaci choro. Ferunt Vectium Valentem, lasciviâ in præaltam arborem connisum, interrogantibus *quid adspiceret?* respondisse, *tempeſtatem ab Oſtia atrocem:* sive ceperat ea species, seu fortè lapsa vox in præsagium vertit.

XXXII. Non rumor interea, sed undique nuntii incedunt, qui *gnara Claudio cuncta, & venire promptum ultioni* adferrent. Igitur Messallina Lucullanos in hortos, Silius, dissimulando metu, ád munia fori digrediuntur. Ceteris passim dilabentibus, adfuere centuriones, inditaque sunt vincula, ut quis reperiebatur in publico, aut per latebras. Messallina tamen, quamquam res adversæ consilium eximerent,

ire obviam, & adspici a marito, quod sæpe subsidium habuerat, haud segniter intendit: jussitque, *ut Britannicus & Octavia in complexum patris pergerent.* Et Vibidiam, virginum Veſtalium vetustissimam, oravit, *Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere.* Atque interim, tribus omnino comitantibus (id repente solitudinis erat) spatium urbis pedibus emensa, vehiculo, quo purgamenta hortorum eripiuntur, Oſtienſem viam intrat: nullâ cujusquam miſericordiâ, quia flagitiorum deformitas prævalebat.

XXXIII. Trepidabatur nihilominus a Cæsare: quippe Getæ, prætorii præfecto, haud satis fidebat, ad honeſta seu prava juxtà levi. Ergo Narcissus, adsumptis quibus idem metus, *non aliam spem incolumitatis Cæsaris* affirmat, *quàm si jus militum, uno illo die, in aliquem libertorum transferret; seque* offert *suscepturum.* Ac ne, dum in urbem vehitur, ad pœnitentiam a L. Vitellio, P. Largo Cæcina mutaretur, in eodem geſtamine sedem poscit, sumitque.

XXXIV. Crebra poſt hæc fama fuit, inter diversas principis voces, quum modò incusaret flagitia uxoris, aliquando ad memoriam conjugii, & infantiam liberorum revolveretur, non aliud prolocutum Vi-

tellium, quàm *ô facinus! ô scelus!* Inſtabat quidem Narcissus *aperire ambages, & veri copiam facere:* sed non ideo pervicit, quin suspensa, &, quò ducerentur, inclinatura responderet, exemploque ejus Largus Cæcina uteretur. Et jam erat in adspectu Messallina, clamitabatque *audiret Octaviæ & Britannici matrem;* quum obſtreperet accusator, *Silium & nuptias* referens: simul codicillos, libidinum indices, tradidit, quibus visus Cæsaris averteret. Nec multò pòſt urbem ingredienti offerebantur communes liberi; nisi Narcissus *amoveri eos* jussisset. Vibidiam depellere nequivit, quin multa cum invidia flagitaret, *ne indefensa conjunx exitio daretur.* Igitur *auditurum principem, & fore diluendi criminis facultatem* respondit: *iret interim virgo, & sacra capesseret.*

XXXV. Mirum inter hæc silentium Claudii: Vitellius ignaro propior: omnia liberto obediebant: *patefieri domum adulteri, atque illuc deduci imperatorem* jubet. Ac primùm in veſtibulo, effigiem patris Silii, consulto senatûs abolitam, demonstrat: tum quidquid habitum Neronibus & Drusis, in pretium probri cessisse: incensumque & ad minas erumpentem, caſtris infert, parata concione militum; apud quos, præmonente Narcisso, pauca verba

fecit : nam etsi juſtum dolorem, pudor impediebat. Cohortium clamor dehinc continuus, *nomina reorum & pœnas* flagitantium : admotusque Silius tribunali, non defensionem, non moras tentavit, precatus *ut mors adcceleraretur :* eadem constantia & inluſtres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum, cuſtodem a Silio Messallinæ datum, & indicium offerentem Vectium Valentem, & confessum, & Pompeium Urbicum, ac Saufellum Trogum ex consciis *trahi ad supplicium* jubet. Decius quoque Calpurnianus, vigilum præfectus, Sulpicius Rufus, ludi procurator, Juncus Virgilianus, senator, eâdem pœnâ adfecti.

XXXVI. Solus Mneſter cunctationem attulit, dilaniata veſte, clamitans, *adspiceret verberum notas, reminisceretur vocis, quâ se obnoxium jussis Messallinæ dedisset. Aliis largitione, aut spei magnitudine, sibi ex necessitatè culpam : nec cuiquam antè pereundum fuisse, si Silius rerum potiretur.* Commotum his, & pronum ad misericordiam Cæsarem perpulere liberti, *ne, tot inluſtribus viris interfectis, hiſtrioni consuleretur : sponte an coactus tam magna peccavisset, nihil referre.* Ne Trauli quidem Montani equitis Romani defensio recepta

eſt : is modeſtâ juventâ, sed corpore insigni, accitus ultro, noctemque intra unam a Messallina proturbatus erat, paribus lasciviis ad cupidinem & faſtidia. Suilio Cæsonino, & Plaütio Laterano mors remittitur : huic, ob patrui egregium meritum; Cæsoninus vitiis protectus eſt, tamquam in illo fœdissimo cœtu passus muliebria.

XXXVII. Interim Messallina Lucullanis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnulla spe, & aliquando irâ : tantâ inter extrema superbiâ agebat. Ac ni cædem ejus Narcissus properavisset, verterat pernicies in accusatorem. Nam Claudius, domum regressus, & tempestivis epulis delinitus, ubi vino incaluit, *iri* jubet, *nuntiarique miseræ* (hoc enim verbo usum ferünt) *dicendam ad causam poſtera die adesset.* Quod ubi auditum; & languescere ira, redire amor, ac si cunctarentur, propinqua nox, & uxorii cubiculi memoria timebantur; prorumpit Narcissus, denuntiatque centurionibus & tribuno, qui aderant, *exsequi cædem : ita imperatorem jubere :* cuſtos & exactor e libertis Evodus datus. Isque raptim in hortos prægressus, reperit fusam humi, assidente matre Lepidâ : quæ florenti filiæ haud concors, supremis ejus necessitatibus ad miserationem evicta erat; suade-

batque, *ne percuſſorem opperiretur : tranſiſſe vitam, neque aliud, quàm morti decus, quærendum*. Sed animo per libidines corrupto, nihil honeſtum inerat; lacrymæque & queſtus inriti ducebantur; quum impetu venientium pulsæ fores, adſtititque tribunus per ſilentium, at libertus increpans multis ac ſervilibus probris.

XXXVIII. Tunc primùm fortunam ſuam introſpexit, ferrumque accepit, quod fruſtra jugulo ac pectori per trepidationem admovens, ictu tribuni transfigitur : corpus matri conceſſum. Nuntiatumque Claudio epulanti *periſſe Meſſallinam*, non diſtincto, ſuâ an alienâ manu : nec ille quæſivit; popoſcitque poculum, & ſolita convivio celebravit. Ne ſecutis quidem diebus, odii, gaudii, iræ, triſtitiæ, ullius denique humani affectûs ſigna dedit, non quum lætantes accuſatores adſpiceret, non, quum filios mœrentes. Juvitque oblivionem ejus ſenatus, cenſendo *nomen & effigies privatis ac publicis locis demovendas*. Decreta Narciſſo *quæſtoria inſignia*, leviſſimum faſtigii ejus, quum ſupra Pallantem & Calliſtum ageret. Honeſta quidem, ſed ex quibus deterrima oriebatur, flagitiis inultis.

BREVIARIUM

LIBRI DUODECIMI.

Claudius uxorem quærit. Liberti alii aliam commendant : Agrippina aliis prælata. Dolus in Silanum, adminiſtro Vitellio ; cujus artibus inducti senatus populusque probant infames nuptias. Lex pro inceſto. Seneca poſt exsilium præeſt Neroni : cui sponsa Octavia. Parthi regem Româ petunt Meherdaten, quem a Claudio missum Cassius in regnum ducere conatur : fraus & imperitia obfuit. Gotarzes fraude ac prælio victor obit. Mithridates Ponti regnum affectat : Cotys & Romani resiſtunt. Ii pellunt hoſtem. Uspen expugnant. Zorsines deserit Mithridaten : qui supplex Eunoni : per eum a principe veniam orat, & impetrat. Romam ducitur. Lollia evertitur, & Calpurnia. Pomerium urbis prolatum. Nero a Claudio adoptatus inſtinctu Pallantis. Britannicus depressus. Colonia in Ubios ab Agrippina deducta.

Catti latrones victi. Vannius Suevorum rex a suis victus ; regnum cedit aliis. In Britannia turbæ : quibus obsiſtit Oſtorius. Iceni. Cangi. Brigantes. Caractacus rex prælium in Romanos ausus : ab Oſtorio vincitur, & cum suis Romam perducitur, oſtentaturque. Mascule Cæsarem alloquitur ; veniam impetrat. Britanni vires reparant. Oſtorius moritur, cui Didius succedit. Venusius Britannorum dux. Cartismandua. Nero in viros transit. Britannico præfertur : qui comitatu ſido nudatur. Burrus prætorio præfectus. Agrippina. Vitellius. Prodigia Romæ. Caritas annonæ. Bellum inter Armenios & Iberos, quâ occasione exortum. Rhadamiſtus. Mithridates. Præfecti Romani perfidia. Rhadamiſtus Mithridaten vinclis onerat, & cum suis interimit. Romani de ultione deliberant. Peligni conatus infelix. Parthi Armeniam invadunt. Rhadamiſtus a suis pellitur. Zenobia. Furius relegatus. S C. de mathematicis, & libidinosis feminis. Adulatio in Pallantem. Felix & Ventidius turbant Judæam : Quadratus componit. In Ci-

licia motus ; quem sedat Antiochus rex. Lacus Fucinus emissus cum periculo. Nero ducit Octaviam. Statilius Taurus eversus. Procuratorum poteſtas aucta. Cois immunitas concessa. Bizantiis tributum remissum. Ejus loci situs. Prodigia Claudianæ necis. Agrippinæ in Lepidam æmulatio. Narcissi liberæ voces. Claudius ægrotat : veneno perit. Mors ejus celata, dum Nero imperium capessit. Funus & consecratio Claudii. Geſta hæc annis sex.

Coss.
- C. Pompeio, Q. Veranio.
- C. Antiſtio, M. Suilio Rufo.
- Ti. Claudio V. Ser. Corn. Orfito.
- P. Corn. Sulla, L. Salvio Othone.
- D. Junio Silano, Q. Haterio.
- M. Asinio Marcello, Manio Acilio Aviola.

C. CORNELII
TACITI
ANNALIUM
LIBER DUODECIMUS.

I. Cædi Messallinæ convulsa principis domus, orto apud libertos certamine, quis deligeret uxorem Claudio, cælibis vitæ intoleranti, & conjugum imperiis obnoxio. Nec minore ambitu feminæ exarserant : suam quæque nobilitatem, formam, opes contendere, ac digna tanto matrimonio oſtentare. Sed maximè ambigebatur inter Lolliam Paullinam, M. Lollii consularis filiam, & Juliam Agrippinam, Germanico genitam : huic Pallas, illi Calliſtus, fautores aderant : at Ælia Petina, e familia Tuberonum, Narcisso fovebatur. Ipse modò huc, modò illuc, ut quemque suadentium audierat, promptus, discordan-

tes in consilium vocat, ac *promere sententiam, & adjicere rationes* jubet.

II. Narcissus *vetus matrimonium, familiam communem* (nam Antonia ex Petina erat) *nihil in penatibus ejus novum*, disserebat, *si sueta conjunx rediret, haudquaquam novercalibus odiis usura in Britannicum & Octaviam, proxima suis pignora.* Calliſtus *improbatam longo discidio, ac si rursus adsumeretur, eo ipso superbam : longéque rectiùs Lolliam induci, quando nullos liberos genuisset, vacuam æmulatione, & privignis parentis loco futuram.* At Pallas id maximè in Agrippina laudare, quòd *Germanici nepotem* secum traheret, *dignum prorsus imperatoriâ fortunâ, ſtirpem nobilem, & familiæ Claudiæ quæ poſteros conjungeret; ne femina expertæ ſecunditatis, integrâ juventâ, claritudinem Cæsarum aliam in domum ferret.*

III. Prævaluere hæc, adjuta Agrippinæ inlecebris, quæ ad eum, per speciem necessitudinis, crebrò ventitando, pellicit patruum, ut prælata ceteris, & nondum uxor, potentiâ uxoriâ jam uteretur. Nam ubi sui matrimonii certa fuit, ſtruere majora, nuptiasque Domitii, quem ex Cn. Ænobarbo genuerat, & Octaviæ, Cæsaris filiæ, moliri : quod sine Scelere perpetrari non poterat, quia L. Silano des-

ponderat Octaviam Cæsar; juvenemque & alià clarum, insigni triumphalium, & gladiatorii muneris magnificentiâ, protulerat ad ſtudia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo principis, cui non judicium, non odium erat, nisi indita & jussa.

IV. Igitur Vitellius, nomine censoris serviles fallacias obtegens, ingruentiumque dominationum provisor, quò gratiam Agrippinæ pararet, consiliis ejus implicari, serere crimina in Silanum, cui sanè decora & procax soror, Junia Calvina, haud multùm antè Vitellii nurus fuerat: hinc initium accusationis, fratrumque non inceſtum, sed incuſtoditum amorem ad infamiam traxit: & præbebat Cæsar aures, accipiendis adversum generum suspicionibus caritate filiæ promptior. At Silanus, insidiarum nescius, ac fortè eo anno prætor, repente per edictum Vitellii ordine senatorio movetur, quamquam lecto pridem senatu, luſtroque condito: simul adfinitatem Claudius diremit; adactusque Silanus ejurare magiſtratum, & reliquus præturæ dies in Eprium Marcellum collatus eſt.

V. C. Pompeio, Q. Veranio coss. pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium jam famâ, jam amore inlicito

firmabatur; nec dum celebrare solennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductæ in domum patrui fratris filiæ. Quin & inceſtum, ac, si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec antè omissa cunctatio, quàm Vitellius suis artibus id perpetrandum sumpsit. Percunctatusque Cæsarem, *an jussis populi, an auctoritati senatûs cederet?* ubi ille, *unum se civium, & consensui imparem*, respondit, *opperiri intra palatium* jubet: ipse curiam ingreditur, summamque rempub. agi obteſtans, veniam dicendi ante alios exposcit, orditurque; *Gravissimos principis labores, quis orbem terræ capessat, egere adminiculis, ut domeſticâ curâ vacuus, in commune consulat: quod porro honeſtius censoriæ mentis levamen, quàm adsumere conjugem prosperis dubiisque sociam: cui cogitationes intimas, cui parvos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus adsuefactus, sed qui prima ab juventa legibus obtemperavisset.*

VI. Poſtquam hæc favorabili oratione præmisit, multaque patrum assentatio sequebatur; capto rursus initio, *Quando maritandum principem cuncti suaderent, deligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, sanctimoniâ insignem. Nec diu anquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret:*

datum ab ea ſecunditatis experimentum : & congruere artes honeſtas. Id verò egregium, quòd, provisu deûm, vidua jungeretur principi, sua tantum matrimonia experto : audivisse a parentibus, vidisse ipsos, àrripi conjuges ad libita Cæsarum : procul id a præsenti modeſtia : ſtatueretur immo documentum, quo uxorem imperator acciperet. At enim, nova nobis in fratrum filias conjugia : sed aliis gentibus solennia, neque lege ullâ prohibita : & sobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuisse : morem accommodari, prout conducat, & fore hoc quoque in his, quæ mox usurpentur.

VII. Haud defuere qui certatim, *si cunctaretur Cæsar, vi acturos*, teſtificantes, erumperent curiâ. Conglobatur promiscua multitudo, *populumque Romanum eadem orare* clamitat. Nec Claudius ultrà exspectato, obvium apud forum præbet se gratantibus, senatumque ingressus, *decretum poſtulat, quo juſtæ inter patruos fratrumque filias nuptiæ etiam in poſterum ſtatuerentur.* Neque tamen repertus eſt, nisi unus talis matrimonii cupitor, T. Alledius Severus, eques Romanus, quem plerique *Agrippinæ gratiâ impulsum* ferebant. Versa ex eo civitas, & cuncta feminæ obediebant, non per lasciviam, ut Messallina, rebus Romanis inludenti : adductum, & quasi

virile servitium : palam severitas, ac sæpius superbia : nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret : cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur.

VIII. Die nuptiarum Silanus sibi mortem conscivit : sive eò usque spem vitæ produxerat, seu delecto die, augendam ad invidiam. Calvina, soror ejus, Italiâ pulsa est. Addidit Claudius, *sacra ex legibus Tulli regis, piaculaque apud lucum Dianæ per pontifices danda* : irridentibus cunctis, quòd pœnæ procurationesque incesti id temporis exquirerentur. At Agrippina, ne malis tantum facinoribus notesceret, veniam exsilii pro Annæo Seneca, simul præturam impetrat, lætum in publicum rata, ob claritudinem studiorum ejus, utque Domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis ejusdem ad spem dominationis uterentur : quia Seneca fidus in Agrippinam, memoriâ beneficii, & infensus Claudio, dolore injuriæ, credebatur.

IX. Placitum dehinc non ultra cunctari ; sed designatum consulem, Memmium Pollionem, ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, quâ oraretur Claudius, *despondere Octaviam Domitio* : quod ætati utriusque non absurdum,

& majora patefacturum erat. Pollio haud disparibus verbis, ac nuper Vitellius, censet: despondeturque Octavia, ac, super priorem necessitudinem, sponsus, jam, & gener Domitius, æquari Britannico, ſtudiis matris, arte eorum, quis, ob accusatam Messallinam, ultio ex filio timebatur.

X. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, ut retuli, Meherdaten missi senatum ingrediuntur, mandataque in hunc modum incipiunt: *Non se fœderis ignaros, nec defectione a familia Arsacidarum venire, sed filium Vononis, nepotem Phraatis, accedere adversus dominationem Gotarzis, nobilitati plebique juxtà intolerandam. Jam fratres, jam propinquos, jam longiùs sitos, cædibus exhauſtos: adjici conjuges gravidas, liberos parvos, dum socors domi, bellis infauſtus, ignaviam sævitiâ tegat. Veterem sibi ac publicè cœptam nobiscum amicitiam; & subveniendum sociis virium æmulis, cedentibusque per reverentiam. Ideo regum obsides liberos dari, ut si domeſtici imperii tædeat, sit regressus ad principem patresque, quorum moribus assuefactus rex melior adscisceretur.*

XI. Ubi hæc atque talia dissertavere, incipit orationem Cæsar *de faſtigio Romano, Parthorumque obsequiis*: seque divo

Auguſto adæquabat, *petitum ab eo regem* referens; omiſſâ Tiberii memoriâ, quamquam is quoque miſerat. Addiditque præcepta (etenim aderat Meherdates) *ut non dominationem & ſervos, sed rectorem & cives cogitaret; clementiamque ac juſtitiam, quantò ignara barbaris, tantò toleratiora capeſſeret.* Hinc verſus ad legatos, extollit laudibus *alumnum urbis, ſpectatæ ad id modeſtiæ; ac tamen ferenda regum ingenia, neque uſui crebras mutationes: rem Romanam huc ſatietate gloriæ provectam, ut externis quoque gentibus quietem velit.* Datum poſt hæc C. Caſſio, qui Syriæ præerat, deducere juvenem ripam ad Euphratis.

XII. Eâ tempeſtate Caſſius ceteros præminebat peritiâ legum: nam militares artes per otium ignotæ, induſtriosque aut ignavos pax in æquo tenet. Attamen, quantum sine bello dabatur, revocare priſcum morem, exercitare legiones, curâ, proviſu perinde agere, ac ſi hoſtis ingrueret: ita dignum majoribus ſuis, & familiâ Caſſiâ ratus, per illas quoque gentes celebratâ. Igitur excitis quorum de ſententia petitus rex, poſitisque caſtris apud Zeugma, unde maximè pervius amnis, poſtquam inluſtres Parthi, rexque Arabum Abgarus advenerat, monet Meherdaten, *barbarorum impetus acres cunctatione lan-*

gueſcere, aut in perfidiam mutari : itaque urgeret cœpta. Quod ſpretum fraude Abgari, qui juvenem ignarum, & ſummam fortunam in luxu ratum, multos per dies attinuit apud oppidum Edeſſam. Et vocante Carrhene, *promptaſque res* oſtentante, *ſi citi advenissent*, non cominus Meſopotamiam, ſed flexu Armeniam petunt, id temporis importunam, quia hiems occipiebat.

XIII. Exin nivibus & montibus feſſi, poſtquam campos propinquabant, copiis Carrhenis adjunguntur. Transmiſſoque amne Tigri, permeant Adiabenos, quorum rex Izates ſocietatem Meherdatis palam induerat, in Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta in tranſitu urbs Ninos, vetuſtiſſima ſedes Aſſyriæ, & Arbela, caſtellum inſigne famâ, quòd, poſtremo inter Darium atque Alexandrum prœlio, Perſarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud montem, cui nomen *Sambulos*, vota diis loci ſuſcipiebat, præcipuâ religione Herculis : qui, tempore ſtato, per quietem monet ſacerdotes, *ut templum juxta, equos venatui adornatos ſiſtant*, Equi, ubi pharetras telis onuſtas accepere, per ſaltus vagi, nocte demum, vacuis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rurſus deus, quà ſilvas

penetraverit, nocturno viſu demonſtrat; reperiunturque fuſæ paſſim feræ.

XIV. Ceterum Gotarzes, nondum satis aucto exercitu, flumine Cormâ pro munimento uti; & quamquam per insectationes & nuncios ad prœlium vocaretur, nectere moras, locos mutare, & missis corruptoribus, exsuendam ad fidem hostes emercari. Ex quis Izates Adiabenus, mox Abgarus Arabum cum exercitu, abscedunt, levitate gentili, & quia experimentis cognitum eſt, barbaros malle Româ petere reges, quàm habere. At Meherdates, validis auxiliis nudatus, ceterorum proditione suspecta, quod unum erat reliquum, rem in casum dare, prœlioque experiri ſtatuit. Nec detrectavit pugnam Gotarzes, deminutis hoſtibus ferox. Concursumque magna cæde, & ambiguo eventu: donec Carrhenen, profligatis obversis longiùs evectum, integer a tergo globus circumveniret. Tum omni spe perdita, Meherdates, promissa Parrhacis, paterni clientis, secutus, dolo ejus vincitur, traditurque victori. Atque ille *non propinquum, neque Arsacis de gente, sed alienigenam & Romanum* increpans, auribus decisis vivere jubet, oſtentui clementiæ suæ, & in nos dehoneſtamento. Dein Gotarzes morbo obiit;

acciτusque in regnum Vonones, Medos tum præſidens. Nulla huic proſpera, aut adverſa, quis memoraretur: brevi & inglorio imperio perfunctus eſt; resque Parthorum in filium ejus Vologesen tranſlatæ.

XV. At Mithridates Bosporanus, amiſsis opibus vagus, poſteaquam Didium, ducem Romanum, roburque exercitûs abiſſe cognoverat, relictos in novo regno Cotyn juventâ rudem, & paucas cohortium, cum Julio Aquila, equite Romano: ſpretis utriſque, concire nationes, illicere perfugas, poſtremò exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperioque ejus potitur. Quæ ubi cognita, & jam jamque Bosporum invaſurus habebatur, diffiſi propriis viribus Aquila & Cotys, quia Zorsines, Siracorum rex, hoſtilia reſumpſerat, externas & ipſi gratias quæſivere, miſſis legatis ad Eunonen, qui Aorsorum genti præcellebat. Nec fuit in arduo ſocietas, potentiam Romanam adverſus rebellem Mithridaten oſtentantibus. Igitur pepigere, *equeſtribus præliis Eunones certaret; obſidia urbium Romani capeſſerent.*

XVI. Tum compoſito agmine incedunt: cujus frontem & terga, Aorſi, media cohortes, & Bosporani tutabantur, noſtris in armis. Sic pulsus hoſtis, ventum

que Sozam oppidum Dandaricæ, quod desertum a Mithridate, ob ambiguos popularium animos obtineri, relicto ibi præsidio, visum. Exin in Siracos pergunt: & transgressi amnem Pandam, circumveniunt urbem Uspen, editam loco, & mœnibus ac fossis munitam; nisi quòd mœnia non saxo, sed cratibus & vimentis, ac mediâ humo adversum inrumpentes invalida erant: eductæque altiùs turres, facibus atque haſtis turbabant obsessos: ac ni prœlium nox diremisset, cœpta patrataque expugnatio eumdem intra diem foret.

XVII. Poſtero misere legatos, *veniam liberis corporibus* orantes: *servitii decem millia* offerebant: quod adspernati sunt victores, quia trucidare deditos sævum, tantam multitudinem cuſtodiâ cingere arduum: ut belli potiùs jure caderent. Datumque militibus, qui scalis evaserant, signum cædis. Exscidio Uspensium metus ceteris injectus, nihil tutum ratis, quum arma, munimenta, impediti vel eminentes loci, amnesque & urbes juxtà perrumperentur. Igitur Zorsines, diu pensitato, Mithridatisne rebus extremis, an patrio regno consuleret; poſtquam prævaluit gentilis utilitas, datis obsidibus, apud effigiem Cæsaris procubuit, magnâ gloriâ

gloriâ exercitûs Romani, quem incruentum & victorem, tridui itinere abfuisse ab amne Tanai conſtitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit; quia navium quasdam, quæ mari remeabant, in littora Taurorum delatas circumvenere barbari, præfecto cohortis, & plerisque centurionum interfectis.

XVIII. Interea Mithridates, nullo in armis subsidio, consultat, cujus misericordiam experiretur. Frater Cotys, proditor olim, deinde hoſtis, metuebatur. Romanorum nemo id auctoritatis aderat, ut promissa ejus magni penderentur. Ad Eunonen convertit, propriis odiis inoffensum, & recens conjunctâ nobiscum amicitiâ validum. Igitur cultu vultuque quàm maximè ad præsentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibusque ejus provolutus, *Mithridates*, inquit, *terrâ marique Romanis per tot annos quæsitus, sponte adsum. Utere, ut voles, prole magni Achæmenis, quod mihi solum hoſtes non abstulerunt.*

XIX. At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, & prece haud degenere permotus, allevat supplicem, laudatque *quòd gentem Aorsorum, quòd suam dexteram petendæ veniæ delegerit.* Simul legatos litterasque ad Cæsarem in hunc modum

mittit : *Populi Romani imperatoribus, màgnarumque nationum regibus, primam ex similitudine fortunæ amicitiam : sibi & Claudio, etiam communionem victoriæ esse. Bellorum egregios fines, quotiens ignoscendo transigatur. Sic Zorsini victo nihil ereptum. Pro Mithridate, quando graviùs mereretur, non potentiam, non regnum precari; sed ne triumpharetur, neve pœnas capite expenderet.*

XX. At Claudius, quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitavit tamen, accipere captivum pacto salutis, an repetere armis rectius foret. Hinc dolor injuriarum, & libido vindictæ adigebat. Sed disserebatur contrà : *Suscipi bellum avio itinere, importuoso mari : ad hoc reges feroces; vagos populos; solum frugum egens : tum tædium ex mora, pericula ex properantia, modicam victoribus laudem, ac multum infamiæ, si pellerentur : quin arriperet oblata, & servaret exsulem : cui inopi quantò longiorem vitam, tantò plus supplicii fore.* His permotus, scripsit Eunoni, *meritum quidem novissima exempla Mithridaten, nec sibi vim ad exsequendum deesse : verùm ita majoribus placitum, quantâ pervicaciâ in hostem, tantâ beneficentiâ adversus supplices utendum : nam triumphos de populis regnisque integris adquiri.*

XXI. Traditus poſt hæc Mithridates, vectusque Romam per Junium Cilonem, procuratorem Ponti, ferociùs, quàm pro fortuna, disseruisse apud Cæsarem ferebatur. Elataque vox ejus in vulgum hisce verbis : *Non sum remissus ad te, sed reversus : vel, si non credis, dimitte, & quære :* vultu quoque interrito permansit, quum roſtra juxta, cuſtodibus circumdatus, visui populo præberetur. Consularia insignia Ciloni, Aquilæ prætoria decernuntur.

XXII. Iisdem consulibus, atrox odii Agrippina, ac Lolliæ infensa, quòd secum de matrimonio principis certavisset, molitur crimina, & accusatorem, qui objiceret *Chaldæos, magos, interrogatumque Apollinis Clarii simulacrum, super nuptiis imperatoris.* Exin Claudius, inauditâ reâ, multa de claritudine ejus apud senatum præfatus, *sorore L. Volusii genitam, majorem ei patruum Cottam Messallinum esse, Memmio quondam Regulo nuptam* (nam de C. Cæsaris nuptiis consultò reticebat) addidit, *perniciosa in rempub. consilia, & materiem sceleri detrahendam. Proin, publicatis bonis, cederet Italiâ.* Ita quinquagies seſtertium ex opibus immensis exsuli relictum. Et Calpurnia inluſtris femina pervertitur, quia formam ejus laudaverat princeps, nulla libidine, sed

fortuito sermone : unde vis Agrippinæ citra ultima ſtetit : in Lolliam mittitur tribunus, a quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus, accusantibus Bithynis.

XXIII. Galliæ Narbonensi, ob egregiam in patres reverentiam, datum, *ut senatoribus ejus provinciæ, non exquisitâ principis sententiâ, jure, quo Sicilia haberetur, res suas invisere liceret.* Ituræique & Judæi, defunctis regibus, Sohemo atque Agrippâ, provinciæ Syriæ additi. Salutis augurium quinque & viginti annis omissum repeti, ac deinde continuari placitum. Et pomerium urbis auxit Cæsar, more prisco; quo iis, qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam magnis nationibus subactis, usurpaverant, nisi L. Sulla, & divus Auguſtus.

XXIV. Pegum in eo ambitio, vel gloria variè vulgata. Sed initium condendi, & quod pomerium Romulus posuerit, noscere haud absurdum reor. Igitur a foro Boario, ubi æreum tauri simulacrum adspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi oppidi cœptus, ut magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis spatiis interjecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi,

mox ad Curias veteres, tùm ad ſacellum Larium, forumque Romanum : & Capitolium non a Romulo, ſed a T. Tatio additum urbi credidere. Mox pro fortuna pomerium auctum. Et quos tum Claudius terminos poſuerit, facile cognitu, & publicis actis perſcriptum.

XXV. C. Antiſtio, M. Suilio Coſs. adoptio in Domitium, auctoritate Pallantis, feſtinatur : qui obſtrictus Agrippinæ, ut conciliator nuptiarum, & mox ſtupro ejus inligatus, ſtimulabat Claudium, *conſuleret reipub. Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud divum Auguſtum, quamquam nepotibus ſubnixum, viguiſſe privignos : a Tiberio, ſuper propriam ſtirpem, Germanicum adſumptum. Se quoque accingeret juvene, partem curarum capeſſituro.* His evictus, biennio majorem natu Domitium filio anteponit, habitâ apud ſenatum oratione in eumdem, quem a liberto acceperat, modum. Adnotabant periti, nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eoſque ab Atto Clauſo continuos duraviſſe.

XXVI. Ceterùm actæ principi grates, quæſitiore in Domitium adulatione : rogataque lex, quâ *in familiam Claudiam & nomen Neronis tranſiret.* Augetur & Agrippina cognomento *Auguſtæ :* quibus patratis,

nemo adeo expers misericordiæ fuit, quem non Britannici fortunæ mœror adficeret: desolatus paullatim etiam ſervilibus miniſteriis, intempeſtiva novercæ officia, in ludibria vertebat, intelligens falsi; neque enim ſegnem ei fuisse indolem ferunt; ſive verum, ſeu periculis commendatus, retinuit famam ſine experimento.

XXVII. Sed Agrippina, quò vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat; cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac fortè acciderat, ut eam gentem, Rheno transgressam, avus Agrippa in fidem acciperet. Iisdem temporibus in ſuperiore Germania trepidatum, adventu Cattorum, latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus, auxiliares Vangionas ac Nemetas, addito equite alario, monuit, *ut anteirent populatores, vel dilapsis improvisi circumfunderentur.* Et ſecuta consilium ducis induſtria militum, divisique in duo agmina, qui lævum iter petiverant, recens reversos, prædâque per luxum uſos, & ſomno graves circumvenere. Aucta lætitia, quòd quosdam e clade Variana, quadrageſimum poſt annum, ſervitio exemerant.

XXVIII. At qui dextris & propioribus compendiis ierant, obvio hoſti, & aciem auso, plus cladis faciunt. Et prædâ famâque onuſti, ad montem Taunum revertuntur, ubi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti, cupidine ulciscendi, casum pugnæ præberent. Illi metu, ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quis æternùm discordant, circumgrederentur, legatos in urbem & obsides misere : decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ ejus apud posteros, in quis carminum gloriâ præcellit.

XXIX. Per idem tempus Vannius, Suevis a Druso Cæsare impositus, pellitur regno : prima imperii ætate clarus, acceptusque popularibus ; mox diuturnitate in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domeſticis discordiis circumventus. Auctores fuere Vibillius, Hermundurorum rex, & Vangio ac Sido, sorore Vannii geniti. Nec Claudius, quamquam sæpe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, *tutum* Vannio *perfugium* promittens, *si pelleretur :* scripsitque P. Atellio Hiſtro, qui Pannoniam præsidebat, *legionem, ipsaque e provincia lecta auxilia, pro ripa componeret, subsidio victis, & terrorem adversus victores, ne fortunâ elati, noſtram quoque pacem turbarent :*

Jamque ventum haud procul mari, quod Hiberniam insulam adspectat; quum ortæ apud Brigantas discordiæ retraxere ducem, deſtinationis certum, ne nova moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem, paucis, qui arma cœptabant, interfectis, in reliquos datâ veniâ, resedere: Silurum gens, non atrocitate, non clementiâ mutabatur, quin bellum exerceret, caſtrisque legionum premenda foret. Id quò promptiùs veniret, colonia Camulodunum, validâ veteranorum manu, deducitur in agros captivos, subsidium adversus rebelles, & imbuendis sociis ad officia legum.

XXXIII. Itum inde in Siluras, super propriam ferociam, Caractaci viribus confisos: quem multa ambigua, multa prospera extulerant, ut ceteros Britannorum imperatores præmineret. Sed tum aſtu, locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordovicas, additisque, qui pacem noſtram metuebant, novissimum casum experitur; sumpto ad prœlium loco, ut aditus, abscessus, cuncta nobis importuna, & suis in melius essent. Tunc montibus arduis, & si qua clementer accedi poterant, in modum valli saxa præſtruit: & præfluebat amnis vado incerto, catervaque majore pro munimentis conſtiterant.

XXXIV. Ad hoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda spe, aliisque belli incitamentis. Enimverò Caractacus huc illuc volitans, *illum diem, illam aciem* teſtabatur, *aut reciperandæ libertatis, aut servitutis æternæ initium fore* : vocabatque nomina *majorum, qui dictatorem Cæsarem pepulissent : quorum virtute vacui a securibus & tributis, intemerata conjugum & liberorum corpora retinerent.* Hæc atque talia dicenti, adſtrepere vulgus; gentili quisque religione obſtringi, *non telis, non vulneribus cessuros.*

XXXV. Obſtupefecit ea alacritas ducem Romanum : simul objectus amnis, additum vallum, imminentia juga, nihil nisi atrox, & propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles prœlium poscere, *cuncta virtute expugnabilia* clamitare, præfectique ac tribuni paria diſſerentes, ardorem exercitûs incendebant. Tum Oſtorius, circumspectis, quæ impenetrabilia, quæque pervia, ducit infensos, amnemque haud difficulter evadit. Ubi ventum ad aggerem, dum missilibus certabatur, plus vulnerum in nos, & pleræque cædes oriebantur. Poſteaquam facta teſtudine, rudes & informes saxorum compages distractæ, parque cominus acies, decedere

barbari in juga montium. Sed eò quoque inrupere ferentarius gravisque miles : illi telis adsultantes, hi conferto gradu; turbatis contrà Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearumve tegmina; & si auxiliaribus reſiſterent, gladiis ac pilis legionariorum, si huc verterent, spathis & haſtis auxiliarium ſternebantur : clara ea victoria fuit, captâque uxore & filiâ Caractaci, fratres quoque in deditionem accepti.

XXXVI. Ipse (ut ferme intuta sunt adversa) quum fidem Cartismanduæ, reginæ Brigantum, petivisset, vinctus ac victoribus traditus eſt, nono poſt anno, quàm bellum in Britannia cœptum. Unde fama ejus evecta insulas, & proximas provincias pervagata, per Italiam quoque celebrabatur : avebantque visere, quis ille tot per annos opes noſtras sprevisset. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat : & Cæsar, dum suum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus quippe, ut ad insigne spectaculum, populus. Stetere in armis prætoriæ cohortes, campo qui caſtra præjacet. Tum, incedentibus regiis clientelis, phaleræ torquesque, quæque externis bellis quæsierat, traducta; mox fratres, & conjunx & filia : poſtremò ipse oſtentatus. Ceterorum preces

degeneres fuere, ex metu. At non Caractacus, aut vultu demiſſo, aut verbis miſericordiam requirens, ubi tribunali adſtitit, in hunc modum loquutus eſt.

XXXVII. *Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta rerum prosperarum moderatio fuisset, amicus potiùs in hanc urbem, quàm captus venissem: neque dedignatus esses claris majoribus ortum, pluribus gentibus imperitantem, fœdere pacis accipere. Præsens sors mea, ut mihi informis, sic tibi magnifica eſt: habui equos, viros, arma, opes: quid mirum, si hæc invitus amisi? Non, si vos omnibus imperitare vultis, sequitur, ut omnes servitutem accipiant. Si ſtatim deditus traderer; neque mea fortuna, neque tua gloria inclaruisset: & supplicium mei oblivio sequetur; at si incolumem servaveris, æternum exemplar clementiæ ero.* Ad ea Cæsar veniam ipſique, & conjugi, & fratribus, tribuit. Atque illi vinclis exſoluti, Agrippinam quoque, haud procul alio ſuggeſtu conſpicuam, iisdem, quibus principem, laudibus gratibusque venerati sunt: novum sanè, & moribus veterum insolitum, feminam signis Romanis præsidere: ipſa semet parti a majoribus suis imperii ſociam ferebat.

XXXVIII. Vocati poſthac patres, multa & magnifica super captivitate Ca-

ractaci diſſeruere; *neque minùs id clarum, quàm quum Siphacem P. Scipio, Perſen L. Paullus, & ſi qui alii vinctos reges populo Romano oſtendêre.* Cenſentur *Oſtorio triumphi inſignia;* proſperis ad id rebus ejus, mox ambiguis : ſive, quòd amoto Caractaco, quaſi debellatum foret, minùs intenta apud nos militia fuit; ſive hoſtes, miſeratione tanti regis, acriùs ad ultionem exarſere. Præfectum caſtrorum, & legionarias cohortes, exſtruendis apud Siluras præſidiis relictas, circumfundunt. Ac ni citò vicis & caſtellis proximis ſubventum foret, copiæ tùm occidione occubuiſſent. Præfectus tamen & octo centuriones, ac promptiſſimus quiſque manipulus cecidere : nec multò pòſt pabulantis noſtros, miſſaſque ad ſubſidium turmas profligant.

XXXIX Tum Oſtorius cohortes expeditas expoſuit : nec ideo fugam ſiſtebat, ni legiones prœlium excepiſſent : earum robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit : effugêre hoſtes, tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc prœlia, & ſæpius in modum latrocinii : per ſaltus, per paludes; ut cuique fors, aut virtus : temere, proviſo; ob iram, ob prædam; juſſu, & aliquando ignaris ducibus : ac præcipuâ Silurum pervicaciâ, quos accendebat

vulgata imperatoris Romani vox : *ut quondam Sugambri excisi, & in Gallias trajecti forent, ita Silurum nomen penitus exſtinguendum.* Igitur duas auxiliares cohortes, avaritiâ præfectorum incautiùs populantes, intercepere : spoliaque & captivos largiendo, ceteras quoque nanationes ad defectionem trahebant : quum tædio curarum feſſus Oſtorius, concessit vitâ ; lætis hoſtibus, tamquam ducem haud spernendum, etsi non prœlium, at certè bellum, absumpsisset.

XL. At Cæsar, cognita morte legati, ne provincia sine rectore foret, A. Didium suffecit. Is properè vectus, non tamen integras res invenit, adversâ interim legionis pugnâ, cui Malius Valens præerat : auctaque & apud hoſtes ejus rei fama, quò venientem ducem exterrerent; atque illo augente audita, ut major laus compositis, vel si duravissent, venia justior tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant, latéque persultabant, donec accursu Didii pellerentur. Sed poſt captum Caractacum, præcipuus scientiâ rei militaris Venusius, e Jugantum civitate, ut suprà memoravi, fidusque diu, & Romanis armis defensus, quum Cartismanduam reginam matrimonio teneret, mox orto discidio, & ſtatim bello, etiam

adverſus nos hoſtilia induerat. Sed primò tantum inter ipsos certabatur, callidisque Cartismandua artibus, fratrem ac propinquos Venusii intercepit. Inde accensi hostes, ſtimulante ignominia, ne feminæ imperio subderentur: valida & lecta armis juventus regnum ejus invadunt: quod nobis prævisum, & missæ auxilio cohortes acre prœlium fecere, cujus initio ambiguo, finis lætior fuit. Neque dispari eventu pugnatum a legione, cui Cesius Nasica præerat. Nam Didius senectute gravis, & multâ copiâ honorum, per miniſtros agere, & arcere hoſtem satis habebat. Hæc, quamquam a duobus, Oſtorio Didioque proprætoribus plures per annos geſta, conjunxi, ne divisa haud perinde ad memoriam sui valerent. Ad temporum ordinem redeo.

XLI. Ti. Claudio quintum, Ser. Cornelio Orfito coss. virilis toga Neroni maturata, quò capessendæ reipub. habilis videretur. Et Cæsar adulationibus senatûs libens cessit, *ut vicesimo ætatis anno consulatum Nero iniret: atque interim designatus, proconsulare imperium extra urbem haberet, ac* princeps juventutis *appellaretur.* Additum nomine ejus donativum militi, congiarium plebi. Et ludicro Circensium, quod adquirendis vulgi ſtudiis edebatur, Bri-

tannicus in prætexta, Nero triumphalium veſte transvecti sunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio, illum puerili habitu, ac perinde fortunam utriusque præsumeret. Simul qui centurionum tribunorumque sortem Britannici miserabantur, remoti fictis causis, & alii per speciem honoris: etiam libertorum si quis incorrupta fide, depellitur, tali occasione. Obvii inter se, Nero *Britannicum* nomine, ille *Domitium*, salutavere. Quod ut discordiæ initium, Agrippina multo queſtu ad maritum defert: *sperni* quippe *adoptionem, quæque censuerint patres, jusserit populus, intra penates abrogari: ac nisi pravitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem.* Commotus his, quasi criminibus, Claudius, optimum quemque educatorem filii exsilio ac morte adficit, datosque a noverca, custodiæ ejus imponit.

XLII. Nondum tamen summa moliri Agrippina audebat, ni prætoriarum cohortium curâ exsolverentur Lusius Geta, & Rufius Crispinus, quos Meſſallinæ memores, & liberis ejus devinctos credebat. Igitur *diſtrahi cohortes ambitu duorum, & si ab uno regerentur, intentiorem fore disciplinam* adseverante uxore, transfertur regimen cohortium ad Burrum Afranium,

egregiæ militaris famæ, gnarum tamen cujus ſponte præficeretur. Suum quoque faſtigium Agrippina extollere altiùs : carpento Capitolium ingredi, qui mos ſacerdotibus, & ſacris antiquitus conceſſus, venerationem augebat feminæ, quam imperatore genitam, ſororem ejus qui rerum potitus ſit, & conjugem, & matrem fuiſſe, unicum ad hunc diem exemplum eſt. Inter quæ præcipuus propugnator ejus Vitellius, validiſſimâ gratiâ, ætate extremâ (adeo incertæ ſunt potentium res) accuſatione corripitur, deferente Junio Lupo ſenatore. Is crimina majeſtatis, & cupidinem imperii objectabat. Præbuiſſetque aures Cæſar, niſi Agrippinæ minis magis, quàm precibus, mutatus eſſet, ut accuſatori aquâ atque igne interdiceret : hactenus Vitellius voluerat.

XLIII. Multa eo anno prodigia evenere. Inſeſſum diris avibus Capitolium : crebris terræ motibus prorutæ domus : ac dum latiùs metuitur, trepidatione vulgi, invalidus quiſque obtriti. Frugum quoque egeſtas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum queſtus; ſed jura reddentem Claudium circumvaſere clamoribus turbidis, pulſumque in extremam fori partem vi urgebant, donec militum globo infenſos perrupit.

Quindecim dierum alimenta urbi, non amplius, superfuisse conſtitit : magnaque deûm benignitate, & modeſtiâ hiemis rebus extremis subventum. At hercule olim ex Italiæ regionibus longinquas in provincias commeatus portabant : nec nunc infecùnditate laboratur, sed Africam potiùs & Ægyptum exercemus, navibusque & casibus vita populi Romani permiſſa eſt.

XLIV. Eodem anno bellum inter Armenios Iberosque exortum, Parthis quoque ac Romanis gravissimorum inter se motuum causa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperitabat, materna origine ex pellice Græca, concessu fratrum regnum adeptus. Iberos Pharasmanes vetuſta possessione; Armenios frater ejus Mithridates obtinebat, opibus noſtris. Erat Pharasmani filius nomine Rhadamiſtus, decora proceritate, vi corporis insignis, & patrias artes edoctus, clarâque inter accolas famâ. Is *modicum Iberiæ regnum senectâ patris detineri* ferociùs crebriusque jactabat, quàm ut cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes juvenem potentiæ promptæ & ſtudio popularium accinctum, vergentibus jam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & *Armeniam* ostentare, *pulsis Parthis, datam Mithridati*

a semet memorando : sed *vim differendam*, *& potiorem dolum*, *quo incautum opprimerent.* Ita Rhadamiſtus, simulatâ adversus patrem discordiâ, tamquam novercæ odiis impar, pergit ad patruum : multaque ab eo comitate in speciem liberûm cultus ; primores Armeniorum ad res novas inlicit, ignaro & ornante insuper Mithridate.

XLV. Reconciliationis specie adsumpta, regressus ad patrem, *quæ fraude confici potuerint*, *prompta* nunciat, *cetera armis exsequenda.* Interim Pharasmanes belli causas confingit : *prœlianti sibi adversus regem Albanorum*, *& Romanos auxilio vocanti fratrem adversatum*, *eamque injuriam excidio ipsius ultum iturum.* Simul magnas copias filio tradidit : ille inruptione subita territum, exsutumque campis Mithridaten, compulit in caſtellum Gorneas, tutum loco, ac præsidio militum, quis Cœlius Pollio præfectus, centurio Casperius præerat. Nihil tam ignarum barbaris, quàm machinamenta & aſtus oppugnationum : at nobis ea pars militiæ maximè gnara eſt. Ita Rhadamiſtus, fruſtra, vel cum damno, tentatis munitionibus, obsidium incipit : & quum vis negligeretur, avaritiam præfecti emercatur, obteſtante Casperio, *ne socius rex*, *ne Armenia*, *donum populi Romani*, *scelere & pecuniâ verterentur.* Pos-

tremò, quia multitudinem hoſtium Pollio, juſsa patris Rhadamiſtus obtendebant, pactus inducias abscedit, ut nisi Pharasmanem bello abſterruisset, T. Ummidium Quadratum præsidem Syriæ doceret, quo in ſtatu Armeniæ forent.

XLVI. Digressu centurionis velut custode exsolutus præfectus, hortari Mithridaten ad sanciendum fœdus; *conjunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharasmanem, & cetera necessitudinum nomina* referens, *quòd filiam ejus in matrimonio haberet; quòd ipse Rhadamiſto socer esset. Non abnuere pacem Iberos, quamquam in tempore validiores: & satis cognitam Armeniorum perfidiam: nec aliud subsidii, quàm caſtellum commeatu egenum; ne dubitaret armis incruentas conditiones malle.* Cunctante ad ea Mithridate, & suspectis præfecti consiliis, quòd pellicem regiam polluerat, inque omnem libidinem venalis habebatur, Casperius interim ad Pharasmanen pervadit, *utque Iberi obsidio decedant* expoſtulat. Ille propalam incerta, & sæpius molliora respondens, secretis nuntiis monet Rhadamiſtum, *oppugnationem quoquo modo celerare.* Augetur flagitii merces, & Pollio occultâ corruptione impellit milites, ut *pacem* flagitarent, *seque præsidio abituros* minitarentur. Qua necessi-

tate Mithridates diem locumque fœderi accepit, caſtelloque egreditur.

XLVII. Ac primò Rhadamiſtus in amplexus ejus effuſus, simulare obsequium, *socerum* ac *parentem* appellare. Adjicit jusjurandum, *non ferro, non veneno, vim adlaturum* : simul in lucum propinquum trahit, *proviſum illic sacrificium imperatum* dictitans, *ut diis teſtibus pax firmaretur.* Mos eſt regibus, quotiens in societatem coeant, implicare dextras, pollicesque inter se vincire, nodoque præſtringere : mox ubi sanguis in artus se extremos suffuderit, levi ictu cruorem eliciunt, atque invicem lambunt : id fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. Sed tunc, qui ea vincula admovebat, decidisse simulans, genua Mithridatis invadit, ipsumque proſternit : simulque concursu plurium injiciuntur catenæ ac compedes, (quod dedecorum barbaris) trahebatur. Moxque vulgus duro imperio habitum, probra ac verbera intentabat. Et erant contrà, qui tantam fortunæ commutationem miserarentur. Secutaque cum parvis liberis conjunx, cuncta lamentatione complebat. Diversis & contectis vehiculis abduntur, dum Pharasmanis jussa exquirerentur. Illi cupido regni fratre & filia potior, animusque sceleribus paratus : visui

tamen conſuluit, ne coràm interficerentur. Et Rhadamiſtus quaſi jurisjurandi memor, non ferrum, non venenum in ſororem & patruum expromit; ſed projectos in humum, & veſte multa gravique opertos necat. Filii quoque Mithridatis, quòd cædibus parentum inlacrymaverant, trucidati ſunt.

XLVIII. At Quadratus cognoſcens proditum Mithridaten, & regnum ab interfectoribus obtineri, vocat conſilium, docet acta, & an ulciſceretur conſultat. Paucis decus publicum curæ: plures tuta diſſerunt: *Omne ſcelus externum cum lætitia habendum: ſemina etiam odiorum jacienda, ut ſæpe principes Romani eamdem Armeniam, ſpecie largitionis, turbandis barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamiſtus malè partis, dum inviſus, infamis; quando id magis ex uſu, quàm ſi cum gloria adeptus foret.* In hanc ſententiam itum. Ne tamen annuiſſe facinori viderentur, & diverſa Cæſar præciperet, miſſi ad Pharaſmanen nuntii, *ut abſcederet a finibus Armeniis, filiumque abſtraheret.*

XLIX. Erat Cappadociæ procurator Julius Pelignus, ignavi animi, & deridiculo corporis juxtà deſpiciendus; ſed Claudio perquam familiaris, quum privatus olim converſatione ſcurrarum iners

otium oblectaret. Is Pelignus, auxiliis provincialium contractis, tamquam recupératurus Armeniam, dum socios magis quàm hoſtes prædatur, abſceſſu ſuorum, & incursantibus barbaris, præsidii egens, ad Rhadamiſtum venit; donisque ejus evictus, ultro *regium insigne sumere* cohortatur; sumentique adeſt auctor & satelles. Quod ubi turpi famâ divulgatum, ne ceteri quoque ex Pelignо conjectarentur, Helvidius Priscus legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore ut consuleret. Igitur properè montem Taurum transgressus, moderatione plura, quàm vi, composuerat: quum *redire in Syriam* jubetur, *ne initium belli adversus Parthos exsiſteret.*

L. Nam Vologeses casum invadendæ Armeniæ obvenisse ratus, quam a majoribus suis possessam, externus rex flagitio obtineret, contrahit copias, fratremque Tiridaten deducere in regnum parat; ne qua pars domûs sine imperio ageret. Incessu Parthorum, sine acie pulsi Iberi; urbesque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta jugum accepere. Deinde atrox hiems, seu parum pròvisi commeatus, & orta ex utroque tabes, percellunt Vologesen omittere præsentia: vacuamque rursus Armeniam Rhadamiſtus invasit, truculentior

truculentior quàm antea, tamquam adversus defectores, & in tempore rebellaturos. Atque illi quamvis servitio sueti, patientiam abrumpunt, armisque regiam circumveniunt.

LI. Nec aliud Rhadamiſto subsidium fuit, quàm pernicitas equorum, quis seque & conjugem abſtulit. Sed conjunx gravida, primam utcumque fugam, ob metum hoſtilem, & mariti caritatem, toleravit: pòſt feſtinatione continuâ, ubi quati uterus, & viscera vibrantur, orare *ut morte honeſtâ contumeliis captivitatis eximeretur.* Ille primò amplecti, adlevare, adhortari, modò virtutem admirans, modò timore æger, ne quis relictâ poti-retur. Poſtremò, violentiâ amoris, & facinorum non rudis, deſtringit acinacem vulneratamque ripam ad Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur: ipse præceps Iberos ad patrium regnum pervadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) placida illuvie, ſpirantem ac vitæ manifeſtam advertêre paſtores, & dignitate formæ haud degenerem reputantes, obligant vulnus, agreſtia medicamina adhibent; cognitoque nomine & casu, in urbem Artaxata ferunt: unde publicâ curâ deducta ad Tiridaten, comiterque excepta, cultu regio habita eſt.

LII. Fauſto Sulla, Salvio Othone coss. Furius Scribonianus in exſilium agitur, quasi *finem principis per Chaldæos ſcrutarerur* : adnectebatur crimini *Junia mater ejus*, ut *casûs prioris* (nam relegata erat) *impatiens*. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam moverat : idque ad clementiam trahebat Cæsar, quòd ſtirpem hoſtilem iterum conservaret. Neque tamen exsuli longa poſthac vita fuit : morte fortuitâ, an per venenum exſtinctus esset, ut quisque credidit, vulgavere. *De mathematicis Italiâ pellendis* factum senatusconsultum, atrox & inritum. Laudati dehinc oratione principis, *qui ob anguſtias familiares ordine senatorio sponte cederent*, motique, *qui remanendo impudentiam paupertati adjicerent.*

LIII. Inter quæ refertur ad patres, *de pœna feminarum, quæ ſervis conjungerentur* : ſtatuiturque *ut, ignaro domino ad id prolapsæ, in servitute; sin consensiſset, pro libertis haberentur.* Pallanti, quem *repertorem ejus relationis* ediderat Cæsar, *prætoria insignia, & centies quinquagies ſeſtertium* censuit consul designatus, Barea Soranus : additum a Scipione Cornelio, *grates publicè agendas, quòd regibus Arcadiæ ortus, veterrimam nobilitatem usui publico poſtponeret, seque inter miniſtros prin-*

tipis haberi sineret. Asseveravit Claudius, *contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatem subsiſtere.* Et fixum eſt ære publico senatusconsultum, quo libertinus seſtertii ter millies possessor, antiquæ parcimoniæ laudibus cumulabatur.

LIV. At non frater ejus, cognomento *Felix*, pari moderatione agebat, jam pridem Judææ impositus, & cuncta malefacta sibi impune ratus, tantâ potentiâ subnixo. Sanè præbuerant Judæi speciem motûs, ortâ seditione, poſtquam cognita cæde Caii, haud obtemperatum esset : manebat metus, ne quis principum eadem imperitaret. Atque interim Felix intempeſtivis remediis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars provinciæ habebatur : ita divisis, ut huic Galilæorum natio ; Felici Samaritæ parerent, discordes olim, & tùm contemptu regentium minùs coërcitis odiis. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, & aliquando prœliis congredi, spoliaque & prœdas ad procuratores referre. Hique primò lætari, mox gliscente pernicie, quum arma militum interjecissent, cæsi milites. Arsissetque bello provincia, ni Quadratus, Syriæ rector, subvenisset. Nec diu adversus Judæos, qui in necem mili-

tum proruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent : Cumanus & Felix cunctationem adferebant, quia Claudius, causis rebellionis auditis, jus ſtatuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter judices oſtentavit, receptum in tribunal, quò ſtudia accusantium deterrerentur : damnatusque flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus : & quies provinciæ reddita.

LV. Nec multò pòſt agreſtium Cilicum nationes, quibus *Clitarum* cognomentum, sæpe & aliàs commotæ, tunc Trosobore duce, montes asperos caſtris cepere. Atque inde decursu in littora, aut urbes, vim cultoribus & oppidanis, ac plerumque in mercatores & navicularios audebant. Obsessaque civitas Anemuriensis, & missi e Syria in subsidium equites, cum præfecto Curtio Severo, turbantur; quòd duri circùm loci, peditibusque ad pugnam idonei, equeſtre prœlium haud patiebantur. Deìn rex ejus oræ Antiochus, blandimentis adversus plebem, fraude in ducem, quum barbarorum copias dissociasset, Trosobore, paucisque primoribus interfectis, ceteros clementiâ composuit.

LVI. Sub idem tempus, inter lacum Fucinum, amnemque Lirin, perrupto monte, quò magnificentia operis a pluribus viseretur; lacu in ipso navale prœlium

adornatur; ut quondam Auguſtus, ſtructo cis Tiberim ſtagno, sed levibus navigiis, & minore copiâ ediderat. Claudius triremes quadriremesque, & undeviginti hominum millia armavit; cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent : ac tamen spatium amplexus, ad vim remigii, gubernantium artes, impetus navium, & prœlio solita. In ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæque adſtiterant, antepositis propugnaculis, ex quis catapultæ balliſtæque tenderentur. Reliqua lacûs classiarii tectis navibus obtinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modum theatri, multitudo innumera complevit, proximis e municipiis, & alii urbe ex ipsa, visendi cupidine, aut officio in principem. Ipse insigni paludamento, neque procul Agrippina chlamyde auratâ, præsedere. Pugnatum, quamquam inter sontes, fortium virorum animo : ac poſt multum vulnerum, occidioni exempti sunt.

LVII. Sed perfecto spectaculo, apertum aquarum iter. Incuria operis manifeſta fuit, haud satis depressi, ad lacûs ima vel media. Eòque, tempore interjecto, altiùs effossi specus, & contrahendæ rursus multitudini, gladiatorum spectaculum editur, inditis pontibus pedeſtrem ad pugnam.

Quin & convivium effluvio lacûs appositum magna formidine cunctos adfecit, quia vis aquarum prorumpens, proxima trahebat, convulsis ulterioribus, aut fragore & sonitu exterritis. Simul Agrippina, trepidatione principis usa, miniſtrum operis Narcissum incusat *cupidinis, ac prædarum:* nec ille reticet, *impotentiam muliebrem, nimiasque spes ejus* arguens.

LVIII. D. Junio, Q. Haterio coss. sedecim annos natus Nero, Octaviam, Cæsaris filiam, in matrimonium accepit. Utque ſtudiis honeſtis, & eloquentiæ gloriâ enitesceret, causâ Iliensium susceptâ, *Romanum Trojâ demissum, & Juliæ ſtirpis auctorem Æneam*, aliaque haud procul fabulis vetera facundè exsecutus, impetrat *ut Ilienses omni publico munere solverentur.* Eodem oratore, Bononiensi Coloniæ igni hauſtæ subventum centies seſtertii largitione. Redditur Rhodiis libertas, adempta sæpe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerant. Tributumque Apamensibus, terræ motu convulsis, in quinquennium, remissum.

LIX. At Claudius sævissima quæque promere adigebatur, ejusdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum opibus inluſtrem, hortis ejus inhians, pervertit, accusante Tarquitio Prisco. Legatus is Tauri, Africam imperio proconsulari

regentis, poſtquam revenerant, pauca *repetundarum crimina*, ceterùm *magicas ſuperſtitiones* objectabat. Nec ille diutius falsum accusatorem, indignasque sordes perpessus, vim vitæ suæ attulit, ante sententiam senatûs. Tarquitius tamen curiâ exactus eſt: quod patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ pervicere.

LX. Eodem anno sæpius audita vox principis, *parem vim rerum habendam a procuratoribus suis judicatarum, ac si ipse ſtatuisset*: ac ne fortuitò prolapsus videretur, senatûs quoque consulto cautum, pleniùs quàm antea & uberiùs. Nam divus Auguſtus, *apud equeſtres, qui Ægypto præsiderent, lege agi, decretaque eorum perinde haberi* jusserat, *ac si magiſtratus Romani conſtituissent*: mox alias per provincias, & in urbe pleraque concessa sunt, quæ olim a prætoribus noscebantur. Claudius omne jus tradidit, de quo totiens seditione aut armis certatum, quum Semproniis rogationibus equeſter ordo in possessione judiciorum locaretur; aut rursum Serviliæ leges senatui judicia redderent: Mariusque & Sulla olim de eo vel præcipuè bellarent. Sed tunc ordinum diversa ſtudia: & quæ vicerant, publicè valebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus potuere conditiones pacis &

arbitria belli tractare. *Matios* poſthac, & *Vedios*, & cetera equitum Romanorum prævalida nomina, referre nihil attinuerit; quum Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, sibique & legibus adæquaverit.

LXI. Retulit dein *de immunitate Cois tribuenda*: multaque *super antiquitate eorum* memoravit: *Argivos, vel Cœum Latonæ parentem, vetuſtiſſimos insulæ cultores: mox adventu Æsculapii artem medendi inlatam, maximéque inter poſteros ejus celebrem fuisse*, nomina singulorum referens, & quibus quisque ætatibus viguissent. Quin etiam dixit *Xenophontem, cujus scientiâ ipse uteretur, eâdem familiâ ortum: precibusque ejus dandum, ut omni tributo vacui in poſterum Coi, sacram & tantum deì miniſtram insulam colerent.* Neque dubium habetur, multa eorumdem in populum Romanum merita, sociasque victorias potuisse tradi. Sed Claudius facilitate solita, quod uni concesserat, nullis extrinsecus adjumentis velavit.

LXII. At Byzantii datâ dicendî copiâ; quum *magnitudinem onerum* apud senatum deprecarentur, cuncta repetivere, orsi *a fœdere, quod nobiscum icerant, qua tempeſtate bellavimus adversus regem Macedonum, cui ut degeneri, Pseudophilippi vocabulum impositum. Missas* poſthac

copias in Antiochum, Persen, Ariſtonicum, *& piratico bello adjutum Antonium* memorabant; *quæque Sullæ, aut Lucullo, aut Pompeio obtulissent*: mox *recentia in Cæsares merita, quando ea loca insiderent, quæ transmeantibus terrâ marique ducibus, exercitibusque, simul vehendo commeatu opportuna forent.*

LXIII. Namque artissimo inter Europam Asiamque divortio, Byzantium in extrema Europa posuere Græci, quibus Pythium Apollinem consulentibus; *ubi conderent urbem*, redditum oraculum eſt, *quærerent sedem cæcorum terris adversam.* Ea ambage Chalcedonii monſtrabantur, quòd priores illuc advecti, prævisâ locorum utilitate, pejora legissent. Quippe Byzantium fertili solo, fecundoque mari, quia vis piscium innumera Pontum erumpens, & obliquis subter undas saxis exterrita, omisso alterius littoris flexu, hos ad portus defertur. Unde primò quæſtuosi & opulenti; poſt magnitudine onerum urgente, *finem aut modum* orabant, adnitente principe, qui *Thracio Bosporanoque bello recèns fessos, juvandosque* retulit. Ita tributa in quinquennium remissa.

LXIV. M. Asinio, Manio Acilio coss. mutationem rerum in deterius portendi, cognitum eſt crebris prodigiis. Signa ac

tentoria militum igne cœleſti arſere : faſtigio Capitolii examen apium inſedit : biformes hominum partus, & ſuis fœtum editum, cui accipitrum ungues ineſſent. Numerabatur inter oſtenta, deminutus omnium magiſtratuum numerus, quæſtore, ædili, tribuno, prætore ac conſule, paucos intra menſes defunctis. Sed in præcipuo pavore Agrippina vocem Claudii, quam temulentus jecerat, *fatale ſibi, ut conjugum flagitia ferret dein puniret*, metuens; agere & celerare ſtatuit, perditâ priùs Domitiâ Lepidâ, muliebribus cauſis : quia Lepida minore Antoniâ genita, avunculo Auguſto, Agrippinæ ſobrinâ prior, ac Cnæi mariti ejus ſoror, parem ſibi claritudinem credebat : nec forma, ætas, opes multum diſtabant; & utraque impudica, infamis, violenta, haud minùs vitiis æmulabantur, quàm ſi qua ex fortuna proſpera acceperant. Enimvero certamen acerrimum, amita potiùs, an mater apud Neronem prævaleret. Nam Lepida Blandimentis & largitionibus juvenilem animum devinciebat, truci contra ac minaci Agrippinâ, quæ filio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat.

LXV. Ceterùm objecta ſunt *quòd conjugium principis devotionibus petiviſſet, quòdque, parum coercitis per Calabriam ſervorum agminibus, pacem Italiæ turbaret.*

Ob hæc mors indiĉta, multum adverſante Narciſſo, qui Agrippinam magis magiſque ſuſpeĉtans, prompſiſſe inter proximos ferebatur, *certam ſibi perniciem, ſeu Britannicus rerum, ſeu Nero potiretur. Verùm ita de ſe meritum Cæſarem, ut vitam uſui ejus impenderet. Conviĉtam Meſſallinam & Silium. Pares itèrum accuſandi cauſas eſſe, ſi Nero imperitaret. Britannico ſucceſſore, nullum principi meritum, ac novercæ inſidiis domum omnem convelli, majore flagitio, quàm ſi impudicitiam prioris conjugis reticuiſſet: quamquam ne impudicitiam quidem nunc abeſſe, Pallante adultero: ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cunĉta regno viliora habere.* Hæc atque talia diĉtitans, ampleĉti Britannicum: *robur ætatis quàm maturrimum* precari: modò ad deos, modò ad ipſum tendere manus, *adoleſceret, patris inimicos depelleret: matris etiam interfeĉtores ulciſceretur.*

LXVI. In tanta mole curarum, Claudius valetudine adverſa corripitur, refovendiſque viribus mollitie cœli, & ſalubritate aquarum, Sinueſſam pergit. Tum Agrippina ſceleris olim certa, & oblatæ occaſionis propera, nec miniſtrorum egens, de genere veneni conſultavit; *ne repentino & præcipiti facinus proderetur: ſi lentum & tabidum delegiſſet, ne admotus ſu-*

premis Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filii rediret: exquiſitum aliquid placebat, *quod turbaret mentem, & mortem differret.* Deligitur artifex talium, vocabulo *Locuſta*, nuper veneficii damnata, & diu inter inſtrumenta regni habita. Ejus mulieris ingenio paratum virus, cujus miniſter e ſpadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare guſtu ſolitus.

LXVII. Adeoque cuncta mox pernotuere, ut temporum illorum ſcriptores prodiderint, *infuſum delectabili cibo boletorum venenum, nec vim medicaminis ſtatim intellectam, ſocordiâne Claudii an vinolentiâ:* ſimul ſoluta alvus ſubvenisse videbatur. Igitur exterrita Agrippina, & quando ultima timebantur, ſpretâ præſentium invidiâ, proviſam jam ſibi Xenophontis medici conſcientiam adhibet. Ille tamquam niſus evomentis adjuvaret, pinnam, rapido veneno inlitam, faucibus ejus demiſiſſe creditur; haud ignarus ſumma ſcelera incipi cum periculo, peragi cum præmio.

LXVIII. Vocabatur interim ſenatus; votaque *pro incolumitate principis* conſules & ſacerdotes nuncupabant, quum jam exanimis veſtibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Jam primùm Agrippina, velut dolore victa, & ſolatia conquirens,

tenere amplexu Britannicum, *veram paterni oris effigiem* appellare, ac variis artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque, & Octaviam, sorores ejus, attinuit, & cunctos aditus cuſtodiis clauserat, crebròque vulgabat, *ire in melius valetudinem principis*, quò miles bona in spe ageret, tempusque prosperum ex monitis Chaldæorum adventaret.

LXIX. Tunc medio diei, tertium ante idus Octobris, foribus palatii repente diductis, comitante Burro, Nero egreditur ad cohortem, quæ more militiæ excubiis adeſt. Ibi, monente præfecto, feſtis vocibus exceptus, inditur lecticæ. Dubitavisse quosdam ferunt, respectantes, rogitantesque *ubi Britannicus esset*: mox, nullo in diversum auctore, quæ offerebantur secuti sunt. Inlatusque caſtris Nero, & congruéntia tempori præfatus, promisso donativo, ad exemplum paternæ largitionis, *imperator* consalutatur. Sententiam militum secuta patrum consulta: nec dubitatum eſt apud provincias. *Cœleſtesque honores Claudio* decernuntur, & funeris solenne, perinde ac divo Auguſto, celebratur: æmulante Agrippinâ proaviæ Liviæ magnificentiam. Teſtamentum tamen haud recitatum, ne antepositus filio privignus, injuriâ & invidiâ animos vulgi turbaret.

BREVIARIUM

LIBRI XIII.

Silanus veneno necatus Agrippinæ fraude. Narciſſus ad mortem actus. Burri & Senecæ laus. Claudii funebris laudatio, ore Neronis, ſtilo Senecæ. Bona Neronis initia. Senatui auctoritas reddita. Agrippinæ viriles curæ. Parthi Armeniam turbant. Sermones de Nerone. Nero curam belli ſuſcipit. Parthi amittunt Armeniam: cui Corbulo præficitur. Vologeſes dat obſides. Nero disſidium ducum componit: populariter quædam Romæ gerit, clementiam oſtentat. Acten amat, fremente matre, mox blandiente, fruſtra: nam ipſe ab ea averſus. Pallas dejectus. Agrippinæ minax oratio. Nero Britannicum veneno tollere parat, & quidem præcipiti. Ordo illius ſceleris. Britannici feſtinatum funus. Super ea re Neronis edictum. Agrippinæ potentia fracta. Eadem rerum novarum accuſata, valde exterrito Nerone,

qui in cædem matris imminens a Burro coercetur. Agrippina se purgat. Accusatores ejus puniti. Pallas & Burrus delati. Neronis nocturna lascivia. Montani mors. Hiſtriones Italiâ pulsi. Contra libertos ingratos, & pro iis dicta in senatu. Paris ingenuus judicatur. Jus Tribunorum & Ædilium cohibitum. Ærarii cura variè habita. L. Volusii mors. Amphitheatrum Neronis. Præsides ludos edere prohibiti. Vitæ dominorum consultum. Pomponia Græcina. Rei P. Celer, Cossutianus Capito, Eprius Marcellus. Messalla consul. Neronis liberalitas. Corbulonis disciplina, virtus, severitas. Pactius contra imperium pugnans fuſuſque, extra vallum tendit. Tiridates in Armenia : legatio ejus ad Corbulonem. Per colloquium fraudem parat, quam eludit Romanus : & Armeniæ caſtella capit. Artaxata aggreditur. Tiridate fruſtra prohibente. Corbulonis acies. Tiridates abscedit. Artaxata deditur, deletur. Ob hæc Neroni & diis honores. P. Suilius reus in Senecam invehitur. Suilius variè accusatus deportatur. Octavii Sagittæ vecors amor,

& immane factum. Liberti fides. Poppææ genus, forma, opes, mores, matrimonia, adulter. Nero maritum ejus Othonem amovet. Sulla suspectus Neroni Grapti dolo. Puteolanorum seditio. Thrasea S Cto contradicit, & quare. Vectigalia contra Neronis impetum retenta. Leges de publicanis. Agger Rheno coercendo. Fossa inter Ararim & Mosellam. Frisii agros Romanos occupant. Germanorum virtus & fides. Ansibarii eosdem agros insident. Bojocali conſtantia. Ansibarii deleti. Catti ab Hermunduris cæsi. Ignes e terra. Ficus Ruminalis. Geſta hæc annis quatuor.

Coss. {
Nerone Claudio Cæsare Auguſto, L. Antiſtio Vetere.
Q. Volusio, P. Cornelio Scipione.
Nerone Claudio Cæsare Auguſto II. L. Calpurnio Pisone.
Nerone Claudio Cæsare Auguſto III. Valerio Messalla.

C. CORNELII
TACITI
ANNALIUM
LIBER XIII.

I. PRIMA novo principatu mors Junii Silani proconsulis Asiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinæ paratur, non quia ingenii violentiâ exitum irritaverat, segnis & dominationibus aliis faſtiditus, adeo ut C. Cæsar *pecudem auream* eum appellare solitus sit : verùm Agrippina fratri ejus L. Silano necem molita, ultorem metuebat, crebrâ vulgi famâ, *anteponendum esse vix dum pueritiam egresso Neroni, & imperium per scelus adepto, virum ætate compositâ, insontem, nobilem, &* quod tunc spectaretur, *e Cæsarum poſteris* : quippe & Silanus divi Auguſti abnepos erat : hæc causa necis : miniſtri fuere P. Celer eques

Romanus, & Helius libertus, rei familiari principis in Asia impositi : ab his proconsuli venenum inter epulas datum eſt, apertiùs quàm ut fallerent. Nec minùs properatò Narcissus Claudii libertus, de cujus jurgiis adversus Agrippinam retuli, asperâ cuſtodiâ, & necessitate extremâ, ad mortem agitur ; invito principe, cujus abditis adhuc vitiis per avaritiam ac prodigentiam mirè congruebat.

II. Ibaturque in cædes, nisi Afranius Burrus, & Annæus Seneca obviam issent. Hi rectores imperatoriæ juventæ, &, rarum in societate potentiæ, concordes, diversa arte ex æquo pollebant : Burrus militaribus curis, & severitate morum ; Seneca præceptis eloquentiæ, & comitate honeſtâ : juvantes invicem, quò faciliùs lubricam principis ætatem, si virtutem adspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen utrique unum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem ; quo auctore Claudius nuptiis inceſtis, & adoptione exitiosà, semet perverterat. Sed neque Neroni infra servos ingenium ; & Pallas triſti arrogantia modum liberti egressus, tædium sui moverat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, si-

gnumque more militiæ petenti tribuno dedit, OPTIMÆ MATRIS. Decreti & a senatu *duo lictores*, *flaminium Claudiale*, simul *Claudio censorium funus*, & mox *consecratio*.

III. Die funeris laudationem ejus princeps exorsus eſt. *Dum antiquitatem generis*, *consulatus*, *ac triumphos majorum* enumerabat, intentus ipse & ceteri : *liberalium* quoque *artium* commemoratio, *& nihil regente eo triſte reipub. ab externis accidisse*, pronis animis audita : poſtquam ad *providentiam sapientiamque* flexit, nemo risui temperare, quamquam oratio a Seneca composita, multum cultûs præferret : ut fuit illi viro ingenium amœnum, & temporis ejus auribus accommodatum. Adnotabant seniores, quibus otiosum eſt vetera & præsentia contendere, *primum ex iis*, *qui rerum potiti essent*, *Neronem alienæ facundiæ eguisse*. Nam dictator Cæsar summis oratoribus æmulus : & Auguſto prompta ac profluens, quæ deceret principem, eloquentia fuit. Tiberius artem quoque callebat, quâ verba expenderet, tum validus sensibus, aut consultò ambiguus. Etiam C. Cæsaris turbata mens vim dicendi non corrupit. Nec in Claudio, quotiens meditata dissereret, elegantiam requireres. Nero puerilibus ſtatim annis,

vividum animum in alia detorsit: cælare, pingere, cantus aut regimen equorum exercere: & aliquando carminibus pangendis, inesse sibi elementa doctrinæ ostendebat.

IV. Ceterùm peractis triſtitiæ imitamentis, curiam ingressus, & *de auctoritate patrum, & consensu militum* præfatus, *consilia sibi & exempla capessendi egregiè imperii* memoravit; *nec juventam armis civilibus, aut domeſticis discordiis imbutam: nulla odia, nullas injurias, nec cupidinem ultionis adferre.* Tum formam futuri principatûs præscripsit, ea maximè declinans, quorum recens flagrabat invidia. *Non enim se negotiorum omnium judicem fore, ut clausis unam intra domum accusatoribus & reis, paucorum potentia grassaretur. Nihil in penatibus suis venale, aut ambitioni pervium: discretam domum & rempub. Teneret antiqua munia senatus: consulum tribunalibus Italia & publicæ provinciæ adsiſterent. Illi patrum aditum præberent: se mandatis exercitibus consulturum.*

V. Nec defuit fides. Multaque arbitrio senatûs conſtituta sunt: *Ne quis ad causam orandam mercede aut donis emeretur. Ne designatis quidem quæſtoribus edendi gladiatores necessitas esset.* Quod quidem adversante Agrippina, *tamquam acta Claudii*

ſubverterentur, obtinuere patres: qui in palatium ob id vocabantur, ut adſtaret abditis a tergo foribus velo diſcreta, quod viſum arceret, auditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum, cauſam gentis apud Neronem orantibus, eſcendere ſuggeſtum imperatoris, & præſidere ſimul parabat; niſi ceteris pavore defixis, Seneca admonuiſſet, *venienti matri occurreret*. Ita ſpecie pietatis, obviam itum dedecori.

VI. Fine anni, turbidis rumoribus, *prorupiſſe rurſum Parthos, & rapi Armeniam* adlatum eſt, *pulſo Rhadamiſto*, qui ſæpe regni ejus potitus, dein profugus, tum quoque bellum deſeruerat. Igitur in urbe ſermonum avida, *quemadmodum princeps vix ſeptemdecim annos egreſſus, ſuſcipere eam molem, aut propulſare poſſet? quod ſubſidium in eo, qui a femina regeretur? num prœlia quoque, & oppugnationes urbium, & cetera belli, per magiſtros adminiſtrari poſſent*, anquirebant. Contra alii, *meliùs eveniſſe* diſſerunt, *quàm ſi invalidus ſenectâ & ignaviâ Claudius militiæ ad labores vocaretur; ſervilibus juſſis obtemperaturus. Burrum tamen & Senecam multarum rerum experientiâ cognitos: & imperatori quantum ad robur deeſſe? quum octavodecimo ætatis anno Cn. Pompeius, nonodecimo*

Cæsar Octavianus, civilia bella ſuſtinuerint. Pleraque in summa fortuna auspiciis & consiliis, quàm telis & manibus geri. Daturum planè documentum, honeſtis, an secus amicis uteretur, si ducem amotâ invidiâ egregium, quàm si pecuniosum & gratiâ subnixum per ambitum deligeret.

VII. Hæc atque talia vulgantibus, Nero & *juventutem proximas per provincias quæsitam supplendis Orientis legionibus admovere, legionesque ipsas propiùs Armeniam collocari* jubet. *Duosque veteres reges Agrippam & Antiochum expedire copias, quis Parthorum fines ultro intrarent: simul pontes per amnem Euphraten jungi. Et minorem Armeniam Ariſtobulo, regionem Sophenen Sohemo cum insignibus regiis mandat.* Exortusque in tempore æmulus Vologeso, filius Vardanes: & abscessere Armeniâ Parthi, tamquam differrent bellum.

VIII. Sed apud senatum omnia in majus celebrata sunt, sententiis eorum, qui *supplicationes, & diebus supplicationum veſtem principi triumphalem, utque ovans urbem iniret, effigiesque ejus pari magnitudine ac Martis Ultoris, eodem in templo* censuere: præter suetam adulationem læti, quòd Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat: videbaturque locus virtutibus patefactus. Copiæ Orientis

ita dividuntur, ut pars auxiliarium, cum duabus legionibus, apud provinciam Syriam, & legatum ejus Quadratum Ummidium remaneret; par civium sociorumque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus alisque, quæ apud Cappadociam hiemabant: socii reges, prout bello conduceret, parere jussi. Sed ſtudia eorum in Corbulonem promptiora erant: qui ut famæ inserviret, quæ in novis cœptis validissima eſt, itinere properè confecto, apud Ægeas, civitatem Ciliciæ, obvium Quadratum habuit, illuc progressum, ne, si ad accipiendas copias Syriam intravisset Corbulo, omnium ora in se verteret, corpore ingens, verbis magnificus, & super experientiam sapientiamque, etiam specie inanium validus.

IX. Ceterùm uterque Vologesen regem nuntiis monebant, *pacem quàm bellum mallet, datisque obsidibus, solitam prioribus reverentiam in populum Romanum continuaret.* Et Vologeses, quò bellum ex commodo pararet, an ut æmulationis suspectos per nomen obsidum amoveret, tradit nobilissimos ex familia Arsacidarum. Accepitque eos centurio Inſteius, ab Ummidio missus fortè prior, ea de causa adito rege. Quod poſtquam Corbuloni cognitum eſt, *ire* præfectum cohortis Arrium

Varum, & *reciperare obsides* jubet. Hinc ortum inter præfectum & centurionem jurgium, ne diutius externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisque qui eos ducebant, permissum. Atque illi ob recentem gloriam, & inclinatione quadam etiam hoſtium, Corbulonem prætulere. Unde discordia inter duces: querente Ummidio, *prærepta, quæ suis consiliis patravisset:* teſtante contra Corbulone, *non priùs conversum regem ad offerendos obsides, quàm ipse, dux bello delectus, spes ejus ad metum mutaret.* Nero, quò componeret diversos, sic evulgari jussit: *Ob res a Quadrato & Corbulone prosperè geſtas laurum fascibus imperatoriis addi.* Quæ in alios consules egressa, conjunxi.

X. Eodem anno Cæsar *effigiem Cn. Domitio patri, & consularia insignia Asconio Labeoni*, quo tutore usus erat, petivit a senatu: sibique *ſtatuas argento vel auro solidas*, adversus offerentes prohibuit. Et quamquam censuissent patres, *ut principium anni inciperet mense Decembre*, quo ortus erat Nero, veterem religionem Kalendarum Januariarum inchoando anno retinuit. Neque recepti sunt inter reos Carinas Celer, senator, servo accusante, aut Julius Densus, equeſter, cui favor in Britannicum crimini dabatur.

XI.

XI. Claudio Nerone, L. Antiſtio coss. quum in acta principum jurarent magiſtratus, *in ſua acta collegam Antiſtium jurare* prohibuit: magnis patrum laudibus, ut juvenilis animus, levium quoque rerum gloriâ ſublatus, majores continuaret. Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinæ ordine remotum, reddidit ſenatui, *clementiam ſuam* obſtringens crebris orationibus, quas Seneca, teſtificando quàm honeſta præciperet, vel jactandi ingenii, voce principis vulgabat.

XII. Ceterùm infracta paullatim potentia matris, delapso Nerone in amorem libertæ, cui vocabulum *Acte* fuit: ſimul adſumptis in conſcientiam Othone & Claudio Senecione, adoleſcentulis decoris: quorum Otho familiâ conſulari, Senecio liberto Cæſaris patre genitus, ignarâ matre, dein fruſtra obnitente, penitus inrepſerant per luxum & ambigua ſecreta: ne ſeverioribus quidem principis amicis adverſantibus, mulierculâ, nullâ cujuſquam injuriâ, cupidines principis explente: quando uxorè ab Octavia, nobili quidem, & probitatis ſpectatæ, fato quodam, an quia prævalent inlicita, abhorrebat: metuebaturque, ne in ſtupra feminarum inluſtrium prorumperet, ſi illâ libidine prohiberetur.

XIII. Sed Agrippina *libertam æmulam*, *nurum ancillam*, aliaque eumdem in modum muliebriter fremere. Neque pœnitentiam filii, aut satietatem opperiri : quantòque fœdiora exprobrabat, acriùs accendere : donec vi amoris subactus, exsueret obsequium in matrem, seque Senecæ permitteret. Ex cujus familiaribus Annæus Serenus, simulatione amoris adversus eamdem libertam, primas adolescentis cupidines velaverat, præbueratque nomen, ut quæ princeps furtim muliercula tribuebat, ille palam largiretur. Tum Agrippina, versis artibus, per blandimenta juvenem aggredi, *suum potiùs cubiculum ac sinum* offerre, *contegendis, quæ prima ætas, & summa fortuna expeterent*. Quin & fatebatur *intempeſtivam severitatem*, & suarum opum, quæ haud procul imperatoriis aberant, copias tradebat : ut nimia nuper coercendo filio, ita rursum intemperanter demissa. Quæ mutatio neque Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantque, *cavere insidias mulieris, semper atrocis, tum & falsæ*. Fortè illis diebus Cæsar, inspecto ornatu, quo principum conjuges ac parentes effulserant, deligit veſtem & gemmas, misitque donum matri : nullâ parcimoniâ, quum præcipua, & cupita aliis, prior

deferret. Sed Agrippina *non his inſtrui cultus suos, sed ceteris arceri*, proclamat, & *dividere filium, quæ cuncta ex ipsa haberet*. Nec defuere qui in deterius referrent.

XIV. Et Nero, infensus iis, quibus superbia muliebris innitebatur, demovet Pallantem curâ rerum, quis a Claudio impositus, velut arbitrum regni agebat. Ferebaturque, degrediente eo, magnâ prosequentium multitudine, non absurdè dixisse: *Ire Pallantem, ut ejuraret*. Sanè pepigerat Pallas, *ne cujus facti in præteritum interrogaretur, paresque rationes cum repub. haberet*. Præceps poſt hæc Agrippina ruere ad terrorem & minas, neque principis auribus abſtinere, quominus testaretur, *adultum jam esse Britannicum, veram dignamque ſtirpem suscipiendo patris imperio, quod insitus & adoptivus, per injurias matris exerceret. Non abnuere se, quin cuncta infelicis domûs mala patefierent, suæ in primis nuptiæ, suum veneficium. Id solum diis & sibi provisum, quòd viveret privignus. Ituram cum illo in caſtra. Audiretur hinc Germanici filia, debilis rursus Burrus & exsul Seneca truncâ scilicet manu, & professoriâ linguâ, generis humani regimen expoſtulantes*. Simul intendere manus, aggerere probra, *consecratum Clau-*

dium, infernos Silanorum manes invocare, & *tot inrita facinora.*

XV. Turbatus his Nero, & propinquo die, quo quartum decimum ætatis annum Britannicus explebat, volutare secum, modò matris violentiam, modò ipsius indolem, ut quidem experimento nuper cognitam, quo tamen favorem latè quæsivisset. Feſtis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra, regnum lusu sortientium, evenerat ea sors Neroni. Igitur ceteris diversa, nec ruborem allatura: ubi Britannico jussit *exsurgeret, progressusque in medium, cantum aliquem inciperet*, inrisum ex eo sperans pueri, sobrios quoque convictus, nedum temulentos, ignorantis: ille conſtanter exorsus eſt carmen, quo, *evolutum eum sede patriâ rebusque summis*, significabatur. Unde orta miseratio manifeſtior, quia dissimulationem nox & lascivia exemerat. Nero, intellectâ invidiâ, odium intendit. Urgentibusque Agrippinæ minis, quia nullum crimen, neque jubere cædem fratris palam audebat, occulta molitur; *pararique venenum* jubet, miniſtro Pollione Julio, prætoriæ cohortis tribuno, cujus curâ attinebatur damnata veneficii nomine Locuſta, multâ scelerum famâ. Nam, ut proximus quisque Britannico, neque fas, neque fidem

penſi haberet, olim proviſum erat. Primum venenum ab ipſis educatoribus accepit, transmiſitque, exſolutâ alvo, parum validum, ſive temperamentum inerat, ne ſtatim ſæviret. Sed Nero, lenti ſceleris impatiens, minitari tribuno, jubere *ſupplicium veneficæ, quòd dum rumorem reſpiciunt, dum parant defenſiones, ſecuritatem morarentur.* Promittentibus dein *tam præcipitem necem, quàm ſi ferro urgeretur*, cubiculum Cæſaris juxtà, decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum.

XVI. Mos habebatur, principum liberos, cum ceteris idem ætatis nobilibus, ſedentes veſci, in adſpectu propinquorum, propriâ & parciore menſâ. Illic epulante Britannico, quia cibos potuſque ejus delectus ex miniſtris guſtu explorabat, ne omitteretur inſtitutum, aut utriuſque morte proderetur ſcelus, talis dolus repertus eſt. Innoxia adhuc, ac præcalida, & libata guſtu potio traditur Britannico: dein, poſtquam fervore adſpernabatur, frigida in aqua adfunditur venenum, quod ita cunctos ejus artus pervaſit, ut vox pariter & ſpiritus ejus raperentur. Trepidatur a circumſedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, reſiſtunt defixi, & Neronem intuentes. Ille, ut erat reclinis, & neſcio ſimilis, *ſolitum ita*,

ait, *per comitialem morbum, quo primùm ab infantia adſlictaretur Britannicus, & redituros paullatim viſus ſenſuſque.* At Agrippinæ is pavor, ea conſternatio mentis, quamvis vultu premeretur, emicuit, ut perinde ignaram fuisse, ac ſororem Britannici Octaviam, conſtiterit: quippe ſibi ſupremum auxilium ereptum, & parricidii exemplum intelligebat. Octavîa quoque, quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnis affectus abſcondere didicerat. Ita poſt breve ſilentium, repetita convivii lætitia.

XVII. Nox eadem necem Britannici & rogum conjunxit, proviſo antè funebri paratu, qui modicus fuit. In campo tamen Martis ſepultus eſt, adeo turbidis imbribus, ut vulgus iram deûm portendi crediderit adverſus facinus, cui plerique etiam hominum ignoſcebant, antiquas fratrum diſcordias, & inſociabile regnum æſtimantes. Tradunt plerique eorum temporum ſcriptores, *crebris ante exitium diebus, inluſum iſse pueritiæ Britannici Neronem:* ut jam non præmatura, neque ſæva mors videri queat, quamvis inter ſacra menſæ, ne tempore quidem ad complexum ſorori dato, ante oculos inimici properata ſit, in illum ſupremum Claudiorum ſanguinem, ſtupro priûs quàm veneno

pollutum. Feſtinationem exſequiarum edicto Cæsar defendit, id a majoribus inſtitutum referens, *subtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus, aut pompâ detinere. Ceterùm & sibi amisso fratris auxilio, reliquas spes in repub. sitas: & tantò magis fovendum patribus populoque principem, qui unus superesset e familia, summum ad faſtigium genita.* Exin largitione potissimos amicorum auxit.

XVIII. Nec defuere, qui arguerent viros gravitatem adseverantes, *quòd domos, villas, id temporis, quasi prædam divisissent.* Alii necessitatem adhibitam credebant a principe, sceleris sibi conscio, & veniam sperante, si largitionibus validissimum quemque obſtrinxisset. At matris ira nullâ munificentiâ leniri, sed amplecti Octaviam; crebra cum amicis secreta habere; super ingenitam avaritiam, undique pecunias, quasi in subsidium, corripiens, tribunos & centuriones comiter excipere: nomina & virtutes nobilium, qui etiam tum supererant, in honore habere; quasi quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni, *excubiasque militares*, quæ; ut conjugi imperatoris solitum, & matri servabantur, *& Germanos*, super eumdem honorem, cuſtodes additos, *degredi* Jubet. Ac ne cœtu salutantium fre-

quentaretur, separat domum, matremque transfert in eam, quæ Antoniæ fuerat : quotiens ipse illuc ventitaret, septus turbâ centurionum, & poſt breve osculum digrediens.

XIX. Nihil rerum mortalium tam inſtabile ac fluxum eſt, quàm fama potentiæ, non suâ vi nixæ. Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo solari, nemo adire, præter paucas feminas, amore an odio, incertum. Ex quibus erat Junia Silana, quam matrimonio C. Silii a Messallina depulsam, suprà retuli, insignis genere, formâ, lasciviâ, & Agrippinæ diu percara : mox occultis inter eas offensionibus, quia Sextium Africanum, nobilem juvenem, a nuptiis Silanæ deterruerat Agrippina, *impudicam & vergentem annis* dictitans; non ut Africanum sibi seponeret, sed ne opibus & orbitate Silanæ maritus potiretur. Illa, spe ultionis oblatâ, parat accusatores ex clientibus suis, Iturium & Calvisium, non vetera, & sæpius jam audita deferens, *quòd Britannici mortem lugeret*, aut *Octaviæ injurias evulgaret*; sed *deſtinavisse eam Rubellium Plautum, per maternam originem, pari ac Nero gradu, a divo Auguſto, ad res novas extollere; conjugioque ejus etiam imperio, rempub. rursus invadere* : hæc Iturius & Calvisius

Atimeto, Domitiæ, Neronis amitæ, liberto, aperiunt. Qui lætus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiam infensa æmulatio exercebatur) Paridem hiſtrionem, libertum & ipsum Domitiæ, impulit, *ire properè, crimenque atrociter deferre.*

XX. Provecta nox erat, & Neroni per vinolentiam trahebatur; quum ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis lusus principis intendere. Sed tunc compositus ad mœſtitiam, expositoque indicii ordine, ita audientem exterret, ut non tantum matrem Plautumque interficere, sed Burrum etiam demovere præfecturâ deſtinaret, tamquam Agrippinæ gratiâ provectum, & vicem reddentem. Fabius Ruſticus auctor eſt, *scriptos esse ad Cæcinam Tuscum codicillos, mandatâ ei prætoriarum cohortium curâ : sed ope Senecæ dignationem Burro retentam.* Plinius & Cluvius, nihil dubitatum de fide præfecti referunt. Sanè Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cujus amicitiâ floruit. Nos consensum auctorum secuti, quæ diversa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus, & interficiendæ matris avidus, non priùs differri potuit, quàm Burrus necem ejus promitteret, si facinoris coargueretur : *sed cuicumque, nedum parenti, defensio-*

nem tribuendam : nec accusatores adesse, sed vocem unius ex inimica domo adferri. Refutare tenebras, & vigilatam convivio noctem, omniaque temeritatis & inscitiæ propiora.

XXI. Sic lenito principis metu, & luce ortâ, itur ad Agrippinam, ut nosceret objecta, dissolveretque, vel pœnas lueret. Burrus iis mandatis, Seneca coram, fungebatur : aderant & ex libertis, arbitri sermonis. Deinde a Burro, poſtquam crimina & auctores exposuit, minaciter actum. Et Agrippina ferociæ memor, *Non miror*, inquit, *Silanam, numquam edito partu, matrum affectus ignotos habere. Neque enim perinde a parentibus liberi, quàm ab impudica adulteri mutantur. Nec, si Iturius & Calvisius, adesis omnibus fortunis, novissimam suscipiendæ accusationis operam anui rependunt, ideo aut mihi infamia parricidii, aut Cæsari conscientia subeunda eſt. Nam Domitiæ inimicitiis gratias agerem, si benevolentiâ mecum in Neronem meum certaret. Nunc per concubinum Atimetum, & hiſtrionem Paridem, quasi scenæ fabulas componit. Baiarum suarum piscinas extollebat, quum meis consiliis adoptio, & proconsulare jus, & designatio consulatûs, & cetera apiscendo imperio præpararentur. Aut exsiſtat, qui cohortes in*

urbe tentatas, qui provinciarum fidem labefactatam, denique servos vel libertos ad scelus corruptos arguat. Vivere ego, Britannico potiente rerum, poteram: at si Plautus, aut quis alius, rempub. judicaturus obtinuerit, desunt scilicet mihi accusatores, qui non verba, impatientiâ caritatis aliquando incauta, sed ea crimina objiciant, quibus nisi a filio, absolvi non possim. Commotis qui aderant, ultroque spiritus ejus mitigantibus, *colloquium filii* exposcit: ubi nihil pro innocentia, quasi diffideret; nec beneficiis, quasi exprobraret, disseruit; sed ultionem in delatores, & præmia amicis obtinuit.

XXII. Præfectura annonæ Fenio Rufo; cura ludorum, qui a Cæsare parabantur, Arruntio Stellæ; Ægyptus C. Balbillo permittuntur. Syria P. Anteio deſtinata: & variis mox artibus elusus; ad poſtremum in urbe retentus eſt. At Silana in exsilium acta. Calvisius quoque & Iturius relegantur. De Atimeto supplicium sumptum, validiore apud libidines principis Paride, quàm ut pœnâ adficeretur. Plautus ad præsens silentio transmissus eſt.

XXIII. Deferuntur dehinc *consensisse Pallas, ac Burrus, ut Cornelius Sulla claritudine generis, & adfinitate Claudii,* cui per nuptias Antoniæ, gener erat, *ad*

imperium vocaretur. Ejus accuſationis auctor exſtitit Pætus quidam, exercendis apud ærarium ſectionibus famoſus, & tum vanitatis manifeſtus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quàm gravis ſuperbia fuit : quippe nominatis libertis ejus, quos conſcios haberet, reſpondit ; *nihil unquam ſe domi, niſi nutu aut manu ſignificaſſe, vel, ſi plura demonſtranda eſſent, ſcripto uſum, ne vocem conſociaret.* Burrus, quamvis reus, inter judices ſententiam dixit. Exſiliumque accuſatori inrogatum, & tabulæ exuſtæ ſunt, quibus oblitterata ærarii nomina retrahebat.

XXIV. Fine anni, ſtatio cohortis, adſidere ludis ſolita, demovetur, quò major ſpecies libertatis eſſet : utque miles, theatrali licentiæ non permixtus, incorruptior ageret ; & plebes daret experimentum, an, amotis cuſtodibus, modeſtiam retineret. Urbem princeps luſtravit, e reſponſo haruſpicum, quòd Jovis ac Minervæ ædes de cœlo tactæ erant.

XXV. Q. Voluſio, P. Scipione coss. otium foris, fœda domi laſcivia, quâ Nero itinera urbis, & lupanaria, & diverticula, veſte ſervili in diſſimulationem ſui compoſitus, pererrabat, comitantibus, qui raperent ad venditionem expoſita, & obviis vulnera inferrent : adverſus ignaros

adeo, ut ipse quoque exciperet ictus, & ore præferret. Deinde, ubi *Cæsarem esse, qui grassaretur*, pernotuit, augebanturque injuriæ adversus viros feminasque insignes, & quidam, permissâ semel licentiâ sub nomine Neronis, inulti, propriis cum globis, eadem exercebant, & in modum captivitatis nox agebatur. Julius quidem Montanus, senatorii ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus fortè per tenebras cum principe, quia vi attentantem acriter repulerat, deinde agnitum oraverat, quasi exprobrasset, mori adactus eſt. Nero autem metuentior in posterum, milites sibi, & plerosque gladiatores circumdedit, qui rixarum initia modica, & quasi privata sinerent: si a læsis validiùs ageretur, arma inferrent. Ludicram quoque licentiam, & fautores histrionum velut in prœlia convertit, impunitate & præmiis, atque ipse occultus, & plerumque coràm prospectans: donec, discordi populo, & gravioris motûs terrore, non aliud remedium repertum eſt, quàm ut hiſtriones Italiâ pellerentur, milesque theatro rursum adsideret.

XXVI. Per idem tempus actum in senatu *de fraudibus libertorum*, efflagitatumque *ut adversus malè meritos revocandæ libertatis jus patronis daretur*. Nec deerant

qui censerent. Sed consules relationem incipere non ausi, ignaro principe, perscripsere tamen consensum senatûs. Ille an auctor conſtitutionis fieret, ut inter paucos & sententiæ adversos : quibusdam coalitam libertate irreverentiam eò prorupisse frementibus, *vine, an æquo cum patronis jure agerent; sententiam eorum consultarent, ac verberibus manus ultro intenderent, impulere vel pœnam suam dissuadentes. Quid enim aliud læso patrono concessum, quàm ut vicesimum ultra lapidem, in oram Campaniæ libertum releget? Ceteras actiones promiscuas & pares esse. Tribuendum aliquòd telum, quod sperni nequeat. Nec grave manumissis, per idem obsequium retinendi libertatem, per quod adsecuti sint. At criminum manifeſtos meritò ad servitutem retrahi; ut metu coerceantur, quos beneficia non mutavissent.*

XXVII. Disserebatur contrà ; *Paucorum culpam ipsis exitiosam esse debere : nihil universorum juri derogandum : quippe latè fusum id corpus. Hinc plerumque tribus, decurias, miniſteria magiſtratibus, & sacerdotibus, cohortes etiam in urbe conscriptas : & plurimis equitum, plerisque senatoribus, non aliunde originem trahi. Si separarentur libertini; manifeſtam fore penuriam ingenuorum. Non fruſtra majores, quum dignita-*

tem ordinum dividerent, libertatem in communi poſuiſſe. Quin & manumittendi duas ſpecies inſtitutas, ut relinqueretur pœnitentiæ, aut novo beneficio locus : quos vindictâ patronus non liberaverit, velut vinculo ſervitutis attineri. Diſpiceret quiſque merita, tardéque concederet, quod datum non adimeretur. Hæc ſententia valuit. Scripſitque Cæſar ſenatui, *privatim expenderent cauſam libertorum, quotiens a patronis arguerentur : in commune nihil derogarent.* Nec multò pòſt, ereptus amitæ libertus Paris, quaſi jure civili, non ſine infamia principis, cujus juſſu perpetratum ingenuitatis judicium erat.

XXVIII. Manebat nihilominus quædam imago reipub. Nam inter Vibullium prætorem, & plebei tribunum Antiſtium ortum certamen, quòd immodeſtos fautores hiſtrionum, & a prætore in vincula ductos, tribunus *omitti* juſſiſſet : comprobavere patres, incuſatâ *Antiſtii licentiâ.* Simul prohibiti tribuni, *jus prætorum & conſulum præripere, aut vocare ex Italia, cum quibus lege agi poſſet.* Addidit L. Piſo, deſignatus conſul, *ne quid intra domum pro poteſtate animadverterent : neve multam ab iis dictam quæſtores ærarii in publicas tabulas, ante quatuor menſes, referrent; medio temporis contradicere liceret;*

deque eo consules ſtatuerent. Cohibita artius & ædilium poteſtas, ſtatutumque *quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, vel pœnæ inrogarent.* Eò Helvidius Priscus, tribunus plebis, adversus Obultronium Sabinum, ærarii quæſtorem, contentiones proprias exercuit, *tamquam jus haſtæ adversus inopes inclementer augeret.* Dein princeps curam tabularum publicarum a quæſtoribus ad præfectos transtulit.

XXIX. Variè habita, ac sæpe immutata ejus rei forma: nam Auguſtus permisit senatui deligere præfectos: dein, ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero prætorum, qui præessent: neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæstores rursum imposuit, iisque, ne metu offensionum segniùs consulerent, extra ordinem honores promisit. Sed deerat robur ætatis eum primum magiſtratum capessentibus: igitur Nero præturâ perfunctos, & experientiâ probatos delegit.

XXX. Damnatus iisdem consulibus Vipsanius Lænas, *ob Sardiniam provinciam avarè habitam.* Absolutus Ceſtius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus. Clodius Quirinalis, *quòd præfectus remigum, qui Ravennæ haberentur,*

velut infimam nationum, Italiam luxuriâ ſævitiâque adflictaviſſet, veneno damnationem antevertit. Caninius Rebilus, ex primoribus peritiâ legum, & pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ ſenectæ, miſſo per venas ſanguine, effugit : haud creditus ſufficere ad conſtantiam ſumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At. L. Voluſius egregiâ famâ conceſſit : cui tres & nonaginta anni ſpatium vivendi, præcipuæque opes bonis artibus, inoffenſa tot imperatorum malitia fuit.

XXXI. Nerone ſecundùm, L. Piſone conſulibus, pauca memoriâ digna evenere : niſi cui libeat, laudandis fundamentis & trabibus, quis molem amphitheatri apud campum Martis Cæſar exſtruxerat, volumina implere : quum ex dignitate populi Romani repertum ſit, res inluſtres annalibus, talia diurnis urbis actis mandare. Ceterùm coloniæ Capua atque Nuceria, additis veteranis, firmatæ ſunt : plebeique congiarium quadringeni nummi viritim dati, & ſeſtertium quadringenties ærario inlatum eſt, ad retinendam populi fidem. Vectigal quoque quintæ & viceſimæ venalium mancipiorum remiſſum, ſpecie magis quàm vi : quia quum venditor pendere juberetur,

in partem pretii emptoribus adcrescebat. Edixit Cæsar, *ne quis magiſtratus, aut procurator, qui provinciam obtineret, spectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet.* Nam antè non minùs tali largitione, quàm corripiendis pecuniis, subjectos adfligebant; dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant.

XXXII. Factum & senatusconsultum ultioni juxtà & securitati, *ut si quis a suis servis interfectus esset, ii quoque, qui teſtamento manumissi sub eodem tecto mansissent, inter servos supplicia penderent.* Redditur ordini Lusius Varius consularis, avaritiæ criminibus olim perculsus. Et Pomponia Græcina, insignis femina, Plautio, qui ovans se de Britanniis retulit, nupta, ac *superſtitionis externæ* rea, mariti judicio permissa. Isque prisco inſtituto, propinquis coram, de capite famaque conjugis cognovit, & insontem nunciavit. Longa huic Pomponiæ ætas, & continua triſtitia fuit. Nam poſt Juliam Drusi filiam dolo Messallinæ interfectam, per quadraginta annos, non cultu nisi lugubri, non animo nisi mœſto egit. Idque illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriam vertit.

XXXIII. Idem annus plures reos habuit: quorum P. Celerem, accusante Asiâ, quia absolvere nequibat Cæsar,

traxit, senectâ donec mortem obiret : nam Celer, interfecto, ut memoravi, Silano proconsule, magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat. Cossutianum Capitonem Cilices detulerant *maculosum fœdumque, & idem jus audaciæ in provincia ratum, quod in urbe exercuerat.* Sed pervicaci accusatione conflictatus, poſtremò defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus eſt. Pro Eprio Marcello, a quo Lycii res repetebant, eò usque ambitus prævaluit, ut quidam accusatorum ejus exsilio multarentur, *tamquam insonti periculum fecissent.*

XXXIV. Nerone tertiùm consule, simul iniit consulatum Valerius Messalla, cujus proavum, oratorem Corvinum, divo Auguſto, àbavo Neronis, collegam in eo magiſtratu fuisse, pauci jam senum meminerant : sed nobili familiæ honor auctus eſt, oblatis in singulos annos quingenis ſeſtertiis, quibus Messalla paupertatem innoxiam ſuſtentaret. Aurelio quoque Cottæ, & Haterio Antonino, annuam pecuniam ſtatuit princeps, quamvis per luxum avitas opes dissipassent. Ejus anni principio, mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Romanosque de obtinenda Armenia bellum, acriter sumitur : quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiri-

daten dati a se regni expertem esse, aut alienæ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim a Lucullo Pompeioque recipere. Ad hæc Armenii ambigua fide utraque arma invitabant, situ terrarum, similitudine morum Parthis propiores, connubiisque permixti, ac libertate ignota, illuc magis ad servitium inclinantes.

XXXV. Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quàm contra perfidiam hoſtium erat. Quippe Syriâ transmotæ legiones, pace longâ segnes, munia Romanorum ægerrimè tolerabant. Satis conſtitit fuisse in eo exercitu veteranos, qui non ſtationem, non vigilias inissent; vallum fossamque, quasi nova & mira, viserent; sine galeis, sine loricis, nitidi & quæſtuosi, militiâ per oppida expletâ. Igitur dimissis, quibus senecta, aut valetudo adversa erat, supplementum petivit. Et habiti per Ciliciam ac Cappadociam delectus. Adjectaque ex Germania legio, cum equitibus alariis, & peditatu cohortium: retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamvis hieme sævâ adeo, ut obducta glacie, nisi effossa humus, tentoriis locum non præberet. Ambuſti multorum artus vi frigoris, & qui-

dam inter excubias, exanimati sunt. Adnotatusque miles, qui faſcem lignorum geſtabat, ita prærigiuisse manus, ut oneri adhærentes, truncis brachiis deciderent. Ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adesse: laudem ſtrenuis, solatium invalidis, exemplum omnibus oſtendere. Dehinc, quia duritiam cœli militiæque multi abnuebant, deserebantque, remedium severitate quæsitum eſt. Nec enim, ut in aliis exercitibus, primum alterumque delictum venia prosequebatur, sed qui signa reliquerat, ſtatim capite pœnas luebat. Idque usu salubre, & misericordiâ melius apparuit: quippe pauciores illa caſtra deseruere, quàm ea in quibus ignoscebatur.

XXXVI. Interim Corbulo, legionibus intra caſtra habitis, donec ver adolesceret, dispositisque per idoneos locos cohortibus auxiliariis, ne pugnam priores auderent, prædicit. Curam præsidiorum Pactio Orphito, primipili honore perfuncto, mandat. Is quamquam incautos barbaros, & bene gerendæ rei casum offerri scripserat, *tenere se munimentis, &* *majores copias opperiri* jubetur. Sed rupto imperio, poſtquam paucæ e proximis castellis turmæ advenerant, pugnamque imperitiâ poscebant, congressus cum hoſte

funditur. Et damno ejus exterriti, qui ſubſidium ferre debuerant, ſua quiſque in caſtra trepidâ fugâ rediere. Quod graviter Corbulo accepit: increpitumque Pactium, & præfectos, militeſque, *tendere omnes extra vallum* juſſit: inque ea contumelia detenti, nec niſi precibus univerſi exercitûs exſoluti ſunt.

XXXVII. At Tiridates ſuper proprias clientelas, ope Vologeſi fratris adjutus, non furtim jam, ſed palam bello infenſare Armeniam, quoſque fidos nobis rebatur depopulari; & ſi copiæ contrà ducerentur, eludere; huc quoque & illuc volitans, plura famâ quam pugnâ exterrere. Igitur Corbulo, quæſito diu prœlio, fruſtra habitus, & exemplo hoſtium circumferre bellum coactus, dispartit vires, ut legati præfectique diverſos locos pariter invaderent. Simul regem Antiochum monet, *proximas ſibi præfecturas petere.* Nam Pharaſmanes, interfecto filio Rhadamiſto, *quaſi proditore ſui*, quò fidem in nos teſtaretur, vetus adverſus Armenios odium promptiùs exercebat. Tuncque primùm inlecti Inſechi, gens ante alias ſocia Romanis, avia Armeniæ incurſavit. Ita conſilia Tiridati in contrarium vertebant. Mittebatque oratores, qui ſuo Parthorumque nomine expoſtularent; *cur datis nuper*

obsidibus, redintegratâque amicitiâ, quæ novis quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armeniæ possessione depelleretur? Ideo nondum ipsum Vologesen commotum, quia causâ, quàm vi agere mallent. Sin perſtaretur in bello; non defore Arsacidis virtutem fortunamque, sæpius jam clade Romana expertam. Ad ea Corbulo, satis comperto Vologesen defectione Hyrcaniæ attineri, suadet Tiridati, *precibus Cæsarem adgredi: posse illi regnum ſtabile, & res incruentas contingere, si omissâ spe longinquâ & serâ, præsentem potioremque sequeretur.*

XXXVIII. Placitum dehinc, *quia commeantibus invicem nunciis, nihil in summam pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tempus locumque deſtinari. Mille equitum præsidium* Tiridates *affore sibi* dicebat; *quantum Corbuloni cujusque generis militum adſiſteret, non ſtatuere, dum, positis loricis & galeis, in faciem pacis, veniretur.* Cuicumque mortalium, nedum veteri & provido duci, barbaræ aſtutiæ patuissent. *Ideo artum inde numerum finiri, & hinc majorem offerri, ut dolus pararetur: nam equiti, sagittarum usu exercito, si detecta corpora objicerentur, nihil profuturam multitudinem.* Dissimulato tamen intellectu, *rectiùs de his, quæ in publicum consulerentur, totis exercitibus coram dissertaturos* respondit,

Locumque delegit, cujus pars altera colles erant clementer adſurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebantur, ad explicandas equitum turmas. Dieque pacto, prior Corbulo ſocias cohortes & auxilia regum pro cornibus, medio sextam legionem conſtituit; cui accita per noctem, aliis ex caſtris, tria millia tertianorum permiscuerat, una cùm aquila, quasi eadem legio ſpectaretur. Tiridates, vergente jam die, procul adſtitit, unde videri magis, quàm audiri poſſet. Ita sine congreſſu dux Romanus abscedere militem sua quemque in caſtra jubet.

XXXIX. Rex, sive fraudem ſuſpectans, quia plura simul in loca ibatur, sive ut commeatus noſtros Pontico mari, & Trapezunte oppido adventantes interciperet, properè discedit. Sed neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur præsidiis noſtris inseſſos: & Corbulo, ne inritum bellum traheretur, utque Armenios ad sua defendenda cogeret, exscindere parat caſtella: sibique, quod validiſſimum in ea præfectura, cognomento *Volandum*, sumit; minora Cornelio Flacco legato, & Inſteio Capitoni caſtrorum præfecto mandat. Tum circumſpectis munimentis, & quæ expugnationi

gnationi idonea, proviſis, hortatur milites, *ut hoſtem vagum, neque paci aut prælio paratum, ſed perfidiam & ignaviam fugâ confitentem, exſuerent ſedibus, gloriæque pariter & prædæ conſulerent.* Tum quadripartito exercitu, hos in teſtudinem conglobatos, ſubruendo vallo inducit, alios ſcalas mœnibus admovere, multos tormentis faces & haſtas incutere jubet: libratoribus funditoribusque attributus locus, unde eminus glandes torquerent; ne qua pars ſubſidium laborantibus ferret, pari undique metu. Tantus inde ardor certantis exercitûs fuit, ut intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obices portarum ſubverſi, capta eſcenſu munimenta, omneſque puberes trucidati ſint, nullo milite amiſſo, paucis admodum vulneratis: & imbelle vulgus ſub corona venundatum: reliqua præda victoribus ceſſit. Pari fortunâ legatus ac præfectus uſi ſunt, tribuſque una die caſtellis expugnatis, cetera terrore, & alia ſponte incolarum, in deditionem veniebant: unde orta fiducia caput gentis Artaxata adgrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ, ſi amnem Araxen, qui mœnia adluit, ponte transgrederentur, ſub ictum dabantur: procul, & latioribus vadis tranſiere.

XL. At Tiridates, pudore & metu, ne si conceſſiſſet obsidioni, nihil opis in ipso videretur; si prohiberet, impeditis locis ſeque & equeſtres copias inligaret: ſtatuit poſtremò oſtendere aciem, & dato die prœlium incipere, vel simulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repente agmen Romanum circumfundit, non ignaro duce noſtro, qui viæ pariter & pugnæ composuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, siniſtro sexta incedebat, mediis decumanorum delectis: recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur: quibus jusserat, *ut inſtantibus cominus resiſterent, refugos non sequerentur.* In cornibus pedes, sagittarius, & cetera manus equitum ibat, productior cornu in siniſtro per ima collium, ut si hoſtis intravisset, fronte simul & sinu exciperetur. Adsultare ex diverso Tiridates, non usque ad jactum teli, sed tum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines, & diversos consectari posset. Ubi nihil temeritate solutum, nec ampliùs, quàm decurio equitum audentiùs progressus, & sagittis confixus, ceteros ad obsequium exemplo firmaverat, propinquis jàm tenebris abscessit.

XLI. Et Corbulo, caſtra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Ar-

taxata pergeret, obsidioque circumdaret, agitavit, concessisse illuc Tiridaten ratus. Dein poſtquam exploratores attulere *longinquum regis iter, &, Medi an Albani peterentur, incertum*, lucem opperitur: præmissaque levis armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationemque eminus inciperet. Sed oppidani, portis sponte patefactis, se suaque Romanis permisere: quod salutem ipsis tulit. Artaxatis ignis immissus, deletaque & solo adæquata sunt: quia nec teneri sine valido præsidio, ob magnitudinem mœnium; nec id nobis virium erat, quod firmando præsidio, & capessendo bello divideretur: vel si integra & incuſtodita relinquerentur, nulla in eo utilitas, aut gloria, quòd capta essent. Adjicitur miraculum, velut numine oblatum: nam cuncta extrà, tectis tenus, soli inluſtria fuere; quod mœnibus cingebatur, ita repente atra nube coopertum, fulguribusque discretum eſt, ut, quasi infensantibus diis, exitio tradi crederetur. Ob hæc consalutatus *imperator* Nero: ex senatusconsulto *supplicationes* habitæ: *ſtatuæque & arcus, & continui consulatus principi: utque inter feſtos referretur dies, quo patrata victoria, quo nunciata, quo relatum de ea esset*, aliaque in eamdem formam decernuntur, adeo modum egressa,

ut C. Cassius, de ceteris honoribus adsensus, *si pro benignitate fortunæ diis grates agerentur, ne totum quidem annum supplicationibus sufficere*, disseruerit : *eòque oportere dividi sacros & negotiosos dies, quis divina colerent, & humana non impedirent.*

XLII. Variis deinde casibus jactatus, & multorum odia meritus reus, haud tamen sine invidia Senecæ damnatur. Is fuit P. Suilius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, & mutatione temporum, non, quantum inimici cuperent, demissus : quique se nocentem videri, quàm supplicem mallet. Ejus opprimendi gratiâ repetitum credebatur senatusconsultum, pœnaque Cinciæ legis, adversus eos qui pretio causas oravissent : nec Suilius queſtu aut exprobratione abſtinebat, præter ferociam animi, extremâ senectâ liber, & Senecam increpans : *infensum amicis Claudii, sub quo juſtiſsimum exsilium pertulisset. Simul ſtudiis inertibus, & juvenum imperitiæ suetum, livere his, qui vividam & incorruptam eloquentiam tuendis civibus exercerent. Se quæſtorem Germanici ; illum domûs ejus adulterum fuisse. An gravius exiſtimandum, sponte litigatoris præmium honeſtæ operæ adsequi, quàm corrumpere cubicula principum fœminarum? Quâ sapientiâ, quibus philosophorum præceptis, intra quadriennium*

regiæ amicitiæ, ter millies seſtertium paravisset? Romæ teſtamenta, & orbos, velut indagine ejus capi. Italiam, & provincias, immenso fœnore hauriri. At sibi labore quæsitam, & modicam pecuniam esse. Crimen, periculum, omnia potiùs toleraturum, quàm veterem, ac domi partam dignationem subitæ felicitati submitteret.

XLIII. Nec deerant, qui hæc iisdem verbis, aut versa in deterius Senecæ deferrent. Repertique accusatores, *direptos socios, quum Suilius provinciam Asiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum* detulere. Mox, quia inquisitionem annuam impetraverant, brevius visum, suburbana crimina incipi, quorum obvii teſtes erant. Ii, *acerbitate accusationis Q. Pomponium ad necessitatem belli civilis detrusum: Juliam Drusi filiam, Sabinamque Poppæam ad mortem actas, & Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumventos: jam equitum Romanorum agmina damnata, omnemque Claudii sævitiam* Suilio objectabant. Ille, *nihil ex his sponte susceptum, sed principi paruisse* defendebat, donec eam orationem Cæsar cohibuit, *compertum sibi* referens *ex commentariis patris sui, nullam cujusquam accusationem ab eo coactam.* Tum *jussa Messallinæ* prætendi, & labare defensio. *Cur enim nemi-*

nem alium delectum, qui sævienti impudicæ vocem præberet? Puniendos rerum atrocium miniſtros, ubi pretia ſcelerum adepti, ſcelera ipsa aliis delegent. Igitur adempta bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur, eximebanturque etiam quæ teſtamento matris, aut aviæ ceperant) in insulas Baleares pellitur: non in ipso discrimine, non poſt damnationem fractus animo. Ferebaturque, copiosâ & molli vitâ secretum illud toleravisse. Filium ejus Nerulinum adgressis accusatoribus per invidiam patris, & crimina repetundarum, intercessit princeps, tamquam satis expleta ultione.

XLIV. Per idem tempus Octavius Sagitta, plebei tribunus, Pontiæ, mulieris nuptæ, amore vecors, ingentibus donis adulterium, & mox ut omitteret maritum emercatur, suum matrimonium promittens, ac nuprias ejus pactus. Sed ubi mulier vacua fuit, nectere moras, *adversam patris voluntatem* causari, repertaque spe ditioris conjugis, promissa exsuere. Octavius contrà modò conqueri, modò minitari, *famam perditam, pecuniam exhaustam* obteſtans: denique salutem, quæ sola reliqua esset, arbitrio ejus permittens. Ac poſtquam spernebatur, *noctem unam ad solatium* poscit, *quâ delinitus, modum in*

poſterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia consciæ ancillæ cuſtodiam cubiculi mandat. Ille, uno cum liberto, ferrum veſte occultum infert. Tum, ut adsolet in amore & irâ, jurgia, preces, exprobratio, satisfactio, & pars tenebrarum libidine seposita. Et queſtu incensus, nihil metuentem ferro transverberat, & accurrentem acillam vulnere abſterret, cubiculoque prorumpit. Poſtera die manifeſta cædes, haud ambiguus percussor: quippe mansitasse unà convincebatur. Sed libertus *suum illud facinus* profiteri, *se patroni injurias ultum esse.* Commoveratque quosdam magnitudine exempli: donec ancilla, ex vulnere refecta, verum aperuit: postulatusque apud consules a patre interfectæ, poſtquam tribunatu abierat, sententiâ patrum, & lege de sicariis condemnatur.

XLV. Non minùs insignis, eo anno, impudicitia, magnorum reipub. malorum initium fecit. Erat in civitate Sabina Poppæa, T. Ollio patre genita, sed nomen avi materni sumpserat, inluſtri memoriâ Poppæi Sabini, consulari & triumphali decore præfulgentis: nam Ollium, honoribus nondum functum, amicitia Sejani pervertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honeſtum animum: quippe mater

ejus, ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat: opes claritudini sufficiebant: sermo comis, nec absurdum ingenium: modeſtiam præferre, & lasciviâ uti: rarus in publicum egressus, idque velata parte oris, ne satiaret adspectum, vel quia sic decebat. Famæ nunquam pepercit, maritos & adulteros non diſtinguens: neque affectui suo, aut alieno obnoxia; unde utilitas oſtenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufii Crispini, equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit juventâ ac luxu, & quia flagrantissimus in amicitia Neronis habebatur: nec mora, quin adulterio matrimonium jungeretur.

XLVI. Otho, sive amore incautus, laudare *formam elegantiamque uxoris* apud principem; sive ut accenderet, ac si eâdem feminâ potirentur, id quoque vinculum potentiam ei adjiceret. Sæpe auditus eſt consurgens e convivio Cæsaris, *se ire ad illam, sibi concessam* dictitans *nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium, & gaudia felicium*. His atque talibus inritamentis, non longa cunctatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppæa primùm per blandimenta & artes valescere, *imparem cupidini se, & formâ Neronis captam* si-

mulans : mox, acri jam principis amore, ad superbiam vertens, si ultra unam alteramque noctem attineretur, *nuptam esse se* dictitans *nec posse matrimonium amittere, devinctam Othoni per genus vitæ, quod nemo adæquaret. Illum animo & cultu magnificum : ibi se summâ fortunâ digna visere : at Neronem pellice ancilla, & adsuetudine Actes devinctum, nil e contubernio servili, nisi abjectum & sordidum traxisse.* Dejicitur familiaritate sueta, pòſt congressu & comitatu, Otho ; & ad poſtremum, ne in urbe æmulatus ageret, provinciæ Lusitaniæ præficitur : ubi usque ad civilia arma, non ex priore infamia, sed integrè sanctéque egit, procax otii, & poteſtatis temperantior.

XLVII. Hactenus Nero flagitiis & sceleribus velamenta quæsivit. Suspectabat maximè Cornelium Sullam, socors ingenium ejus in contrarium trahens, callidumque & simulatorem interpretando. Quem metum Graptus, ex libertis Cæsaris, usu & senectâ a Tiberio usque domum principum edoctus, tali mendacio intendit. Pons Mulvius in eo tempore, celebris nocturnis inlecebris erat ; ventitabatque illuc Nero, quò solutiùs, urbem extra, lasciviret. Igitur *regredienti per viam Flaminiam compositas insidias, fatoque evi-*

tatas, quoniam diverso itinere Salluſtianos in hortos remeaverit, auctoremque ejus doli Sullam, ementitur : quia fortè, redeuntibus miniſtris principis, quidam, per juvenilem licentiam, quæ tunc passim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque servorum quisquam, neque clientium Sullæ agnitus : maximéque despecta, & nullius ausi capax natura ejus, a crimine abhorrebat : perinde tamen, quasi convictus esset, cedere patriâ, & Massiliensium mœnibus coerceri jubetur.

XLVIII. Iisdem consulibus auditæ Puteolanorum legationes : quas diversas ordo plebesque ad senatum miserant : illi *vim multitudinis*, hi *magiſtratuum & primi cujusque avaritiam* increpantes. Quumque seditio ad saxa & minas ignium progressa, necem & arma proliceret, C. Cassius adhibendo remedio delectus : quia severitatem ejus non tolerabant, precante ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte prætoriâ : cujus terrore, & paucorum supplicio, rediit oppidanis concordia.

XLIX. Non referrem vulgatissimum senatusconsultum, quo *civitati Syracusanorum, egredi numerum, edendis gladiatoribus finitum, permittebatur*; nisi Pætus Thrasea contrà dixisset, præbuissetque ma-

teriem obtrectatoribus arguendæ sententiæ : *Cur enim, si rempub. egere libertate senatoria crederet, tam levia consectaretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus & legibus, quibusque aliis Romana continentur, suaderet dissuaderetve? Licere patribus, quotiens jus dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent, expromere, relationemque in ea poſtulare. An solum emendatione dignum, ne Syracusis spectacula largiùs ederentur? Cetera per omnes imperii partes perinde egregia, quam si non Nero, sed Thrasea regimen eorum teneret? Quòd si summa dissimulatione transmitterentur, quantò magis inanibus abſtinendum?* Thrasea contrà, rationem poscentibus amicis, *non præsentium ignarum*, respondebat, *ejusmodi consulta corrigere; sed patrum honori dare; ut manifeſtum fieret magnarum rerum curam non dissimulaturos, qui animum etiam levissimis adverterent.*

L. Eodem anno, crebris populi flagitationibus, immodeſtiam publicanorum arguentis, dubitavit Nero, *an cuncta vectigalia omitti juberet, idque pulcherrimum donum generi mortalium daret.* Sed impetum ejus, multum priùs laudatâ *magnitudine animi*, attinuere senatores, *dissolutionem imperii* docendo, *si fructus quibus respub. ſuſtineretur, deminuerentur: quippe,*

ſublatis portoriis, ſequens, ut tributorum abolitio expoſtularetur. Pleraſque vectigalium ſocietates a conſulibus & tribunis plebis conſtitutas, acri etiam populi Romani tum libertate: reliqua mox ita proviſa, ut ratio quæſtuum & neceſſitas erogationum inter ſe congruerent. Temperandas planè publicanorum cupidines, ne per tot annos ſine querela tolerata, novis acerbitatibus ad invidiam verterent.

LI. Ergo edixit princeps, *ut leges cujusque publici, occultæ ad id tempus, proſcriberentur: omiſſas petitiones, non ultra annum reſumerent: Romæ prætor, per provincias, qui pro prætore, aut conſule eſſent, jura adverſus publicanos extra ordinem redderent: militibus immunitas ſervaretur, niſi in iis, quæ veno exercerent.* Aliaque admodum æqua, quæ brevi ſervata, dein fruſtra habita ſunt. Manet tamen abolitio quadrageſimæ quinquageſimæque, & quæ alia exactionibus inlicitis nomina publicani invenerant. Temperata apud transmarinas provincias frumenti ſubvectio. Et *ne cenſibus negotiatorum naves adſcriberentur, tributumque pro illis penderent*, conſtitutum.

LII. Reos ex provincia Africa, qui proconſulare imperium illic habuerant, Sulpicium Camerinum, & Pomponium Silvanum, abſolvit Cæſar: Camerinum

adversus privatos & paucos, sævitiæ magis, quàm captarum pecuniarum crimina objicientes. Silvanum magna vis accusatorum circumſteterat, poscebatque *tempus evocandorum teſtium ;* reus *illico defendi* poſtulabat. Valuitque pecuniosâ orbitate & senectâ, quam ultra vitam eorum produxit, quorum ambitu evaserat.

LIII. Quietæ ad id tempus res in Germania fuerant, ingenio ducum, qui, pervulgatis triumphi insignibus, majus ex eo decus sperabant, si pacem continuàvissent. Paullinus Pompeius, & L. Vetus, ea tempeſtate exercitui præerant. Ne tamen segnem militem attinerent, ille inchoatum ante tres & sexaginta annos a Druso aggerem coercendo Rheno, absolvit : Vetus Mosellam atque Ararim, factâ inter utrumque fossâ, connectere parabat, ut copiæ per mare, dein Rhodano & Arare subvectæ, per eam fossam, mox fluvio Mosella in Rhenum, exin Oceanum decurrerent : sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se occidentis septentrionisque littora fierent. Invidit operi Ælius Gracilis, Belgicæ legatus, deterrendo Veterem, *ne legiones alienæ provinciæ inferret, ſtudiaque Galliarum adfectaret : formidoloſum id imperatori* dictitans, quò plerumque prohibentur conatus honeſti.

LIV. Ceterùm continuo exercituum otio, fama incessit, *ereptum jus legatis ducendi in hoſtem.* Eòque Friſii juventutem saltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admovêre ripæ, agrosque vacuos, & militum usui sepositos, insedere, auctore Verrito & Malorige, qui nationem eam regebant, in quantum Germani regnantur. Jamque fixerant domos, semina arvis intulerant, utque patrium solum exercebant; quum Dubius Avitus, acceptâ a Paullino provinciâ, minitando *vim Romanam, nisi abscederent Friſii veteres in locos, aut novam sedem a Cæsare impetrarent*, perpulit Verritum & Malorigen preces suscipere. Profectique Romam, dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea, quæ barbaris oſtentantur, intravere Pompeii theatrum, quò magnitudinem populi viserent. Illic per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum *consessum caveæ, discrimina ordinum, quis eques, ubi senatus* percunctantur, advertêre quosdam cultu externo in sedibus senatorum: & *quinam forent* rogitantes, poſtquam audiverant, *earum gentium legatis id honoris datum, quæ virtute & amicitiâ Romanâ præcellerent;* NULLOS MORTALIUM ARMIS AUT FIDE ANTE GERMANOS ESSE exclamant,

degrediunturque, & inter patres conſidunt : quod comiter a viſentibus exceptum, quaſi impetûs antiqui, & bonâ æmulatione. Nero civitate Romanâ ambos donavit : *Friſios decedere agris* juſſit. Atque illis adſpernantibus, auxiliaris eques repente immiſſus, neceſſitatem attulit, captis cæſisve, qui pervicaciùs reſtiterant.

LV. Eoſdem agros Anſibarii occupavere, validior gens, non modò ſuâ copiâ, sed adjacentium populorum miſeratione : quia pulſi a Chaucis, & ſedis inopes, tutum exſilium orabant. Aderatque iis clarus per illas gentes, & nobis quoque fidus, nomine Boiocalus, *vinctum ſe rebellione Cheruſcâ, juſſu Arminii*, referens, *mox Tiberio & Germanico ducibus, ſtipendia meruiſſe. Quinquaginta annorum obſequio id quoque adjungere, quòd gentem ſuam ditioni noſtræ ſubjiceret. Quotam partem campi jacere, in quam pecora & armenta militum aliquando tranſmitterentur? Servarent sanè receptos gregibus, inter hominum famam; modò ne vaſtitatem & ſolitudinem mallent, quàm amicos populos. Chamavorum quondam ea arva, mox Tubantum, & pòſt Uſipiorum fuiſſe. Sicut cœlum diis, ita terras generi mortalium datas : quæque vacuæ, eas publicas eſſe.* Solem deinde reſpiciens, & cetera ſidera vocans,

quasi coràm interrogabat, *vellentne contueri inane solum? potiùs mare superfunderent adversus terrarum ereptores.*

LVI. Et commotus his Avitus, *patienda meliorum imperia. Id diis, quos implorarent, placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent; neque alios judices, quàm ipsos paterentur.* Hæc in publicum Ansibariis respondit; ipsi Boiocalo, *ob memoriam amicitiæ daturum agros*: quod ille, ut proditionis pretium, adspernatus addidit: *Deesse nobis terra, in qua vivamus; in qua moriamur, non poteſt*: atque ita, infensis utrimque animis, discessum. Illi Bructeros, Tencteros, ulteriores etiam nationes socias bello vocabant. Avitus, scripto ad Curtilium Manciam, superioris exercitûs legatum, *ut Rhenum transgressus, arma a tergo oſtenderet*; ipse legiones in agrum Tencterûm induxit, *excidium* minitans, *nisi causam suam dissociarent.* Igitur absiſtentibus his, pari metu exterriti Bructeri: & ceteris quoque aliena pericula deserentibus, sola Asibariorum gens retro ad Usipios & Tubantes concessit: quorum terris exacti, quum Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hoſtes, in alieno, quod juventutis erat, cæduntur: imbellis ætas in prædam divisa eſt.

LVII. Eadem æſtate, inter Hermunduros Cattosque certatum magno prœlio, dum flumen, gignendo ſale fecundum, & conterminum, vi trahunt; ſuper libidinem cuncta armis agendi, religione inſitâ, *eos maximè locos propinquare cœlo, preceſque mortalium a deis nuſquam propiùs audiri : inde, indulgentiâ numinum, illo in amne, illiſque ſilvis ſalem provenire, non, ut alias apud gentes, eluvie maris areſcente undâ, ſed ſuper ardentem arborum ſtruem fuſâ, ex contrariis inter ſe elementis, igne atque aquis concretum.* Sed bellum Hermunduris proſperum, Cattis exitioſius fuit, quia *victores diverſam aciem Marti ac Mercurio* ſacravere, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. Et minæ quidem hoſtiles in ipſos vertebant. Sed civitas Juhonum ſocia nobis, malo improviſo adflicta eſt : nam ignes terrâ editi, villas, arva, vicos paſſim corripiebant, ferebanturque in ipſa conditæ nuper Coloniæ mœnia : neque exſtingui poterant; non ſi imbres caderent, non fluvialibus aquis, aut quo alio humore : donec inopiâ remedii, & irâ cladis, agreſtes quidam eminus ſaxa jacere, dein, reſidentibus flammis, propiùs ſuggreſſi, ictu fuſtium, aliiſque verberibus, ut feras abſterrebant : poſtremò tegmina corpori

derepta injiciunt, quantò magis profana & usu polluta, tantò magis oppressura ignes.

LVIII. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ octingentos & quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus, & arescente trunco, deminutam, prodigii loco habitum eſt, donec in novos fetus reviresceret,

BREVIARIUM

LIBRI XIV.

*N*ERO *cædem matris agitat, incitante Poppæâ. Aniceti ingenium. Agrippinæ periculum, quod evadit. Neronis trepidatio. Burri & Senecæ dubitatio. Anicetus in se rem suscipit. Agrippinæ interitus, & sepultura. Nero conscientiâ vecors adulatione omnium erigitur : ad senatum scribit. Thraseæ libertas. Nero ut matrem gravet, mitis. Urbem adulationi paratam init. Nero citharœdus, auriga, nobiles ad paria flagitia adigit. Juvenalia. Nero in scena. Auguſtani. Neronis carmina. Cædes inter Nucerinos & Pompeianos. Blæsus damnatus. Strabo absolutus. Mors Domitii Afri, Servilii. Certamina quinquennalia. Sermones contra theatra & ludos, & pro iis. Cometes & fulgur. Plauti exsilium. Neronis morbus. Corbulo rem ſtrenuè gerit in Armenia, quâ Tigrani traditâ, Syriæ præficitur. Coloniæ deductæ. Comitia prætorum composita. Vibius damnatus. In Britannia clades accepta, & tota pœne provincia amissa ; quam tamen Suetonius unius prœlii successu retinet. Classiciani pravitas. Nero libertum in Britanniam mittit, irridentibus barbaris. Ob*

falſum teſtamentum damnati. Antonius Primus, Præfectus urbis domi suæ interfectus, & supplicium de familia sumptum. Tarquitius Priſcus damnatus. Cenſus Galliarum. Mors & laus Reguli. Sententia Thraseæ. Adulatio Vitellii. Neronis reſcriptum. Vejento Italiâ pellitur. Burri mors, laus, ſucceſſores. In Senecam criminationes, & ad illius orationem Neronis ſubdola reſponſio. Fenius imminuitur valeſcente Tigellino : qui Plauto & Sullæ periculum ſtruit, quorum hic ignarus opprimitur. Plautus quamquam præmonitus, necem exſpectat. Nero ductâ Poppæâ, Octaviam amolitur : ob Octaviam revocatam populi lætitia, Poppææ metus, & doli. Aniceti ſcelus, ex quo Octaviæ exſilium, & mors. Temporum infelicitas. Seneca accuſatur. Piſonis inſidiæ in Neronem. Geſta hæc annis IV.

Coss.
- C. Vipſtano, C. Fonteio Capitone.
- Nerone Claudio Cæſare Aug. IV. Coſſo Cornelio Lentulo.
- C. Cæſonio Pæto, C. Petronio Turpiliano.
- P. Mario Celſo, L. Aſinio Gallo.

C. CORNELII
TACITI
ANNALIUM
LIBER XIV.

I. C. Vipstano, Fonteio coss. diu meditatum ſcelus non ultra Nero diſtulit, vetuſtate imperii coalitâ audaciâ, & flagrantior in dies amore Poppææ, quæ ſibi matrimonium, & diſcidium Octaviæ, incolumi Agrippinâ, haud ſperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incuſaret principem, & *pupillum* vocaret, *qui juſſis alienis obnoxius, non modò imperii, ſed libertatis etiam indigeret. Cur enim differri nuptias ſuas? formam ſcilicet diſplicere, & triumphales avos? An fecunditatem & verum animum? timeri, ne uxor ſaltem injurias patrum, iram populi adverſus ſuperbiam avaritiamque matris aperiat.*

Quòd si nurum Agrippina non nisi filio infeſtam ferre posset, reddatur ipsa Othonis conjugio : ituram quoquò terrarum, ubi audiret potiùs contumelias imperatoris, quàm viseret, periculis ejus immixta. Hæc atque talia, lacrymis & arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat; cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, usque ad cædem ejus duratura filii odia.

II. Tradit Cluvius, *ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eò usque provectam, ut medio diei, quum id temporis Nero per vinum & epulas incalesceret, offerret se sæpius temulento comptam, & inceſto paratam. Jamque lasciva oscula, & prænuntias flagitii blanditias, adnotantibus proximis; Senecam contra muliebres inlecebras subsidium a femina petivisse : immissamque Acten libertam, quæ, simul suo periculo, & infamiâ Neronis anxia, deferret, pervulgatum esse inceſtum, gloriante matre, nec toleraturos milites profani principis, imperium.* Fabius Ruſticus, *non Agrippinæ, sed Neroni cupitum id* memorat, *ejusdemque libertæ aſtu disjectum.* Sed quæ Cluvius, eadem ceteri quoque auctores prodidere, & fama huc inclinat, seu concepit animo tantum immanitatis Agrippina, seu credibilior novæ libidinis meditatio in ea visa

eſt, quæ puellaribus annis ſtuprum cum Lepido, spe dominationis, admiſerat, pari cupidine usque ad libita Pallantis provoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptiis.

III. Igitur Nero vitare secretos ejus congressus: abscedentem in hortos, aut Tusculanum, vel Antiatem in agrum, laudare, *quòd otium lacesseret.* Poſtremò, ubicumque haberetur, prægravem ratus, interficere conſtituit: hactenus consultans, *veneno, an ferro, vel quâ aliâ vi:* placuitque primò venenum. Sed inter epulas principis si daretur, referri ad casum non poterat, tali jam Britannici exitio; & miniſtros tentare arduum videbatur mulieris, usu scelerum adversus insidias intentæ: atque ipsa præsumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quonam modo occultaretur, nemo reperiebat: &, ne quis, illi tanto facinori delectus, jussa sperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, classi apud Misenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odiis Agrippinæ invisus. Ergo *navem posse componi* docet, *cujus pars, ipso in mari per artem soluta, effunderet ignaram: nihil tam capax fortuitorum, quàm mare, & si naufragio intercepta sit, quem adeo iniquum, ut sceleri adsignet, quod*

venti & fluctus deliquerint? Additurum principem defunctæ templum, & aras, & cetera oſtentandæ pietati.

IV. Placuit ſollertia, tempore etiam juta, quando Quinquatruum feſtos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, *ferendas parentum iracundias, & placandum animum* dictitans, quò rumorem reconciliationis efficeret, acciperetque Agrippina, facili feminarum credulitate ad gaudia. Venientem dehinc, obvius in littora (nam Antio adventabat) excipit manu & complexu, ducitque Baulos: id villæ nomen eſt, quæ promontorium Miſenum inter & Baianum lacum, flexo mari adluitur. Stàbat inter alias navis ornatior, tamquam id quoque honori màtris daretur: quippe sueverat triremi, & claſſiariorum remigio vehi: ac tum invitata ad epulas erat, ut occultando facinori nox adhiberetur. Satis conſtitit, exſtitisse proditorem, & Agrippinam, auditis insidiis, an crederet ambiguam, geſtamine sellæ Baias pervectam. Ibi blandimentum sublevavit metum, comiter excepta, superque ipsum collocata. Nam pluribus sermonibus, modò familiaritate juvenili Nero, & rursus adductus, quasi seria consociaret, tracto in longum convictu proſequitur abeuntem, artiùs oculis & pectori hærens,

rens, sive explenda simulatione, seu perituræ matris supremus adspectus, quamvis ferum animum retinebat.

V. Noctem sideribus inluſtrem, & placido mari quietam, quasi convincendum ad scelus, dii præbuere. Nec multum erat progressa navis, duobus e numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quis Crepereius Gallus haud procul gubernaculis adſtabat, Acerronia, super pedes cubitantis reclinis, *pœnitentiam filii, & reciperatam matris gratiam*, per gaudium memorabat: quum, dato signo, ruere tectum loci, multo plumbo grave; pressusque Crepereius, & ſtatim exanimatus eſt. Agrippina & Acerronia eminentibus lecti parietibus, ac fortè validioribus, quàm ut oneri cederent, protectæ sunt: nec dissolutio navigii sequebatur, turbatis omnibus, & quòd plerique ignari etiam conscios impediebant. Visum dehinc remigibus, *unum in latus inclinare, atque ita navem submergere*. Sed neque ipsis promptus in rem subitam consensus, & alii, contrà nitentes, dedêre facultatem lenioris in mare jactûs. Verùm Acerronia imprudens, dum *se Agrippinam esse, utque subveniretur matri principis* clamitat, contis & remis, & quæ fors obtulerat, navalibus telis conficitur. Agrippina silens,

eòque minùs agnita, unum tamen vulnus humero excepit. Nando, deinde occursu lenunculòrum, Lucrinum in lacum vecta, villæ suæ infertur.

VI. Illic reputans, ideo se fallacibus litteris accitam, & honore præcipuo habitam; quòdque littus juxta, non ventis acta, non saxis impulsa navis, summâ sui parte, veluti terreſtre machinamentum concidisset; observans etiam Acerroniæ necem; simul suum vulnus adspiciens: solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur: misit libertum Agerinum, qui nunciaret filio, *benignitate deûm, & fortunâ ejus, evasisse gravem casum: orare, ut quamvis periculo matris exterritus, visendi curam differret: sibi ad præsens quiete opus*. Atque interim, securitate simulatâ, medicamina vulneri, & fomenta corpori adhibet. *Teſtamentum Acerroniæ requiri, bonaque obsignari* jubet: id tantum non per simulationem.

VII. At Neroni, nuncios patrati facinoris opperienti, adfertur *evasisse ictu levi sauciam, & hactenus adito discrimine, ne auctor dubitaretur*. Tum pavore exanimis, & *jam jamque adfore* obteſtans, *vindictæ properam, sive servitia armaret, vel militem accenderet, sive ad senatum & populum pervaderet, naufragium, & vulnus, & in-*

terfectos amicos objiciendo : quod contrà ſubſidium ſibi ? niſi quid Burrus & Seneca expergiſcerentur : quos ſtatim acciverat, incertum an & antè ignaros. Igitur longum utriuſque ſilentium, ne inriti diſſuaderent; an eò deſcenſum credebant, ut niſi præveniretur Agrippina, pereundum Neroni eſſet. Pòſt Seneca hactenus promptior, reſpiſcere Burrum, ac ſciſcitari, an *militi imperanda cædes eſſet ?* Ille *prætorianos toti Cæſarum domui obſtrictos, memoreſque Germanici, nihil adverſus progeniem ejus atrox auſuros*, reſpondit : *perpetraret Anicetus promiſſa.* Qui nihil cunctatus, poſcit ſummam ſceleris. Ad eam vocem Nero, *illo ſibi die dari imperium, auctoremque tanti muneris libertum* profitetur : *iret properè, duceretque promptiſſimos ad juſſa.* Ipſe, audito, *veniſſe miſſu Agrippinæ nuncium Agerinum*, ſcenam ultro criminis parat; gladiumque, dum mandata perfert, abjicit inter pedes ejus : tum quaſi deprehenſo, *vincla injici* jubet, ut, *exitium principis molitam matrem, & pudore deprehenſi ſceleris ſponte mortem ſumpſiſſe*, confingeret.

VIII. Interim vulgato Agrippinæ periculo, quaſi caſu eveniſſet, ut quiſque acceperat, decurrere ad littus. Hi molium objectus, hi proximas ſcaphas ſcandere ;

alii quantum corpus sinebat, vadere in mare, quidam manus protendere: questibus, votis, clamore diversa rogitantium, aut incerta respondentium, omnis ora compleri: adfluere ingens multitudo cum luminibus, atque ubi incolumem esse pernotuit, ut ad gratandum, sese expedire, donec adspectu armati & minitantis agminis disjecti sunt. Anicetus villam ſtatione circumdat, refractâque januâ, obvios servorum arripit, donec ad fores cubiculi veniret: cui pauci adſtabant, ceteris terrore inrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarum una: magis ac magis anxiâ Agrippinâ, quòd nemo a filio, ac ne Agerinus quidem. *Aliam fere littore faciem nunc, solitudinem ac repentinos ſtrepitus, & extremi mali indicia.* Abeunte dehinc ancillâ, *Tu quoque me deseris*, prolocuta, respicit Anicetum, trierarcho Herculeo, & Oloarito, centurione classiario, comitatum: ac, *si ad visendum venisset, refotam nunciaret: sin facinus patraturus, nihil se de filio credere; non imperatum parricidium.* Circumsiſtunt lectum percussores, & prior trierarchus fuſti caput ejus adflixit. Nam in mortem centurioni ferrum deſtringenti, protendens uterum, *Ventrem feri*, exclamavit: multisque vulneribus confecta eſt.

IX. Hæc consensu produntur. Adspexeritne matrem exanimem Nero, & formam corporis ejus laudaverit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata eſt nocte eadem convivali lecto, & exsequiis vilibus; neque, dum Nero rerum potiebatur, congeſta aut clausa humus: mox domeſticorum curâ, levem tumulum accepit, viam Miseni propter, & villam Cæsaris dictatoris, quæ subjectos sinus editissima prospectat. Accenso rogo libertus ejus, cognomento Mneſter, ipse ferro se transegit; incertum caritate in patronam, an metu exitii. Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina, contempseratque. Nam consulenti super Nerone, responderunt Chaldæi, *fore ut imperaret, matremque occideret*: atque illa, *Occidat*, inquit, *dum imperet*.

X. Sed a Cæsare, perfecto demum scelere, magnitudo ejus intellecta eſt: reliquo noctis, modò per silentium defixus, sæpius pavore exsurgens, & mentis inops, lucem opperiebatur, tamquam exitium adlaturam. Atque eum, auctore Burro, prima centurionum tribunorumque adulatio ad spem firmavit, prensantium manu, gratantiumque, *quòd discrimen improvisum, & matris facinus evasisset*. Amici dehinc adire templa: &, cœpto exemplo,

proxima Campaniæ municipia victimis & legationibus lætitiam teſtari : ipse, diversa simulatione, mœſtus, & quasi incolumitati suæ infensus, ac morti parentis inlacrymans. Quia tamen non, ut hominum vultus, ita locorum facies mutantur, obversabaturque maris illius & littorum gravis adspectus (& erant, qui crederent, sonitum tubæ collibus circùm editis, planctusque tumulo matris audiri (Neapolim concessit, litterasque ad senatum misit, quarum summa erat.

XI. *Repertum cum ferro percussorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luisse eam pœnam conscientiâ, quâ scelus paravisset.* Adjiciebat crimina longiùs repetita; *quòd consortium imperii, juraturasque in feminæ verba prætorias cohortes, idemque dedecus senatûs & populi speravisset : ac poſteaquam fruſtra optata sint, infensa militi patribusque & plebi, dissuasisset donativum & congiarium, periculaque viris inluſtribus inſtruxisset. Quanto suo labore perpetratum, ne inrumperet curiam, ne gentibus externis responsa daret?* Temporum quoque Claudianorum obliqua insectatione, cuncta ejus dominationis flagitia in matrem tranſtulit, *publicâ fortunâ exſtinctam* referens : namque & naufragium narrabat; quod fortuitum fuisse,

quis adeo hebes inveniretur, ut crederet? aut a muliere naufraga missum cum telo unum, qui cohortes, & classes imperatoris perſtringeret? Ergo non jam Nero, cujus immanitas omnium queſtus anteibat, sed adverso rumore Seneca erat, *quòd oratione tali confessionem scripsisset.*

XII. Miro tamen certamine procerum decernuntur *supplicationes apud omnia pulvinaria, utque Quinquatrus, quibus apertæ essent insidiæ, ludis annuis celebrarentur: aureum Minervæ simulacrum in curia, & juxtà principis imago ſtatueretur: dies natalis Agrippinæ inter nefaſtos esset.* Thrasea Pætus, silentio, vel brevi adsensu priores adulationes transmittere solitus, exiit tum senatu; ac sibi causam periculi fecit, ceteris libertatis initium non præbuit. Prodigia quoque crebra & inrita intercessere: anguem enixa mulier; & alia in concubitu mariti fulmine exanimata: jam sol repente obscuratus, & tactæ de cœlo quatuordecim urbis regiones: quæ adeo sine cura deûm eveniebant, ut multos pòſt annos Nero imperium & scelera continuaverit. Ceterùm, quò gravaret invidiam matris, eâque demotâ, auctam lenitatem suam teſtificaretur, feminas inluſtres, Juniam, & Calpurniam, præfecturâ functos Valerium Capitonem & Licinium Gabolum,

sedibus patriis reddidit, ab Agrippina olim pulsos. Etiam Lolliæ Paullinæ cineres reportari, sepulcrúmque exſtrui permisit: quosque ipse nuper relegaverat, Iturium, & Calvisium, pœnâ exsolvit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exsilio Tarentum regressa, labante jam Agrippinâ, cujus inimicitiis conciderat, vel tum mitigatâ.

XIII. Cunctanti in oppidis Campaniæ, *quonam modo urbem ingrederetur; an obsequium senatûs, an ſtudia plebis reperiret*, anxio, contrà deterrimus quisque, quorum non alia regia fecundior exſtitit, *invisum Agrippinæ nomen, & morte ejus accenſum populi favorem* disserunt: *iret intrepidus, & venerationem sui coràm experiretur*: simul *prægredi* exposcunt, & promptiora, quàm promiserant, inveniunt: obvias tribus, feſto cultu senatum: conjugum ac liberorum agmina, per sexum & ætatem disposita: exſtructos, quà incederet, spectaculorum gradus, quo modo triumphi visuntur. Hinc superbus, ac publici servitii victor, Capitolium adiit, grates exsolvit; seque in omnes libidines effudit, quas malè coercitas qualiscumque matris reverentia tardaverat.

XIV. Vetus illi cura erat, curriculo quadrigarum insiſtere; nec minùs fœdum

ſtudium, citharâ ludicrum in modum canere, quum cœnaret; quod *regibus & antiquis ducibus factitatum* memorabat: *idque vatum laudibus celebre, & deorum honori datum. Enimvero cantus Appollini sacros, taliqne ornatu adſtare, non modò Græcis in urbibus, sed Romana apud templa, numen præcipuum & præscium.* Nec jam ſiſti poterat, quum Senecæ ac Burro visum, ne utraque pervinceret, alterum concedere: clausumque valle Vaticanâ spatium, in quo equos regeret, haud promiscuo spectaculo: mox ultro vocari populus Romanus, laudibusque extollere, ut eſt vulgus cupiens voluptatum, &, si eòdem princeps trahat, lætum. Ceterùm evulgatus pudor non satietatem, ut rebantur, sed incitamentum attulit. Ratusque dedecus molliri, si plures fœdasset, nobilium familiarum poſteros, egeſtate venales, in scenam deduxit: quos fato perfunctos, ne nominatim tradam, majoribus eorum tribuendum puto: nam & ejus flagitium eſt, qui pecuniam ob delicta potiùs dedit, quàm ne delinquerent. Notos quoque equites Romanos operas arenæ promittere subegit, donis ingentibus: nisi quòd merces ab eo, qui jubere poteſt, vim neceſſitatis affert.

XV. Ne tamen adhuc publico theatro

dehoneſtaretur, inſtituit ludos, *Juvenalium* vocabulo, in quos passim nomina data : non nobilitas cuiquam, non ætas, aut acti honores impedimento, quominus Græci Latinive hiſtrionis artem exercerent, usque ad geſtus modosque haud viriles. Quin & feminæ inluſtres deformia meditari : exſtructaque apud nemus, quod navali ſtagno circumpoſuit Auguſtus, conventicula, & cauponæ, & posita veno inritamenta luxûs : dabanturque ſtipes, quas boni necessitate, intemperantes gloriâ consumerent. Inde gliscere flagitia & infamia; nec ulla moribus olim corruptis plus libidinum circumdedit, quàm illa colluvies. Vix artibus honeſtis pudor retinetur; nedum, inter certamina vitiorum, pudicitia, aut modeſtia, aut quidquam probi moris reservaretur. Poſtremò ipse scenam incedit, multâ curâ tentans citharam & præmeditans; adsiſtentibus familiaribus : accesserat cohors militum, centuriones tribunique; & mœrens Burrus, ac laudans. Tuncque primùm conscripti sunt equites Romani, cognomento *Auguſtanorum*, ætate ac robore conspicui, & pars ingenio procaces, alii in spe potentiæ. Hi dies ac noctes plausibus personare, formam principis vocemque deûm vocabulis appellantes : quasi per virtutem clari honoratique agere.

XVI. Ne tamen ludicræ tantum imperatoris artes noteſcerent, carminum quoque ſtudium affectavit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum inſignis ætatis nati, conſidere ſimul, & adlatos, vel ibidem repertos verſus connectere, atque ipſius verba, quoquomodo prolata, ſupplere: quod ſpecies ipſa carminum docet, non impetu & inſtinctu, nec ore uno fluens. Etiam ſapientiæ doctoribus tempus impertiebat poſt epulas, utque contraria adſeverantium, diſcordiæ eruebantur: nec deerant, qui ore vultuque triſti inter oblectamenta regia ſpectari cuperent.

XVII. Sub idem tempus, levi contentione atrox cædes orta, inter colonos Nucerinos Pompeianoſque, gladiatorio ſpectaculo, quod Livineius Regulus, quem motum ſenatu retuli, edebat: quippe oppidanâ laſciviâ invicem inceſſentes, probra, deinde ſaxa, poſtremò ferrum ſumpſere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos ſpectaculum edebatur. Ergo reportati ſunt in urbem multi e Nucerinis, trunco per vulnera corpore, ac plerique *liberorum aut parentum mortes* deflebant. Cujus rei judicium princeps ſenatui, ſenatus conſulibus permiſit. Et rurſus re ad patres relatâ, prohibiti publicè in decem

annos ejusmodi cœtu Pompeiani, collegiaque, quæ contra leges inſtituerant, diſſoluta. Livineius, & qui alii ſeditionem conciverant, exſilio multati ſunt.

XVIII. Motus ſenatu & Pedius Blæſus, accuſantibus Cyrenenſibus, *violatum ab eo theſaurum Æſculapii, delectumque militarem pretio & ambitione corruptum.* Iidem Cyrenenſes reum agebant Acilium Strabonem, prætoriâ poteſtate uſum, & miſſum diſceptatorem a Claudio agrorum, quos regis Apionis quondam habitos, & populo Romano cum regno relictos, proximus quiſque poſſeſſor invaſerant, diutinâque licentiâ & injuriâ, quaſi jure & æquo, nitebantur. Igitur abjudicatis agris, orta adverſus judicem invidia: & ſenatus, *ignota ſibi eſſe mandata Claudii, & conſulendum principem,* reſpondit. Nero, probatâ Strabonis ſententiâ, *ſe nihilominus ſubvenire ſociis, & uſurpata concedere,* ſcripſit.

XIX. Sequuntur virorum inluſtrium mortes, Domitii Afri, & M. Servilii, qui ſummis honoribus, & multâ eloquentiâ viguerant. Ille orando cauſas, Servilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, & elegantiâ vitæ, quam clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diverſus.

XX. Nerone quartùm, Cornelio Coſſo coss. quinquennale ludicrum Romæ institutum eſt, ad morem Græci certaminis, variâ famâ, ut cuncta ferme nova. Quippe erant, qui *Cn. quoque Pompeium incusatum a senioribus* ferrent, *quòd mansuram theatri sedem posuisset : nam antea subitariis gradibus, & scenâ in tempus ſtructâ, ludos edi solitos : vel si vetuſtiora repetas, ſtantem populum spectavisse : ne, si consideret, theatro dies totos ignaviâ continuaret. Spectaculorum quidem antiquitas servaretur, quotiens prætores ederent, nulla cuiquam civium necessitate certandi. Ceterùm abolitos paullatim patrios mores, funditus everti per accitam lasciviam, ut, quod usquam corrumpi & corrumpere queat, in urbe visatur, degeneretque ſtudiis externis juventus, gymnasia, & otia, & turpes amores exercendo, principe & senatu auctoribus : qui non modò licentiam vitiis permiserint sed vim adhibeant : proceres Romani, specie orationum & carminum, scenâ polluantur : quid superesse, nisi ut corpora quoque nudent, & cæſtus adsumant, easque pugnas pro militia & armis meditentur? An justitiam augurii, & decurias equitum, egregium judicandi munus expleturos, si fractos sonos & dulcedinem vocum peritè audissent? Noctes quoque dedecori adjectas, ne quod tempus*

pudori relinquatur, sed, cœtu promiscuo, quod perditissimus quisque per diem concupiverit, per tenebras audeat.

XXI. Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honeſta nomina prætendebant: *Majores quoque non abhorruisse spectaculorum oblectamentis, pro fortuna, quæ tum erat; eòque a Tuscis accitos hiſtriones, a Thuriis equorum certamina; & possessâ Achaiâ Asiâque, ludos curatiùs editos: nec quemquam Romæ, honeſto loco ortum, ad theatrales artes degeneravisse, ducentis jam annis a L. Mummii triumpho, qui primùs id genus spectaculi in urbe præbuerit. Sed & consultum parcimoniæ, quòd perpetua sedes theatro locata sit, potiùs quàm immenso sumptu, singulos per annos consurgeret ac ſtrueretur. Nec perinde magiſtratus rem familiarem exhauſturos, aut populo efflagitandi Græca certamina a magiſtratibus causam fore, quum eo sumptu respub. fungatur: oratorum ac vatum victorias incitamentum ingeniis allaturas: nec cuiquam judici grave, aures ſtudiis honeſtis, & voluptatibus concessis impartire: lætitiæ magis quàm lasciviæ dari paucas totius quinquennii noctes, quibus, tantâ luce ignium, nihil inlicitum occultari queat.* Sanè nullo insigni dehoneſtamento id spectaculum transiit. Ac ne modica quidem ſtudia ple-

bis exarsere, quia reddiri quamquam scenæ pantomimi, certaminibus sacris prohibebantur. Eloquentiæ primas nemo tulit, sed *victorem esse Cæsarem* pronunciatum. Græci amictus, quos per eos dies pleriqne incesserant, tum exoleverant.

XXII. Inter quæ & sidus cometes effulsit : de quo vulgi opinio eſt, tamquam mutationem regis portendat. Igitur, quasi jam depulso Nerone, quisnam deligeretur, anquirebant : & omnium ore Rubellius Plautus celebrabatur, cui nobilitas per matrem ex Julia familia. Ipse placita majorum colebat, habitu severo, caſtâ & secretâ domo, quantòque metu occultior, tantò plus famæ adeptus. Auxit rumorem, pari vanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia discumbentis Neronis apud Simbruina ſtagna, cui *Sublaqueum* nomen eſt, ictæ dapes, mensaque disjecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat, unde paterna Plauto origo, hunc illum numine deûm deſtinari credebant : fovebantque multi, quibus, nova & ancipitia præcolere, avida & pleramque fallax ambitio eſt. Ergo permotus iis Nero, componit ad Plautum litteras, *consuleret quieti urbis, seque pravè diffamantibus subtraheret : esse illi per Asiam avitos agros, in quibus tutâ & inturbidâ juventâ frueretur*. Ita illuc

cum conjuge Antiſtia, & paucis familiarium, conceſſit. Iisdem diebus nimia luxûs cupido, infamiam & periculum Neroni tulit, quia fontem aquæ Marciæ, ad urbem deductæ, nando inceſſerat: videbaturque potus sacros, & cærimoniam loci, corpore toto polluiſſe: ſecutaque anceps valetudo iram deûm affirmavit.

XXIII. At Corbulo, poſt deleta Artaxata, utendum recenti terrore ratus ad occupanda Tigranocerta; quibus excisis, metum hoſtium intenderet, vel, si pepercisset, clementiæ famam adipisceretur: illuc pergit, non infenso exercitu, ne spem veniæ auferret: neque tamen remiſſâ curâ, gnarus facilem mutatu gentem, ut segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari pro ingenio quisque, alii preces offerre, quidam deserere vicos, & in avia digredi; ac fuere, qui se speluncis, & cariſſima secum, abderent. Igitur, dux Romanus diversis artibus, misericordiâ adversus supplices, celeritate adversus profugos, immitis iis, qui latebras insederant, ora & exitus specuum, sarmentis virgultisque completos, igni exurit. Atque illum, fines suos prægredientem, incursavere Mardi, latrociniis exerciti, contraque inrumpentem montibus defensi: quos Corbulo immiſſis Iberis

vaſtavit, hoſtilemque audaciam externo sanguine ultus eſt.

XXIV. Ipse exercitusque, ut nullis ex prœlio damnis, ita per inopiam & labores fatiscebant, carne pecudum propulsare famem adacti. Ad hæc penuria aquæ, fervida æſtas, longinqua itinera, solâ ducis patientiâ mitigabantur, eodem plura, quàm gregario milite, tolerante. Ventum dehinc in locos cultos: demessæque segetes, & ex duobus caſtellis, in quæ confugerant Armenii, alterum impetu captum; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur. Unde in regionem Taurannitium transgressus, improvisum periculum vitavit. Nam haud procul tentorio ejus, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem insidiarum, *seque auctorem, & socios per tormenta edidit*: convictique & puniti sunt, qui specie amicitiæ dolum parabant. Nec multò pòſt legati Tigranocertâ missi, *patere mœnia* afferunt, *intentos popularis ad jussa*. Simul hospitale donum, coronam auream, tradebant. Accepitque cum honore, nec quidquam urbi detractum, quò promptius obsequium integri retinerent.

XXV. At præsidium regium, quod ferox juventus clauserat, non sine certamine expugnatum eſt: nam & prœlium

pro muris auſi erant, & pulſi intra munimenta aggeris, demum & inrumpentium armis ceſſere : quæ faciliùs provenie-bant, quia Parthi Hyrcano bello diſtinebantur. Miſerantque Hyrcani ad principem Romanum, ſocietatem oratum, *attineri a ſe Vologesen pro pignore amicitiæ* oſtentantes : eos regredientes Corbulo, ne Euphraten transgreſſi, hoſtium cuſtodiis circumvenirentur, dato præſidio, ad littora maris Rubri deduxit : unde vitatis Parthorum finibus, patrias in ſedes remeavere.

XXVI. Quin & Tiridaten, per Medos extrema Armeniæ intrantem, præmiſſo cum auxiliis Verulano legato, atque ipſe legionibus citis, abire procul, ac ſpem belli amittere ſubegit : quoſque nobis, ob regem, averſos animis cognoverat cœdibus & incendiis perpopulatus, poſſeſſionem Armeniæ uſurpabat : quum advenit Tigranes, a Nerone ad capeſſendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos, ſed quòd diu obſes apud urbem fuerat, uſque ad ſervilem patientiam demiſſus. Nec conſenſu acceptus, durante apud quoſdam favore Arſacidarum : at plerique ſuperbiam Parthorum peroſi, datum a Romanis regem malebant. Additum & præſidium, mille legionarii, tres ſociorum

cohortes, duæque equitum alæ: & quò faciliùs novum regnum tueretur, pars Armeniæ, ut cuique finitima, pars * Nipolique & Ariſtobulo atque Antiocho parere jussæ sunt. Corbulo in Syriam abscessit, morte Ummidii legati vacuam, ac sibi permissam.

XXVII. Eodem anno, ex inluſtribus Asiæ urbibus, Laodicea tremore terræ prolapsa, nullo a nobis remedio, propriis opibus revaluit. At in Italia, vetus oppidum Puteoli, jus coloniæ, & cognomentum a Nerone adipiscuntur. Veterani Tarentum & Antium adscripti, non tamen infrequentiæ locorum subvenere, dilapsis pluribus in provincias, in quibus ſtipendia expleverant. Neque conjugiis suscipiendis, neque alendis liberis sueti, orbas sine poſteris domos relinquebant. Non enim, ut olim, universæ legiones deducebantur, cum tribunis & centurionibus, & sui cujusque ordinis militibus, ut consensu & caritate rempub. efficerent; sed ignoti inter se, diversis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repente in unum collecti; numerus magis, quàm colonia.

XXVIII. Comitia prætorum, arbitrio senatûs haberi solita, quòd acriore ambitu exarserant, princeps composuit, tres, qui supra numerum petebant, legioni præ-

ficiendo. Auxitque patrum honorem, ſtatuendo, *ut, qui a privatis judicibus ad senatum provocaviſſent, ejuſdem pecuniæ periculum facerent, cujus ii, qui imperatorem appellavere* : nam antea vacuum id, ſolutumque pœnâ fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accuſantibus Mauris, repetundarum damnatur, atque Italiâ exigitur, ne graviore pœnâ afficeretur, Vibii Criſpi fratris opibus eniſus.

XXIX. Cæſonio Pæto, Petronio Turpiliano coſſ. gravis clades in Britannia accepta. In qua neque A. Didius legatus, ut memoravi, niſi parta retinuerat, & ſucceſſor Veranius, modicis excurſibus Siluras populatus, quin ultrà bellum proferret, morte prohibitus eſt : magnâ, dum vixit, ſeveritatis famâ, ſupremis teſtamenti verbis ambitionis manifeſtus : quippe, multâ in Neronem adulatione, addidit, *ſubjecturum ei provinciam fuiſſe, ſi biennio proximo vixiſſet.* Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos, ſcientiâ militiæ, & rumore populi, qui neminem ſine æmulo ſinit, Corbulonis concertator : receptæque Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. Igitur Monam inſulam, incolis validam, & receptaculum perfugarum, aggredi parat, naveſque fabricatur plano alveo,

adverſus breve littus & incertum. Sic pedes : equites vado ſecuti, aut altiores inter undas, adnantes equis, transmiſere.

XXX. Stabat pro littore diverſa acies, denſa armis viriſque, intercurſantibus feminis, in modum Furiarum, quæ, veſte ferali, crinibus dejectis, faces præferebant Druidæque circùm, preces diras, ſublatis ad cœlum manibus, fundentes, novitate adſpectûs perculere milites, ut quaſi hærentibus membris, immobile corpus vulneribus præberent. Dein, cohortationibus ducis, & ſe ipſi ſtimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen paveſcerent, inferunt ſigna, ſternuntque obvios, & igni ſuo involvunt. Præſidium poſthac impoſitum victis, exciſique luci, ſævis ſuperſtitionibus ſacri; nam cruore captivo adolere aras, & hominum fibris conſulere deos, fas habebant. Hæc agenti Suetonio, *repentina defectio provinciæ* nunciatur.

XXXI. Rex Icenorum Praſutagus, longâ opulentiâ clarus, Cæſarem heredem duaſque filias ſcripſerat, tali obſequio ratus regnumque & domum ſuam procul injuriâ fore; quod contrà vertit : adeo ut regnum per centuriones, domus per ſervos, velut capta vaſtarentur. Jam primùm uxor ejus Boudicea verberibus affecta, & filiæ ſtupro violatæ ſunt. Præ-

cipui quique Icenorum, quasi cunctam regionem muneri accepissent, avitis bonis exsuuntur : & propinqui regis inter mancipia habebantur. Quâ contumeliâ, & metu graviorum (quando in formam provinciæ cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellationem Trinobantibus, & qui alii nondum servitio facti, resumere libertatem occultis conjurationibus pepigerant ; acerrimo in veteranos odio : quippe in coloniam Camalodunum recèns deducti, pellebant domibus, exturbabant agris *captivos*, *servos* appellando : foventibus impotentiam veteranorum militibus, similitudine vitæ, & spe ejúsdem licentiæ. Ad hæc templum, divo Claudio conſtitutum, quasi arx æternæ dominationis adspiciebatur ; delectique sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur, exscindere colòniam, nullis munimentis septam : quod ducibus noſtris parum provisum erat, dum amœnitati priùs, quàm usui consulitur.

XXXII. Inter quæ, nullâ palam causâ, delapsum Camaloduni simulacrum Victoriæ, ac retro conversum, quasi cederet hoſtibus. Et feminæ, in furore turbatæ, *adesse exitium* canebant. Externosque fremitus in curia eorum auditos ; consonuisse

ululatibus theatrum, visamque speciem in æſtuario Tamesæ subversæ coloniæ; jam Oceanum cruento adspectu; dilabente æſtu, humanorum corporum effigies relictas, ut Britanni ad spem, ita veterani ad metum trahebant. Sed quia procul Suetonius aberat, petivere a Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haud ampliùs quàm ducentos, sine juſtis armis misit: & inerat modica militum manus. Tutelâ templi freti, & impedientibus, qui occulti rebellionis conscii, consilia turbabant, neque fossam aut vallum præduxerunt, neque motis senibus & feminis, juventus sola reſtitit: quasi media pace incauti, multitudine barbarorum circumveniuntur. Et cetera quidem impetu direpta, aut incensa sunt: templum, in quo se miles conglobaverat, biduo obsessum, expugnatumque. Et victor Britannus, Petilio Ceriali, legato legionis nonæ, in subsidium adventanti obvius, fudit legionem, &, quod peditum, interfecit. Cerialis cum equitibus evasit in caſtra, & munimentis defensus eſt. Quâ clade, & odiis provinciæ, quam avaritiâ in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam transiit.

XXXIII. At Suetonius mirâ conſtantiâ medios inter hoſtes Londinium perrexit, cognomento quidem coloniæ non insigne,

ſed copiâ negociatorum & commeatuum maximè celebre : ibi ambiguus, an illam ſedem bello deligeret, circumſpectâ infrequentiâ militis, ſatisque magnis documentis temeritatem Petilii coercitam, unius oppidi damno ſervare univerſa ſtatuit. Neque fletu & lacrymis auxilium ejus orantium flexus eſt, quin daret profectionis ſignum, & comitantes in partem agminis acciperet. Si quos imbellis ſexus, aut feſſa ætas, vel loci dulcedo attinuerat, ab hoſte oppreſſi ſunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit ; quia barbari, omiſſis caſtellis præſidiiſque militarium, quod uberrimum ſplianti, & defendentibus intutum, læti prædâ, & aliorum ſegnes petebant. Ad ſeptuaginta millia civium & ſociorum, iis quæ memoravi locis cecidiſſe conſtitit : neque enim capere, aut venundare, aliudve quod belli commercium, ſed cædes, patibula, ignes, cruces, tamquam reddituri ſupplicium, ac præreptâ interim ultione, feſtinabant.

XXXIV. Jam Suetonio quartadecima legio cum vexillariis viceſimanis, & e proximis auxiliares, decem ferme millia armatorum erant : quum omittere cunctationem, & congredi acie parat : deligitque locum artis faucibus, & a tergo ſilvâ clauſum ; ſatis cognito, nihil hoſtium,

nisi

niſi in fronte, & apertam planitiem esse, sine metu insidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, levis circùm armatura, conglobatus pro cornibus eques adſtitit. At Britannorum copiæ passim per catervas & turmas exsultabant, quanta non aliàs multitudo, & animo adeo fero, ut conjuges quoque teſtes victoriæ secum traherent, plauſtrisque imponerent, quæ super extremum ambitum campi posuerant.

XXXV. Boudicea, curru filias præ se vehens, ut quamque nationem accesserat, *Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare teſtabatur, sed tunc non, ut tantis majoribus ortam, regnum & opes; verùm, ut unam e vulgo, libertatem amissam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam ulcisci. Eò provectas Romanorum cupidines, ut non corpora, ne senectam quidem, aut virginitatem impollutam relinquant. Adesse tamen deos juſtæ vindictæ: cecidisse legionem, quæ prælium ausa sit: ceteros caſtris occultari, aut fugam circumspicere. Ne ſtrepitum quidem & clamorem tot millium, nedum impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum, si causas belli secum expenderent, vincendum illa acie, vel cadendum esse. Id mulieri deſtinatum: viverent viri, & servirent.*

XXXVI. Ne Suetonius quidem in tanto discrimine ſilebat : qui, quamquam conſideret virtuti, tamen exhortationes & preces miſcebat : *Ut ſpernerent ſonores barbarorum, & inanes minas : plus illic feminarum, quàm juventutis adſpici : imbelles, inermes, ceſſuros ſtatim, ubi ferrum virtutemque vincentium, totiens fuſi, agnoviſſent : etiam in multis legionibus paucos eſſe, qui prœlia profligarent : gloriæque eorum acceſſurum, quòd modica manus, univerſi exercitûs famam adipiſcerentur. Conferti tantum, & pilis emiſſis, pòſt umbonibus & gladiis, ſtragem cædemque continuarent, prædæ immemores : partâ victoriâ, cuncta ipſis ceſſura.* Is ardor verba ducis ſequebatur, ita ſe ad intorquenda pila expedierat vetus miles & multâ prœliorum experientiâ, ut certus eventûs Suetonius, daret pugnæ ſignum.

XXXVII. Ac primùm legio gradu immota, & anguſtias loci pro munimento retinens, poſtquam propiùs ſuggreſſus hoſtis certo jactu tela exhauſerat, velut cuneo erupit. Idem auxiliarium impetus : & eques, protentis haſtis, perfringit quod obvium & validum erat. Ceteri terga præbuere, difficili effugio, quia circumjecta vehicula ſepſerant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat : confixaque

telis etiam jumenta, corporum cumulum auxerant. Clara, & antiquis victoriis par, eâ die laus parta: quippe sunt, qui paullo minùs, quàm octoginta millia Britannorum, cecidisse tradant, militum quadringentis ferme interfectis, nec multo ampliùs vulneratis. Boudicea vitam veneno finivit. Et Pœnius Poſtumus, præfectus caſtrorum secundæ legionis, cognitis quartadecimanorum vicesimanorumque prosperis rebus, quia pari gloriâ legionem suam fraudaverat, abnueratque, contra ritum militiæ, jussa ducis, seipsum gladio transegit.

XXXVIII. Contractus deinde omnis exercitus, sub pellibus habitus eſt, ad reliqua belli perpetranda. Auxitque copias Cæsar, missis e Germania duobus legionariorum millibus, octo auxiliarium cohortibus, ac mille equitibus: quorum adventu, nonani legionario milite suppleti sunt; cohortes alæque novis hibernaculis locatæ, quodque nationum ambiguum, aut adversum fuerat, igni atque ferro vaſtatur. Sed nihil æquè, quàm fames adfligebat serendis frugibus incuriosos, & omni ætate ad bellum versâ, dum noſtros commeatus sibi deſtinant; gentesque præferoces tardiùs ad pacem inclinant; quia Julius Classicianus, successor

Cato miſſus, & Suetonio discors, bonum publicum privatis simultatibus impediebat : disperseratque, *novum legatum opperiendum eſſe, sine hoſtili ira & ſuperbia victoris, clementer deditis conſulturum.* Simul in urbem mandabat, *nullum prælio finem exſpectarent, niſi ſuccederetur Suetonio :* cujus adverſa pravitati ipſius, proſpera ad fortunam reipub. referebat.

XXXIX. Igitur ad ſpectandum Britanniæ ſtatum miſſus eſt ex libertis Polycletus, magnâ Neronis ſpe, poſſe auctoritate ejus, non modò inter legatum procuratoremque concordiam gigni, ſed & rebelles barbarorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quominus, ingenti agmine Italiæ Galliæque gravis, poſtquam Oceanum transmiſerat, militibus quoque noſtris terribilis incederet. Sed hoſtibus irriſui fuit, apud quos flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat : mirabanturque, quòd dux, & exercitus tanti belli confector, ſervitiis obedirent. Cuncta tamen ad imperatorem in mollius relata. Detentusque rebus gerundis Suetonius, quòd pòſt paucas naves in littore, remigiumque in iis amiſerat, tamquam durante bello, *tradere exercitum Petronio Turpiliano*, qui jam conſulatu abierat,

jubetur. Is non irritato hoſte, neque lacessitus, honeſtum pacis nomen segni otio imposuit.

XL. Eodem anno Romæ insignia scelera, alterum senatoris, servili alterum audaciâ, admissa sunt. Domitius Balbus erat prætorius, simul longâ senectâ, simul orbitate & pecuniâ insidiis obnoxius: ei propinquus Valerius Fabianus, capessendis honoribus deſtinatus, subdidit testamentum, adscitis Vincio Rufino, & Terentio Lentino, equitibus Romanis. Illi Antonium Primum, & Asinium Marcellum sociaverant. Antonius audaciâ promptus; Marcellus Asinio Pollione proavo clarus, neque morum spernendus habebatur, nisi quòd paupertatem præcipuum malorum credebat. Igitur Fabianus tabulas iis, quos memoravi, & aliis minùs inluſtribus, obsignat: quod apud patres convictum: & Fabianus Antoniusque cum Rufino & Terentio lege Cornelia damnantur. Marcellum memoria majorum, & preces Cæsaris, pœnæ magis, quàm infamiæ exemere.

XLI. Perculit is dies Pompeium quoque Ælianum, juvenem quæſtorium, tamquam flagitiorum Fabiani gnarum: eique Italiâ & Hispaniâ, in qua ortus erat, interdictum eſt. Pari ignominiâ Valerius

Ponticus adficitur, quòd reos, ne apud præfectum urbis arguerentur, ad prætorem detulisset, interim, specie legum, mox prævaricando, ultionem elusurus. Additur senatusconsulto : *Qui talem operam emptitasset, vendidissetve, perinde pœnâ teneretur, ac publico judicio calumniæ condemnatus.*

XLII. Haud multò pòſt, præfectum urbis, Pedanium Secundum, servus ipsius interfecit : seu negatâ libertate, cui pretium pepigerat ; sive amore exoleti infensus, & dominum æmulum non tolerans. Ceterùm quum, vetere ex more, familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansitaverat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quæ tot innoxios protegebat, usque ad seditionem ventum eſt : senatuque in ipso erant ſtudia nimiam severitatem adspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quis C. Cassius, sententiæ loco, in hunc modum disseruit.

XLIII. *Sæpenumero, patres conscripti, in hoc ordine interfui, quum contra inſtituta & leges majorum nova senatûs decreta postularentur : neque sum adversatus : non quia dubitarem super omnibus negotiis meliùs atque rectiùs olim provisum, &, quæ converterentur, in deterius mutari ; sed ne, nimio*

amore antiqui moris, ſtudium meum extollere viderer. Simul, quidquid hoc in nobis auctoritatis eſt, crebris contradictionibus deſtruendum non exſtimabam, ut maneret integrum, si quando respub. consiliis eguisset: quod hodie evenit, consulari viro domi suæ interfecto per insidias serviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concusso senatusconsulto, quod supplicium toti familiæ minitabatur. Decernite herculè impunitatem. At quem dignitas sua defendet, quum præfectura urbis non profuerit? quem numerus servorum tuebitur, quum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula noſtra avertit? An, ut quidam fingere non erubescunt, injurias suas ultus eſt interfector? quia de paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus ultro, dominum jure cæsum videri.

XLIV. *Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatum eſt? Sed & si nunc primùm ſtatuendum haberemus, creditisne servum interficiendi domini animum insumpsisse, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sanè consilium occuluit, telum inter ignaros paravit: num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem*

patraret, omnibus nesciis? Multa sceleris indicia præveniunt. Servi si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios; poſtremò, si pereundum sit, non inulti inter nocentes, agere. Suspecta majoribus noſtris fuere ingenia servorum, etiam quum in agris aut domibus iisdem nascerentur, caritatemque dominorum ſtatim acciperent. Poſtquam verò nationes in familiis habemus, quibus diversi ritus, externa sacra, aut nulla sunt, colluviem iſtam non nisi metu coercueris. At quidam insontes peribunt. Nam & ex fuso exercitu, quum decimus quisque fuſti feritur, etiam ſtrenui sortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos utilitate publicâ rependitur.

XLV. Sententiæ Cassii, ut nemo unus contrà ire ausus eſt, ita dissonæ voces respondebant, *numerum, aut ætatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiam* miserantium. Prævaluit tamen pars, quæ supplicium decernebat: sed obtemperari non poterat, conglobatâ multitudine, & *saxa ac faces* minitante. Tum Cæsar populum edicto increpuit; atque omne iter, quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præsidiis sepsit. Censuerat Cingonius Varro, ut liberti quoque, qui sub eodem tecto fuissent, Italiâ

deportarentur. Id a principe prohibitum eſt, *ne mos antiquus, quem miſericordia non minuerat, per ſævitiam intenderetur.*

XLVI. Damnatus iisdem conſulibus Tarquitius Priſcus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, qui accuſatum ab eo Statilium Taurum, proconſulem ipſius, meminerant. Cenſus per Gallias a Q. Voluſio, & Sextio Africano, Trebellioque Maximo acti ſunt, æmulis inter ſe, per nobilitatem, Voluſio atque Africano: Trebellium dum uterque dedignatur, ſuprà tulere.

XLVII. Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, conſtantiâ, famâ, in quantum, præumbrante imperatoris faſtigio, datur, clarus: adeo ut Nero æger valetudine, & adulantibus circùm, qui *finem imperio adeſſe* dicebant, *ſi quid fato pateretur*, reſponderit, *habere ſubſidium rempub.* Rogantibus dehinc *in quo potiſſimum?* addiderat, *in Memmio Regulo.* Vixit tamen poſt hæc Regulus, quiete defenſus; & quia, novâ generis claritudine, neque invidioſis opibus erat. Gymnaſium eo anno dedicatum a Nerone, præbitumque oleum equiti ac ſenatui, Græcâ facilitate.

XLVIII. P. Mario, L. Aſinio conſulibus, Antiſtius prætor, quem in tribunatu

plebis licenter egiſse memoravi, probroſa adverſus principem carmina factitavit; vulgavitque celebri convivio, dum apud Oſtorium Scapulam epulatur. Exin a Coſsutiano Capitone, qui nuper ſenatorium ordinem, precibus Tigellini, ſoceri ſui, receperat, majeſtatis delatus eſt. Tum primùm revocata ea lex; credebaturque haud perinde exitium Antiſtio, quàm imperatori gloriam quæri, uti condemnatus a ſenatu, interceſſione tribuniciâ morti eximeretur. Et quum Oſtorius *nihil audiviſſe* pro teſtimonio dixiſſet, adverſis teſtibus creditum. Cenſuitque Junius Marullus conſul deſignatus, *adimendam reo præturam, necandumque more majorum.* Ceteris inde adſentientibus, Pætus Thraſea, multo cum honore Cæſaris, & acerrimè increpito Antiſtio, *non, quidquid nocens reus pati mereretur, id, egregio ſub principe, & nullâ neceſſitate obſtricto ſenatu, ſtatuendum*, diſſeruit: *carnificem & laqueum pridem abolita: & eſſe pœnas legibus conſtitutas, quibus ſine judicum ſævitia, & temporum infamia, ſupplicia decernerentur. Quin in inſula, publicatis bonis, quò longiùs ſontem vitam traxiſſet, eò privatim miſerior, & publicæ clementiæ maximum exemplum futurum.*

XLIX. Libertas Thraſeæ ſervitium alio-

rum rupit : & poſtquam discessionem consul permiserat, pedibus in sententiam ejus iere, paucis exemptis : in quibus adulatione promptissimus fuit A. Vitellius, optimum quemque jurgio lacessens, & respondenti reticens, ut pavida ingenia solent. At consules perficere senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Cæsari. Ille inter pudorem & iram cunctatus, poſtremò rescripsit, *nullâ injuriâ provocatum Antiſtium gravissimas in principem contumelias dixisse : earum ultionem a patribus poſtulatam. Et, pro magnitudine delicti, pœnam ſtatui par fuisse : ceterùm se, qui severitatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere : ſtatuerent ut vellent : datam etiam absolvendi licentiam.* His atque talibus recitatis, & offensione manifeſtâ, non ideo aut consules mutavere relationem, aut Thrasea decessit sententiâ, ceterive, quæ probaverant, deseruere : pars, ne principem objecisse invidiæ viderentur ; plures numero tuti ; Thrasea suetâ firmitudine animi, & ne gloria intercideret.

L. Haud dispari crimine Fabricius Vejento conflictatus eſt, *quòd multa & probrosa in patres & sacerdotes composuisset, iis libris, quibus nomen* codicillorum *dederat.* Adjiciebat Talius Geminus, accu-

sator, *venditata ab eo munera principis*, *& adipiscendorum honorum jus*: quæ causa Neroni fuit suscipiendi judicii: convictumque Vejentonem Italiâ depulit, & libros exuri jussit, conquisitos lectitatosque, donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi oblivionem attulit.

LI. Sed gravescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur: concessitque vitâ Burrus, incertum valetudine, an veneno. Valetudo ex eo conjectabatur, quod in se tumescentibus paullatim faucibus, & impedito meatu, spiritum finiebat: plures jussu Neronis, quasi remedium adhiberetur, inlitum palatum ejus noxio medicamine, adseverabant: & Burrum, intellecto scelere, quum ad visendum eum princeps venisset, adspectum ejus aversatum, sciscitanti hactenus respondisse, *Ego me bene habeo*. Civitati grande desiderium ejus mansit, per memoriam virtutis, & successorum alterius segnem innocentiam, alterius flagrantissima flagitia & adulteria: quippe Cæsar duos prætoriis cohortibus imposuerat: Fenium Rufum, ex vulgi favore, quia rem frumentariam sine queſtu tractabat: Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam in eo secutus. Atque illi pro cognitis moribus fuere: vali-

dior Tigellinus in animo principis, & intimis libidinibus adsumptus: prosperâ populi & militum famâ Rufus, quod apud Neronem adversum experiebatur.

LII. Mors Burri infregit Senecæ potentiam, quia nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecam adoriuntur, *tamquam ingentes, & privatum supra modum evectas opes adhuc augeret: quòdque ſtudia civium in se verteret: hortorum quoque amœnitate & villarum magnificentiâ quasi principem supergrederetur.* Objiciebant *etiam eloquentiæ laudem uni sibi adsciscere, & carmina crebriùs factitare, poſtquam Neroni amor eorum venisset. Nam oblectamentis principis palam iniquum, detrectare vim ejus equos regentis; inludere voces, quotiens caneret. Quem ad finem nihil in repub. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur? Certè finitam Neronis pueritiam, & robur juventæ adesse: exsueret magiſtrum, satis amplis doctoribus inſtructus, majoribus suis.*

LIII. At Seneca criminantium non ignarus, prodentibus iis, quibus aliqua honeſti cura, & familiaritatem ejus magis adspernante Cæsare, tempus sermoni orat; & accepto, ita incipit: *Quartusdecimus annus eſt, Cæsar, ex quo spei tuæ admotus*

sum : octavus, ut imperium obtines : medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulaſti, ut nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio ejus. Utar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, sed tuæ. Abavus tuus Augustus M. Agrippæ Mitylenense secretum; Cilnio Mæcenati, urbe in ipsa, velut peregrinum otium permisit : quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus jactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ tuæ adhibere potui, quàm ſtudia, ut sic dixerim, in umbra educata : & quibus claritudo venit, quòd juventæ tuæ rudimentis adfuisse videor? grande hujus rei pretium. At tu gratiam immensam, innumeram pecuniam circumdediſti : adeo ut plerumque intra me ipse volvam : Egone equestri & provinciali loco ortus, proceribus civitatis adnumeror? inter nobiles, & longa decora præferentes, novitas mea enituit? Ubi eſt animus ille modicis contentus? Tales hortos inſtruit, & per hæc suburbana incedit, & tantis agrorum spatiis, tam lato fœnore exuberat? Una defensio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui.

LIV. *Sed uterque mensuram implevimus, & tu, quantum princeps tribuere amico posset, & ego, quantum amicus a principe accipere. Cetera invidiam augent : quæ qui-*

dem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem jacent; sed mihi incumbunt: mihi subveniendum eſt. Quo modo in militia, aut via, feſſus adminiculum orarem; ita in hoc itinere vitæ, senex, & leviſſimis quoque curis impar quum opes meas ultrà ſuſtinere non possim, præsidium peto. Jube eas per procuratores tuos adminiſtrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam; sed traditis, quorum fulgore perſtringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur, in animum revocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum faſtigii regimen: possumus seniores amici quiete respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa vexisse, qui & modica tolerarent.

L V. Ad quæ Nero sic ferme respondit: *Quòd meditatæ orationi tuæ ſtatim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantum prævisa, sed subita expedire docuiſti. Abavus meus Auguſtus Agrippæ & Mæcenati usurpare otium poſt labores concessit; sed in ea ipsa ætate, cujus auctoritas tueretur, quidquid illud & qualecumque tribuisset: attamen neutrum datis a se præmiis exsuit. Bello & periculis meruerant. In his enim juventa Auguſti versata eſt. Nec mihi tela & manus tuæ defuissent, in armis agenti. Sed quod præsens conditio poscebat, ratione,*

consilio, præceptis pueritiam, dein juventam meam foviſti. Et tua quidem erga me munera, dum vita suppetet, æterna erunt: quæ a me habes, horti, & fœnus, & villæ, casibus obnoxia sunt: ac licet multa videantur, plerique, haud quaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores spectantur. Unde etiam rubori mihi eſt, quòd præcipuus caritate, nondum omnes fortunâ antecellis.

LVI. *Verùm & tibi valida ætas, rebusque, & fructui rerum sufficiens; & nos prima imperii spatia ingredimur: nisi forte aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio poſtponis. Sed quantum Volusio longa parcimonia quæsivit, tantum in te mea liberalitas explere non poteſt. Quin, si qua in parte lubricum adolescentiæ noſtræ declinat, revocas, ornatumque robur subsidio impensiùs regis. Non tua moderatio, si reddideris pecuniam; nec quies, si reliqueris principem; sed mea avaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quòd si maximè continentia tua laudetur; non tamen sapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam paret, inde gloriam sibi recipere.* His adjicit complexum & oscula, factus naturâ, & consuetudine exercitus, velare odium fallacibus blanditiis. Seneca, qui finis omnium cum dominante sermonum, grates

agit : ſed inſtituta prioris potentiæ commutat : prohibet cœtus ſalutantium : vitat comitantes : rarus per urbem; quaſi valetudine infenſa, aut ſapientiæ ſtudiis, domi attineretur.

LVII. Perculſo Senecâ, promptum fuit Rufum Fenium imminuere, *Agrippinæ amicitiam* in eo criminantibus : validiorque in dies Tigellinus; & malas artes, quibus ſolis pollebat, gratiores ratus, ſi principem ſocietate ſcelerum obſtringeret; metus ejus rimatur : compertoque, Plautum & Sullam maximè timeri, Plautum in Aſiam, Sullam in Galliam Narbonenſem nuper amotos; *nobilitatem eorum, & propinquos huic Orientis, illi Germaniæ exercitus*, commemorat. *Non ſe, ut Burrum, diverſas ſpes, ſed ſolam incolumitatem Neronis ſpectare : cui caveri utcumque ab urbanis inſidiis præſenti cura; longinquos motus quonam modo comprimi poſſe? Erectas Gallias ad nomen dictatorium, nec minùs ſuſpectos Aſiæ populos, claritudine avi Druſi. Sullam inopem, unde præcipuam audaciam : & ſimulatorem ſegnitiæ, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otii; ſed veterum Romanorum imitamenta præferre, adſumptâ etiam Stoicorum arrogantiâ, ſectâque, quæ turbidos, & negotiorum*

appetentes faciat. Nec ultrà mora. Sulla, sexto die pervectis Massiliam percussoribus, ante metum & rumorem interficitur, quum epulandi causâ discumberet. Relatum caput ejus inlusit Nero, tamquam præmaturâ canitie deforme.

LVIII. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus ejus curabatur, & spatium itineris ac maris, tempusque interjectum moverat famam vulgòque fingebant, *petitum ab eo Corbulonem*, magnis tum exercitibus præsidentem, si clari atque insontes interficerentur, præcipuum ad pericula: *quin & Asiam favore juvenis arma cepisse; nec milites, ad scelus missos, aut numero validos, aut animo promptos: poſtquam jussa efficere nequiverint, ad spes novas transisse.* Una hæc, more famæ, credentium otio augebantur. Ceterùm libertus Plauti celeritate ventorum prævenit centurionem, & mandata L. Antiſtii, soceri, attulit: *effugeret segnem mortem, otium, suffugium, & magni nominis miserationem: reperturum bonos, consociaturum audaces: nullum interim subsidium adspernandum: si sexaginta milites* (tot enim adveniebant) *propulisset; dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa secutura, quæ ad usque bellum evalescerent: denique*

aut salutem tali consilio quæri, aut nihil gravius audenti, quam ignavo, patiendum esse.

LIX. Sed Plautum ea non movere: sive nullam opem providebat inermis atque exsul, seu tædio ambiguæ spei, an amore conjugis & liberorum, quibus placabiliorem fore principem rebatur, nulla sollicitudine turbatum. Sunt, qui *alios a socero nuntios venisse* ferant, *tamquam nihil atrox immineret; doctoresque sapientiæ, Cæranum Græci, Musonium Tusci generis, conſtantiam opperiendæ mortis, pro incerta & trepida vita suasisse.* Repertus eſt certè, per medium diei, nudus exercitando corpori. Talem eum centurio trucidavit, coram Pelagone, spadone, quem Nero centurioni & manipulo, quasi satellitibus miniſtrum regium, præposuerat. Caput interfecti relatum: cujus adspectu (Ipsa principis verba referam) *Quin*, inquit, *Nero, deposito metu, nuptias Poppææ, ob ejusmodi terrores dilatas, maturare parat, Octaviamque conjugem amoliri, quamvis modeſtè agat, & nomine patris, & ſtudiis populi gravem?* Sed ad senatum litteras misit, de cæde Sullæ Plautique haud confessus, verùm *utriusque turbidum ingenium esse, & sibi incolumitatem reipub. magnâ curâ haberi.* Decretæ eo nomine *suppli-*

cationes, *utque Sulla & Plautus senatu moverentur*, gravioribus tamen ludibriis quàm malis.

LX. Igitur accepto patrum consulto, poſtquam cuncta ſcelerum ſuorum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam, *ſterilem* dictitans. Exin Poppææ conjungitur. Ea diu pellex, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quemdam ex miniſtris Octaviæ impulit, *ſervilem ei amorem* objicere: deſtinaturque reus cognomento *Eucerus*, natione Alexandrinus, canere tibiis doctus. Actæ ob id de ancillis quæſtiones, & vi tormentorum victis quibusdam, ut falsa adnuerent, plures perſtitere ſanctitatem dominæ tueri. Ex quibus una inſtanti Tigellino, *caſtiora esse muliebria Octaviæ* respondit, *quàm os ejus*. Movetur tamen primò, civilis discidii ſpecie: domumque Burri, & prædia Plauti, infauſta dona, accipit: mox in Campaniam pulsa eſt, additâ militari cuſtodiâ. Inde crebri queſtus, nec occulti per vulgum cui minor ſapientia, & ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula ſunt. His, haud quaquam Nero pœnitentiâ flagitii, conjugem revocavit Octaviam.

LXI. Exin læti Capitolium ſcandunt, deosque tandem venerantur. Effigies Poppææ proruunt: Octaviæ imagines geſtant

humeris, spargunt floribus, foroque ac templis ſtatuunt. Itur etiam in principis laudes, expetitur venerantibus. Jamque & palatium multitudine & clamoribus complebant, quum emissi militum globi verberibus & intento ferro turbatos disjecere. Mutataque, quæ per seditionem verterant, & Poppææ honos repositus eſt. Quæ semper odio, tum & metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, provoluta genibus ejus; *Non eò loci res suas agi, ut de matrimonio certet (quamquam id sibi vitâ potius) sed vitam ipsam in extremum adductam a clientelis & servitiis Octaviæ, quæ plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausi, quæ vix bello evenirent. Arma illa adversus principem sumpta; ducem tantum defuisse; qui, motis rebus, facilè reperiretur. Omitteret modò Campaniam, & in urbem ipsam pergeret, ad cujus nutum absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cujusquam offensionem? An, quia veram progeniem penatibus Cæsarum datura sit, malle populum Romanum tibicinis Ægyptii subolem imperatorio faſtigio induci? Denique, si id rebus conducat, libens, quàm coactus, acciret dominam, vel consuleret securitati juſtâ ultione. Et modicis remediis, primos motus conse-*

disse : at si desperent uxorem Neronis fore Octaviam, illi maritum daturos.

LXII. Varius sermo, & ad metum atque iram accommodatus, terruit simul audientem, & accendit. Sed parum valebat suspicio in servo, & quæſtionibus ancillarum elusa erat. Ergo confessionem alicujus quæri placet, cui rerum quoque novarum crimen adfingeretur. Et visus idoneus maternæ necis patrator, Anicetus, classi apud Misenum, ut memoravi, præfectus, levi poſt admissum scelus gratiâ, dein graviore odio : quia malorum facinorum miniſtri quasi exprobrantes adspiciuntur. Igitur accitum eum Cæsar *operæ prioris* admonet ; *Solum incolumitati principis adversus insidiantem matrem subvenisse : locum haud minoris gratiæ inſtare, si conjugem infensam depelleret : nec manu, aut telo opus. Fateretur Octaviæ adulterium. Occulta quidem ad præsens, sed magna ei præmia, & secessus amœnos* promittit ; *vel, si negavisset, necem* intentat. Ille insitâ vecordiâ, & facilitate priorum flagitiorum, plura etiam, quàm jussum erat, fingit, fateturque apud amicos, quos velut consilio adhibuerat princeps. Tum in Sardiniam pellitur, ubi non inops exsilium toleravit, & fato obiit.

LXIII. At Nero, *præfectum in spem*

sociandæ classis corruptum, & incusatæ paullo antè *ſterilitatis* oblitus, *abactos partus conscientiâ libidinum, eaque sibi comperta*, edicto memorat: insulâque Pandatariâ Octaviam claudit. Non alia exsul visentium oculos majore misericordiâ adfecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ, a Tiberio; recentior Juliæ memoria obversabatur, a Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis adfuerat: læta aliqua viderant, & præsentem sævitiam melioris olim fortunæ recordatione allevabant. Huic primus nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in qua nihil nisi luctuosum haberet, erepto per venenum patre, & ſtatim fratre: tum ancilla dominâ validior: & Poppæa non nisi in perniciem uxoris nupta: poſtremò crimen omni exitio gravius.

LXIV. Ac puella, vicesimo ætatis anno, inter centuriones & milites, præsagio malorum jam vitâ exempta, nondum tamen morte adquiescebat. Paucis dehinc interjectis diebus, mori jubetur: quum jam *viduam se, & tantum sororem* teſtaretur, communesque *Germanicos*, & poſtremò *Agrippinæ* nomen cieret, *quâ incolumi, infelix quidem matrimonium, sed sine exitio pertulisset*. Reſtringitur vinculis, venæque ejus per omnes artus exsolvuntur:

&c., quia pressus pavore sanguis tardiùs labebatur, præfervidi balnei vapore enecatur. Additurque atrocior sævitia, quòd caput amputatum, latumque in urbem, Poppæa vidit. Dona ob hæc templis decreta: quod ad eum finem memoravimus, ut quicumque casus temporum illorum nobis vel aliis auctoribus noscent, præsumptum habeant, quotiens fugas & cædes jussit princeps, totiens grates deis actas; quæque rerum secundarum olim, tum publicæ cladis insignia fuisse. Neque tamen silebimus, si quod senatusconsultum, adulatione novum, aut patientiâ poſtremum fuit.

LXV. Eodem anno libertorum potissimos veneno interfecisse creditus eſt; Doryphorum, quasi adversatum nuptiis Poppææ; Pallantem, quòd immensam pecuniam longâ senectâ detineret. Romanus secretis criminationibus incusaverat Senecam, ut C. Pisonis socium, sed validiùs a Seneca eodem crimine perculsus eſt. Unde Pisoni timor, & orta insidiarum in Neronem magna moles, sed improspera.

BREVIARIUM

BREVIARIUM
LIBRI XV.

*V*OLOGESES *Parthorum rex Armeniam invadit, quem Corbulo cautè & tamen fortiter repressit. Sed Cæsennius Pætus missu Neronis mox supervenit, proprius Armeniæ tuendæ dux. Is imperitiâ & temeritate rem perdidit: turpi fœdere cum hoſte depactus. Corbulo ei tamen sed serò succurrit. Neroni filia ex Poppæa nascitur, non vitalis. Legati Parthorum Romam venere, super Armenia retinenda: inriti remittuntur, & bellum Corbuloni permissum. Is Armeniam iterum invadit, & metu Parthis injecto, ad colloquium ventum. Placuit arma poni, & Tiridaten diadema ſtatuæ Neronis submittere, nec nisi sponte ejus resumere. Nero Neapoli cantat in publico: Romæ luxu & libidine omnia polluit. Ipsa urbs ardet casu, sive principis dolo: qui in ruinis ejus ingentem sibi domum exſtruxit. Chriſtiani ab eo exagitati & necati, falso crimine incen-*

dii. Conjuratio in Neronem inita & detecta, capite ejus C. Piſone. Multi interfecti inluſtrium, interque eos Seneca. Grates tamen diis actæ, & dona decreta templis, ut rebus lætis. Geſta hæc annis paullo ampliùs tribus.

Coss. { C. Memmio Regulo, Verginio Rufo.
C. Lecanio Basso, M. Licinio Crasso.
P. Silio Nerva, C. Julio Attico Veſtino. }

C. CORNELII
TACITI
ANNALIUM
LIBER XV.

I. INTEREA rex Parthorum Vologeses, cognitis Corbulonis rebus, regemque alienigenam Tigranen Armeniæ impoſitum: ſimul, fratre Tiridate pulſo, ſpretum Arſacidarum faſtigium ire ultum volens; magnitudine rurſum Romanâ, & continui fœderis reverentiâ, diverſas ad curas trahebatur: cunctator ingenio, & defectione Hyrcanorum, gentis validæ, multiſque ex eo bellis inligatus. Atque illum ambiguum novus inſuper nuntius contumeliæ exſtimulat: quippe egreſſus Armeniâ Tigranes, Adiabenos, conterminam nationem, latiùs ac diutiùs, quàm per latrocinia, vaſtaverat: idque primores gentium ægre tolerabant: *eò contemptionis*

descensum, ut ne duce quidem Romano incursarentur, sed temeritate obsidis, tot per annos inter mancipia habiti. Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, *quod præsidium, aut unde peteret,* rogitans. *Jam de Armenia concessum; & proxima trahi, nisi defendant Parthi: levius servitium apud Romanos deditis, quam captis esse.* Tiridates quoque regni profugus, per silentium haud modicè querendo, gravior erat. *Non enim ignaviâ magna imperia contineri: virorum armorumque faciendum certamen. Id in summa fortuna æquius, quod validius. Et sua retinere privatæ domûs: de alienis certare, regiam laudem esse.*

II. Igitur commotus his Vologeses concilium vocat, & proximum sibi Tiridaten conſtituit; atque ita orditur: *Hunc ego, eodem mecum patre genitum, quum mihi, per ætatem, summo nomine concessisset, in possessionem Armeniæ deduxi, qui tertius potentiæ gradus habetur: nam Medos Pacorus antè ceperat: videbarque, contra vetera fratrum odia & certamina, familiæ noſtræ penates rite composuisse: prohibent Romani, & pacem ipsis numquam prosperè lacessitam, nunc quoque in exitium suum abrumpunt. Non ibo inficias: æquitate quàm sanguine, causâ quàm armis, retinere parta*

majoribus malueram : si cunctatione deliqui, virtute corrigam. Veſtra quidem vis & gloria in integro eſt, additâ modeſtiæ famâ ; quæ neque summis mortalium spernenda eſt, & a diis æſtimatur. Simul diademate caput Tiridatis evinxit ; promptam equitum manum, quæ regem ex more sectatur, Monesi, nobili viro, tradidit, adjectis Adiabenorum auxiliis : mandavitque *Tigranen Armeniâ exturbari*, dum ipse, positis adversus Hyrcanos discordiis, vires intimas, molemque belli ciet, provinciis Romanis minitans,

III. Quæ ubi Corbuloni certis nuntiis audita sunt, legiones duas cum Verulano Severo, & Vettio Bolano, subsidium Tigrani mittit, occulto præcepto, *compositiùs cuncta, quàm feſtinantiùs agerent :* quippe bellum habere, quàm gerere malebat. Scripseratque Cæsari, *proprio duce opus esse, qui Armeniam defenderet : Syriam, ingruente Vologese, acriore in discrimine esse.* Atque interim reliquas legiones pro ripa Euphratis locat : tumultuariam provincialium manum armat : hoſtiles ingressus præsidiis intercipit. Et quia egena aquarum regio eſt, caſtella fontibus imposita : quosdam rivos congeſtu arenæ abdidit.

IV. Ea dum a Corbulone tuendæ Syriæ

parantur, acto raptim agmine Moneses, ut famam sui præiret, non ideo nescium aut incautum Tigranen offendit. Occupaverat Tigranocerta, urbem copiâ defensorum & magnitudine mœnium validam. Ad hæc Nicephorius, amnis haud spernenda latitudine, partem murorum ambit: & ducta ingens fossa, quà fluvio diffidebatur. Inerantque milites, & provisi antè commeatus: quorum subvectu pauci avidiùs progressi, & repentinis hostibus circumventi, irâ magis, quàm metu, ceteros accenderant. Sed Partho ad exsequendas obsidiones nulla cominus audacia: raris sagittis, neque clausos exterret, & semet fruſtratur. Adiabeni, quum promovere scalas & machinamenta inciperent, facilè detrusi, mox, erumpentibus noſtris, cæduntur.

V. Corbulo tamen, quamvis secundis rebus suis, moderandum fortunæ ratus, misit ad Vologesen, qui expoſtularent *vim provinciæ inlatam: socium amicumque regem, cohortes Romanas circumsideri: omitteret potiùs obsidionem, aut se quoque in agro hoſtili caſtra positurum.* Casperius centurio, in eam legationem delectus, apud oppidum Nisibin, septem & triginta millibus passuum a Tigranocerta distantem, adiit regem, & mandata ferociter

edidit. Vologesi vetus & penitus infixum erat, arma Romana vitandi : nec præsentia prosperè fluebant : inritum obsidium : tutus manu & copiis Tigranes : fugati, qui expugnationem sumpserant : missæ in Armeniam legiones : & aliæ pro Syria, paratæ ultro inrumpere : sibi imbecillum equitem pabuli inopiâ : nam exorta vis locuſtarum ambederat quidquid herbidum, aut frondosum. Igitur, metu abſtruso, mitiora obtendens, *missurum ad imperatorem Romanum legatos, super petenda Armenia, & firmanda pace*, respondet. Monesen *omittere Tigranocerta* jubet; ipse retro concedit.

VI. Hæc plures, ut *formidine regis, & Corbulonis minis patrata magnificè* extollebant. Alii *occultè pepigisse* interpretabantur ; *ut omisso utrimque bello, & abeunte Vologese, Tigranes quoque Armeniâ abscederet. Cur enim exercitum Romanum a Tigranocertis deductum? cur deserta per otium, quæ bello defenderant? An meliùs hibernavisse in extrema Cappadocia, raptim erectis tuguriis, quàm in sede regni modò retenti? Dilata prorsus arma, ut Vologeses cum alio, quàm cum Corbulone, certaret : Corbulo meritæ tot per annos gloriæ non ultrà periculum faceret.* Nam, ut retuli, proprium ducem tuendæ Armeniæ poposcerat, & adventare

Cæsennius Pætus audiebatur : jamque aderat, copiis ita divisis, ut quarta & duodecima legiones, additâ quintâ, quæ recens e Mœsis excita erat, simul Pontica, & Galatarum Cappadocumque auxilia Pæto obedirent : tertia & sexta & decima legiones, priorque Syriæ miles, apud Corbulonem manerent. Cetera ex rerum usu sociarent, partirenturve. Sed neque Corbulo æmuli patiens; & Pætus, cui satis ad gloriam erat, si proximus haberetur, deſpiciebat geſta, *nihil cædis aut prædæ, usurpatas nomine tenus urbium expugnationes* dictitans; *se tributa ac leges, &, pro umbra regis, Romanum jus victis impositurum.*

VII. Sub idem tempus legati Vologesis, quos ad principem missos memoravi, revertêre irriti : bellumque propalam sumptum a Parthis : nec Pætus detrectavit, sed duabus legionibus, quarum quartam Funisulanus Vettonianus eo in tempore, duodecimam Calavius Sabinus regebant, Armeniam intrat, triſti omine. Nam in transgressu Euphratis, quem ponte transmittebat, nullâ palam causâ, turbatus equus, qui consularia insignia geſtabat, retro evasit. Hoſtiaque, quæ muniebantur, hibernaculis adsiſtens, semifacta opera fugâ perrupit, seque vallo, extulit : & pila

militum arſere, magis inſigni prodigio, quia Parthus hoſtis miſſilibus telis decertat.

VIII. Ceterùm Pætus ſpretis ominibus, nec dum ſatis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ proviſu, rapit exercitum trans montem Taurum, *reciperandis*, ut ferebat, *Tigranocertis, vaſtandisque regionibus, quas Corbulo integras omiſiſſet.* Et capta quædam caſtella, gloriæque & prædæ nonnihil partum, ſi aut gloriam cum modo, aut prædam cum cura habuiſſet. Longinquis itineribus percurſando, quæ obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, & inſtante jam hieme, reduxit exercitum, compoſuitque ad Cæſarem litteras, quaſi confecto bello, verbis magnificis, rerum vacuas.

IX. Interim Corbulo numquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præſidiis inſedit: &, ne ponti injiciendo impedimentum hoſtiles turmæ adferrent, (jam enim ſubjectis campis magna ſpecie volitabant) naves magnitudine præſtantes, & connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultisque & baliſtis proturbat barbaros, in quos ſaxa & haſtæ longiùs permeabant, quàm ut contrario ſagittarum jactu adæquarentur. Dein pons continuatus; colleſque adverſi per ſocias cohortes, pòſt legionum caſtris occupan-

tur, tanta celeritate & oſtentatione virium, ut Parthi, omisso paratu invadendæ Syriæ, ſpem omnem in Armeniam verterent.

X. Ibi Pætus, imminentium nescius, quintam legionem procul in Ponto habebat; reliquas promiscuis militum commeatibus infirmaverat; donec, adventare Vologesen magno & infenso agmine, auditum. Accitur legio duodecima, &, unde famam aucti exercitûs speraverat, prodita infrequentia: quâ tamen retineri caſtra, & eludi Parthus tractu belli poterat, si Pæto aut in suis, aut in alienis consiliis conſtantia fuisset. Verùm ubi a viris militaribus adversus urgentes casus firmatus erat, rursus, ne alienæ sententiæ indigens videretur, in diversa ac deteriora transibat. Et tunc relictis hibernis, *non foſſam neque vallum sibi, sed corpora & arma in hoſtem data* clamitans, duxit legiones, quasi prœlio certaturus. Deinde, amisso centurione & paucis militibus, quos visendis hoſtium copiis præmiserat, trepidus remeavit. Et quia minùs acriter Vologeses inſtiterat, vanâ rursus fiduciâ, tria millia delecti peditis proximo Tauri jugo imposuit, quò transitum regis arcerent. Alares quoque Pannonios, robur equitatûs, in parte campi locat. Conjunx ac filius caſtello, cui Arsamosata nomen eſt,

abditi, datâ in præſidium cohorte, ac diſperſo milite, qui in uno habitus, vagum hoſtem promptiùs ſuſtentaviſſet : & ægre compulſum ferunt, ut inſtantem Corbuloni fateretur : nec a Corbulone properatum, quò, gliſcentibus periculis, etiam ſubſidii laus augeretur. *Expediri* tamen *itineri ſingula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos, parem numerum e cohortibus* juſſit.

XI. At Vologeſes quamvis *obſeſſa a Pæto itinera hinc peditatu, inde equite* accepiſſet, nihil mutato conſilio, ſed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtrivit, uno tantum centurione Tarquitio Creſcente turrim, in qua præſidium agitabat, defendere auſo, factâ ſæpiùs eruptione, & cæſis, qui barbarorum propiùs ſuggrediebantur, donec ignium jactu circumveniretur : peditum ſi quis integer, longinqua & avia ; vulnerati, caſtra repetivere : *virtutem regis, ſævitiam & copias gentium,* cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum, qui eadem pavebant. Ne dux quidem obniti adverſis, ſed cuncta militiæ munia deſeruerat, miſſis iterum ad Corbulonem precibus, *veniret properè, ſigna & aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitûs tueretur : ſe fidem interim, donec vita ſuppeditet, retenturos.*

XII. Ille interritus, & parte copiarum apud Syriam relictâ, ut munimenta Euphrati imposita retinerentur; quà proximum, & commeatibus non egenum, regionem Comagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petivit. Comitabantur exercitum, præter alia sueta bello, magna vis camelorum, onuſta frumento, ut simul hoſtem famemque depelleret. Primum e perculsis Pactium, primipili centurionem, obvium habuit, dein plerosque militum: quos diversas fugæ causas obtendentes, *redire ad signa, & clementiam Pæti experiri* monebat: *se nisi victoribus immitem esse.* Simul suas legiones adire, hortari, *priorum* admonere, *novam gloriam* oſtendere; *non vicos aut oppida Armeniorum, sed caſtra Romana, duasque in iis legiones pretium laboris peti. Si singulis manipularibus præcipua servati civis corona, imperatoriâ manu tribueretur; quod illud & quantum decus, ubi par eorum numerus aspiceretur, qui attulissent salutem, & qui accepissent?* His atque talibus in commune alacres, (& erant quos pericula fratrum, aut propinquorum propriis ſtimulis incenderent) continuum diu noctuque iter properabant.

XIII. Eòque intentiùs Vologeses premere obsessos, mòdo vallum legionum,

modò caſtellum, quo imbellis ætas defendebatur, adpugnare, propiùs incedens, quàm mos Parthis, ſi ea temeritate hoſtem in prœlium eliceret. At illi vix contuberniis extracti: nec aliud quàm munimenta propugnabant: pars juſſu ducis, & alii propriâ ignaviâ, ut Corbulonem opperientes, ac ſi vis ingrueret, proviſis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis: *neque eamdem vim Samnitibus, Italico populo, aut Pœnis Romani imperii æmulis. Validam quoque & laudatam antiquitatem, quotiens fortuna contrà daret, saluti conſuluiſſe.* Qua deſperatione exercitûs dux ſubactus, primas tamen litteras ad Vologeſen, non ſupplices, ſed in modum querentis compoſuit, *quòd pro Armeniis ſemper Romanæ ditionis, aut ſubjectis regi, quem imperator delegiſſet, hoſtilia faceret: pacem ex æquo utilem: nec præſentia tantum ſpectaret: ipſum adverſus duas legiones, totis regni viribus advenisse: at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum juvarent.*

XIV. Ad ea Vologeſes, nihil pro cauſa, ſed *opperiendos ſibi fratres, Pacorum ac Tiridaten,* reſcripſit; *illum locum tempuſque conſilio deſtinatum, quo de Armenia cernerent: adjeciſſe deos dignum Arſacidarum, ſimul & de legionibus Romanis*

ſtatuerent. Miſſi pòſt a Pæto nuntii, & *regis colloquium* petitum, qui *Vasacen, præfectum equitatûs, ire* juſſit. Tum Pætus, *Lucullos, Pompeios, & ſi qua Cæsares obtinendæ donandæve Armeniæ egerant :* Vaſaces, *imaginem retinendi largiendive penes nos, vim penes Parthos* memorat. Et multum invicem diſceptato, Monobazus Adiabenus in diem poſterum teſtis iis, quæ pepigiſſent, adhibetur. Placuitque *liberari obsidio legiones, & decedere omnem militem finibus Armeniorum, caſtellaque & commeatus Parthis tradi : quibus perpetratis, copia Vologesi fieret, mittendi ad Neronem legatos.*

XV. Interim flumini Arſaniæ (is caſtra præfluebat (pontem impoſuit, ſpecie ſibi illud iter experientis : ſed Parthi, quaſi documentum victoriæ, juſſerant : namque iis uſui fuit : noſtri per diverſum iere. Addidit rumor, *sub jugum miſſas legiones*, & alia ex rebus infauſtis, quorum ſimulacrum ab Armeniis uſurpatum eſt. Namque & munimenta ingreſſi ſunt, antequam agmen Romanum excéderet, & circumſtetere vias, captiva olim mancipia, aut jumenta agnoſcentes, abſtrahenteſque. Raptæ etiam veſtes, retenta arma, pavido milite, & concedente, ne qua prœlii causa exſiſteret. Vologeſes, armis & cor-

poribus cæsorum aggregatis, quò cladem noſtram teſtaretur, visu fugientium legionum abſtinuit. Fama moderationis quærebatur, poſtquam superbiam expleverat. Flumen Arsaniam elephanto insidens, & proximus quisque regem, vi equorum, perrupere, quia rumor incesserat, *pontem cessurum oneri, dolo fabricantium* : sed qui ingredi ausi sunt, validum & fidum intellexere.

XVI. Ceterùm obsessis adeo suppeditavisse rem frumentariam conſtitit, ut horreis ignem injicerent : contràque prodiderit Corbulo, *Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem, neque se plus tridui itinere abfuisse.* Adjecit, *jurejurando Pæti cautum apud signa, adſtantibus iis, quos teſtificando rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referrentur litteræ Neronis, an paci annueret.* Quæ ut augendæ infamiæ composita, sic reliqua non in obscuro habentur; una die quadraginta millium spatium emensum esse Pætum, desertis passim sauciis; neque minùs deformem illam fugientium trepidationem, quàm si terga in acie vertissent. Còrbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obvius, non eam speciem insignium & armorum prætulit, ut diversitatem exprobraret : mœſti manipuli, ac

vicem commilitonum miſerantes, ne lacrymis quidem temperare : vix præ fletu uſurpata conſalutatio. Deceſſerat certamen virtutis, & ambitio gloriæ, felicium hominum affectus : ſola miſericordia valebat, & apud minores magis.

XVII. Ducum inter ſe brevis ſermo ſecutus eſt, hoc conquerente *irritum laborem : potuiſſe bellum fugâ Parthorum finiri.* Ille *integra utrique cuncta* reſpondit, *converterent aquilas, & juncti invaderent Armeniam, abſceſſu Vologeſis infirmatam. Non ea imperatoris habere mandata,* Corbulo; *periculo legionum commotum, e provincia egreſſum : quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum. Sic quoque optimam fortunam orandam, ut pedes confectus ſpatiis itinerum, alacrem & facilitate camporum prævenientem equitem adſequeretur.* Exin Pætus per Cappadociam hibernavit. At Vologeſis ad Corbulonem miſſi nuntii, *detraheret caſtella trans Euphraten, amnemque ut olim medium faceret;* ille, *Armeniam quoque diverſis præſidiis vacuam fieri* expoſtulabat. Et poſtremò conceſſit rex : dirutaque quæ Euphraten ultra communierat Corbulo; & Armenii ſine arbitro relicti ſunt.

XVIII. At Romæ tropæa de Parthis, arcuſque medio Capitolini montis ſiſte-

bantur, decreta ab ſenatu, integro adhuc bello, neque tum omiſſa, dum adſpectui conſulitur, ſpretâ conſcientiâ. Quin &, diſſimulandis rerum externarum curis, Nero frumentum plebis, vetuſtate corruptum, in Tiberim jecit, quò ſecuritatem annonæ oſtentaret: cujus pretio nihil additum eſt, quamvis ducentas ferme naves portu in ipſo, violentia tempeſtatis, & centum alias, Tiberi ſubvectas, fortuitus ignis abſumpſiſſet. Tris dein conſulares, L. Piſonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paullinum vectigalibus publicis præpoſuit, cum inſectatione priorum principum, *qui gravitate ſumptuum juſtos reditus anteiſſent: ſe annuum ſexcenties ſeſtertium reipub. largiri.*

XIX. Percrebuerat ea tempeſtate praviſſimus mos, quum propinquis comitiis, aut ſorte provinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adſciſcerent filios, præturaſque & provincias inter patres ſortiti, ſtatim emitterent manu, quos adoptaverant. Magna cum invidia ſenatum adeunt, *jus naturæ, labores educandi, adverſus fraudem & artes & brevitatem adoptionis* enumerant: *ſatis pretii eſſe orbis, quòd multâ ſecuritate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta & obvia haberent. Sibi promiſſa legum diu exſpectata,*

in ludibrium verti, quando quis sine sollicitudine parens, sine luctu orbus, longa patrum vota repentè adæquaret. Factum ex eo senatusconsultum, *ne simulata adoptio in ulla parte muneris publici juvaret, ac ne usurpandis quidem hereditatibus prodesset.*

XX. Exin Claudius Timarchus, Cretensis, reus agitur, ceteris criminibus, ut solent prævalidi provincialium, & opibus nimiis ad injurias minorum elati: una vox ejus usque ad contumeliam senatûs penetraverat, quòd dictitasset, *in sua poteſtate situm, an proconsulibus, qui Cretam obtinuissent, grates agerentur.* Quam occasionem Pætus Thrasea ad bonum publicum vertens, poſtquam de reo censuerat, *provinciâ Cretâ depellendum*, hæc addidit: *Usu probatum eſt, patres conscripti, leges egregias, exempla honeſta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidatorum ambitus, Julias leges; magiſtratuum avaritia, Calpurnia scita, pepererunt. Nam culpa, quàm pœna, tempore prior, emendari, quàm peccare, poſterius eſt. Ergo adversus novam provincialium superbiam dignum fide conſtantiâque Romanâ capiamus consilium, quò tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quàm in civium judicio esse.*

XXI. *Olim quidem non modò prætor, aut consul, sed privati etiam mittèbantur, qui provincias viserent, & quid de cujusque obsequio videretur, referrent : trepidabantque gentes de exiſtimatione singulorum. At nunc colimus externos, & adulamur; & quomodo ad nutum alicujus grates, ita promptiùs accusatio decernitur : decernaturque, & maneat provincialibus potentiam suam tali modo oſtentandi : sed laus falsa & precibus expressa, perinde cohibeantur, quàm malitia, quàm crudelitas. Plura sæpe peccantur, dum demeremur, quàm dum offendimus. Quædam immo virtutes odio sunt, severitas obſtinata, invictus adversum gratiam animus. Inde initia magiſtratuum nostrorum meliora ferme, & finis inclinat, dum, in modùm candidatorum, suffragìa conquirimus : quæ si arceantur, æquabiliùs atque conſtantiùs provinciæ regentur : nam ut metu repetundarum infracta avaritia eſt, ita, vetitâ gratiarum actione, ambitio cohibetur.*

XXII. Magno assensu celebrata sententia, non tamen senatusconsultum perfici potuit, abnuentibus consulibus *ea de re relatum*. Mox, auctore principe, sanxere, *ne quis ad consilium sociorum referret, agendas apud senatum proprætoribus proveconsulibus grates, neu quis eâ legatione*

fungeretur. Iisdem consulibus, gymnasium ictu fulminis conflagravit, effigiesque in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ, celebre Campaniæ oppidum, Pompeii, magna ex parte proruit. Defunctaque virgo Veſtalis Lælia, in cujus locum Cornelia ex familia Cossorum capta eſt.

XXIII. Memmio Regulo, & Verginio Rufo coss. natam sibi ex Poppæa filiam Nero ultra mortale gaudium accepit, appellavitque *Auguſtam*, dato & Poppææ eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium fuit, ubi ipse generatus erat. Jam senatus *uterum Poppææ* commendaverat diis, votaque publicè susceperat: quæ multiplicata, exsolutaque. Et additæ *supplicationes, templumque Fecunditati, & certamen ad exemplar Atticæ religionis* decretum: *utque fortunarum effigies aureæ in solio Capitolini Jovis collocarentur: ludicrum Circense, ut Juliæ genti apud Bovillas, ita Claudiæ Domitiæque apud Antium ederetur*: quæ fluxa fuere, quartum intra mensem defunctâ infante. Rursusque exortæ adulationes, censentium *honorem divæ, & pulvinar, ædemque & sacerdotem.* Atque ipse ut lætitiæ, ita mœroris immodicus egit. Adnotatum eſt, omni senatu Antium sub recentem partum effuso,

Thraseam prohibitum, immoto animo, prænuntiam imminentis cædis contumeliam excepisse. Secutam dehinc vocem Cæsaris ferunt, quâ *reconciliatum se Thraseæ*, apud Senecam jactaverit, ac Senecam Cæsari gratulatum. Unde gloria egregiis viris, & pericula gliscebant.

XXIV. Inter quæ, veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologesis, litterasque in eamdem formam attulere: *Se priora, & totiens jactata super obtinenda Armenia, nunc omittere, quoniam dii, quamvis potentium populorum arbitri, possessionem Parthis, non sine ignominia Romana, tradidissent. Nuper clausum Tigranen; pòſt Pætum legionesque, quum opprimere posset, incolumes dimisisse. Satis approbatam vim: datum & lenitatis experimentum. Nec recusaturum Tiridaten accipiendo diademati in urbem venire, nisi sacerdotii religione attineretur. Iturum ad signa & effigies principis, ubi, legionibus coram, regnum auspicaretur.*

XXV. Talibus Vologesis litteris, quia Pætus diversa, tamquam rebus integris, scribebat, interrogatus centurio, qui cum legatis advenerat, *quo in ſtatu Armenia esset? omnes inde Romanos excessisse respondit.* Tum intellecto barbarorum inrisu, qui peterent, quod eripuerant, consuluit

inter primores civitatis Nero, *bellum anceps, an pax inhoneſta placeret* : nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atque hoſtium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cujus alterius inscitiâ rursum peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur inriti remittuntur, cum donis tamen, unde spes fieret, non fruſtra eadem oraturum Tiridaten, si preces ipse attulisset. Syriæque exsecutio Cincio, copiæ militares Corbuloni permissæ; & quintadecima legio, ducente Mario Celso, e Pannonia adjecta eſt. Scribitur tetrarchis ac regibus, præfectisque & procuratoribus, & qui prætorum finitimas provincias regebant, *jussis Corbulonis obsequi*; in tantum ferme modum aucta poteſtate, quem populus Romanus Cn. Pompeio, bellum Piraticum geſturo, dederat. Regressum Pætum, quum graviora metueret, facetiis insectari satis habuit Cæsar, his ferme verbis : *Ignoscere se ſtatim, ne tam promptus in pavorem longiore sollicitudine ægresceret.*

XXVI. At Corbulo quartâ & duodecimâ legionibus, quæ fortissimo quoque amisso, & ceteris exterritis, parum habiles prœlio videbantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones; integrum militem, & crebris ac prosperis

laboribus exercitum, in Armeniam ducit. Addiditque legionem quintam, quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat, simul quintadecimanos, recèns adductos, & vexilla delectorum ex Illyrico & Ægypto, quodque alarum cohortiumque, & auxilia regum in unum conducta apud Melitenen, quâ transmittere Euphraten parabat. Tum luſtratum rite exercitum ad concionem vocat, orditurque magnifica *de auspiciis imperatoriis, rebusque a se gestis*, adversa *in inscitiam Pæti* declinans: multâ auctoritate, quæ viro militari pro facundia erat.

XXVII. Mox iter, L. Lucullo quondam penetratum, apertis, quæ vetuſtas obsepserat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologesisque de pace legatos haud adspernatus, adjungit iis centuriones, cum mandatis non immitibus: *Non enim adhuc eò ventum, ut certamine extremo opus esset. Multa Romanis secunda, quædam Parthis evenisse, documento adversus superbiam: proinde & Tiridati conducere, intactum vaſtationibus regnum dono accipere; & Vologesen meliùs societate Romanâ, quàm damnis mutuis, genti Parthorum consulturum. Scire, quantum intus discordiarum, quàmque indomitas & præferoces nationes regeret. Contrà imperatori suo immotam ubique pacem,*

& unum id bellum esse. Simul consilio terrorem adjicere, & Megiſtanas Armenios, qui primi a nobis defecerant, pellit sedibus, caſtella eorum exscindit : plana, edita, validos, invalidosque, pari metu complet.

XXVIII. Non infensum, nedum hostili odio Corbulonis nomen etiam barbaris habebatur, eòque consilium ejus fidum credebant ; ergo Vologeses neque atrox in summam, & quibusdam præfecturis inducias petit. Tiridates locum diemque colloquio poscit. Tempus propinquum, locus, in quo nuper obsessæ cum Pæto legiones erant, quum a barbaris delectus esset, ob memoriam lætioris sibi rei, non eſt a Corbulone vitatus, ut dissimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neque infamiâ Pæti angebatur ; quod eò maximè patuit, quia filio ejus, tribuno, ducere manipulos, atque operire reliquias malæ pugnæ imperavit. Die pactâ Tiberius Alexander, inluſtris eques Romanus, miniſter bello datus, & Vivianus Annius, gener Corbulonis, nondum senatoriâ ætate, sed pro legato quinctæ legioni impositus, in caſtra Tiridatis venere, honore ejus, ac ne metueret insidias, tali pignore. Viceni dehinc equites adsumpti. Et viso Corbulone, rex prior equo desiluit : nec

cunctatus.

tatus Corbulo. Sed pedes uterque dextras miscuere.

XXIX. Exin Romanus laudat juvenem, *omissis præcipitibus, tuta & salutaria capessentem.* Ille *de nobilitate generis* multum præfatus, cetera temperanter adjungit: *Iturum quippe Romam, laturumque novum Cæsari decus, non adversis Parthorum rebus supplicem Arsaciden.* Tum placuit Tiridaten ponere, apud effigiem Cæsaris, insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere: & colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interjectis, magnâ utrimque specie, inde eques compositus per turmas, & insignibus patriis, hinc agmina legionum ſtetere, fulgentibus aquilis, signisque, & simulacris deûm, in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, & sedes effigiem Neronis, ſuſtinebat. Ad quam progressus Tiridates, cæsis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subjecit: magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum cædes, aut obsidio: *at nunc versos casus: iturum Tiridaten oſtentui gentibus, quantò minùs quàm captivum?*

XXX. Addidit gloriæ Corbulo comitatem, epulasque: & rogitante rege causas, quotiens novum aliquid adverterat: ut,

initia vigiliarum per centurionem nunciari, convivium buccinâ dimitti; & ſtructam ante Augurale aram subditâ face accendi : cuncta in majus attollens, admiratione prisci moris adfecit : poſtero die *spatium* oravit, *quo tantum itineris aditurus, fratres antè matremque viseret* : obsidem interea filiam tradit, litterasque supplices ad Neronem.

XXXI. Et digressus Pacorum apud Medos, Vologesen Ecbatanis reperit, non incuriosum fratris : quippe & propriis nunciis a Corbulone petierat, *ne quam imaginem servitii Tiridates perferret; neu ferrum traderet, aut complexu provincias obtinentium arceretur, foribusve eorum adsiſteret : tantusque ei Romæ, quantus consulibus, honor esset.* Scilicet externæ superbiæ sueto, non inerat notitia noſtri : apud quos vis imperii valet, inania transmittuntur.

XXXII. Eodem anno Cæsar nationes Alpium maritimarum in jus Latii transtulit. Equitum Romanorum locos sedilibus plebis anteposuit, apud Circum : namque ad eam diem indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil, nisi de quatuordecim ordinibus, sanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentiâ ac priora. Sed feminarum inluſtrium

senatorumque plures per arenam fœdati ſunt.

XXXIII. C. Lecanio, M. Licinio coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequentandi : nam adhuc per domum aut hortos cecinerat; Juvenalibus ludis, quos, ut parum celebres, & tantæ voci anguſtos, spernebat. Non tamen Romæ incipere ausus, Neapolim, quasi Græcam urbem, delegit : *Inde initium fore, ut transgressus in Achaiam, insignesque, & antiquitus sacras coronas adeptus, majore famâ ſtudia civium eliceret.* Ergo contractum oppidanorum vulgus, & quos e proximis coloniis & municipiis ejus rei fama civerat; quique Cæsarem per honorem, aut varios usus sectantur, etiam militum manipuli, theatrum Neapolitanorum complent.

XXXIV. Illic, plerique ut arbitrabantur, triſte, ut ipse, providum potiùs, & secundis numinibus, evenit : nam egresso, qui adfuerat, populo, vacuum, & sine ullius noxa theatrum collapsum eſt. Ergo, per compositos cantus grates diis, atque ipsam recentis casûs fortunam celebrans, petiturusque maris Hadriæ trajectus, apud Beneventum interim consedit : ubi gladiatorium munus a Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter fœdissima ejus aulæ oſtenta

fuit, sutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetiis ſcurrilibus; primò in contumelias adſumptus, dehinc optimi cujusque criminatione eò usque valuit, ut gratiâ, pecuniâ, vi nocendi etiam malos præmineret.

XXXV. Ejus munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem a ſceleribus ceſſabatur. Iisdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia, ſuper Juniæ familiæ claritudinem, divum Auguſtum atavum ferebat. Juſſi accuſatores objicere, *prodigum largitionibus, neque aliam ſpem quàm in novis rebus eſſe: quin eum nobiles habere, quos ab epiſtolis, & libellis, & rationibus appellet, nomina ſummæ curæ & meditamenta.* Tum intimus quisque libertorum vincti abreptique. Et quum damnatio inſtaret, brachiorum venas Torquatus interſcidit, ſecutaque Neronis oratio ex more: *Quamvis ſontem & defenſioni meritò diffiſum, victurum tamen fuiſſe, ſi clementiam judicis exſpectaſſet.*

XXXVI. Nec multò pôſt, omiſſâ in præſens Achaiâ (cauſæ in incerto fuere) urbem reviſit, provincias Orientis, maximè Ægyptum, ſecretis imaginationibus agitans. Dehinc edicto teſtificatus, *non longam ſui abſentiam, & cuncta in repub. perinde immota ac proſpera fore;* ſuper ea

profectione adiit Capitolium. Illic veneratus deos, quum Veſtæ quoque templum inisset; repente cunctos per artus tremens, seu numine exterrente, seu facinorum recordatione numquam timore vacuus, deseruit inceptum, *cunctas sibi curas amore patriæ leviores* dictitans. *Vidisse civium mæsos vultus, audire secretas querimonias, quòd tantum aditurus esset iter, cujus ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti adversum fortuita adspectu pincipis refoveri. Ergo, ut in privatis necessitudinibus proxima pignora prævalerent, ita populum Romanum vim plurimam habere; parendumque retinenti.* Hæc atque talia plebi volentia fuere, voluptatum cupidine, &, quæ præcipua cura eſt, rei frumentariæ anguſtias, si abesset, metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an coràm atrocior haberetur: dehinc, quæ natura magnis timoribus, deterius credebant, quod evenerat.

XXXVII. Ipse quò fidem adquireret, nihil usquam perinde lætum sibi, publicis locis ſtruere convivia, totâque urbe quasi domo uti. Et celeberrimæ luxu famâque epulæ fuere, quas a Tigellino paratas, ut exemplum referam, ne sæpius eadem prodigentia narranda sit. Igitur in ſtagno Agrippæ fabricatus eſt ratem, cui super-

positum convivium aliarum tractu navium moveretur : naves auro & ebore diſtinctæ : remigesque exoleti per ætates & scientiam libidinum componebantur : volucres & feras diversis e terris, & animalia maris Oceano abusque petiverat : crepidinibus ſtagni lupanaria adſtabant, inluſtribus feminis completa : & contrà scorta visebantur, nudis corporibus : jam geſtus motusque obsceni ; &, poſtquam tenebræ incedebant, quantum juxtà nemoris, & circumjecta tecta, consonare cantu, & luminibus clarescere. Ipse, per licita atque inlicita fœdatus, nihil flagitii reliquerat, quò corruptior ageret, nisi paucos poſt dies uni ex illo contaminatorum grege, cui nomen *Pythagoræ* fuit, in modum solennium conjugiorum denupsisset. Inditum imperatori flammeum : visi auspices, dos, & genialis torus, & faces nuptiales : cuncta denique spectata, quæ etiam in femina nox operit.

XXXVIII. Sequitur clades, fortè, an dolo principis incertum : nam utrumque auctores prodidere : sed omnibus, quæ huic urbi per violentiam ignium acciderunt, gravior atque atrocior. Initium in ea parte Circi ortum, quæ Palatino Cælioque montibus contigua eſt. Ubi per tabernas, quibus id mercimonium inerat, quo flamma

alitur, simul cœptus ignis, & ſtatim validus, ac vento citus, longitudinem Circi corripuit: neque enim domus munimentis ſeptæ, vel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interjacebat. Impetu pervagatum incendium, plana primùm, deinde in edita adsurgens, & rursum inferiora populando, anteiit remedia velocitate mali, & obnoxiâ urbe artis itineribus, hucque & illuc flexis, atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta paventium feminarum, feſſa ſenum ac rudis pueritiæ ætas, quique ſibi, quique aliis consulebant, dum trahunt invalidos, aut opperiuntur, pars morans, pars feſtinans, cuncta impediebant: & ſæpe, dum in tergum reſpectant, lateribus aut fronte circumveniebantur: vel, si in proxima evaserant, illis quoque igni correptis, etiam, quæ longinqua crediderant, in eodem casu reperiebantur. Poſtremò, quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, ſterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis diurni quoque victûs, alii caritate ſuorum, quos eripere nequiverant, quamvis patente effugio, interiere. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis reſtinguere prohibentium, & quia alii palam faces jaciebant, atque esse ſibi auc-

torèm vociferabantur ; ſive ut raptus licentiùs exercerent, ſeu juſſu.

XXXIX. Eo in tempore Nero, Antii agens, non antè in urbem regreſſus eſt, quàm domui ejus, quâ palatium & Mæcenatis hortos continuaverat, ignis propinquaret. Neque tamen ſiſti potuit, quin & palatium, & domus, & cuncta circùm haurirentur. Sed ſolatium populo exturbato & profugo, campum Martis, ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam ſuos, patefecit : & ſubitaria ædificia exſtruxit, quæ multitudinem inopem acciperent : ſubvectaque utenſilia ab Oſtia, & propinquis municipiis ; pretiumque frumenti minutum, uſque ad ternos nummos. Quæ, quamquam popularia, in irritum cadebant, quia pervaſerat rumor, *ipſo tempore flagrantis urbis, iniſſe eum domeſticam ſcenam, & ceciniſſe Trojanum excidium, præſentia mala vetuſtis cladibus adſimulantem.*

XL. Sexto demum die, apud imas Eſquilias, finis incendio factus, prorutis per immenſum ædificiis ; ut continuæ violentiæ campus, & velut vacuum cœlum occurreret. Nec dum poſito metu, redibat levis rurſum graſſatus ignis, patulis magis urbis locis, eòque ſtrages hominum minor : delubra deûm, & por-

ticus amœnitati dicatæ, latiùs procidêre. Plusque infamiæ id incendium habuit, quia prædiis Tigellini Æmilianis proruperat. Videbaturque Nero condendæ urbis novæ, & cognomento suo appellandæ gloriam quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma dividitur: quarum quatuor integræ manebant, tres solo tenus dejectæ: septem reliquis pauca tectorum veſtigia supererant, lacera & semiuſta.

XLI. Domuum, & insularum, & templorum, quæ amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit: sed vetuſtissimâ religione, quod Servius Tullius Lunæ, & Magna ara fanumque, quæ præsenti Herculi Arcas Evander sacraverat, ædesque Statoris Jovis, vota Romulo, Numæque regia, & delubrum Veſtæ cum Penatibus populi Romani, exuſta. Jam opes tot victoriis quæsitæ, & Græcarum artium decora, exin monumenta ingeniorum antiqua & incorrupta, quamvis in tanta resurgentis urbis pulchritudine, multa seniores meminerant, quæ reparari nequibant. Fuere qui adnotarent, quarto decimo Kalendas Sextiles principium incendii hujus ortum, quo & Senones captam urbem inflammaverant: alii eò usque curâ progressi sunt, ut totidem annos mensesque & dies inter utraque incendia numerent.

XLII. Ceterùm Nero usus eſt patriæ ruinis, exſtruxitque domum, in qua haud perinde gemmæ & aurum miraculo essent, solita pridem, & luxu vulgata, quàm arva & ſtagna, & in modum solitudinum hinc silvæ, inde aperta spatia, & prospectus: magiſtris & machinatoribus Severo & Celere, quibus ingenium & audacia erat, etiam quæ natura denegavisset, per artem tentare, & viribus principis inludere. Nàmque *ab latu Averno navigabilem fosſam usque ad oſtia Tiberina depressuros* promiserant, squalenti littore, aut per montes adversos: neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cetera abrupta, aut arentia: ac si perrumpi possent, intolerandus labor, nec satis causæ. Nero tamen, ut erat incredibilium cupitor, effodere proxima Averno juga connixus eſt: manentque veſtigia inritæ spei.

XLIII. Ceterùm, urbis quæ domui superérant, non, ut poſt Gallica incendia, nullâ diſtinctione, nec passim erecta, sed dimensis vicorum ordinibus, & latis viarum spatiis, cohibitâque ædificiorum altitudine, ac patefactis areis, additisque porticibus, quæ frontem insularum protegerent. *Eas porticus* Nero *suâ pecuniâ exſtructurum, purgatasque areas dominis*

traditurum, pollicitus eſt. Addidit præmia, pro cujusque ordine, & rei familiaris copiis : finivitque tempus, intra quod effectis domibus aut insulis, adipiscerentur. *Ruderi accipiendo Oſtienses paludes* deſtinabat, *utique naves, quæ frumentum Tiberi subvectassent, onuſtæ rudere decurrerent. Ædificiaque ipsa, certâ sui parte, sine trabibus, saxo Gabino Albanove solidarentur* : quòd is lapis ignibus impervius eſt. *Jam aqua, privatorum licentiâ intercepta, quò largior, & pluribus locis in publicum flueret, cuſtodes; & subsidia reprimendis ignibus in propatulo quisque haberet; nec communione parietum, sed propriis quæque muris ambirentur.* Ea ex utilitate accepta, decorem quoque novæ urbi attulere. Erant tamen qui crederent, *veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam anguſtiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde solis vapore perrumperentur : at nunc patulam latitudinem, & nullâ umbrâ defensam, graviore æſtu ardescere.*

XLIV. Et hæc quidem humanis consiliis providebantur. Mox petita diis piacula, aditique Sibyllæ libri, ex quibus supplicatum Vulcano & Cereri Proserpinæque, ac propitiata Juno per matronas, primùm in Capitolio, deinde apud pro-

ximum mare : unde hauſtâ aquâ, templum & ſimulacrum deæ proſperſum eſt; & ſelliſternia ac pervigilia celebravere feminæ, quibus mariti erant. Sed non ope humanâ, non largitionibus principis, aut deûm placamentis, decedebat infamia, quin juſsum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero ſubdidit reos, & quæſitiſſimis pœnis adfecit, quos per flagitia inviſos, vulgus *Chriſtianos* appellabat. Auctor nominis ejus Chriſtus, Tiberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum, ſupplicio affectus erat. Repreſſaque in præſens exitiabilis ſuperſtitio rurſus erumpebat, non modò per Judæam, originem ejus mali, ſed per urbem etiam, quò cuncta undique atrocia, aut pudenda confluunt, celebranturque. Igitur primùm correpti, qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii, quàm odio humani generis convicti ſunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque ubi defeciſſet dies, in uſum nocturni luminis urerentur. Hortos ſuos ei ſpectaculo Nero obtulerat, & Circenſe ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel curriculo inſiſtens. Unde quam-

quam adversus sontes, & novissima exempla meritos, miseratio oriebatur, tamquam non utilitate publicâ sed in sævitiam unius absumerentur.

XLV. Interea conferendis pecuniis pervaſtata Italia, provinciæ eversæ, sociique populi, & quæ civitatum liberæ vocantur. Inque eam prædam etiam dii cessere, spoliatis in urbe templis, egestoque auro, quod triumphis, quod votis, omnis populi Romani ætas prosperè, aut in metu, sacraverat. Enimvero per Asiam atque Achaiam non dona tantum, sed simulacra numinum abripiebantur, missis in eas provincias Acrato, ac Secundo Carinate. Ille libertus, cuicumque flagitio promptus; hic Græcâ doctrinâ ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. Ferebatur *Seneca, quò invidiam sacrilegii a semet averteret*, longinqui ruris secessum *oravisse, & poſtquam non concedebatur, fictâ valetudine, quasi æger nervis, cubiculum non egressus.* Tradidere quidam, *venenum ei per libertum ipsius, cui nomen* Cleonicus, *paratum, jussu Neronis; vitatumque a Seneca, proditione liberti, seu propriâ formidine, dum persimplici victu, & agreſtibus pomis, ac, si sitis admoneret, profluente aquâ vitam tolerat.*

XLVI. Per idem tempus gladiatores, apud oppidum Præneſte, tentatâ eruptione, præſidio militis, qui cuſtos adeſſet, coerciti sunt: jam *Spartacum*, & *vetera mala* rumoribus ferente populo, ut eſt novarum rerum cupiens, paviduſque. Nec multò pòſt clades rei navalis accipitur, non bello (quippe haud aliàs tam immota pax) sed certum ad diem *in Campaniam redire claſſem* Nero juſſerat, non exceptis maris caſibus. Ergo gubernatores, quamvis sæviente pelago, a Formiis movêre, & gravi Africo, dum promontorium Miſeni ſuperare contendunt, Cumanis littoribus impacti, triremium pleraſque, & minora navigia paſſim amiſerunt.

XLVII. Fine anni vulgantur prodigia imminentium malorum nuncia. Vis fulgurum non aliàs crebrior, & ſidus cometes, ſanguine inluſtri ſemper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorumve animalium partus abjecti in publicum, aut in ſacrificiis, quibus gravidas hoſtias immolare mos eſt, reperti. Et in agro Placentino, viam propter, natus vitulus, cui caput in crure eſſet. Secutaque haruſpicum interpretatio: *parari rerum humanarum aliud caput: ſed non fore validum, neque occultum; quia in utero repreſſum, aut iter juxta editum ſit.*

XLVIII. Ineunt deinde consulatum Silius Nerva, & Atticus Veſtinus, cœptâ ſimul, & auctâ conjuratione, in quam certatim nomina dederant, ſenatores, eques, miles, feminæ etiam, quum odio Neronis, tum favore in C. Piſonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas inſigneſque familias paternâ nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut ſpecies virtutibus ſimiles. Namque facundiam tuendis civibus exercebat, largitionem adverſus amicos, & ignotis quoque comi ſermone & congreſſu. Aderant etiam fortuito, corpus procerum, decora facies. Sed procul gravitas morum, aut voluptatum parcimonia: lenitati ac magnificentiæ, & aliquando luxui indulgebat. Idque pluribus probabatur, qui, in tanta vitiorum dulcedine, ſummum imperium non reſtrictum, nec perſeverum volunt.

XLIX. Initium conjurationi non a cupidine ipſius fuit: nec tamen facilè memoraverim, quis primus auctor, cujus inſtinctu concitum ſit, quod tam multi ſumpſerunt. Promptiſſimos Subrium Flavium, tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpicium Aſprum, centurionem, exſtitiſſe, conſtantia exitûs docuit. Et Lucanus Annæus, Plautiuſque Lateranus, conſul

designatus, vivida odia intulere. Lucanum propriæ causæ accendebant, quòd famam carminum ejus premebat Nero, prohibueratque oſtentare, vanus adsimulatione. Lateranum, consulem designatum, nulla injuria, sed amor reipub. sociavit. At Flavius Scevinus, & Afranius Quinctianus, uterque senatorii ordinis, contra famam sui, principium tanti facinoris capessivere: nam Scevino dissoluta luxu mens, & proinde vita somno languida: Quinctianus mollitiâ corporis infamis, & a Nerone probroso carmine diffamatus, contumelias ultum ibat.

L. Ergo, dum *scelera principis, & finem adesse imperii, deligendumque, qui fessis rebus succurreret*, inter se aut inter amicos jaciunt, aggregavere Tullium Senecionem, Cervarium Proculum, Vulcatium Araricum, Julium Tugurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Feſtum, equites Romanos: ex quibus Senecio, e præcipua familiaritate Neronis, speciem amicitiæ etiam tum retinens, eò pluribus periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat: ceteris spes ex novis rebus petebatur. Adscitæ sunt, super Subrium & Sulpicium, de quibus retuli, militares manus, Granius Silvanus, & Statius Pro-

ximus, tribuni cohortium prætoriarum, Maximus Scaurus, & Venetus Paullus, centuriones. Sed ſummum robur in Fenio Rufo, præfecto, videbatur, quem vitâ famâque laudatum, per ſævitiam impudicitiamque Tigellinus in animo principis anteibat, fatigabatque criminationibus, ac ſæpe in metum adduxerat, quaſi *adulterum Agrippinæ, & deſiderio ejus ultioni intentum.* Igitur ubi conjuratis præfectum quoque prætorii in partes deſcendiſſe, crebro ipſius ſermone facta fides; promptiùs jam de tempore ac loco cædis agitabant. Et *cepiſſe impetum* Subrius Flavius ferebatur, *in ſcena canentem Neronem adgrediendi; aut quum ardente domo per noctem huc illuc curſaret incuſtoditus.* Hìc occaſio ſolitudinis; ibi ipſa frequentia tanti decoris teſtis, pulcherrimum animum exſtimulaverant: niſi impunitatis cupido retinuiſſet, magnis ſemper conatibus adverſa.

LI. Interim cunctantibus prolatantibusque ſpem ac metum, Epicharis quædam, incertum quonam modo ſciſcitata (neque illi antè ulla rerum honeſtarum cura fuerat) accendere, & arguere conjuratos: ac poſtremò lentitudinis eorum pertæſa, & in Campania agens, primores claſſiariorum Miſenenſium labefacere, & con-

ſcientiâ inligare connixa eſt tali initio. Erat Chiliarchus in ea claſſe Voluſius Proculus, occidendæ matris Neronis inter miniſtros, non ex magnitudine ſceleris provectus, ut rebatur : is mulieri olim cognitus, ſeu recèns ortâ amicitiâ, dum *merita erga Neronem ſua, & quàm in inritum cecidiſſent*, aperit, adjicitque queſtus, & *deſtinationem vindictæ, ſi facultas oriretur*, ſpem dedit poſſe impelli, & plures conciliare : *nec leve auxilium in claſſe, crebras occaſiones ;* quia Nero multo apud Puteolos & Miſenum maris uſu lætabatur. Ergo Epicharis plura : & omnia ſcelera principis orditur : *neque ſenatui quid manere : ſed proviſum, quonam modo pœnas everſæ reipub. daret : accingeretur modò navare operam, & militum acerrimos ducere in partes, ac digna pretia exſpectaret.* Nomina tamen conjuratorum reticuit. Unde Proculi indicium inritum fuit, quamvis ea, quæ audierat, ad Neronem detuliſſet. Accita quippe Epicharis, & cum indice compoſita, nullis teſtibus innixum facilè confutavit. Sed ipſa in cuſtodia retenta eſt, ſuſpectante Nerone, haud falſa eſſe, etiam quæ vera non probabantur.

LII. Conjuratis tamen metu proditionis permotis, placitum maturare cædem apud Baias, in villa Piſonis : cujus amœ-

nitate captus Cæsar crebrò ventitabat, balneasque & epulas inibat, omissis excubiis, & fortunæ suæ mole. Sed abnuit Piso, *invidiam* prætendens, *si sacra mensæ, diique hospitales cæde qualiscumque principis cruentarentur : meliùs apud urbem, in illa invisa, & spoliis civium exſtructa domo, vel in publico patraturos, quod pro repub. suscepissent.* Hæc in commune : ceterùm timore occulto, ne L. Silanus, eximiâ nobilitate, disciplinâque C. Cassii, apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem sublatus, imperium invaderet, promptè daturis operam, qui a conjuratione integri essent, quique miserarentur Neronem, tamquam per scelus interfectum. Plerique *Veſtini quoque consulis acre ingenium vitavisse Pisonem* crediderunt, *ne a libertate moveretur, vel delecto imperatore alio, sui muneris rempub. faceret.* Etenim expers conjurationis erat ; quamvis super eo crimine Nero vetus adversus insontem odium expleverit.

LIII. Tandem ſtatuêre, Circensium ludorum die, qui Cereri celebratur, exsequi deſtinata : quia Cæsar, rarùs egressu, domoque aut hortis clausus, ad ludicra Circi ventitabat, promptioresque aditus erant lætitiâ spectaculi. Ordinem insidiis composuerant, *ut Lateranus quasi subsi-*

dium rei familiari oraret, deprecabundus, & genibus principis accidens, proſterneret incautum, premeretque, animi validus, & corpore ingens. Tum jacentem & impeditum, tribuni & centuriones, & ceterorum ut quisque audentiæ habuisset, accurrerent, trucidarentque : primas sibi partes expoſtulante Scevino, qui pugionem, templo Salutis in Etruria, sive, ut alii tradidere, Fortunæ Ferentano in oppido detraxerat, geſtabatque velut magno operi sacrum. *Interim Piso apud ædem Cereris opperiretur, unde eum præfectus Fenius & ceteri accitum ferrent in caſtra, comitante Antoniâ, Claudii Cæsaris filiâ, ad eliciendum vulgi favorem :* quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quamvis absurdum videretur, aut inanem ad spem Antoniam nomen & periculum commodavisse, aut Pisonem, notum amore uxoris, alii matrimonio se obſtrinxisse : nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior eſt.

LIV. Sed mirum, quàm inter diversi generis, ordinis, ætatis, sexûs, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint ; donec proditio cœpit e domo Scevini : qui pridie insidiarum, multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum, teſtamentum obsignavit :

promptum vaginâ pugionem, de quo suprà retuli, *vetuſtate obtusum* increpans, *asperari saxo, & in mucronem ardescere* jussit. Eamque curam liberto Milicho mandavit. Simul adfluentius solito convivium initum: servorum carissimi libertate, & alii pecuniâ donati: atque ipse mœſtus, & magnæ cogitationis manifestus erat, quamvis lætitiam vagis sermonibus simularet. Poſtremò *vulneribus ligamenta, quibusque ſiſtitur sanguis, parare* eumdem Milichum monet; sive gnarum conjurationis, & illuc usque fidum, seu nescium, & tunc primùm arreptis suspicionibus, ut plerique tradidere de consequentibus. Nam quum secum servilis animus præmia perfidiæ reputavit, simulque immensa pecunia & potentia obversabantur, cessit fas, & salus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Etenim uxoris quoque consilium adsumpserat, muliebre ac deterius: quippe ultro metum intentabat, *multosque adſtitisse libertos ac servos, qui eadem viderint: nihil profuturum unius silentium: at præmia penes unum fore, qui indicio prævenisset.*

LV. Igitur, cœptâ luce, Milichus in hortos Servilianos pergit, & quum foribus arceretur, *magna & atrocia adſerre* dictitans, deductusque ab janitoribus ad

libertum Neronis, Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem, *urgens periculum graves conjurationes*, & cetera quæ audierat, conjectaveratque, docet. Telum quoque in necem ejus paratum oſtendit, accirique reum jussit: is raptus per milites, & defensionem orsus, *Ferrum, cujus argueretur, olim religione patriâ cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude liberti subreptum* respondit. *Tabulas teſtamenti sæpius a se, incuſtoditâ dierum observatione, signatas. Pecunias & libertates servis & antè dono datas, sed ideo tunc largiùs, quia tenui jam re familiari, & inſtantibus creditoribus, teſtamento diffideret. Enimvero liberales semper epulas ſtruxisse, & vitam amœnam, & duris judicibus parum probatam. Fomenta vulneribus nulla jussu suo, sed quia cetera palam vana objecisset, adjungere crimen, ut sese pariter indicem & teſtem faceret.* Adjicit dictis conſtantiam: incusat ultro *inteſtabilem, & consceleratum*, tantâ vocis ac vultûs securitate, ut labaret indicium, nisi Milichum uxor admonuisset, *Antonium Natalem multa cum Scevino, ac secretò collocutum, & esse utrosque C. Pisonis intimos.*

LVI. Ergo accitur Natalis: & diversi interrogantur, *quisnam is sermo, qua de re fuisset?* quum exorta suspicio, quia non

congruentia reſponderant: inditaque vincla. Et tormentorum adſpectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis, totius conjurationis magis gnarus, ſimul arguendi peritior, *de Piſone* primùm fatetur: deinde adjicit *Annæum Senecam*, ſive internuncius inter eum Piſonemque fuit, ſive ut Neronis gratiam pararet, qui infenſus Senecæ, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum, cognito Natalis indicio, Scevinus quoque, pari imbecillitate, an cuncta jam patefacta credens, nec ullum ſilentii emolumentum, edidit ceteros; ex quibus Lucanus, Quinctianusque, & Senecio diu abnuêre. Pòſt, promiſsâ impunitate corrupti, quò tarditatem excuſarent, Lucanus *Atillam matrem ſuam*, Quinctianus *Glicium Gallum*, Senecio *Annium Pollionem*, amicorum præcipuos, nominavere.

LVII. Atque interim Nero, recordatus Voluſii Proculi indicio Epicharin attineri, ratuſque muliebre corpus impar dolori, *tormentis dilacerari* jubet. At illam non verbera, non ignes, non ira eò acriùs torquentium, ne a femina ſpernerentur, pervicere, quin objecta denegaret. Sic primus quæſtionis dies contemptus. Poſtero quum ad eoſdem cruciatus retraheretur geſtamine ſellæ (nam diſſolutis

membris inſiſtere nequibat) vinclo fasciæ, quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellæ reſtricto, indidit cervicem, & corporis pondere connisa, tenuem jam spiritum expressit : clariore exemplo libertina mulier, in tanta necessitate, alienos, ac propè ignotos protegendo, quum ingenui, & viri, & equites Romani, senatoresque, intacti tormentis, carissima suorum quisque pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoque, & Senecio, & Quinctianus passim conscios edere, magis magisque pavido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet sepsisset.

LVIII. Quin & urbem, per manipulos occupatis mœnibus, insesso etiam mari & amne, velut in cuſtodia dedit. Volitabantque per fora, per domos, rura quoque, & proxima municipiorum, pedites equitesque, permixti Germanis, quibus fidebat princeps, quasi externis. Continua hinc & juncta agmina trahi, ac foribus hortorum adjacere. Atque ubi dicendam ad causam introissent, *lætatum erga conjuratos, si fortuitus sermo, & subiti occursus, si convivium, si spectaculum simul inissent*, pro crimine accipi : quum super Neronis ac Tigellini sævas percunctationes, Fenius quoque Rufus violenter urgeret,

urgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed, quò fidem inscitiæ pararet, atrox adversus socios. Idem Subrio Flavio adsistenti, innuentique, an inter ipsam cognitionem deſtringeret gladium, cædemque patraret; renuit, infregitque impetum jam manum ad capulum referentis.

LIX. Fuere, qui proditâ conjuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Scevinus, hortarentur Pisonem, *pergere in caſtra, aut roſtra escendere, ſtudiaque militum & populi tentare: si conatibus ejus conscii aggregarentur, secuturos etiam integros; magnamque motæ rei famam, quæ plurimùm in novis consiliis valeret. Nihil adversum hoc Neroni provisum: etiam fortes viros subitis terreri; nedum ille scenicus, Tigellino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contrà cieret. Multa experiendo confieri, quæ segnibus ardua videantur. Fruſtra silentium & fidem in tot consciorum animis & corporibus sperari. Cruciatu aut præmio cuncta pervia esse. Venturos, qui ipsum quoque vincirent, poſtremò indignâ nece afficerent. Quantò laudabilius periturum, dum amplectitur rempub. dum auxilia libertati invocat? Miles potiùs deesset, & plebes desereret; dum ipse majoribus, dum poſteris, si vita præriperetur, mortem approbaret.* Immotus his, & paullulum in

publico verſatus, pòſt domi ſecretus, animum adverſum ſuprema firmabat, donec manus militum adveniret, quos Nero tirones, aut ſtipendiis recentes delegerat. Nam vetus miles timebatur, tamquam favore imbutus. Obiit, abruptis brachiorum venis. Teſtamentum fœdis adverſus Neronem adulationibus, amori uxoris dedit; quam degenerem, & ſolâ corporis formâ commendatam, amici matrimonio abſtulerat. Nomen mulieris Arria Galla; priori marito, Domitius Silius: hic patientiâ, illa impudicitiâ, Piſonis infamiam propagavere.

LX. Proximam necem Plautii Laterani, conſulis deſignati, Nero adjungit, adeo properè, ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permitteret. Raptus in locum ſervilibus pœnis ſepoſitum, manu Statii, tribuni, trucidatur, plenus conſtantis ſilentii, nec tribuno objiciens eamdem conſcientiam. Sequitur cædes Annæi Senecæ, lætiſſima principi, non quia conjurationis manifeſtum compererat, ſed ut ferro graſſaretur, quando venenum non proceſſerat. Solus quippe Natalis, & hactenus prompſit: *miſſum ſe ad ægrotum Senecam, uti viſeret, conquereretur que, cur Piſonem aditu arceret? melius fore, ſi amicitiam familiari congreſſu*

exercuissent. Et respondisse Senecam : *sermones mutuos, & crebra colloquia neutri conducere : ceterùm salutem suam incolumitate Pisonis inniti.* Hæc ferre Granius Silvanus, tribunus prætoriæ cohortis, &, *an dicta Natalis, suaque responsa nosceret*, percunctari Senecam jubetur. Is, fortè, an prudens, ad eum diem ex Campania remeaverat, quartumque apud lapidem, suburbano rure, subſtiterat. Illò, propinquâ vesperâ, tribunus venit, & villam globis militum sepsit. Tum ipsi, cum Pompeia Paullina uxore, & amicis duobus epulanti, mandata imperatoris edidit.

LXI. Seneca, *missum ad se Natalem, conqueſtumque nomine Pisonis, quòd a visendo eo prohiberetur, seque rationem valetudinis, & amorem quietis excusavisse*, respondit. *Cur salutem privati hominis incolumitati suæ anteferret, causam non habuisse : nec sibi promptum in adulationes ingenium; idque nulli magis gnarum, quàm Neroni, qui sæpius libertatem Senecæ, quàm servitium expertus esset.* Ubi hæc a tribuno relata sunt, Poppæa & Tigellino coram, quod erat sævienti principi intimum consiliorum, interrogat : *an Seneca voluntariam mortem pararet?* Tum tribunus, *nulla pavoris signa, nihil triſte in verbis ejus, aut vultu, deprehensum*, con-

firmavit. Ergo *regredi, & indicere mortem* jubetur. Tradit Fabius Ruſticus, *non eo, quo venerat, itinere reditum, sed flexiſſe ad Fenium præfectum, & expoſitis Cæſaris juſſis, an obtemperaret, interrogaviſſe: monitumque ab eo, ut exſequeretur;* fatali omnium ignaviâ: nam & Silvanus inter conjuratos erat, augebatque ſcelera, in quorum ultionem conſenſerat. Voci tamen & adſpectui pepercit. Intromiſitque ad Senecam unum ex centurionibus, qui *neceſſitatem ultimam* denunciaret.

LXII. Ille interritus poſcit *teſtamenti tabulas*: ac denegante centurione, converſus ad amicos, *quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod unum jam, & tamen pulcherrimum habeat, imaginem vitæ ſuæ relinquere* teſtatur: *cujus ſi memores eſſent bonarum artium, famam tam conſtantis amicitiæ laturos*. Simul lacrymas eorum, modò ſermone, modò intentior in modum coercentis, ad firmitudinem revocat, rogitans: *Ubi præcepta ſapientiæ? ubi tot per annos meditata ratio adverſum imminentia? Cui enim ignaram fuiſſe ſævitiam Neronis? Neque aliud ſupereſſe, poſt matrem fratremque interfectos, quàm ut educatoris præceptoriſque necem adjiceret.*

LXIII. Ubi hæc atque talia velut in commune diſſeruit, complectitur uxorem,

& paullulum adversus præsentem formidine mollitus, rogat oratque, *temperaret dolorem æternum suscipere, sed in contemplatione vitæ per virtutem actæ, desiderium mariti solatiis honeſtis toleraret.* Illa contrà, *sibi quoque deſtinatam mortem* adseverat, manumque percussoris exposcit. Tum Seneca, gloriæ ejus non adversus, simul amore, ne sibi unicè dilectam ad injurias relinqueret : *Vitæ*, inquit, *delinimenta monſtraveram tibi, tu mortis decus mavis : non invidebo exemplo. Sit hujus tam fortis exitûs conſtantia penes utrosque par, claritudinis plus in tuo fine.* Poſt quæ eodem ictu brachia ferro exsolvunt. Seneca, quoniam senile corpus, & parco victu tenuatum, lenta effugia sanguini præbebat, crurum quoque & poplitum venas abrumpit. Sævisque cruciatibus defessus, ne dolore suo animum uxoris infringeret, atque ipse visendo ejus tormenta, ad impatientiam delaberetur, suadet *in aliud cubiculum abscederet.* Et novissimo quoque momento suppeditante eloquentiâ, advocatis scriptoribus, pleraque tradidit, quæ in vulgus edita ejus verbis, invertere supersedeo.

LXIV. At Nero, nullo in Paullinam proprio odio, ac ne glisceret invidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hor-

tantibus militibus, servi libertique obligant brachia, premunt sanguinem, incertum an ignaræ : nam, ut eſt vulgus ad deteriora promptum, non defuere, qui crederent, *donec implacabilem Neronem timuerit, famam ſociatæ cum marito mortis petivisse : deinde, oblatâ mitiore spe, blandimentis vitæ evictam* : cui addidit paucos poſtea annos, laudabili in maritum memoriâ, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, ut oſtentui esset, multum vitalis spiritûs egeſtum. Seneca interim, durante tractu, & lentitudine mortis, Statium Annæum, diu sibi amicitiæ fide, & arte medicinæ probatum, orat, *proviſum pridem venenum*, quo damnati publico Atheniensium judicio exſtinguerentur, *promeret* : adlatumque hausit fruſtra, frigidus jam artus, & cluso corpore adversum vim veneni. Poſtremò ſtagnum calidæ aquæ introiit, respergens proximos servorum, additâ voce, *Libare ſe liquorem illum* JOVI LIBERATORI. Exin balneo inlatus, & vapore ejus exanimatus, sine ullo funeris solenni crematur. Ita codicillis præscripserat, quum etiam tum prædives & præpotens, supremis suis consuleret.

LXV. Fama fuit, Subrium Flavium cum centurionibus occulto consilio, neque tamen ignorante Senecâ, deſtinavisse,

ut poſt occiſum operâ Piſonis Neronem, Piſo quoque interficeretur, traderęturque imperium Senecæ, quaſi, inſonti claritudine virtutum, ad ſummum faſtigium delecto. Quin & verba Flavii vulgabantur : *Non referre dedecori, ſi citharædus demoveretur, & tragœdus ſuccederet* : quia, ut Nero citharâ, itâ Piſo tragico ornatu canebat.

LXVI. Ceterùm militaris quoque conſpiratio non ultrà fefellit, accenſis quoque indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eumdem conſcium, & inquiſitorem, non tolerabant. Ergo inſtanti minitantique, renidens Scevinus, *neminem* ait *plura ſcire quàm ipſum.* Hortaturque ultro, *redderet tam bono principi vicem.* Non vox adverſum ea Fenio, non ſilentium ; ſed verba ſua præpediens, & pavoris manifeſtus, ceteriſque, ac maximè Cervario Proculo, equite, ad convincendum eum connisis, juſſu imperatoris, a Caſſio milite, qui ob inſigne corporis robur adſtabat, corripitur, vinciturque.

LXVII. Mox eorumdem indicio Subrius Flavius, tribunus, pervertitur, primò *diſſimilitudinem morum* ad defenſionem trahens, *neque ſe armatum, cum inermibus & effeminatis, tantum facinus conſociaturum* : dein, poſtquam urgebatur, confeſſionis gloriam amplexus, interro-

gatusque a Nerone, quibus causis ad oblivionem sacramenti processisset: *Oderam te*, inquit: *nec quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruiſti: odisse cœpi, poſtquam parricida matris & uxoris, auriga, & hiſtrio, & incendiarius exſtitiſti.* Ipsa retuli verba, quia non, ut Senecæ, vulgata erant: nec minus nosci decebat militaris viri sensus incomptos, & validos. Nihil in illa conjuratione gravius auribus Neronis accidisse conſtitit, qui, ut faciendis sceleribus promptus, ita audiendi, quæ faceret, insolens erat. Pœna Flavii Vejano Nigro, tribuno, mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi jussit, quam Flavius, ut *humilem & anguſtam* increpans, circumſtantibus militibus, *ne hoc quidem*, inquit, *ex disciplina*: admonitusque, fortiter protendere cervicem: *Utinam*, ait, *tu tam fortiter ferias*. Et ille multum tremens, quum vix duobus ictibus caput amputavisset, sævitiam apud Neronem jactavit, *sesquiplagâ interfectum a se* dicendo.

LXVIII. Proximum conſtantiæ exemplum Sulpicius Asper, centurio, præbuit: percunctanti Neroni, *cur in cædem suam conspiravisset?* breviter respondens: *non aliter tot flagitiis ejus subveniri potuisse*. Tum jussam pœnam subiit. Nec

ceteri centuriones in perpetiendis ſuppliciis degeneravere. At non Fenio Rufo par animus, ſed lamentationes ſuas etiam in teſtamentum contulit. Opperiebatur Nero, ut Veſtinus quoque conſul in crimen traheretur, violentum & infenſum ratus: ſed ex conjuratis conſilia cum Veſtino non miſcuerant, quidam, vetuſtis in eum ſimultatibus, plures, quia præcipitem & inſociabilem credebant. Ceterùm Neronis odium adverſus Veſtinum ex intima ſodalitate cœperat, dum hic ignaviam principis penitus cognitam deſpicit, ille ferociam amici metuit, ſæpe aſperis facetiis inluſus; quæ ubi multum ex vero traxere, acrem ſui memoriam relinquunt. Acceſſerat recens cauſa, quòd Veſtinus Statiliam Meſſallinam matrimonio ſibi junxerat, haud neſcius, inter adulteros ejus & Cæſarem eſſe.

LXIX. Igitur non crimine, non accuſatore exſiſtente, quia ſpeciem judicis induere non poterat, ad vim dominationis converſus, Gerelanum, tribunum, cum cohorte militum immittit: jubetque *prævenire conatus conſulis, occupare velut arcem ejus, opprimere delectam juventutem*; quia Veſtinus imminentes foro ædes, decoraque ſervitia, & pari ætate habebat. Cuncta eo die munia conſulis impleverat,

conviviumque celebrabat, nihil metuens, an dissimulando metu : quum ingressi milites *vocari eum a tribuno* dixere. Ille, nihil demoratus, exsurgit : & omnia simul properantur ; clauditur cubiculo ; præſto eſt medicus, abſcinduntur venæ ; vigens adhuc balneo infertur ; calidâ aquâ mersatur ; nullâ editâ voce, quâ semet miseraretur. Circumdati interim cuſtodiâ, qui simul discubuerant, nec, nisi provectâ nocte, omissi sunt, poſtquam pavorem eorum, ex mensa exitium opperientium, & imaginatus, & inridens Nero, *satis supplicii luisse* ait *pro epulis consularibus*.

LXX. Exin M. Annæi Lucani cædem imperat. Is, profluente sanguine, ubi frigescere pedes manusque, & paullatim ab extremis cedere spiritum, fervido adhuc & compote mentis pectore, intelligit ; recordatus carmen a se compositum, quo vulneratum militem, per ejusmodi mortis imaginem obiisse tradiderat, versus ipsos retulit : eaque illi suprema vox fuit. Senecio poſthac, & Quinctianus, & Scevinus, non ex priore vitæ mollitia, mox reliqui conjuratorum periere, nullo facto dictove memorando.

LXXI. Sed compleri interim urbs funeribus, Capitolium victimis : alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico

interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipsius advolvi, & dextram osculis fatigare. Atque ille gaudium id credens, Antonii Natalis & Cervarii Proculi feſtinata indicia impunitate remuneratur: Milichus, præmiis ditatus, *Conſervatoris* sibi nomen, Græco ejus rei vocabulo, adsumpsit. E tribunis Granius Silvanus, quamvis absolutus, suâ manu cecidit: Statius Proximus veniam, quam ab imperatore acceperat, vanitate exitûs corrupit. Exsuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flavius Nepos, Statius Domitius, *quasi principem non quidem odissent, sed tamen exiſtimarentur.* Nonio Prisco, per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo, atque Annio Pollioni, infamatis magis, quàm convictis, data exsilia. Priscum Antonia Flaccilla conjunx comitata eſt: Gallum Egnatia Maximilla, magnis primùm & integris opibus, pòſt ademptis: quæ utraque gloriam eis auxere. Pellitur & Rufius Crispinus occasione conjurationis, sed Neroni invisus, quòd Poppæam quondam matrimonio tenuerat. Verginium & Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius ſtudia juvenum eloquentiâ, Musonius præceptis sapientiæ fovebat. Cluvidieno Quieto, Julio Agrippæ, Blitio Catulino, Petronio

Prisco, Julio Altino, velut in agmen & numerum, Ægæi maris insulæ permittuntur. At Cadicia, uxor Scevini, & Cæsonius Maximus Italiâ prohibentur, reos, fuisse se, tantum pœnâ experti. Atilla, mater Annæi Lucani, sine absolutione, sine supplicio dissimulata.

LXXII. Quibus perpetratis Nero, & concione militum habitâ, bina nummûm millia viritim manipularibus divisit, addiditque sine pretio frumentum, quo antè, ex modo annonæ, utebantur. Tum, quasi geſta bello expositurus, vocat senatum, & triumphale decus Petronio Turpiliano, consulari, Cocceio Nervæ prætori designato, Tigellino, præfecto prætorii tribuit, Tigellinum & Nervam ita extollens, ut, super triumphales in foro imagines, apud palatium quoque effigies eorum ſiſteret: consularia insignia Nymphidio, de quo, quia nunc primùm oblatus eſt, pauca repetam: nam & ipse pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertinâ ortus, quæ corpus decorum inter servos libertosque principum vulgaverat, ex C. Cæsare se genitum ferebat, quoniam, forte quadam, habitu procerus, & torvo vultu erat: sive C. Cæsar scortorum quoque cupiens, etiam matri ejus inlusit.

LXXIII. Sed Nero, vocato senatu, oratione inter patres habitâ, edictum apud populum, & collata in libros indicia, confessionesque damnatorum adjunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, *tamquam viros insontes, ob invidiam, aut metum, exſtinxisset.* Ceterùm cœptam, adultamque, & revictam conjurationem, neque tunc dubitavere, quibus verum noscendi cura erat, & fatentur, qui poſt interitum Neronis in urbem regressi sunt. At in senatu cunctis, ut cuique plurimùm mœroris, in adulationem demissis, Junium Gallionem, Senecæ fratris morte pavidum, & pro sua incolumitate supplicem, increpuit Salienus Clemens, *hoſtem & parricidam* vocans : donec consensu patrum deterritus eſt, *ne publicis malis abuti ad occasionnem privati odii videretur, neu composita, aut oblitterata, mansuetudine principis, novam ad sævitiam retraheret.*

LXXIV. Tùm decreta *dona, & grates deis* decernuntur, *propriusque honos Soli, cui eſt vetus ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta conjurationis, numine retexisset : utque Circensium Cerealium ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur : mensisque Aprilis* Neronis *cognomentum acciperet : templum Saluti exſtrueretur, eò loci, ex quo Scevinus ferrum*

prompſerat. Ipse eum pugionem apud Capitolium sacravit, inscripsitque JOVI VINDICI. In præsens haud animadversum; poſt arma Julii Vindicis, ad auspicium & præsagium futuræ ultionis trahebatur. Reperio in commentariis senatûs, Cerialem Anicium, consulem designatum, pro sententia dixisse, *ut templum divo Neroni quàm maturrimè publicâ pecuniâ poneretur.* Quod quidem ille decernebat, tamquam mortale faſtigium egresso, & venerationem hominum merito: quod ad omina olim sui exitûs verteretur: nam deûm honor principi non antè habetur, quàm agere inter homines desierit.

BREVIARIUM

LIBRI XVI.

Neroni inludit fortuna per Baſſum, qui theſaurum reperiſſe credit: eum Nero fruſtra quærit. Luſtrali certamine canit, magnâ auditorum moleſtiâ, & Veſpaſiani periculo. Poppææ mors, & laudatio funebris. Caſſius, Silanus, & Lepida rei, damnantur. Silani, Veteris, Sextiæ & Pollutiæ interitus diligenter narratus: accuſatoris præmia. Menſium nova nomina. Ventorum vis. Peſtilentia Romæ. Lugduni clades. Chaldæorum conſultores. Anteius & Oſtorius interfecti. Taciti querela ſuper tot cædibus. Criſpini mors. Mella falſis litteris circumventus, ſimilique arte Cerialis. Petronii vita, ingenium, exitus, conſtantia. Neroni flagitia ſua exprobrat: unde Siliæ exſilium. Thraſeam accuſant Coſſutianus & Eprius: Baream Soranum Oſtorius Sabinus. Thraſea ad Neronem ſcribit: conſultat an

defensionem tentet. Néro senatum armis circumdat. Marcellus Eprius simul Thraseam, Helvidium, Agrippinum, Montanum; Ostorius Baream & Serviliam accusant: eorum miserabilis defensio. Egnatius Pseudo-ſtoicus. Asclepiodoti conſtantia. Thraseæ præparatio ad mortem. Anni unius hæc geſta, quia reliqua libri fatum abſtulit.

Coss. { C. Suetonio Paullino, L. Pontio Telesino.

C. CORNELII

TACITI

ANNALIUM

LIBER XVI.

I. INLUSIT dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipsius, & promissa Cesellii Bassi; qui origine Pœnus, mente turbidâ, nocturnæ quietis imaginem ad spem haud dubiam retraxit. Vectusque Romam, principis aditum emercatus, expromit *repertum in agro suo specum altitudine immensâ, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, sed rudi & antiquo pondere: lateres quippe prægraves jacere, adſtantibus parte aliâ columnis: quæ per tantum ævi occulta augendis præsentibus bonis. Ceterùm, ut conjecturâ demonſtraret, Didonem Phœnissam Tyro profugam, conditâ Carthagine, illas opes abdidisse, ne novus*

populus nimiâ pecuniâ laſciviret, aut reges Numidarum, & aliàs infenſi, cupidine auri ad bellum accenderentur.

II. Igitur Nero, non auctoris, non ipſius negotii fide ſatis ſpectatâ, nec miſſis viſoribus, per quos noſceret, an vera adferrentur, auget ultro rumorem, mittitque, qui velut partam prædam aveherent. Dantur triremes & delectum navigium, juvandæ feſtinationi: nec aliud per illos dies, populus credulitate, prudentes diverſâ famâ, tulere. Ac fortè quinquennale ludicrum ſecundo luſtro celebrabatur: ab oratoribuſque præcipua materia in laudem principis adſumpta eſt: *nòn enim tantum ſolitas fruges, nec metallis confuſum aurum gigni, ſed novâ ubertate provenire terram, & obvias opes deferre deos:* quæque alia, ſummâ facundiâ, nec minore adulatione, ſervilia fingebant, *ſecuri* de *facilitate* credentis.

III. Gliſcebat interim luxuria ſpe inani, conſumebanturque veteres opes, quaſi oblatis, quas multos per annos prodigeret. Quin & inde jam largiebatur: & divitiarum exſpectatio inter cauſas paupertatis publicæ erat. Nam Baſſus, effoſſo agro ſuo, latiſque circùm arvis, dum hunc vel illum locum promiſſi ſpecûs adſeverat, ſequunturque non modò milites, ſed

populus agreſtium efficiendo operi adſumptus, tandem, poſitâ vecordiâ, *non falsa antè ſomnia ſua, ſeque tunc primùm eluſum* admirans, pudorem & metum morte voluntariâ effugit. Quidam *vinctum ac mox dimiſſum* tradidere, *ademptis bonis, in locum regiæ gazæ.*

IV. Interea ſenatus, propinquo luſtrali certamine, ut dedecus averteret, offert imperatori *victoriam cantûs*, adjicitque *facundiæ coronam*, quâ ludicra deformitas velaretur. Sed Nero, *nihil ambitu, nec poteſtate ſenatûs opus eſſe* dictitans, *ſe æquum adverſus æmulos, & religione judicum meritam laudem adſecuturum*, primò carmen in ſcena recitat: mox, flagitante vulgo, *ut omnia ſtudia ſua publicaret* (hæc enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans: ne feſſus reſideret, ne ſudorem, niſi eâ, quam indutui gerebat, veſte detergeret: ut nulla oris, aut narium excrementa viſerentur. Poſtremò flexus genu, cœtum illum manu veneratus, ſententias judicum opperiebatur ficto pavore. Et plebs quidem urbis, hiſtrionum quoque geſtus juvare ſolita, perſonabat certis modis, plauſuque compoſito. Crederes lætari; ac fortaſſe lætabantur, per incuriam publici flagitii.

V. Sed qui remotis e municipiis, ſeverâque adhuc, & antiqui moris retinente Italiâ; quique per longas provincias, laſciviæ inexperti, officio legationum, aut privatâ utilitate advenerant, neque adſpectum illum tolerare, neque labori inhoneſto ſufficere; quum manibus neſciis fatiſcerent, turbarent gnaros, ac ſæpe a militibus verberarentur, qui per cuneos ſtabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut ſilentio ſegni præteriret. Conſtitit, pleroſque equitum, dum per anguſtias aditûs, & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos, & alios, dum diem noctemque ſedilibus continuant, morbo exitiabili correptos: quippe gravior inerat metus, ſi ſpectaculo defuiſſent, multis palam, & pluribus occultis, ut nomina ac vultus, alacritatem, triſtitiamque coeuntium ſcrutarentur. Unde tenuioribus ſtatim inrogata ſupplicia, adverſus inluſtres diſſimulatum ad præſens, & mox redditum odium. Ferebantque *Veſpaſianum, tamquam ſomno conniveret, a Phœbo liberto increpitum, ægreque meliorum precibus obtectum: mox imminentem perniciem majore fato effugiſſe.*

VI. Poſt finem ludicri, Poppæa mortem obiit, fortuitâ mariti iracundiâ, a quo gravida ictu calcis adflicta eſt: neque enim

venenum crediderim, quamvis quidam scriptores tradant, odio magis, quàm ex fide: quippe liberorum cupiens, & amori uxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, ut Romanus mos; sed regum externorum consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloque Juliorum infertur. Ductæ tamen publicæ exsequiæ, laudavitque ipse apud roſtra *formam ejus, & quòd divinæ infantis parens fuisset*, aliaque fortunæ munera pro virtutibus.

VII. Mortem Poppææ, ut palam tristem, ita recordantibus lætam, ob impudicitiam ejus sævitiamque, novâ insuper invidiâ Nero complevit, prohibendo C. Cassium officio exsequiarum: quod primum indicium mali, neque in longum dilatum eſt. Sed Silanus additur: nullo crimine, nisi quòd Cassius opibus vetustis, & gravitate morum, Silanus claritudine generis, & modeſtâ juventâ præcellebant. Igitur missâ ad senatum oratione, *removendos a repub. utrosque* disseruit: objectavitque Cassio, *quòd inter imagines majorum, etiam C. Cassii effigiem coluisset, ita inscriptam:* DUCI PARTIUM. *Quippe semina belli civilis, & defectionem a domo Cæsarum quæsitam. Ac ne memoriâ tantum infensi nominis ad discordias uteretur, adsumpsisse L. Silanum, juvenem generis*

nobilem, animo præruptum, quem novis rebus oſtentaret.

VIII. Ipsum dehinc Silanum increpuit iisdem, quibus patruum ejus Torquatum, *tamquam disponeret jam imperii curas, præficeretque rationibus, & libellis, & epiſtolis libertos;* inania simul & falsa: nam Silanus intentior metu, & exitio patrui ad præcavendum exterritus erat. Inducit poſthac vocabulo indicum, qui in Lepidam, Cassii uxorem, Silani amitam, *inceſtum cum fratris filio, & diros sacrorum ritus* confingerent. Trahebantur, ut conscii, Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius, senatores, & Calpurnius Fabatus, eques Romanus: qui, appellato principe, inſtantem damnationem fruſtrati, mox Neronem, circa summa scelera diſtentum, quasi minores evasere.

IX. Tunc consulto senatûs, *Cassio & Silano exsilia* decernuntur; *de Lepida Cæsar ſtatueret.* Deportatusque in insulam Sardiniam Cassius, & senectus ejus exspectabatur. Silanus, tamquam Naxum deveheretur, Oſtiam amotus; pòſt municipio Apuliæ, cui nomen eſt Barium, clauditur. Illic indignissimum casum sapienter tolerans, a centurione, ad cædem misso, corripitur: suadentique *venas abrumpere, animum quidem morti deſtinatum*

ait *ſed non permittere percuſſori gloriam miniſterii.* At centurio, quamvis inermem, prævalidum tamen, & iræ quàm timori propiorem cernens, premi a militibus jubet. Nec omisit Silanus obniti, & intendere ictus, quantum manibus nudis valebat, donec a centurione vulneribus adversis, tamquam in pugna, caderet.

X. Haud minùs promptè L. Vetus, socrusque ejus Sextia, & Pollutia filia, necem subiere : invisi principi, tamquam vivendo, exprobrarent interfectum esse Rubellium Plautum, generum Lucii Veteris. Sed initium detegendæ sævitiæ præbuit, interversis patroni rebus, ad accusandum transgrediens Fortunatus libertus, adscito Claudio Demiano, quem, ob flagitia vinctum a Vetere, Asiæ proconsule, exsolvit Nero, in præmium accusationis. Quod ubi cognitum reo, seque & libertum pari sorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occultâ cuſtodiâ circumdant. Aderat filia, super ingruens periculum, longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti mariti sui viderat : cruentamque cervicem ejus amplexa, servabat sanguinem, & veſtes respersas ; vidua, implexa luctu continuo, nec ullis alimentis, nisi, quæ mortem arcerent. Tum, hortante patre, Neapolim pergit.

Et quia aditu Neronis prohibebatur, egreſſus obſidens, *audiret inſontem, neve conſulatûs ſui quondam collegam dederet liberto*, modò muliebri ejulatu, aliquando, sexum egressa, voce infensâ, clamitabat; donec princeps immobilem se precibus, & invidiæ juxtà oſtendit.

XI. Ergo nunciat patri *abjicere ſpem, & uti necessitate*. Simul adfertur, *parari cognitionem senatûs, & trucem sententiam*. Nec defuere, qui monerent, *magna ex parte heredem Cæsarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo consulere*: quod adſpernatus, ne vitam, proximè libertatem actam, novissimo servitio fœdaret, largitur in servos, quantum aderat pecuniæ: &, *si qua asportari possent, sibi quemque deducere, tris modò lectulos ad ſuprema retineri* jubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abscindunt venas, properique, & singulis veſtibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur; pater filiam, avia neptem, illa utrosque intuens, & certatim precantes *labenti animæ celerem exitum, ut relinquerent ſuos ſuperſtites & morituros*. Servavitque ordinem fortuna: ac senior priùs, tum cui prima ætas, exſtinguuntur. Accusati poſt sepulturam, decretumque, *ut more majorum punirentur*. Et Nero intercessit, *mortem sine arbitro*

bitro permittens : ea, cædibus peractis, ludibria adjiciebantur.

XII. P. Gallus, eques Romanus, quòd Fenio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aquâ atque igni prohibitus eſt. Liberto & accusatori præmium operæ, locus in theatro inter viatores tribunicios datur. Et mensis, qui Aprilem, eumdemque Neroneum ſequebatur, Maius *Claudii*, Junius *Germanici* vocabulis mutantur : teſtificante Cornelio Orfito, qui id censuerat, *ideo Junium mensem transmissum, quia duo jam Torquati, ob scelera interfecti, infauſtum nomen Junium fecissent.*

XIII. Tot facinoribus fœdum annum etiam dii tempeſtatibus & morbis insignivere. Vaſtata Campania turbine ventorum, qui villas, arbuſta, fruges passim disjecit : pertulitque violentiam ad vicina urbi : in qua omne mortalium genus vis peſtilentiæ depopulabatur, nullâ cœli intemperie, quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur : non sexus, non ætas periculo vacua : servitia perinde & ingenua plebes raptim exſtingui, inter conjugum & liberorum lamenta; qui, dum adsident, dum deflent, sæpe eodem rogo cremabantur. Equitum senatorumque interitus, quamvis promiscui, minùs flebi-

les erant, tamquam communi mortalitate ſævitiam principis prævenirent. Eodem anno delectus per Galliam Narbonensem, Africamque & Asiam, habiti sunt, supplendis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut valetudine fessi, sacramento solvebantur. Cladem Lugdunensem quadragies ſeſtertio solatus eſt princeps, ut amissa urbi reponerent: quam pecuniam Lugdunenses antè obtulerant, turbidis casibus.

XIV. C Suetonio, L. Telesino coss. Antiſtius Sosianus, factitatis in Neronem carminibus probrosis, exsilio, ut dixi, multatus, poſtquam id honoris indicibus, tamque promptum ad cædes principem accepit, inquies animo, & occasionum haud segnis, Pammenem, ejusdem loci exsulem, & Chaldæorum arte famosum, eòque multorum amicitiis innexum, similitudine fortunæ sibi conciliat. Ventitare ad eum nuncios, & consultationes non fruſtra ratus, simul annuam pecuniam a P. Anteio miniſtrari cognoscit. Neque nescium habebat, Anteium caritate Agrippinæ invisum Neroni, opesque ejus præcipuas ad eliciendam cupidinem, eamque causam multis exitio esse. Igitur interceptis Anteii litteris, furatus etiam libellos, quibus dies genitalis ejus, & eventura, secretis Pammenis occulta-

bantur, ſimul repertis, quæ de ortu vitâque Oſtorii Scapulæ compoſita erant, ſcribit ad principem, *magna ſe, & quæ incolumitati ejus conducerent adlaturum, ſi brevem exſilii veniam impetraviſſet: quippe Anteium & Oſtorium imminere rebus, & ſua Cæſariſque fata ſcrutari.* Exin miſſæ liburnicæ, advehiturque properè Soſianus. Ac vulgato ejus indicio, inter damnatos magis, quàm inter reos, Anteius Oſtoriuſque habebantur: adeo ut teſtamentum Anteii nemo obſignaret, niſi Tigellinus auctor exſtitiſſet. Monitus priùs Anteius, *ne ſupremas tabulas moraretur.* Atque ille, hauſto veneno, tarditatem ejus peroſus, intercisis venis, mortem appropera vit.

XV. Oſtorius longinquis in agris, apud finem Ligurum, id temporis erat: eò miſſus centurio, qui cædem ejus maturaret. Cauſa feſtinandi ex eo oriebatur, quòd Oſtorius multâ militari famâ, & civicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore, armorumque ſcientiâ, metum Neroni fecerat, ne invaderet pavidum ſemper, & repertâ nuper conjuratione magis exterritum. Igitur centurio, ubi effugia villæ clauſit, juſſa imperatoris Oſtorio aperit. Is fortitudinem adverſum hoſtes ſæpe ſpectatam in ſe vertit. Et quia venæ, quamquam in-

M ij

terruptæ, parum sanguinis effundebant, hactenus manu servi usus, ut immotum pugionem extolleret, adpressit dextram ejus, juguloque occurrit.

XVI. Etiam si bella externa, & obitas pro repub. mortes tantâ casuum similitudine memorarem, meque ipsum satias cepisset, aliorumque tædium exspectarem, quamvis honeſtos civium exitus, triſtes tamen & continuos adspernantium: at nunc patientia servilis, tantumque sanguinis domi perditum, fatigant animum, & mœſtitiâ reſtringunt. Neque aliam defensionem ab iis, quibus iſta noscentur, exegerim, quàm, ne oderim tam segniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non, ut in cladibus exercituum, aut captivitate urbium, semel editam transire licet. Detur hoc inluſtrium virorum poſteritati, ut, quomodo exsequiis a promiscua sepultura separantur, ita, in traditione supremorum, accipiant habeantque propriam memoriam.

XVII. Paucos quippe intra dies, eodem agmine Annæus Mella, Cerialis Anicius, Rufius Crispinus, ac Petronius cecidere. Mella & Crispinus, equites Romani, dignitate senatoriâ: nam hic quondam præfectus prætorii, & consularibus insignibus donatus, ac nuper cri-

mine conjurationis in Sardiniam exactus, accepto jussæ mortis nuncio, semet interfecit. Mella, quibus Gallio & Seneca, parentibus natus, petitione honorum abſtinuerat, per ambitionem præpoſteram, ut eques Romanus consularibus potentiâ æquaretur: simul acquirendæ pecuniæ brevius iter credebat, per procurationes adminiſtrandis principis negotiis. Idem Annæum Lucanum genuerat, grande adjumentum claritudinis: quo interfecto, dum rem familiarem ejus acriter requirit, accusatorem concivit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. *Mixta inter patrem filiumque conjurationis scientia* fingitur, adsimulatis Lucani litteris: quas inspectas Nero *ferri ad eum* jussit, opibus ejus inhians. At Mella, quæ tum promptissima mortis via, exsolvit venas: scriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellinum, generumque ejus, Cossutianum Capitonem, erogabat, quò cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniquitate exitii querens ita scripsisset; *se quidem mori nullis supplicii causis, Rufium tamen Crispinum, & Anicium Cerialem vitâ frui, infensos principi*: quæ composita credebantur, de Crispino, quia interfectus erat, de Ceriale, ut interficeretur: neque enim multò pòſt vim sibi attu-

lit, minore quàm ceteri miseratione, quia proditam C. Cæsari conjurationem ab eo meminerant.

XVIII. De C. Petronio pauca suprà repetenda sunt. Nam illi dies per somnum, nox officiis, & oblectamentis vitæ transigebatur: utque alios induſtria, ita hunc ignavia ad famam protulerat, habebaturque non ganeo, & profligator, ut plerique sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factaque ejus quantò solutiora, & quamdam sui negligentiam præferentia, tantò gratiùs, in speciem simplicitatis, accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ, & mox consul, vigentem se, ac parem negotiis oſtendit: dein revolutus ad vitia, seu vitiorum imitationem, inter paucos familiarium Neroni adsumptus eſt, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum, & molle affluentiâ putat, nisi quod ei Petronius approbavisset. Unde invidia Tigellini, quasi adversus æmulum, & scientiâ voluptatum potiorem. Ergo crudelitatem principis, cui ceteræ libidines cedebant, aggreditur, amicitiam Scevini Petronio objectans, corrupto ad indicium servo, ademptâque defensione, & majore parte familiæ in vincla raptâ.

XIX. Fortè illis diebus Campaniam petiverat Cæsar, & Cumas usque pro-

greſſus Petronius illic attinebatur. Nec tulit ultrà timoris aut spei moras : neque tamen pæceps vitam expulit, sed incisas venas, ut libitum, obligatas, aperire rurſum, & alloqui amicos, non per seria, aut quibus conſtantiæ gloriam peteret. Audiebatque referentes, nihil de immortalitate animæ, & sapientium placitis, sed levia carmina, & faciles versus : servorum alios largitione, quosdam verberibus adfecit : iniit & vias, somno indulsit, ut quamquam coacta mors, fortuitæ similis esset. Ne codicillis quidem (quod plerique pereuntium) Neronem aut Tigellinum, aut quem alium potentium adulatus eſt : sed flagitia principis, sub nominibus exoletorum, feminarumque, & novitate cujusque ſtupri, perscripsit, atque obsignata misit Neroni : fregitque annulum, ne mox usui esset ad facienda pericula.

XX. Ambigenti Neroni, quonam modo noctium suarum ingenia notescerent, offèrtur Silia, matrimonio senatoris haud ignota, & ipsi ad omnem libidinem adscita, ac Petronio perquam familiaris : agitur in exsilium, tamquam non siluisset quæ viderat pertuleratque, proprio odio. At Numicium Thermum, præturâ functum, Tigellini simultatibus dedidit, quia libertus Thermi quædam de Tigellino

criminosè detulerat, quæ cruciatibus tormentorum ipse, patronus ejus nece immeritâ lueret.

XXI. Trucidatis tot insignibus viris, ad poſtremum Nero virtutem ipsam exscindere concupivit, interfecto Thraseâ Pæto & Bareâ Sorano, olim utrisque infensus, & accedentibus causis in Thraseam: quòd senatu egressus eſt, quum de Agrippina referretur, ut memoravi: quòdque Juvenalium ludicro parum exspectabilem operam præbuerat: eaque offensio altiùs penetrabat, quia idem Thrasea Patavii, unde ortus erat, ludis Cæsticis, a Trojano Antenore inſtitutis, habitu tragico cecinerat: die quoque, quo prætor Antiſtius, ob probra in Neronem composita, ad mortem damnabatur, mitiora censuit obtinuitque: & quum deûm honores Poppææ decernerentur, sponte absens, funeri non interfuit. Quæ oblitterari non sinebat Capito Cossutianus, præter animum, ad flagitia præcipitem, inimicus Thraseæ, quòd auctoritate ejus concidisset, juvantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant.

XXII. Quin & illa objectabat: *principio anni vitare Thraseam solennè jusjurandum: nuncupationibus votorum non adesse, quamvis quindecimvirali sacerdotio prædi-*

tum : numquam pro salute principis, aut cœleſti voce immolaviſſe : aſſiduum olim & indefeſſum, qui vulgaribus quoque patrum conſultis ſemet fautorem, aut adverſarium oſtenderet, triennio non introiiſſe curiam : nuperriméque, quum, ad coercendos Silanum & Veterem, certatim concurreretur, privatis potiùs clientium negotiis vacaviſſe : ſeceſſionem jam id, & partes, & ſi idem multi audeant, bellum eſſe. Ut quondam C. Cæſarem, inquit, *& M. Catonem; ita nunc te, Nero, & Thraſeam avida diſcordiarum civitas loquitur. Et habet ſectatores, vel potiùs ſatellites, qui nondum contumaciam ſententiarum, ſed habitum vultumque ejus ſectantur, rigidi & triſtes, quò tibi laſciviam exprobrent. Huic uni incolumitas tua ſine arte, ſine honore. Proſperas principis res ſpernit : etiamne luctibus & doloribus non ſatiatur? Ejuſdem animi eſt, Poppæam divam non credere, cujus in acta divi Auguſti & divi Julii non jurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani, per provincias, per exercitus, curatiùs leguntur, ut noſcatur quid Thraſea non fecerit. Aut tranſeamus ad illa inſtituta, ſi potiora ſunt : aut nova cupientibus auferatur dux & auctor. Iſta ſecta Tuberones, & Favonios, veteri quoque reipub. ingrata nomina, genuit. Ut imperium evertant,*

libertatem præferunt : si perverterint, libertatem ipsam aggredientur. Fruſtra Cassium amoviſti, si gliscere & vigere Brutorum æmulos passurus es. Denique nihil ipse de Thrasea scripseris, disceptatorem senatum nobis relinque. Extollit irâ promptum Cossutiani animum Nero : adjicitque Marcellum Eprium, acri eloquentiâ.

XXIII. At Baream Soranum jam sibi Oſtorius Sabinus, eques Romanus, poposcerat reum, ex proconsulatu Asiæ, in qua offensiones principis auxit, juſtitiâ atque induſtriâ : & quia portui Ephesiorum aperiendo curam insumpserat : vimque civitatis Pergamenæ, prohibentis Acratum, Cæsaris libertum, ſtatuas & picturas avehere, inultam omiserat. Sed crimini dabatur *amicitia Plauti*, & *ambitio conciliandæ provinciæ ad spes novas*. Tempus damnationi delectum, quo Tiridates, accipiendo Armeniæ regno, adventabat : ut ad externa rumoribus inteſtinum scelus obscuraretur, an, ut magnitudinem imperatoriam cæde insignium virorum, quasi regio facinore, oſtentaret.

XXIV. Igitur omni civitate ad excipiendum principem, spectandumque regem, effusâ, Thrasea, occursu prohibitus, non demisit animum : sed codicillos ad Neronem composuit, requirens *objecta*,

& expurgaturum asseverans, si notitiam criminum, & copiam diluendi habuisset. Eos codicillos Nero properanter accepit, spe, exterritum Thraseam scripsisse, per quæ claritudinem principis extolleret, suamque famam dehoneſtaret. Quod ubi non evenit, vultumque, & spiritus, & libertatem insontis ultro extimuit, *vocari patres* jubet. Tum Thrasea inter proximos consultavit, *tentaretne defenſionem, an sperneret.* Diversa consilia adferebantur.

XXV. Quibus intrari curiam placebat, *securos esse de conſtantia ejus* dixerunt; *nihil dicturum, nisi quo gloriam augeret. Segnes & pavidos supremis suis secretum circumdare. Adspiceret populus virum, morti obvium, audiret senatus voces, quasi ex aliquo numine, supra humanas: posse ipso miraculo etiam Neronem permoveri: sin crudelitati insiſteret, diſtingui certè apud poſteros memoriam honeſti exitûs ab ignavia per silentium pereuntium.*

XXVI. Contrà, qui opperiendum domi censebant, de ipso Thrasea eadem: *sed ludibria & contumelias imminere: subtraheret aures conviciis, & probris. Non solum Cossutianum, aut Eprium ad scelus promptos; superesse qui forsitan manus ictusque per * immanitatem Auguſti: etiam bonos metu sequi. Detraheret potiùs senatui,*

quem perornavisset, infamiam tanti flagitii; & relinqueret incertum, quid, viso Thraseâ reo, decreturi patres fuerint. Ut Neronem flagitiorum pudor caperet, inritâ spe agitari: multòque magis timendum, ne in conjugem, in familiam, in cetera pignora ejus sæviret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum veſtigiis & ſtudiis vitam duxerit, eorum gloriâ peteret finem. Aderat consilio Ruſticus Arulenus, flagrans juvenis, & cupidine laudis offerebat, *se intercessurum senatusconsulto* : nam plebis tribunus erat. Cohibuit spiritus ejus Thrasea, *ne vana, & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot per annos continuum vitæ ordinem non deserendum: illi initium magiſtratuum, & integra, quæ supersint. Multum antè secum expenderet, quod, tali in tempore, capessendæ reipub. iter ingrederetur.* Ceterùm ipse, an venire in senatum deceret, meditationi suæ reliquit.

XXVII. At poſterâ luce, duæ prætoriæ cohortes armatæ, templum genitricis Veneris insedere. Aditum senatûs globus togatorum obsederat, non occultis gladiis: dispersique, per fora ac basilicas, cunei militares; inter quorum adspectus & minas ingressi curiam senatores. Et oratio principis per quæſtorem ejus audita

eſt : nemine nominatim compellato, patres arguebat, *quòd publica munia desererent, eorumque exemplo equites Romani ad segnitiam verterentur. Etenim, quid mirum, e longinquis provinciis haud veniri, quum plerique, adepti consulatum & sacerdotia, hortorum potiùs amœnitati inservirent :* quod velut telum arripuere accusatores.

XXVIII. Et initium faciente Cossutiano, majore vi Marcellus, *summam rempub. agi* clamitabat : *contumaciâ inferiorum lenitatem imperitantis deminui. Nimium mites ad eam diem patres, qui Thraseam desciscentem, qui generum ejus, Helvidium Priscum, in iisdem furoribus, simul Paconium Agrippinum, paterni in principes odii heredem, & Curtium Montanum detestanda carmina factitantem, eludere impune sinerent. Requirere se in senatu consularem, in votis sacerdotem, in jurejurando civem : nisi, contra inſtituta & cærimonias majorum, proditorem palam & hoſtem Thrasea induisset. Denique agere senatorem, & principis obtrectatores protegere solitus, veniret, censeret, quid corrigi, aut mutari vellet : faciliùs perlaturos singula increpantem, quàm nunc silentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an victorias sine damno exercituum, displicere?*

Ne hominem, bonis publicis mœſtum, & qui fora, theatra, templa pro ſolitudine haberet, qui minitaretur exſilium ſuum, ambitionis pravæ compotem facerent. Non illi conſulta hæc, non magiſtratus, aut Romanam urbem videri. Abrumperet vitam ab ea civitate, cujus caritatem olim, nunc & adſpectum exſuiſſet.

XXIX. Quum per hæc atque talia Marcellus, ut erat torvus & minax, voce, vultu, oculis ardeſceret; non illa nota, & celebritate periculorum ſueta jam ſenatûs mœſtitia, ſed novus & altior pavor, manus & tela militum cernentibus: ſimul ipſius Thraſeæ venerabilis ſpecies obverſabatur: & erant, qui *Helvidium quoque* miſerarentur, *innoxiæ affinitatis pœnas daturum. Quid Agrippino objectum? niſi triſtem patris fortunam? quando & ille, perinde innocens, Tiberii ſævitiâ concidiſſet. Enimvero Montanum probæ juventæ, neque famoſî carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.*

XXX. Atque interim Oſtorius Sabinus, Sorani accuſator, ingreditur, orditurque *de amicitia Rubellii Plauti, quòdque proconſulatum Aſiæ Soranus, pro claritate, ſibi potiùs accommodatum, quàm ex utilitate communi egiſſet, alendo ſeditiones civitatum.* Vetera hæc: ſed recens, diſcri-

minî patris filiam connectebat, *quòd pecuniam Magis dilargita esset.* Acciderat sane pietate Serviliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ, caritate erga parentem, simul imprudentiâ ætatis, non tamen aliud consultaverat, quàm *de incolumitate domûs, & an placabilis Nero, an cognitio senatûs nihil atrox adferret.* Igitur accita eſt in senatum, ſteteruntque diversi: ante tribunal consulum, grandis ævo parens; contrà filia, intra vicesimum ætatis annum, nuper marito, Annio Pollione, in exsilium pulso, viduata desolataque: ac ne patrem quidem intuens, cujus onerasse pericula videbatur.

XXXI. Tum interrogante accusatore, *an cultus dotales, an detractum cervici monile venum dedisset, quò pecuniam faciendis magicis sacris contraheret?* primum ſtrata humi, longoque fletu & silentio, pòſt, altaria & aram complexa, *Nullos*, inquit, *impios deos, nullas devotiones, nec aliud infelicibus precibus invocavi, quàm ut hunc optimum patrem tu, Cæsar, & vos, patres, servaretis incolumem. Sic gemmas, & vestes, & dignitatis insignia dedi, quomodo, si sanguinem & vitam poposcissent. Viderint iſti, antehac mihi ignoti, quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi principis mentio, nisi inter numina fuit. Nescit*

tamen miſerrimus pater : & ſi crimen eſt, ſola deliqui.

XXXII. Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamatque : *non illam in provinciam ſecum profectam, non Plauto per ætatem noſci potuiſſe : non criminibus mariti connexam : nimiæ tantum pietatis ream ſepararent, atque ipſe, quamcumque ſortem ſubiret.* Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat, niſi interjecti lictores utriſque obſtitiſſent. Mox datus teſtibus locus : & quantum miſericordiæ ſævitia accuſationis permoverat, tantum iræ P. Egnatius teſtis concivit. Cliens hic Sorani, & tunc emptus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ ſectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem honeſti exercitus, ceterùm animo perfidioſus, ſubdolus, avaritiam ac libidinem occultans. Quæ poſtquam pecuniâ recluſa ſunt, dedit exemplum præcavendi, quomodo fraudibus involutos, aut flagitiis commaculatos, ſic ſpecie bonarum artium falſos, & amicitiæ fallaces.

XXXIII. Idem tamen dies & honeſtum exemplum tulit Caſſii Aſclepiodoti, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, quo obſequio florentem Soranum celebraverat, labentem non deſeruit. Exſutuſque omnibus fortunis, & in exſi-

lium actus; æquitate deûm erga bona malaque documenta. Thraseæ, Soranóque, & Serviliæ datur mortis arbitrium. Helvidius & Paconius Italiâ depelluntur. Montanus patri concessus eſt, prædicto ne in repub. haberetur. Accusatoribus, Eprio, & Cossutiano, quinquagies seſtertium singulis, Oſtorio duodecies, & quæſtoria insignia tribuuntur.

XXXIV. Tum ad Thraseam, in hortis agentem, quæſtor consulis missus, vesperascente jam die. Inluſtrium virorum feminarumque cœtus frequentes egerat, maximè intentus Demetrio, Cynicæ inſtitutionis doctori: cum quo, ut conjectare erat intentione vultus, & auditu, si qua clariùs proloquebantur, de natura animæ, & dissociatione spiritûs corporisque inquirebat: donec advenit Domitius Cæcilianus, ex intimis amicis, & ei, quid senatus censuisset, exposuit. Igitur flentes queritantesque, qui aderant, *facessere properè* Thrasea, *neu pericula sua miscere cum sorte damnati* hortatur. Arriamque tentantem mariti suprema, & exemplum Arriæ matris sequi, monet, *retinere vitam, filiæque communi subsidium unicum non adimere.*

XXXV. Tum progressus in porticum, illic a quæſtore reperitur, lætitiæ propior,

quia Helvidium, generum suum, Italiâ tantum arceri cognoverat. Accepto dehinc senatusconsulto, Helvidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectisque utriusque brachii venis, poſtquam cruorem effudit, humum super spargens, propiùs vocato quæſtore, *Libemus*, inquit, JOVI LIBERATORI. *Specta, juvenis: & omen quidem dii prohibeant; ceterùm in ea tempora natus es, quibus firmare animum deceat conſtantibus exemplis.* Pòſt, lentitudine exitûs graves cruciatus afferente, obversis in Demetrium *.

FINIS ANNALIUM.

BREVIARIUM

LIBELLI

De ſitu, moribus, & populis Germaniæ.

GERMANIÆ ſitus : incolæ non advenæ, ſed indigenæ : auctores gentis. Germania novum nomen. Hercules : cantus in prælium euntium. Ulixes. Germani gens ſincera : habitus corporum : terræ conditio : argentum & aurum non habent, nec æſtimant. Germanorum armatura : equitatus : peditatus : ordo militiæ : reges : duces : ſacerdotes : feminæ ad bellum comites : Veleda, Aurinia. Germanorum religiones & ſacra : ſortes ; auſpicia : equorum præſagia : captivorum pugna. Conſultationes & conventus. Accuſationes & pœnæ : arma juvenibus data. Principes & comites : comitatûs iſtius conditio : & conſervatio per bella. Quieſcentium deſidia. Germanis nullæ urbes, ratio ædificandi ſimplex : veſtitus vilis : mulierum veſtitus : matrimonia : dotes : pudicitia : pœna adulteriorum. Monogamia quarumdam : liberorum educatio : ſororum filii liberis pares. Hoſpitalitas : victus : lotio : armati convivæ : rixæ inter ebrios : potus : cibus :

spectacula. Aleâ ludendi temeritas. Servorum & libertorum conditio : fenus ignotum. Agricultura : funera : sepulcra : luctus. Nationes e Germania in Gallias transgressæ : Treveri, Nervii, Vangiones, Triboci, Nemetes, Ubii. Batavorum virtus, & consanguinei. Cattorum regio : habitus : disciplina militaris : vota quibus virtutem accendunt. Usipii. Tencteri. Bructeri. Chamavi. Angrivarii. Dulgibini. Chasuari. Frisii, Chaucorum juſtitia & vires. Cherusci & Fosi a Cattis victi. Cimbrorum geſta : clades a Germanis illatæ imperio. Suevorum potentia & mores in genere. Suevi Semnones : Langobardi : Reudigni : Angli &c. Herthi, sive Terræ matris cultus. Hermunduri. Albis fluvius. Narisci. Marcomani. Quadi. Marsigni. Lygii. Arii. Naharvali. Gothones. Rugii. Lemovii. Suiones, qui regnantur. Æſtyi matris Deum cultores, succinum legunt : de cujus natura Taciti opinio. Sitones feminæ subditi. Peucini, Venedi, Fenni Germani sint, an Sarmatæ.

C. CORNELII
TACITI
DE SITU, MORIBUS,
ET POPULIS
GERMANIÆ
LIBELLUS.

I. GERMANIA omnis a Galliis Rætiisque & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus, a Sarmatis Dacisque, mutuo metu, aut montibus ſeparatur. Cetera Oceanus ambit, latos ſinus, & inſularum immenſa ſpatia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus, Ræticarum Alpium inacceſſo ac præcipiti vertice ortus, modico flexu, in Occidentem verſus, ſeptentrionali Oceano miſcetur. Danubius molli

& clementer edito montis Abnobæ jugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpit: septimum enim os paludibus hauritur.

II. Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimèque aliarum gentium adventibus & hospitiis mixtos: quia nec terrâ olim, sed classibus advehebantur qui mutare sedes quærebant: & immensus ultrà, utque sic dixerim, adversus Oceanus raris ab orbe noſtro navibus aditur. Quis porro, præter periculum horridi & ignoti maris, Asiâ, aut Africâ, aut Italiâ relictâ, Germaniam peteret? informem terris, asperam cœlo, triſtem cultu adspectuque, nisi si patria sit. Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus eſt.) *Tuisconem deum, terrâ editum, & filium Mannum, originem gentis conditoresque. Manno tris filios* adsignant, *e quorum nominibus proximi Oceano Ingævones, medii Herminones, ceteri Iſtævones vocentur.* Quidam autem, licentiâ vetuſtatis, *plures deo ortos, pluresque gentis appellationes, Marsos, Gambrivios, Suevos, Vandalios* adfirmant: *eaque vera & antiqua nomina. Ceterùm Germaniæ vocabulum recens & nuper additum: quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sint: ita*

nationis nomen, non gentis, evaluisse paullatim, ut omnes, primùm a victore ob metum, mox a seipsis invento nomine Germani *vocarentur. Fuisse apud eos & Herculem* memorant, primumque omnium virorum fortium ituri in prœlia canunt.

III. Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu, quem *Barditum* vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipso cantu augurantur : terrent enim, trepidantve, prout sonuit acies. Nec tam voces illæ, quàm virtutis concentus videntur : affectatur præcipuè asperitas soni, & fractum murmur, objectis, ad os scutis, quò plenior & gravior vox repercussu intumescat. Ceterùm & *Ulixem* quidam opinantur, *longo illo & fabuloso errore in hunc Oceanum delatum, adisse Germaniæ terras, Asçiburgiumque, quod in ripa Rheni situm, hodieque incolitur, ab illo constitutum, nominatumque. Aram quin etiam Ulixi consecratam, adjecto Laertæ patris nomine, eodem loco olim repertam : monumentaque, & tumulos quosdam, Græcis litteris inscriptos, in confinio Germaniæ Rætiæque adhuc exstare :* quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo est : ex ingenio suo quisque demat, vel addat fidem.

IV. Ipse eorum opinionibus accedo,

qui *Germaniæ populos nullis aliis aliarum nationum connubiis infectos, propriam, & sinceram, & tantum sui similem gentem exſtitisse* arbitrantur. Unde habitus quoque corporum, quamquam in tanto hominum numero, idem omnibus : truces & cœrulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum valida : laboris atque operum non eadem patientia : miniméque sitim æſtumque tolerare, frigora atque inediam cœlo solove adsueverunt.

V. Terra, etsi aliquanto specie differt, in universum tamen aut silvis horrida, aut paludibus fœda ; humidior, quà Gallias, ventosior, quà Noricum ac Pannoniam adspicit : satis ferax ; frugiferarum arborum impatiens ; pecorum fecunda, sed plerumque improcera ; ne armentis quidem suus honor, aut gloria frontis ; numero gaudent : eæque solæ & gratissimæ opes sunt. Argentum & aurum propitii, an irati dii negaverint, dubito. Nec tamen adfirmaverim, nullam Germaniæ venam argentum aurumve gignere : quis enim scrutatus eſt ? possessione & usu haud perinde afficiuntur. Eſt videre apud illos argentea vasa, legatis & principibus eorum muneri data, non in alia vilitate, quàm quæ humo finguntur : quamquam proximi, ob usum commerciorum, aurum & argentum in

in pretio habent, formasque quasdam noſtræ pecuniæ agnoſcunt, atque eligunt : interiores ſimpliciùs & antiquiùs permutatione mercium utuntur. Pecuniam probant veterem & diu notam, Serratos, Bigatosque. Argentum quoque magis quàm aurum ſequuntur, nullâ affectione animi, ſed quia numerus argenteorum facilior uſui eſt promiſcua ac vilia mercantibus.

VI. Ne ferrum quidem ſupereſt, ſicut ex genere telorum colligitur. Rari gladiis, aut majoribus lanceis utuntur : haſtas, vel ipſorum vocabulo *frameas* gerunt, anguſto & brevi ferro, ſed ita acri & ad uſum habili, ut eodem telo, prout ratio poſcit, vel cominus vel eminus pugnent : & eques quidem ſcuto frameâque contentus eſt : pedites & miſſilia ſpargunt, plura ſinguli, atque in immenſum vibrant : nudi aut ſagulo leves : nulla cultûs jactatio : ſcuta tantum lectiſſimis coloribus diſtinguunt : paucis loricæ : vix uni alterive caſſis, aut galea. Equi non formâ, non velocitate conſpicui : ſed nec variare gyros in morem noſtrum docentur : in rectum, aut uno flexu dextros agunt, ita conjuncto orbe, ut nemo poſterior ſit. In univerſum æſtimanti, plus penes peditem roboris ; eòque mixti prœliantur, aptâ & congruente ad equeſtrem pugnam veloci-

tate peditum, quos ex omni juventute delectos ante aciem locant. Definitur & numerus: *centeni* ex singulis pagis sunt: idque ipsum inter suos vocantur: & quod primò numerus fuit, jam nomen & honor eſt. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rursus inſtes, consilii quàm formidinis arbitrantur. Corpora suorum etiam in dubiis prœliis referunt. Scutum reliquisse, præcipuum flagitium: nec aut sacris adesse, aut concilium inire, ignominioso fas: multique superſtites bellorum, infamiam laqueo finierunt.

VII. Reges ex nobilitate; duces ex virtute sumunt. Nec regibus infinita aut libera poteſtas; & duces exemplo potiùs quàm imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant; admiratione præsunt. Ceterùm neque animadvertere, neque vincire, ne verberare quidem, nisi sacerdotibus permissum: non quasi in pœnam, nec ducis jussu, sed velut deo imperante, quem adesse bellantibus credunt: effigiesque, & signa quædam, detracta lucis, in prœlium ferunt. Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum eſt, non casus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed familiæ & propinquitates: & in proximo pignora, unde feminarum ululatus audiri, unde vagitus

infantium : hi cuique ſanctiſſimi teſtes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad conjuges vulnera ferunt : nec illæ numerare, aut exigere plagas pavent. Ciboſque & hortamina pugnantibus geſtant.

VIII. Memoriæ proditur, quaſdam acies, inclinatas jam & labantes, a feminis reſtitutas, conſtantiâ precum, & objectu pectorum, & monſtratâ cominus captivitate, quam longè impatientiùs feminarum ſuarum nomine timent : adeo ut efficaciùs obligentur animi civitatum, quibus inter obſides puellæ quoque nobiles imperantur. Ineſſe quinetiam ſanctum aliquid, & providum putant, nec aut conſilia earum adſpernantur, aut reſponſa negligunt. Vidimus ſub divo Veſpaſiano Veledam, diu apud pleroſque numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, & compluris alias venerati ſunt, non adulatione, nec tamquam facerent deas.

IX. Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hoſtiis litare fas habent. Herculem ac Martem conceſſis animalibus placant : pars Suevorum & Iſidi ſacrificat. Unde cauſa & origo peregrino ſacro, parum comperi : niſi quod ſignum ipſum, in modum liburnæ figuratum, docet advectam religionem. Ceterùm nec cohibere parietibus

deos, neque in ullam humani oris speciem adsimulare, ex magnitudine cœlestium arbitrantur : lucos ac nemora consecrant, deorumque nominibus appellant secretum illud, quod solâ reverentiâ vident.

X. Auspicia sortesque, ut qui maximè, observant. Sortium consuetudo simplex : virgam, frugiferæ arbori decisam, in surculos amputant, eosque, notis quibusdam discretos, super candidam veſtem temere ac fortuitò spargunt : mox, si publicè consulatur, sacerdos civitatis ; sin privatim, ipse paterfamiliæ precatus deos, cœlumque suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundum impressam antè notam interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eadem re in eumdem diem consultatio : sin permissum, auspiciorum adhuc fides exigitur. Et illud quidem etiam hîc notum, avium voces, volatusque interrogare : proprium gentis, equorum quoque præsagia ac monitus experiri : publicè aluntur iisdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti : quos pressos sacro curru sacerdos ac rex, vel princeps civitatis comitantur, hinnitusque ac fremitus observant. Nec ulli auspicio major fides, non solum apud plebem, sed apud proceres, apud sacerdotes. Se

enim miniſtros deorum, illos conscios putant. Eſt & alia observatio auspiciorum, quâ gravium bellorum eventus explorant. Ejus gentis, cum qua bellum eſt, captivum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorum, patriis quemque armis committunt : victoria hujus vel illius, pro præjudicio accipitur.

XI. De minoribus rebus principes consultant; de majoribus omnes : ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium eſt, apud principes pertractentur. Coeunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, quum aut inchoatur luna, aut impletur : nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt. Nec dierum numerum, ut nos, sed noctium computant. Sic conſtituunt, sic condicunt : nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium, quòd non simul, nec ut jussi conveniunt, sed & alter, & tertius dies cunctatione coeuntium absumitur. Ut turbæ placuit, considunt armati. Silentium per sacerdotes, quibus tum & coercendi jus eſt, imperatur. Mox rex, vel princeps, prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia eſt, audiuntur, auctoritate suadendi magis, quàm jubendi poteſtate. Si displicuit sententia, fremitu adspernantur;

sin placuit, frameas concutiunt. Honoratissimum assensûs genus eſt, armis laudare.

XII. Licet apud concilium accusare quoque, & discrimen capitis intendere. Diſtinctio pœnarum ex delicto : proditores & transfugas arboribus suspendunt : ignavos, & imbelles, & corpore infames, cœno ac palude, injectâ insuper crate, mergunt. Diversitas supplicii illuc respicit, tamquam scelera oſtendi oporteat dum puniuntur, flagitia abscondi. Sed & levioribus delictis, pro modo, pœna : equorum pecorumque numero convicti multantur : pars multæ regi vel civitati, pars ipsi, qui vindicatur, vel propinquis ejus exsolvitur. Eliguntur in iisdem conciliis & principes, qui jura per pagos vicosque reddunt. Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas, adsunt.

XIII. Nihil autem neque publicæ, neque privatæ rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere non antè cuiquam moris, quàm civitas suffecturum probaverit. Tum in ipso concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus, scuto frameâque juvenem ornant : hæc apud illos toga, hic primus juventæ honos : ante hoc domûs pars videntur, mox reipublicæ. In-

signis nobilitas, aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adolescentulis adsignant: ceteri robuſtioribus ac jam pridem probatis adgregantur: nec rubor inter comites adspici. Gradus quin etiam & ipse comitatus habet, judicio ejus quem sectantur: magnaque & comitum æmulatio, quibus primus apud principem suum locus, & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno semper electorum juvenum globo circumdari, in pace decus, in bello præsidium. Nec solum in sua gente cuique, sed apud finitimas quoque civitates id nomen, ea gloria eſt, si numero ac virtute comitatûs emineat: expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipsâ plerumque famâ bella profligant.

XIV. Quum ventum in aciem, turpe principi virtute vinci, turpe comitatui virtutem principis non adæquare. Jam verò infame in omnem vitam, ac probrosum, superſtitem principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ ejus adsignare, præcipuum sacramentum eſt. Principes pro victoria pugnant; comites pro principe. Si civitas, in qua orti sunt, longâ pace & otio torpeat; plerique nobilium adolescentium petunt ultro eas nationes, quæ tum bel-

lum aliquod gerunt : quia & ingrata genti quies, & faciliùs inter ancipitia clarescunt, magnumque comitatum non nisi vi belloque tueare : exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque frameam. Nam epulæ, & quamquam incompti, largi tamen apparatus, pro ſtipendio cedunt : materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare terram, aut exspectare annum, tam facilè persuaseris, quàm vocare hostes & vulnera mereri : pigrum quin immo & iners videtur sudore adquirere, quod possis sanguine parare.

XV. Quotiens bella non ineunt, non multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno, ciboque. Fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegatâ domûs & penatium & agrorum curâ feminis senibusque, & infirmissimo cuique ex familia, ipsi hebent : mirâ diversitate naturæ, quum iidem homines sic ament inertiam, & oderint quietem. Mos eſt civitatibus ultro ac viritim conferre principibus vel armentorum vel frugum : quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subvenit. Gaudent præcipuè finitimarum gentium donis, quæ non modò a singulis, sed publicè mittuntur : electi equi, magna arma, phaleræ,

torquesque. Jam & pecuniam accipere docuimus.

XVI. Nullas Germanorum populis urbes habitari, satis notum eſt; ne pati quidem inter se junctas sedes. Colunt discreti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant, non in noſtrum morem, connexis & cohærentibus ædificiis: suam quisque domum spatio circumdat, sive adversus casus ignis remedium, sive inscitiâ ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos, aut tegularum usus: materiâ ad omnia utuntur informi, & citra speciem aut delectationem. Quædam loca diligentiùs illinunt terrâ, ita purâ ac splendente, ut picturam ac lineamenta colorum imitetur. Solent & subterraneos specus aperire, eosque multo insuper fimo onerant, suffugium hiemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum ejusmodi locis molliunt; & si quando hoſtis advenit, aperta populatur; abdita autem & defossa, aut ignorantur, aut eo ipso fallunt, quòd quærenda sunt.

XVII. Tegumen omnibus sagum, fibulâ, aut si desit, spinâ consertum: cetera intecti, totos dies juxta focum atque ignem agunt. Locupletissimi veſte diſtinguuntur, non fluitante, sicut Sarmatæ ac Parthi, sed ſtrictâ & singulos artus expri-

mente. Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ negligenter, ulteriores exquisitiùs, ut quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, & detracta velamina spargunt maculis, pellibusque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit. Nec alius feminis quàm viris habitus, nisi quòd feminæ sæpiùs lineis amictibus velantur, eosque purpurâ variant, partemque veſtitûs superioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos : sed & proxima pars pectoris patet.

XVIII. Quamquam severa illic matrimonia; nec ullam morum partem magis laudaveris : nam propè soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem, plurimis nuptiis ambiuntur. Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant : munera non ad delicias muliebres quæsita, nec quibus nova nupta comatur; sed boves & frenatum equum, & scutum cum framea gladioque. In hæc munera uxor accipitur : atque invicem ipsa armorum aliquid viro affert : hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos conjugales deos arbitrantur. Ne se mulier extra virtutum cogita-

tiones, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in prœlio passuram ausuramque : hoc juncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant. Sic vivendum, sic pereundum : accipere se, quæ liberis inviolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rursusque ad nepotes referant.

XIX. Ergo septâ pudicitiâ agunt, nullis spectaculorum inlecebris, nullis conviviorum irritationibus corruptæ. Litterarum secreta viri pariter ac feminæ ignorant. Paucissima in tam numerosa gente adulteria, quorum pœna præsens, & maritis permissa. Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit : publicatæ enim pudicitiæ nulla venia : non formâ, non ætate, non opibus maritum invenerit. Nemo enim illic vitia ridet : nec corrumpere & corrumpi, seculum vocatur. Meliùs quidem adhuc eæ civitates, in quibus tantum virgines nubunt, & cum spe votoque uxoris semel transigitur. Sic unum accipiunt maritum, quo modo unum corpus, unamque vitam, ne ulla cogitatio ultrà, ne longior cupiditas, ne tamquam maritum, sed tamquam matrimo-

nium ament. Numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur : plusque ibi boni mores valent, quàm alibi bonæ leges.

XX. In omni domo nudi ac sordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excrescunt. Sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas. Inter eadem pecora, in eadem humo degunt; donec ætas separet ingenuos, virtus agnoscat. Sera juvenum venus, eòque inexhauſta pubertas : nec virgines feſtinantur; eadem juventa, similis proceritas, pares validæque miscentur : ac robora parentum liberi referunt. Sororum filiis idem apud avunculum, qui apud patrem honor. Quidam sanctiorem arctioremque hunc nexum sanguinis arbitrantur, & in accipiendis obsidibus magis exigunt, tamquam ii, & animum firmiùs, & domum latiùs teneant. Heredes tamen successoresque sui cuique liberi : & nullum teſtamentum. Si liberi non sunt, proximus gradus in possessione fratres, patrui, avunculi. Quantò plus propinquorum, quò major affinium numerus, tantò gratiosior senectus; nec ulla orbitatis pretia.

XXI. Suscipere tam inimicitias seu

patris seu propinqui, quàm amicitias neceſſe eſt : nec implacabiles durant. Luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus : utiliter in publicum ; quia periculosiores sunt inimicitiæ juxta libertatem. Convictibus & hospitiis non alia gens effusiùs indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur : pro fortuna quisque apparatis epulis excipit. Quum defecere, qui modò hospes fuerat, monſtrator hospitii & comes, proximam domum non invitati adeunt : nec intereſt : pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad jus hospitii, nemo discernit. Abeunti, si quid poposcerit, concedere moris : & poscendi invicem eadem facilitas. Gaudent muneribus : sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hospites comis.

XXII. Statim e somno, quem plerumquem in diem extrahunt, lavantur, sæpius calidâ, ut apud quos plurimum hiems occupat. Lauti, cibum capiunt : separatæ singulis sedes, & sua cuique mensa. Tum ad negotia, nec minùs sæpe ad convivia procedunt armati. Diem noctemque continuare potando, nulli probrum. Crebræ, ut inter vinolentos, rixæ, raro conviciis,

sæpius cæde & vulneribus transiguntur. Sed & de reconciliandis invicem inimicis, & jungendis affinitatibus, & adsciscendis principibus, de pace denique ac bello, plerumque in conviviis consultant : tamquam nullo magis tempore aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incalescat. Gens non aſtuta nec callida, aperit adhuc secreta pectoris licentiâ joci. Ergo detecta & nuda omnium mens poſterâ die retractatur, & salva utriusque temporis ratio eſt. Deliberant, dum fingere nesciunt : conſtituunt, dum errare non possunt.

XXIII Potui humor ex hordeo aut frumento, in quamdam similitudinem vini corruptus. Proximi ripæ & vinum mercantur. Cibi simplices, agreſtia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, sine blandimentis expellunt famem. Adversus sitim, non eadem temperantia. Si indulseris ebrietati, suggerendo quantum concupiscunt, haud minùs facilè vitiis, quàm armis vincentur.

XXIV. Genus spectaculorum unum, atque in omni cœtu idem. Nudi juvenes, quibus id ludicrum eſt, inter gladios se atque infeſtas frameas saltu jaciunt. Exercitatio artem paravit, ars decorem : non in quæſtum tamen aut mercedem : quam-

vis audacis laſciviæ pretium eſt voluptas ſpectantium. Aleam (quod mirere) ſobrii inter ſeria exercent, tantâ lucrandi perdendive temeritate, ut, quum omnia defecerunt, extremo ac noviſſimo jactu de libertate & de corpore contendant. Victus voluntariam ſervitutem adit : quamvis junior, quamvis robuſtior, adligari ſe ac venire patitur : ea eſt in re prava pervicacia : ipſi fidem vocant. Servos conditionis hujus per commercia tradunt, ut ſe quoque pudore victoriæ exſolvant.

XXV. Ceteris ſervis, non in noſtrum morem deſcriptis per familiam miniſteriis utuntur. Suam quiſque ſedem, ſuos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut veſtis, ut colono injungit : & ſervus hactenus paret. Cetera domûs officia, uxor ac liberi exſequuntur. Verberare ſervum, ac vinculis & opere coercere, rarum. Occidere ſolent, non diſciplinâ & ſeveritate, ſed impetu & ira, ut inimicum, niſi quòd impunè. Libertini non multum ſupra ſervos ſunt, rarò aliquod momentum in domo, numquam in civitate ; exceptis dumtaxat iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & ſuper ingenuos & ſuper nobiles adſcendunt : apud ceteros impares libertini libertatis argumentum ſunt.

XXVI. Fenus agitare, & in uſuras extendere, ignotum : ideoque magis ſervatur, quàm ſi vetitum eſſet. Agri, pro numero cultorum, ab univerſis per vices occupantur, quos mox inter ſe ſecundum dignationem partiuntur : facilitatem partiendi, camporum ſpatia præſtant. Arva per annos mutant, & ſupereſt ager : nec enim cum ubertate & amplitudine ſoli labore contendunt, ut pomaria conſerant, & prata ſeparent, & hortos rigent : ſola terræ ſeges imperatur. Unde annum quoque ipſum non in totidem digerunt ſpecies : hiems & ver & æſtas intellectum ac vocabula habent : autumni perinde nomen ac bona ignorantur.

XXVII. Funerum nulla ambitio : id ſolum obſervatur, ut corpora clarorum virorum certis lignis crementur. Struem rogi nec veſtibus, nec odoribus cumulant : ſua cuique arma, quorumdam igni & equus adjicitur. Sepulcrum ceſpes erigit. Monumentorum arduum & operoſum honorem, ut gravem defunctis, adſpernantur. Lamenta ac lacrymas citò; dolorem & triſtitiam tardè ponunt. Feminis lugere honeſtum eſt; viris meminiſſe. Hæc in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus : nunc ſingularum gentium inſtituta ritusque, quatenus

differant; quæ nationes e Germania in Gallias commigraverint, expediam.

XXVIII. Validiores olim Gallorum res fuisse summus auctorum divus Julius tradit : eòque credibile eſt, etiam Gallos in Germaniam transgressos. Quantulum enim amnis obſtabat, quominus, ut quæque gens evaluerat, occuparet permutaretque sedes promiscuas adhuc, & nullâ regnorum potentiâ divisas? Igitur inter Hercyniam silvam, Rhenumque & Mœnum amnes Helvetii, ulteriora Boii, Gallica utraque gens, tenuere. Manet adhuc *Boiemi* nomen, significatque loci veterem memoriam, quamvis mutatis cultoribus. Sed utrum Aravisci in Pannoniam ab Osis, Germanorum natione, an Osi ab Araviscis in Germaniam commigraverint, quum eodem adhuc sermone, inſtitutis, moribus utantur, incertum eſt : quia pari olim inopiâ ac libertate, eadem utriusque ripæ bona malaque erant. Treveri & Nervii circa affectationem Germanicæ originis ultro ambitiosi sunt, tamquam per hanc gloriam sanguinis, a similitudine & inertia Gallorum separentur. Ipsam Rheni ripam haud dubiè Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes. Ne Ubii quidem, quamquam Romana colonia esse meruerint, ac libentiùs *Agrip-*

pinenses conditoris sui nomine vocentur, origine erubescunt, transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, ut arcerent, non ut cuſtodirentur.

XXIX. Omnium harum gentium virtute præcipui Batavi, non multum ex ripa, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & seditione domesticâ in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperii fierent. Manet honos, & antiquæ societatis insigne : nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit : exempti oneribus & collationibus, & tantum in usum prœliorum sepositi, velut tela atque arma, bellis reservantur. Eſt in eodem obsequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani ultra Rhenum, ultraque veteres terminos imperii reverentiam. Ita sede finibusque in sua ripa, mente animoque nobiscum agunt, cetera similes Batavis, nisi quòd ipso adhùc terræ suæ solo & cœlo acriùs animantur. Non numeraverim inter Germaniæ populos, quamquam trans Rhenum Danubiumque consederint, eos, qui Decumates agros exercent. Levissimus quisque Gallorum, & inopiâ audax, dubiæ possessionis solum occupavere. Mox limite acto, promotisque præsidiis, sinus imperii, & pars provinciæ habentur.

XXX. Ultra hos Catti initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoant, non ita effuſis ac paluſtribus locis, ut ceteræ civitates, in quas Germania pateſcit : durant ſiquidem colles, paullatimque rareſcunt : & Cattos ſuos ſaltus Hercynius proſequitur ſimul atque deponit. Duriora genti corpora, ſtricti artus, minax vultus, & major animi vigor. Multum (ut inter Germanos) rationis ac ſolertiæ : præponere electos, audire præpoſitos, noſſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare : quodque rariſſimum, nec niſi ratione diſciplinæ conceſſum, plus reponere in duce, quàm in exercitu. Omne robur in pedite, quem ſuper arma, ferramentis quoque & copiis onerant. Alios ad prœlium ire videas, Cattos ad bellum : rari excurſus & fortuita pugna. Equeſtrium ſanè virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas juxta formidinem, cunctatio propior conſtantiæ eſt.

XXXI. Et aliis Germanorum populis uſurpatum rarâ & privatâ cujuſque audentiâ ; apud Cattos in conſenſum vertit, ut primùm adoleverint, crinem barbamque ſummittere, nec, niſi hoſte cæſo, ex-

suere votivum obligatumque virtuti oris habitum. Super sanguinem & spolia revelant frontem, seque *tum demum pretia nascendi retulisse, dignosque patriâ ac parentibus* ferunt. Ignavis & imbellibus manet squalor. Fortissimus quisque ferreum insuper annulum (ignominiosum id genti) velut vinculum geſtat, donec se cæde hoſtis absolvat. Plurimis Cattorum hic placet habitus. Jamque canent insignes, & hoſtibus simul suisque monſtrati : omnium penes hos initia pugnarum : hæc prima semper acies, visu nova. Nam ne in pace quidem vultu mitiore mansuescunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura : prout ad quemque venere, aluntur, prodigi alieni, contemptores sui, donec exsanguis senectus tam duræ virtuti impares faciat.

XXXII. Proximi Cattis certum jam alveo Rhenum, quique terminus esse sufficiat, Usipii ac Tencteri colunt. Tencteri super solitum bellorum decus, equeſtris disciplinæ arte præcellunt. Nec major apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic inſtituere majores, posteri imitantur. Hi lusus infantium, hæc juvenum æmulatio, perseverant senes : inter familiam, & penates, & jura successionum, equi traduntur : excipit filius,

non, ut cetera, maximus natu, sed prout ferox bello & melior.

XXXIII. Juxta Tencteros Bructeri olim occurrebant : nunc Chamavos & Angrivarios immigrasse narratur, pulsis Bructeris ac penitus excisis, vicinarum consensu nationum, seu superbiæ odio, seu prædæ dulcedine, seu favore quodam erga nos deorum : nam ne spectaculo quidem prœlii invidêre : super LX millia non armis telisque Romanis, sed quod magnificentius eſt, oblectationi oculisque ceciderunt. Maneat quæso, duretque gentibus, si non amor noſtri, at certè odium sui : quando urgentibus imperii fatis, nihil jam præſtare fortuna majus poteſt, quàm hoſtium discordiam.

XXXIV. Angrivarios & Chamavos a tergo Dulgibini, & Chasuari cludunt, aliæque gentes haud perinde memoratæ, A fronte Frisii excipiunt. *Majoribus minoribusque Frisiis* vocabulum eſt, ex modo virium : utræque nationes usque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immensos insuper lacus, & Romanis classibus navigatos. Ipsum quinetiam Oceanum illà tentavimus : & superesse adhuc Herculis columnas fama vulgavit : sive adiit Hercules, seu quidquid ubique magnificum eſt, in claritatem ejus referre con-

sensimus. Nec defuit audentia Druso Germanico, sed obſtitit Oceanus in se simul atque in Herculem inquiri. Mox nemo tentavit : sanctiusque ac reverentius visum, de actis deorum credere, quàm scire.

XXXV. Hactenus in Occidentem Germaniam novimus. In Septemtrionem ingenti flexu redit. Ac primò ſtatim Chaucorum gens, quamquam incipiat a Friſiis, ac partem littoris occupet, omnium quas exposui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos usque sinuetur : tam immenſum terrarum spatium non tenent tantum Chauci, sed & implent : populus inter Germanos nobiliſſimus, quique magnitudinem suam malit juſtitiâ tueri : sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretique, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. Idque præcipuum virtutis ac virium argumentum eſt, quòd, ut superiores agant, non per injurias adsequuntur. Prompta tamen omnibus arma, ac, si res poscat, exercitus : plurimum virorum equorumque : & quiescentibus eadem fama.

XXXVI. In latere Chaucorum Cattorumque, Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem inlaceſſiti nutrierunt : idque jucundius quàm tutiùs fuit : quia inter impotentes & validos falsò quiescas ; ubi

manu agitur, modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt. Ita qui olim *boni æquique Cheruſci*, nunc *inertes ac ſtulti* vocantur: Cattis victoribus fortuna in ſapientiam ceſſit. Tracti ruinâ Cheruſcorum & Foſi, contermina gens, adverſarum rerum ex æquo ſocii, quum in ſecundis minores fuiſſent.

XXXVII. Eumdem Germaniæ ſitum proximi Oceano Cimbri tenent, parva nunc civitas, ſed gloriâ ingens: veteriſque famæ latè veſtigia manent, utrâque ripâ caſtra, ac ſpatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manuſque gentis, & tam magni exercitûs fidem. Sexcenteſimum & quadrageſimum annum urbs noſtra agebat, quum primùm Cimbrorum audita ſunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone coſs. Ex quo ſi ad alterum imperatoris Trajani conſulatum computemus, ducenti ferme & decem anni colliguntur. Tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi ævi ſpatio, multa invicem damna: non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ, Galliæve, ne Parthi quidem ſæpius admonuere: quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cædem Craſſi, amiſſo & ipſe Pacoro, infra Ventidium dejectus Oriens objecerit? At Germani Carbone, & Caſſio, & Scauro Aurelio,

& Servilio Cæpione, Cn. quoque Manlio fuſis vel captis, quinque ſimul conſulares exercitus populo Romano, Varum tresque cum eo legiones etiam Cæſari abſtulerunt : nec impunè C. Marius in Italia, divus Julius in Gallia, Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ in ludibrium verſæ. Inde otium, donec occaſione diſcordiæ noſtræ & civilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectavere : ac rurſus pulſi inde, proximis temporibus triumphati magis quàm victi ſunt.

XXXVIII. Nunc de Suevis dicendum eſt, quorum non una, ut Cattorum Tencterorumve, gens : majorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusque diſcreti, quamquam in commune *Suevi* vocentur. Inſigne gentis obliquare crinem, nodoque ſubſtringere. Sic Suevi a ceteris Germanis; ſic Suevorum ingenui a ſervis ſeparantur. In aliis gentibus, ſeu cognatione aliquâ Suevorum, ſeu (quod ſæpe accidit) imitatione, rarum & intra juventæ ſpatium; apud Suevos, uſque ad caniciem, horrentem capillum retro ſequuntur, ac ſæpe in ipſo ſolo vertice religant : principes & ornatiorem habent : ea cura formæ, ſed

innoxiæ.

innoxiæ. Neque enim ut ament amenturve; in altitudinem quamdam & terrorem, adituri bella, compti, ut hoſtium oculis, ornantur.

XXXIX. *Vetuſtissimos se nobilissimosque Suevorum* Semnones memorant. Fides antiquitatis religione firmatur. Stato tempore in silvam, auguriis patrum & priscâ formidine sacram, omnes ejusdem sanguinis populi legationibus coeunt, cæsoque publicè homine celebrant barbari ritûs horrenda primordia. Eſt & alia luco reverentia. Nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, ut minor, & poteſtatem numinis præ se ferens: si fortè prolapsus eſt, attolli & insurgere haud licitum: per humum evolvuntur: eòque omnis ſuperſtitio respicit, tamquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cetera subjecta atque parentia. Adjicit auctoritatem fortuna Semnonum: centum pagis habitantur: magnoque corpore efficitur, ut se Suevorum caput credant.

XL. Contrà Langobardos paucitas nobilitat, quòd plurimis ac valentissimis nationibus cincti, non per obsequium, sed prœliis & periclitando tuti sunt. Reudigni deinde & Aviones, & Angli, & Varini, & Eudoses, & Suardones, & Nuithones, fluminibus aut silvis muniun-

tur : nec quidquam notabile in ſingulis, niſi quod in commune Herthum, id eſt, Terram matrem colunt, eamque intervenire rebus hominum, invehi populis arbitrantur. Eſt in inſula Oceani caſtum nemus, dicatumque in eo vehiculum veſte conteᶜtum : attingere uni ſacerdoti conceſsum. Is adeſse penetrali deam intelligit, veᶜtamque bubus feminis multa cum veneratione proſequitur. Læti tunc dies, feſta loca, quæcumque adventu hoſpitioque dignatur. Non bella ineunt, non arma ſumunt, clauſum omne ferrum : pax & quies tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem ſacerdos ſatiatam converſatione mortalium deam templo reddat : mox vehiculum & veſtes, & ſi credere velis, numen ipſum ſecreto lacu abluitur. Servi miniſtrant, quos ſtatim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, ſanᶜtaque ignorantia, quid ſit illud, quod tantum perituri vident.

XLI. Et hæc quidem pars Suevorum in ſecretiora Germaniæ porrigitur. Propior (ut quo modo paullo antè Rhenum, ſic nunc Danubium ſequar) Hermundurorum civitas, fida Romanis, eòque ſolis Germanorum non in ripa commercium, ſed penitus, atque in ſplendidiſsima Rætiæ provinciæ colonia : paſsim & ſine

cuſtode transeunt ; & quum ceteris gentibus arma modò caſtraque noſtra oſtendamus, his domos, villasque patefecimus, non concupiscentibus. In Hermunduris Albis oritur, flumen inclitum & notum olim : nunc tantum auditur.

XLII. Juxta Hermunduros Narisci, ac deinde Marcomani & Quadi agunt. Præcipua Marcomanorum gloria viresque, atque ipsa etiam sedes, pulsis olim Boiis, virtute parta. Nec Narisci Quadive degenerant. Eaque Germaniæ velut frons eſt, quatenus Danubio pergitur. Marcomanis, Quadisque usque ad noſtram memoriam reges manserunt ex gente ipsorum, nobile Marobodui & Tudri genus : jam & externos patiuntur. Sed vis & potentia regibus ex auctoritate Romana : raro armis noſtris, sæpius pecuniâ juvantur.

XLIII. Nec minus valent retro Marsigni, Gothini, Osi, Burii : terga Marcomanorum Quadorumque claudunt : e quibus Marsigni, & Burii sermone cultuque Suevos referunt. Gothinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos, & quod tributa patiuntur : partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi, ut alienigenis, imponunt. Gothini, quò magis pudeat, & ferrum effodiunt : omnesque hi populi pauca campeſtrium,

ceterùm saltus & vertices montium jugumque insederunt. Dirimit enim scinditque Sueviam continuum montium jugum, ultra quod plurimæ gentes agunt : ex quibus latissimè patet Lygiorum nomen, in plures civitates diffusum. Valentissimas nominasse sufficiet, Arios, Helveconas, Manimos, Elysios, Naharvalos. Apud Naharvalos antiquæ religionis lucus oſtenditur. Præsidet sacerdos muliebri ornatu, sed *deos, interpretatione Romanâ, Caſtorem Pollucemque* memorant. Ea vis numini : nomen *Alcis* : nulla simulacra, nullum peregrinæ superſtitionis veſtigium : ut fratres tamen, ut juvenes venerantur. Ceterùm Arii super vires, quibus enumeratos paullo antè populos antecedunt, truces, insitæ feritati arte ac tempore lenocinantur : nigra scuta, tincta corpora : atras ad prœlia noctes legunt : ipsâque formidine atque umbrâ feralis exercitûs terrorem inferunt, nullo hoſtium suſtinente novum ac velut infernum adspectum : nam primi in omnibus prœliis oculi vincuntur. Trans Lygios Gothones regnantur, paullo jam adductiùs quàm ceteræ Germanorum gentes : nondum tamen supra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugii, & Lemovii : omniumque harum gentium insigne, rotunda scuta, breves gladii, & erga reges obsequium.

XLIV. Suionum hinc civitates, ipſo in Oceano, præter viros armaque claſſibus valent: forma navium eò differt, quòd utrimque prora paratam ſemper appulſui frontem agit: nec velis miniſtrantur, nec remos in ordinem lateribus adjungunt. Solutum, ut in quibusdam fluminum, & mutabile, ut res poſcit, hinc vel illinc remigium. Eſt apud illos & opibus honos: eòque unus imperitat, nullis jam exceptionibus, non precario jure parendi. Nec arma, ut apud ceteros Germanos, in promiſcuo, ſed clauſa ſub cuſtode, & quidem ſervo: quia ſubitos hoſtium incurſus prohibet Oceanus: otioſæ porro armatorum manus facilè laſciviunt: enimverò neque nobilem, neque ingenuum, ne libertinum quidem, armis præponere regia utilitas eſt.

XLV. Trans Suionas aliud mare, pigrum, ac prope immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides, quòd extremus cadentis jam ſolis fulgor in ortus edurat, adeo clarus, ut ſidera hebetet. Sonum inſuper emergentis audiri, formaſque deorum, & radios capitis adſpici perſuaſio adjicit. Illuc uſque (& fama vera) tantum natura. Ergo jam dextro Suevici maris littore Æſtyorum gentes adluuntur: quibus ritus, habituſque Sue-

vorum, lingua Britannicæ propior. Matrem deûm venerantur: insigne superſtitionis, formas aprorum geſtant. Id pro armis, omnique tutela: securum deæ cultorem etiam inter hoſtes præſtat. Rarus ferri, frequens fuſtium usus. Frumenta ceterosque fructus patientiùs, quam pro solita Germanorum inertia laborant. Sed & mare scrutantur, ac soli omnium succinum, quod ipsi *Glesum* vocant, inter vada atque in ipso littore legunt. Nec quæ natura quæve ratio gignat, ut barbaris, quæsitum compertumve. Diu quin etiam inter cetera ejectamenta maris jacebat, donec luxuria noſtra dedit nomen: ipsis in nullo usu; rude legitur; informe perfertur; pretiumque mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas, quia terrena quædam atque etiam volucria animalia plerumque interlucent, quæ implicita humore, mox durescente materiâ, cluduntur. Fecundiora igitur nemora lucosque, sicut Orientis secretis, ubi thura balsamaque sudantur, ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim; quæ vicini solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempeſtatum in adversa littora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes; in modum tedæ accenditur, alit-

que flammam pinguem & olentem : mox ut in picem resinamve lentescit. Suionibus Sitonum gentes continuantur. Cetera similes, uno differunt, quòd femina dominatur : in tantum non modò a libertate, sed etiam a servitute degenerant. Hic Sueviæ finis.

XLVI. Peucinorum, Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam, dubito : quamquam Peucini, quos quidam Baſtarnas vocant, sermone, cultu, sede, ac domiciliis, ut Germani agunt : sordes omnium ac torpor : procerum connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multum ex moribus traxerunt. Nam quidquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant : hi tamen inter Germanos potiùs referuntur, quia & domos fingunt, & scuta geſtant, & pedum usu ac pernicitate gaudent, quæ omnia diversa Sarmatis sunt, in plauſtro equoque viventibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas : non arma, non equi, non penates : victui herba, veſtitui pelles, cubile humus : sola in sagittis spes, quas, inopiâ ferri, ossibus asperant. Idemque venatus viros pariter ac feminas alit. Passim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec

aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium, quam ut in aliquo ramorum nexu contegantur : huc redeunt juvenes, hoc senum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasque fortunas spe, metuque versare. Securi adversus homines, securi adversus deos, rem difficillimam adsecuti sunt, ut illis ne voto quidem opus sit. Cetera jam fabulosa : *Hellusios & Oxionas ora hominum vultusque, corpora atque artus ferarum gerere* : quod ego ut incompertum, in medium relinquam.

BREVIARIUM

VITÆ JULII AGRICOLÆ.

Rutilius & Scaurus suæ ipsorum vitæ scriptores. Thraseæ & Helvidii vitæ combuſtæ. Sic oppressis ſtudiis, eloquentiam non pollicetur, sed pietatem. Agricolæ majores: educatio: ſtudia. Tirocinio in Britannia Suetonii Paullini ductu posito, uxorem ducit: fit quæſtor: tribunus: prætor: amittit matrem & partem bonorum. Legioni in Britannia præponitur: inter patricios adscitus, Aquitaniæ præficitur. Consul factus Tacito filiam despondet. Britanniæ præponitur: ejus insulæ descriptio. Thule cognita. Oceanus. Britanniæ populi a Germanis, Iberis, Gallis. Ratio rei militaris: cælum: solum: metalla: margarita. Romanorum expeditiones in Britanniam, Cæsarum ducumque res ibi geſtæ. Britannorum rebellio, Voadicæ feminæ ductu cæpta, a Suetonio Paullino comprimitur. Petilius Cerialis brigantes vincit. Agricolâ adveniente. Ordovices arma movent, quos cædit Agricola: Monâque insulâ territâ totam provinciam pacat. Agricolæ moderatio, prudentia, abſtinentia, induſtria, artes mitigandis animis. Nova

expeditio in gentes incognitas. Agricolæ candor in communicanda gloria. Consilium de occupanda retinendaque Hibernia. Classis Agricolæ. Caledonii, Romanos ultro adgressi, consilio ductuque Agricolæ pelluntur. Usipiorum cohors Britanniam circumvehitur. Agricolæ filius moritur. Britanni bellum reparant duce Galgaco, qui suos prudenti oratione adhortatur. Romanorum provincias obtinentium sævitiam, superbiam, avaritiam increpat: nec suis eos viribus ſtare. Agricola quoque suos hortatur: necessariam esse virtutem: nec hoſtes metuendos oſtendit: aciem inſtruit. Britannorum acies a Batavis ac Tungris auxiliariis pellitur. Romanos circumventuri immisso equitatu in fugam vertuntur. Classis Agricolæ: cujus rebus geſtis turbatur Domitianus. Sed condit odium, donec provinciâ decedat. Tum accusatores exorti, prægravante viri claritudine: qui proconsule non it in provinciam. Moritur cum suspicione veneni, Domitiani jussu dati. Ætas, habitus, honores, opes; opportuna mors, per quam magnis calamitatibus ereptus. Super ea queſtus & consolatio auctoris. Forma mentis æterna.

JULII AGRICOLÆ VITA,

SCRIPTORE

C. CORNELIO

TACITO.

I. Clarorum virorum facta moresque poſteris tradere, antiquitus uſitatum, ne noſtris quidem temporibus, quamquam incuriosa suorum ætas omisit, quotiens magna aliqua, ac nobilis virtus vicit ac supergressa eſt vitium, parvis magnisque civitatibus commune, ignorantiam recti & invidiam. Sed apud priores, ut agere memoratu digna pronum, magisque in aperto erat; ita celeberrimus quisque ingenio, ad prodendam virtutis memoriam,

sine gratia aut ambitione, bonæ tantum conscientiæ pretio ducebatur. Ac plerique suam ipsi vitam narrare, fiduciam potiùs morum, quàm arrogantiam arbitrati sunt: nec id Rutilio & Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit: adeo virtutes iisdem temporibus optimè æſtimantur, quibus facillimè gignuntur. At mihi nunc, narraturo vitam defuncti hominis, veniâ opus fuit: quam non petissem, ni cursaturus tam sæva, & infeſta virtutibus tempora.

II. Legimus, quum Aruleno Ruſtico Pætus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Helvidius laudati essent, capitale fuisse; neque in ipsos modò auctores, sed in libros quoque eorum sævitum, delegato triumviris miniſterio, ut monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur. Scilicet illo igne vocem populi Romani, & libertatem senatûs, & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulsis insuper sapientiæ professoribus, atque omni bonâ arte in exsilium actâ, ne quid usquam honeſtum occurreret. Dedimus profectò grande patientiæ documentum, & sicut vetus ætas vidit, quid ultimum in libertate esset, ita nos quid in servitute, adempto per inquisitiones, & loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque

ipsam cum voce perdidissemus, si tam in noſtra poteſtate esset oblivisci, quàm tacere.

III. Nunc demum redit animus: & quamquam, primo ſtatim beatissimi seculi ortu, Nerva Cæsar res olim dissociabiles miscuerit, principatum ac libertatem, augeatque quotidie facilitatem imperii Nerva Trajanus, nec spem modò ac votum Securitas publica, sed ipsius voti fiduciam, ac robur assumpserit; naturâ tamen infirmitatis humanæ, tardiora sunt remedia, quàm mala; & ut corpora lentè augescunt, citò exſtinguuntur, sic ingenia ſtudiaque oppresseris faciliùs, quàm revocaveris. Subit quippe etiam ipsius inertiæ dulcedo: & invisa primò desidia poſtremò amatur. Quid si, per quindecim annos, grande mortalis ævi spatium, multi fortuitis casibus, promptissimus quisque sævitiâ principis interciderunt? Pauci, & ut ita dixerim, non modò aliorum, sed etiam noſtri superſtites sumus, exemptis e media vita tot annis, quibus juvenes ad senectutem, senes propè ad ipsos exactæ ætatis terminos per silentium venimus. Non tamen pigebit, vel inconditâ ac rudi voce, memoriam prioris servitutis, ac teſtimonium præsentium bonorum composuisse. Hic interim liber

honori Agricolæ soceri mei deſtinatus, professione pietatis, aut laudatus erit, aut excusatus.

IV. Cnæus Julius Agricola, vetere & inluſtri Forojuliensium coloniâ ortus, utrumque avum procuratorem Cæsarum habuit; quæ equeſtris nobilitas eſt: pater Julius Græcinus senatorii ordinis, ſtudio eloquentiæ sapientiæque notus, iisque virtutibus iram Caii Cæsaris meritus. Namque Marcum Silanum accusare jussus, & quia abnuerat, interfectus eſt. Mater Julia Procilla fuit, raræ caſtitatis: in hujus sinu indulgentiaque educatus, per omnem honeſtarum artium cultum pueritiam adolescentiamque transegit. Arcebat eum ab inlecebris peccantium, præter ipsius bonam integramque naturam, quòd ſtatim parvulus sedem ac magiſtram ſtudiorum Massiliam habuerit, locum Græcâ comitate & provinciali parcimoniâ miſtum, ac bene compositum. Memoriâ teneo solitum ipsum narrare, *se in prima juventa ſtudium philosophiæ acrius, ultrà quàm concessum Romano ac senatori hausisse, ni prudentiâ matris incensum ac flagrantem animum coercuisset*: scilicet, sublime & erectum ingenium, pulchritudinem ac speciem excelsæ magnæque gloriæ vehementiùs, quàm cautè appetebat: mox miti-

gavit ratio & ætas : retinuitque, quod eſt difficillimum, ex ſapientia modum.

V. Prima caſtrorum rudimenta in Britannia Suetonio Paullino, diligenti ac moderato duci, approbavit, electus, quem contubernio æſtimaret. Nec Agricola licenter, more juvenum, qui militiam in laſciviam vertunt, neque ſegniter, ad voluptates & commeatus titulum tribunatûs & inſcitiam retulit : ſed noſcere provinciam, noſci exercitui, diſcere a peritis, ſequi optimos, nihil appetere jactatione, nihil ob formidinem recuſare, ſimulque anxius & intentus agere. Non sanè aliàs exercitatior, magiſque in ambiguo Britannia fuit : trucidati veterani, incenſæ coloniæ, intercepti exercitus : tum de ſalute, mox de victoria certavere. Quæ cuncta etſi conſiliis ductuque alterius agebantur, ac ſumma rerum, & reciperatæ provinciæ gloria in ducem ceſſit ; artem & uſum & ſtimulos addidere juveni : intravitque animum militaris gloriæ cupido, ingrata temporibus, quibus ſiniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama, quàm ex mala.

VI. Hinc ad capeſſendos magiſtratus in urbem digreſſus, Domitiam Decidianam, ſplendidis natalibus ortam, ſibi junxit :

idque matrimonium ad majora nitenti decus ac robur fuit : vixeruntque mirâ concordiâ, per mutuam caritatem, & invicem se anteponendo : nisi quòd in bona uxore tantò major laus, quantò in mala plus culpæ eſt. Sors quæſturæ provinciam Asiam, proconsulem Salvium Titianum dedit : quorum neutro corruptus eſt; quamquam & provincia dives, ac parata peccantibus, & proconsul, in omnem aviditatem pronus, quantalibet facilitate redempturus esset mutuam dissimulationem mali. Auctus eſt ibi filiâ, in subsidium & solatium simul : nam filium antè sublatum, brevi amisit. Mox inter quæſturam, ac tribunatum plebis, atque etiam ipsum tribunatûs annum quiete & otio transit, gnarus sub Nerone temporum, quibus inertia pro sapientia fuit. Idem præturæ tenor, & silentium : nec enim jurisdictio obvenerat. Ludos, & inania honoris, modo rationis atque abundantiæ duxit, uti longè a luxuria, ita famæ propior. Tum electus a Galba ad dona templorum recognoscenda, diligentissimâ conquisitione fecit, ne cujus alterius sacrilegium respub. quàm Neronis sensisset.

VII. Sequens annus gravi vulnere animum domumque ejus adflixit : nam classis Othoniana, licenter vaga, dum in Templo

(Liguriæ pars eſt) hoſtiliter populatur, matrem Agricolæ in prædiis ſuis interfecit: prædiaque ipsa, & magnam patrimonii partem diripuit, quæ cauſa cædis fuerat. Igitur ad solennia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati a Vespaſiano imperii deprehenſus, ac ſtatim in partes transgreſſus eſt. Initia principatus, ac ſtatum urbis Mucianus regebat, admodum juvene Domitiano, & ex paterna fortuna tantum licentiam uſurpante. Is miſſum ad delectus agendos Agricolam, integrèque ac ſtrenuè verſatum, viceſimæ legioni, tardè ad sacramentum transgreſſæ, præpoſuit, ubi deceſſor ſeditioſè agere narrabatur: quippe legatis quoque conſularibus nimia ac formidoloſa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum ſuo an militum ingenio: ita ſucceſſor ſimul & ultor electus, rariſſimâ moderatione, maluit videri inveniſſe bonos, quàm feciſſe.

VIII. Præerat tunc Britanniæ Vectius Bolanus, placidiùs, quàm feroci provinciâ dignum eſt: temperavit Agricola vim ſuam, ardoremque compeſcuit, ne increſceret, peritus obſequi, eruditusque utilia honeſtis miſcere. Brevi deinde Britannia conſularem Petilium Cerialem accepit. Habuerunt virtutes ſpatium exem-

plorum. Sed primò Cerialis modò labores & discrimina, mox & gloriam communicabat: sæpe parti exercitûs in experimentum, aliquando majoribus copiis ex eventu præfecit: nec Agricola umquam in suam famam geſtis exsultavit; ad auctorem & ducem, ut miniſter, fortunam referebat: ita virtute in obsequendo, verecundiâ in prædicando, extra invidiam, nec extra gloriam erat.

IX. Revertentem ab legatione legionis divus Vespasianus inter patricios adscivit, ac deinde provinciæ Aquitaniæ præposuit, splendidæ in primis dignitatis, adminiſtratione ac spe consulatûs, cui deſtinarat. Credunt plerique militaribus ingeniis subtilitatem deesse, quia caſtrensis jurisdictio secura & obtusior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentiâ, quamvis inter togatos, facilè juſtèque agebat. Jam verò tempora curarum remissionumque divisa: ubi conventus ac judicia poscerent, gravis, intentus, severus, & sæpius misericors: ubi officio satisfactum, nulla ultrà poteſtatis persona: triſtitiam, & arrogantiam, & avaritiam exsuerat: nec illi, quod eſt rarissimum, aut facilitas auctoritatem, aut severitas amorem deminuit. Integritatem atque abſtinentiam in tanto viro

referre, injuria virtutum fuerit. Ne famam quidem, cui etiam sæpe boni indulgent, oſtentandâ virtute, aut per artem quæsivit : procul ab æmulatione adversus collegas, procul a contentione adversus procuratores : & vincere inglorium, & atteri sordidum arbitrabatur. Minùs triennium in ea legatione detentus, ac ſtatim ad spem consulatûs revocatus eſt, comitante opinione, Britanniam ei provinciam dari; nullis in hoc suis sermonibus, sed quia par videbatur. Haud semper errat fama, aliquando & elegit. Consul egregiæ tum spei filiam juveni mihi despondit, ac poſt consulatum collocavit, & ſtatim Britanniæ præpositus eſt, adjecto pontificatûs sacerdotio.

X. Britanniæ situm populosque, multis scriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingeniive referam; sed quia tum primùm perdomita eſt : itaque, quæ priores nondum comperta, eloquentiâ percoluere, rerum fide tradentur. Britannia insularum quas Romana notitia complectitur maxima, spatio ac cœlo in Orientem Germaniæ, in Occidentem Hispaniæ obtenditur : Gallis in Meridiem etiam inspicitur : septemtrionalia ejus, nullis contrà terris, vaſto atque aperto mari pulsantur. Formam totius Britanniæ Livius

veterum, Fabius Ruſticus recentium eloquentissimi auctores, oblongæ scutulæ, vel bipenni adsimulavere : & eſt ea facies citra Caledoniam, unde & in universum fama eſt transgressa : sed immensum & enorme spatium procurrentium extremo jam littore terrarum, velut in cuneum tenuatur. Hanc oram novissimi maris tunc primùm Romana classis circumvecta, insulam esse Britanniam adfirmavit, ac simul incognitas ad id tempus insulas, quas Orcadas vocant, invenit, domuitque : dispecta eſt & Thule, quam hactenus nix, & hiems abdebat : sed mare pigrum & grave remigantibus perhibent : ne ventis quidem perinde attolli; credo, quòd rariores terræ montesque, causa ac materia tempeſtatum, & profunda moles continui maris tardiùs impellitur. Naturam Oceani atque æſtus neque quærere hujus operis eſt, ac multi retulere : unum addiderim, nusquam latiùs dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec littore tenus adcrescere aut resorberi, sed influere penitus atque ambire, etiam jugis atque montibus inseri velut in suo.

XI. Ceterùm Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an advecti, ut inter barbaros, parum compertum. Habitus corporum varii; atque ex eo argu-

menta. Nam rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem adseverant. Silurum colorati vultus, & torti plerumque crines, & posita contrà Hispania, Iberos veteres trajecisse, easque sedes occupasse fidem faciunt. Proximi Gallis, & similes sunt : seu durante originis vi, seu procurrentibus in diversa terris, positio cœli corporibus habitum dedit : in universum tamen æſtimanti, Gallos vicinum solum occupasse, credibile eſt. Eorum sacra deprehendas, superſtitionum persuasione : sermo haud multum diversus, in deposcendis periculis eadem audacia, & ubi advenere, in detrectandis eadem formido : plus tamen ferociæ Britanni præferunt, ut quos nondum longa pax emollierit : nam Gallos quoque in bellis floruisse accepimus : mox segnitia cum otio intravit, amissâ virtute pariter ac libertate, quod Britannorum olim victis evenit : ceteri manent, quales Galli fuerunt.

XII. In pedite robur : quædam nationes & curru prœliantur : honeſtior auriga, clientes propugnant : olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & ſtudiis trahuntur : nec aliud adversus validissimas gentes pro nobis utilius, quàm quòd in commune non consulunt. Rarus

duabus tribusve civitatibus ad propulsandum commune periculum conventus : ita dum singuli pugnant, universi vincuntur. Cœlum crebris imbribus ac nebulis fœdum : asperitas frigorum abeſt. Dierum spatia ultra noſtri orbis mensuram, & nox clara, & extremâ Britanniæ parte brevis, ut finem atque initium lucis exiguo discrimine internoscas. *Quòd si nubes non officiant, adspici per noctem Solis fulgorem, nec occidere & exsurgere, sed transire* adfirmant. Scilicet extrema & plana terrarum, humili umbrâ, non erigunt tenebras, infraque cœlum & sidera nox cadit. Solum præter oleam vitemque, & cetera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, fecundum : tardè mitescunt, citò proveniunt, eademque utriusque rei causa, multus humor terrarum cœlique. Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, pretium victoriæ : gignit & Oceanus margarita, sed subfusca ac liventia. Quidam artem abesse legentibus arbitrantur : nam in rubro mari viva ac spirantia saxis avelli, in Britannia prout expulsa sint colligi : ego faciliùs crediderim naturam margaritis deesse, quàm nobis avaritiam.

XIII. Ipsi Britanni delectum, ac tributa, & injuncta imperii munera impi-

gre obeunt, si injuriæ abſint: has ægre tolerant, jam domiti ut pareant, nondum ut ſerviant. Igitur primus omnium Romanorum divus Julius cum exercitu Britanniam ingreſſus, quamquam proſperâ pugnâ terruerit incolas, ac littore potitus ſit, poteſt videri oſtendiſſe poſteris, non tradidiſſe. Mox bella civilia, & in rempublicam verſa principum arma, ac longa oblivio Britanniæ etiam in pace. *Conſilium* id divus Auguſtus vocabat, Tiberius *præceptum*. Agitaſſe C. Cæſarem de intranda Britannia ſatis conſtat, ni velox ingenio, mobilis pœnitentiâ, & ingentes adverſus Germaniam conatus fruſtra fuiſſent. Divus Claudius auctor operis, tranſvectis legionibus auxiliiſque, & aſſumpto in partem rerum Veſpaſiano; quod initium venturæ mox fortunæ fuit: domitæ gentes, capti reges, & monſtratus fatis Veſpaſianus.

XIV. Conſularium primus Aulus Plautius præpoſitus, ac ſubinde Oſtorius Scapula, uterque bello egregius: redactaque paullatim in formam provinciæ proxima pars Britanniæ: addita inſuper veteranorum colonia: quædam civitates Cogiduno regi donatæ (is ad noſtram uſque memoriam fidiſſimus manſit) vetere ac jam pridem receptâ populi Romani conſuetudine, ut haberet inſtrumenta ſervitutis &

reges. Mox Didius Gallus parta a prioribus continuit, paucis admodum caſtellis in ulteriora promotis, per quæ fama aucti officii quæreretur. Didium Veranius excepit, isque intra annum exſtinctus eſt. Suetonius hinc Paullinus biennio prosperas res habuit, ſubactis nationibus firmatisque præsidiis : quorum fiduciâ Monam insulam, ut vires rebellibus miniſtrantem, adgressus, terga occasioni patefecit.

XV. Namque absentiâ legati remoto metu, Britanni agitare inter se mala servitutis, conferre injurias, & interpretando accendere : *Nihil profici patientiâ, nisi ut graviora, tamquam ex facili tolerantibus, imperentur : singulos sibi olim reges fuisse, nunc binos imponi ; e quibus legatus in sanguinem, procurator in bona sæviret : æquè discordiam præpositorum, æquè concordiam subjectis exitiosam : alterius manus, centuriones alterius, vim & contumelias miscere : nihil jam cupiditati, nihil libidini exceptum : in prœlio fortiorem esse qui spoliet ; nunc ab ignavis plerumque & imbellibus eripi domos, abſtrahi liberos, injungi delectus, tamquam mori tantum pro patria nescientibus : quantum enim transisse militum, si sese Britanni numerent ? sic Germanias excussisse jugum ; & flumine, non Oceano defendi : sibi patriam, conjuges, parentes :*

parentes : illis avaritiam & luxuriam cauſas belli esse : recessuros ut divus Julius recessisset, modò virtutes majorum suorum æmularentur ; neve prælii unius aut alterius eventu pavescerent : plus impetus, majorem conſtantiam penes miseros esse : jam Britannorum etiam deos misereri, qui Romanum ducem absentem, qui relegatum in alia insula exercitum detinerent : jam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare : porro in ejusmodi consiliis periculosius esse deprehendi, quàm audere.

XVI. His atque talibus invicem inſtincti, Voadicâ generis regii feminâ duce (neque enim sexum in imperiis discernunt) sumpsere universi bellum : ac sparsos per caſtella milites conſectati, expugnatis præsidiis, ipsam coloniam invasére, ut sedem servitutis : nec ullum in barbaris sævitiæ genus omisit ira & victoria. Quòd nisi Paullinus, eo cognito provinciæ motu, properè subvenisset, amissa Britannia foret : quam unius prœlii fortuna veteri patientiæ reſtituit, tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, & propiùs ex legato timor agitabat. Hic quum egregius cetera, arroganter in deditos, & ut suæ quoque injuriæ ultor, duriùs consuleret, missus Petronius Turpilianus, tamquam exorabilior : & delicti*

hoſtium novus, eòque pœnitentiæ mitior, compoſitis prioribus, nihil ultrà auſus, Trebellio Maximo provinciam tradidit. Trebellius ſegnior, & nullis caſtrorum experimentis, comitate quadam curandi provinciam tenuit. Didicere jam barbari quoque ignoſcere vitiis blandientibus: & interventus civilium armorum præbuit juſtam ſegnitiæ excuſationem: ſed diſcordiâ laboratum, quum adſuetus expeditionibus miles otio laſciviret. Trebellius, fugâ ac latebris vitatâ exercitûs irâ, indecorus atque humilis, precario mox præfuit; ac velut pacti, exercitus licentiam, dux ſalutem: hæc ſeditio ſine ſanguine ſtetit. Nec Vectius Bolanus, manentibus adhuc civilibus bellis, agitavit Britanniam diſciplinâ: eadem inertia erga hoſtes, ſimilis petulantia caſtrorum: niſi quòd innocens Bolanus, & nullis delictis inviſus, caritatem paraverat loco auctoritatis.

XVII. Sed ubi cum cetero orbe Veſpaſianus & Britanniam reciperavit; magni duces, egregii exercitus, minuta hoſtium ſpes: & terrorem ſtatim intulit Petilius Cerialis, Brigantum civitatem, quæ numeroſiſſima provinciæ totius perhibetur, adgreſſus: multa prœlia, & aliquando non incruenta; magnamque Brigantum partem aut victoriâ amplexus, aut

bello. Et quum Cerialis quidem alterius ſucceſſoris curam famamque obruiſſet, ſuſtinuit quoque molem Julius Frontinus, vir magnus, quantum licebat, validamque & pugnacem Silurum gentem armis ſubegit; ſuper virtutem hoſtium, locorum quoque difficultates eluctatus.

XVIII. Hunc Britanniæ ſtatum, has bellorum vices mediâ jam æſtate tranſgreſſus Agricola invenit, quum & milites, velut omiſſâ expeditione, ad ſecuritatem, & hoſtes ad occaſionem verterentur. Ordovicum civitas, haud multò ante adventum ejus, alam in finibus ſuis agentem propè univerſam obtriverat: eoque initio erecta provincia, ut quibus bellum volentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animum opperiri. Tum Agricola, quamquam tranſacta æſtas, ſparſi per provinciam numeri, præſumpta apud militem illius anni quies, tarda & contraria bellum inchoaturo, & pleriſque cuſtodiri ſuſpecta potiùs videbatur, ire obviam diſcrimini ſtatuit: contractiſque legionum vexillis, & modicâ auxiliorum manu, quia in æquum degredi Ordovices non audebant, ipſe ante agmen, quò ceteris pàr animus ſimili periculo eſſet, erexit aciem; cæſâque propè univerſâ gente, non ignarus inſtandum famæ,

ac, prout prima cessissent, fore universa; Monam insulam, cujus possessione revocatum Paullinum rebellione totius Britanniæ suprà memoravi, redigere in poteſtatem animo intendit. Sed, ut in dubiis consiliis, naves deerant: ratio & conſtantia ducis transvexit. Depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi usus, quo simul seque & arma & equos regunt, ita repente immisit, ut, obſtupefacti hostes, qui classem, qui naves, qui mare exspectabant, nihil arduum aut invictum crediderint sic ad bellum venientibus. Ita petitâ pace, ac deditâ insulâ, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti provinciam, quod tempus alii per oſtentationem, aut officiorum ambitum transigunt, labor & periculum placuisset. Nec Agricola, prosperitate rerum in vanitatem usus, expeditionem aut victoriam vocabat, victos continuisse: ne laureatis quidem geſta prosecutus eſt: sed ipsâ dissimulatione famæ famam auxit, æſtimantibus, quantâ futuri spe tam magna tacuisset.

XIX. Ceterùm animorum provinciæ prudens, simulque doctus per aliena experimenta, parum profici armis, si injuriæ sequerentur, causas bellorum ſtatuit ex-

cidere. A se suisque orsus, primam domum suam coercuit, quod plerisque haud minus arduum eſt, quàm provinciam regere. Nihil per libertos servosque publicæ rei : non ſtudiis privatis, nec ex commendatione, aut precibus centurionum milites adscite, sed optimum quemque fidelissimum putare : omnia scire, non omnia exsequi : parvis peccatis veniam, magnis severitatem commodare : nec pœnâ semper, sed sæpius pœnitentiâ contentus esse : officiis & adminiſtrationibus potiùs non peccaturos, * quàm damnare quum peccassent. Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circumcisis, quæ in quæſtum reperta, ipso tributo graviùs tolerabantur : namque per ludibrium assidere clausis horreis, & emere ultro frumenta, ac vendere pretio cogebantur : devortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, ut civitates a proximis hibernis in remota & avia deferrent, donec, quod omnibus in promptu erat, paucis lucrosum fieret.

XX. Hæc primo ſtatim anno comprimendo, egregiam famam paci circumdedit ; quæ vel incuriâ, vel tolerantiâ priorum, haud minùs quàm bellum timebatur. Sed ubi æſtas advenit, contracto exercitu, militum in agmine laùdare modeſtiam, dis-

jectos coercere : loca caſtris ipse capere, æſtuaria ac silvas ipse prætentare : & nihil interim apud hoſtes quietum pati, quominus subitis excursibus popularetur : atque ubi satis terruerat, parcendo rursus irritamenta pacis oſtentare. Quibus rebus multæ civitates quæ in illum diem ex æquo egerant, datis obsidibus, iram posuere, & præsidiis caſtellisque circumdatæ, tantâ ratione curâque, ut nulla antè Britanniæ nova pars inlacessita transierit.

XXI. Sequens hiems saluberrimis consiliis absumpta : namque ut homines dispersi ac rudes, eòque bello faciles, quieti & otio per voluptates adsuescerent; hortari privatim, adjuvare publicè, ut templa, fora, domus exſtruerent, laudando promptos, & caſtigando segnes : ita honoris æmulatio pro necessitate erat. Jam verò principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum ſtudiis Gallorum anteferre, ut qui modò linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiscerent : inde etiam habitûs noſtri honor, & frequens toga : paullatimque discessum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conviviorum elegantiam : idque apud imperitos *humanitas* vocabatur, quum pars servitutis esset.

XXII. Tertius expeditionum annus no-

vas gentes aperuit, vaſtatis usque ad Taum (æſtuario nomen eſt) nationibus : quâ formidine territi hoſtes, quamquam conflictatum sævis tempeſtatibus exercitum, lacessere non ausi : ponendisque insuper caſtellis spatium fuit. Adnotabant periti, non alium ducem opportunitates locorum sapientiùs legisse; nullum ab Agricola poſitum caſtellum aut vi hoſtium expugnatum, aut pactione ac fugâ desertum. Crebræ eruptiones : nam adversus moras obsidionis annuis copiis firmabantur : ita intrepida ibi hiems, & sibi quisque præsidio, inritis hoſtibus, eòque desperantibus, quia soliti plerumque damna æſtatis hibernis eventibus pensare, tum æſtate atque hieme juxtà pellebantur. Nec Agricola umquam per alios geſta avidus intercepit :. seu centurio, seu præfectus, incorruptum facti teſtem habebat. Apud quosdam acerbior in conviciis narrabatur, ut bonis comis, ita adversus malos injucundus : ceterùm ex iracundia nihil supererat : secretum & silentium ejus non timeres : honeſtiùs putabat offendere, quàm odisse.

XXIII. Quarta æſtas obtinendis, quæ percurrerat, insumpta : ac si virtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inventus in ipsa Britannia terminus. Nam

Glota & Bodotria, diverſi maris æſtibus per immenſum revectæ, anguſto terrarum ſpatio dirimuntur; quod tum præſidiis firmabatur: atque omnis propior ſinus tenebatur, ſummotis velut in aliam inſulam hoſtibus.

XXIV. Quinto expeditionum anno, nave primâ transgreſſus, ignotas ad id tempus gentes crebris ſimul ac proſperis prœliis domuit; eamque partem Britanniæ quæ Hiberniam adſpicit, copiis inſtruxit, in ſpem magis, quàm ob formidinem: ſiquidem Hibernia, medio inter Britanniam atque Hiſpaniam ſita, & Gallico quoque mari opportuna, valentiſſimam imperii partem magnis invicem uſibus miſcuerit. Spatium ejus, ſi Britanniæ comparetur, anguſtius, noſtri maris inſulas ſuperat. Solum cœlumque, & ingenia cultuſque hominum haud multum a Britannia differunt: meliùs aditus portuſque per commercia, & negotiatores cogniti. Agricola expulſum ſeditione domeſticâ unum ex regulis gentis exceperat, ac ſpecie amicitiæ in occaſionem retinebat. Sæpe ex eo audivi, legione unâ & modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam poſſe: idque etiam adverſus Britanniam profuturum, ſi Romana ubique arma, & velut e conſpectu libertas tolleretur.

XXV. Ceterùm æſtate, quâ ſextum officii annum inchoabat, amplas civitates, trans Bodotriam ſitas, quia motus univerſarum ultrà gentium, & infeſta hoſtili exercitu itinera timebantur, portus claſſe exploravit: quæ ab Agricola primùm aſsumpta in partem virium, ſequebatur egregiâ ſpecie, quum ſimul terrâ, ſimul mari bellum impelleretur, ac ſæpe iiſdem caſtris pedes equeſque & nauticus miles, mixti copiis & lætitiâ, ſua quiſque facta, ſuos caſus attollerent: ac modò *ſilvarum & montium profunda*, modò *tempeſtatum ac fluctuum adverſa*, hinc *terra & hoſtis*, hinc *auctus Oceanus* militari jactantiâ comparentur. *Britannos* quoque, ut ex captivis audiebatur, *viſa claſſis obſtupefaciebat, tamquam, aperto maris ſui ſecreto ultimum victis perfugium clauderetur*. Ad manus & arma converſi Caledoniam incolentes populi, paratu magno, majore famâ, uti mos eſt de ignotis, *oppugnassse ultro*, caſtella adorti, metum, ut provocantes, addiderant: *regrediendumque citra Bodotriam, & excedendum potiùs, quàm pellerentur*, ſpecie prudentium ignavi admonebant: quum interim cognoſcit, *hoſtes pluribus agminibus inrupturos*. Ac ne ſuperante numero, & peritiâ locorum circumiretur, diviſo & ipſe in tres partes exercitu inceſſit.

XXVI. Quod ubi cognitum hoſti, mutato repente consilio, universi nonam legionem, ut maximè invalidam, nocte adgressi, inter somnum ac trepidationem cæsis vigilibus, inrupere. Jamque in ipsis caſtris pugnabant, quum Agricola iter hoſtium ab exploratoribus edoctus, & veſtigiis insecutus, velocissimos equitum peditumque adsultare tergis pugnantium jubet, mox ab universis adjici clamorem: & propinquâ luce fulsere signa: ita ancipiti malo territi Britanni; & Romanis redit animus, ac securi de salute, pro gloria certabant: ultro quinetiam inrupere: & fuit atrox in ipsis portarum anguſtiis prœlium, donec pulsi hoſtes, utroque exercitu certante, his ut tulisse opem, illis ne eguisse auxilio viderentur: quòd nisi paludes & silvæ fugientes texissent, debellatum illâ victoriâ foret.

XXVII. Cujus conſtantiâ ac famâ ferox exercitûs: *nihil virtuti suæ invium: penetrandam Caledoniam, inveniendumque tandem Britanniæ terminum continuo prælio-rum cursu* fremebant: atque illi modò cauti ac sapientes, prompti poſt eventum ac magniloqui erant. Iniquissima hæc bellorum conditio eſt, prospera omnes sibi vindicant, adversa uni imputantur. At Britanni non virtute, sed occasione & arte

ducis rati, nihil ex arrogantia remittere, quominus juventutem armarent, conjuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac sacrificiis conſpirationem civitatum sancirent : atque ita irritatis utrimque animis discessum.

XXVIII. Eâdem æſtate cohors Usipiorum per Germanias conscripta, in Britanniam transmissa, magnum ac memorabile facinus ausa eſt. Occiso centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis, exemplum & rectores habebantur, tres Liburnicas, adactis per vim gubernatoribus, adscendêre : & uno remigante, suspectis duobus, eòque interfectis, nondum vulgato rumore, ut miraculum provehebantur : mox hâc atque illà rapti, & cum plerisque Britannorum sua defensantium prœlio congressi, ac sæpe victores, aliquando pulsi, eò ad extremum inopiæ venere, ut infirmissimos suorum, mox sorte ductos vescerentur : atque ita circumvecti Britanniam, amissis per inscitiam regendi navibus, pro prædonibus habiti, primùm a Suevis, mox a Frisiis intercepti sunt : ac fuere, quos per commercia venumdatos, & in noſtram usque ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti casûs inluſtravit. Initio æſtatis Agricola, domeſtico vulnere

ictus, anno antè natum filium amiſit. Quem caſum neque, ut plerique fortium virorum, ambitioſè, neque per lamenta rurſus ac mœrorem muliebriter tulit: & in luctu bellum inter remedia erat.

XXIX. Igitur præmiſsâ claſſe, quæ pluribus locis prædata, magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu, cui ex Britannis fortiſſimos & longâ pace exploratos addiderat, ad montem Grampium pervenit, quem jam hoſtes inſederant. Nam Britanni, nihil fracti pugnæ prioris eventu, & ultionem aut ſervitium exſpectantes, tandemque docti commune periculum concordiâ propulſandum, legationibus & fœderibus omnium civitatum vires exciverant. Jamque ſuper triginta millia armatorum adſpiciebantur, & adhuc adfluebat omnis juventus, & quibus cruda ac viridis ſenectus, clari bello, ac ſua quiſque decora geſtantes: quum inter plures duces virtute & genere præſtans, nomine Galgacus, apud contractam multitudinem prœlium poſcentem, in hunc modum locutus fertur:

XXX. *Quotiens cauſas belli & neceſſitatem noſtram intueor, magnus mihi animus eſt, hodiernum diem, conſenſumque veſtrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & univerſi ſervitutis expertes,*

& nullæ ultrà terræ, ac ne mare quidem ſecurum, imminente nobis claſſe Romanâ: ita prælium atque arma, quæ fortibus honeſta, eadem etiam ignavis tutiſſima ſunt. Priores pugnæ, quibus adverſus Romanos variâ fortunâ certatum eſt, ſpem ac ſubſidium in noſtris manibus habebant: quia nobiliſſimi totius Britanniæ, eòque in ipſis penetralibus ſiti, nec ſervientium littora adſpicientes, oculos quoque a contactu dominationis inviolatos habebamus. Nos, terrarum ac libertatis extremos, receſſus ipſe ac ſinus famæ in hunc diem defendit: nunc terminus Britanniæ patet: atque omne ignotum pro magnifico eſt. Sed nulla jam ultrà gens, nihil niſi fluctus & ſaxa; & inferiores Romani: quorum ſuperbiam fruſtra per obſequium & modeſtiam effugeris: raptores orbis, poſtquam cuncta vaſtantibus defuere terræ, & mare ſcrutantur: ſi locuples hoſtis eſt, avari; ſi pauper, ambitioſi: quos non Oriens, non Occidens ſatiaverit: ſoli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt: auferre, trucidare, rapere falſis nominibus, imperium; *atque ubi ſolitudinem faciunt*, pacem *appellant.*

XXXI. *Liberos cuique ac propinquos ſuos natura cariſſimos eſſe voluit; hi per delectus, alibi ſervituti, auferuntur; conjuges ſororeſque etſi hoſtilem libidinem effugiant,*

nomine amicorum *atque* hospitum *polluuntur. Bona fortunasque in tributum egerunt; in annonam frumentum : corpora ipsa ac manus, silvis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata servituti mancipia semel veneunt, atque ultro a dominis aluntur : Britannia servitutem suam quotidie emit, quotidie pascit. Ac sicut in familia recentissimus quisque servorum & conservis ludibrio eſt; sic in hoc orbis terrarum vetere famulatu novi nos & viles in excidium petimur. Neque enim arva nobis; aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reservemur. Virtus porro ac ferocia subjectorum ingrata imperantibus : & longinquitas ac secretum ipsum quò tutius, eò suspectiùs. Ita sublatâ spe veniæ, tandem sumite animum, tam quibus salus, quàm quibus gloria carissima eſt. Trinobantes, feminâ duce, exurere coloniam, expugnare caſtra, ac nisi felicitas in socordiam vertisset, exsuere jugum potuere : nos integri & indomiti, & libertatem non in præsentia laturi, primo ſtatim congressu non oſtendamus quos sibi Caledonia viros seposuerit?*

XXXII. *An eamdem Romanis in bello virtutem, quàm in pace lasciviam adesse creditis? Noſtris illi dissensionibus ac discordiis clari, vitia hoſtium in gloriam exercitûs sui vertunt : quem contractum ex*

diverſissimis gentibus, ut ſecundæ res tenent, ita adverſæ diſſolvent : niſi ſi Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum pleroſque, dominationi alienæ ſanguinem commodantes, diutius tamen hoſtes quàm ſervos, fide & affectu teneri putatis : metus & terror eſt, infirma vincula caritatis : quæ ubi removeris, qui timere deſierint, odiſſe incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis ſunt : nullæ Romanos conjuges accendunt : nulli parentes fugam exprobraturi ſunt : aut nulla pleriſque patria aut alia eſt : paucos numero circùm trepidos ignorantiâ, cœlum ipſum ac mare & ſilvas, ignota omnia circumſpectantes, clauſos quodammodo ac vinctos dii nobis tradiderunt. Ne terreat vanus adſpectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat. In ipſa hoſtium acie inveniemus noſtras manus : agnoſcent Britanni ſuam cauſam : recordabuntur Galli priorem libertatem : deſerent illos ceteri Germani, tamquam nuper Uſipii reliquerunt. Nec quidquam ultrà formidinis : vacua caſtella, ſenum coloniæ, inter malè parentes & injuſtè imperantes, ægra municipia & diſcordantia : hîc dux, hîc exercitus : ibi tributa & metalla, & ceteræ ſervientium pœnæ : quas in æternum proferre, aut ſtatim ulciſci, in hoc campo eſt. Proinde ituri in aciem, & majores veſtros, & poſteros cogitate.

XXXIII. Excepere orationem alacres, & barbari moris cantu & fremitu clamoribusque diſſonis. Jamque agmina, & armorum fulgores, audentiſſimi cujusque procurſu: ſimul inſtruebantur acies: quum Agricola quamquam lætum & vix monitis coercitum militem adhuc ratus, ita diſſeruit: *Octavus annus eſt, commilitones, ex quo virtute & auſpiciis imperii Romani, fide atque operâ veſtrâ Britanniam viciſtis: tot expeditionibus, tot prœliis ſeu fortitudine adverſus hoſtes, ſeu patientiâ ac labore, pæne adverſus ipſam rerum naturam opus fuit, neque me militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egreſſi, ego veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non famâ nec rumore, ſed caſtris & armis tenemus. Inventa Britannia, & ſubacta. Equidem in agmine, quum vos paludes monteſve & flumina fatigarent, fortiſſimi cujusque vocem audiebam:* Quando dabitur hoſtis, quando acies? *Veniunt a latebris ſuis extruſi: & vota virtusque in aperto, omniaque prona victoribus, atque eadem victis adverſa. Nam ut ſuperaſſe tantum itineris, ſilvas evaſiſſe, tranſiſſe æſtuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculoſiſſima, quæ hodie proſperrima ſunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut commeatuum eadem*

abundantia : sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, jam pridem mihi decretum eſt, neque exercitûs neque ducis terga tuta esse. Proinde & honeſta mors turpi vitâ potior ; & incolumitas ac decus eodem loco sita sunt : nec inglorium fuerit in ipso terrarum ac naturæ fine cecidisse.

XXXIV. *Si novæ gentes atque ignota acies conſtitisset ; aliorum exercituum exemplis vos hortarer : nunc veſtra decora recensete, veſtros oculos interrogate. Ii sunt quos proximo anno, unam legionem furto noctis adgressos, clamore debellaſtis : ii ceterorum Britannorum fugacissimi, ideoque tam diu superſtites. Quomodo silvas saltusque penetrantibus fortissimum quodque animal robore, pavida & inertia ipso agminis sono pelluntur ; sic acerrimi Britannorum jam pridem ceciderunt : reliquus eſt numerus ignavorum & metuentium : quos quòd tandem inveniſtis, non reſtiterunt, sed deprehensi sunt novissimi : ideo extremo metu corpora defixere in his veſtigiis, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederetis. Transigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem, approbate reipub. numquam exercitui imputari potuisse, aut moras belli, aut causas rebellandi.*

XXXV. Et adloquente adhuc Agri-

colâ militum ardor eminebat, & finem orationis ingens alacritas consecuta eſt, ſtatimque ad arma discurſum. Inſtinctos ruentesque ita disposuit, ut peditum auxilia, quæ octo millia erant, mediam aciem firmarent, equitum tria millia cornibus affunderentur: legiones pro vallo ſtetere, ingens victoriæ decus citra Romanum sanguinem bellanti, & auxilium, si pellerentur. Britannorum acies, in speciem simul ac terrorem, editioribus locis conſtiterant, ita ut primum agmen æquo, ceteri per acclive jugum connexi velut insurgerent; media campi covinarius & eques ſtrepitu ac discursu complebat. Tum Agricola, superante hoſtium multitudine, veritus ne simul in frontem, simul & latera suorum pugnaretur, diductis ordinibus, quamquam porrectior acies futura erat, & *arcessendas* plerique *legiones* admonebant, promptior in spem, & firmus adversis, dimisso equo pedes ante vexilla conſtitit.

XXXVI. Ac primo congressu eminus certabatur: simul conſtantiâ, simul arte Britanni, ingentibus gladiis & brevibus cetris, missilia noſtrorum vitare, vel excutere, atque ipsi magnam vim telorum superfundere: donec Agricola tres Batavorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus eſt, ut rem ad mucrones ac ma-

nus adducerent : quod & ipſis vetuſtate militiæ exercitatum, & hoſtibus inhabile, parva ſcuta & enormes gladios gerentibus : nam Britannorum gladii ſine mucrone complexum armorum, & in aperto pugnam non tolerabant. Igitur ut Batavi miſcere ictus, ferire umbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obſtiterant, erigere in colles aciem cœpere; ceteræ cohortes, æmulatione & impetu commiſtæ, proximos quoſque cædere : ac plerique ſemineces, aut integri, feſtinatione victoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ fugêre, covinarii peditum ſe prœlio miſcuere; & quamquam recentem terrorem intulerant, denſis tamen hoſtium agminibus & inæqualibus locis hærebant : miniméque equeſtris ea pugnæ facies erat, quum in gradu ſtantes, ſimul equorum corporibus impellerentur, ac ſæpe vagi currus, exterriti ſine rectoribus equi, ut quemque formido tulerat, transverſos, aut obvios incurſabant.

XXXVII. Et Britanni, qui adhuc pugnæ expertes ſumma collium inſederant, & paucitatem noſtrorum vacui ſpernebant, degredi paullatim, & circumire terga vincentium cœperant : ni idipſum veritus Agricola, quatuor equitum alas, ad ſubita belli retentas, venientibus oppoſuiſſet,

quantòque ferociùs accurrerant, tantò acriùs pulsos in fugam disjecisset. Ita consilium Britannorum in ipsos versum: transvectæque præcepto ducis a fronte pugnantium alæ, aversam hoſtium aciem invasere. Tum verò patentibus locis grande & atrox spectaculum: sequi, vulnerare, capere, atque eosdem, oblatis aliis, trucidare. Jam hoſtium, prout cuique ingenium erat, catervæ armatorum paucioribus terga præſtare, quidam inermes ultro ruere, ac se morti offerre. Passim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus: & aliquando etiam victis ira virtusque: poſtquam silvis appropinquarunt, collecti, primos sequentium incautos & locorum ignaros circumveniebant. Quòd ni frequens ubique Agricola, validas & expeditas cohortes, indaginis modo, & sicubi arctiora erant, partem equitum, dimissis equis, simul rariores silvas equitem persultare jussisset, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. Ceterùm ubi compositos firmis ordinibus sequi rursus vidêre, in fugam versi, non agminibus ut priùs, nec alius alium respectantes, rari, & vitabundi invicem, loginqua atque avia petiere: finis sequendi nox & satietas fuit: cæsa hoſtium ad decem millia: noſtrorum trecenti quadraginta ceci-

dere, in quis Aulus Atticus præfectus cohortis, juvenili ardore & ferociâ equi hoſtibus illatus.

XXXVIII. Et nox quidem gaudio prædâque læta victoribus : Britanni palantes, mixtoque virorum mulierumque ploratu, trahere vulneratos, vocare integros, deserere domos, ac per iram ultro incendere ; eligere latebras, & ſtatim relinquere : miscere invicem consilia aliqua, dein sperare : aliquando frangi adspectu pignorum suorum, sæpius concitari ; satisque conſtabat sævisse quosdam in conjuges ac liberos, tamquam misererentur. Proximus dies faciem victoriæ latiùs aperuit ; vaſtum ubique silentium, secreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obvius : quibus in omnem partem dimissis, ubi incerta fugæ veſtigia, neque usquam conglobari hoſtes compertum, & exactâ jam æſtate spargi bellum nequibat ; in fines Horeſtorum exercitum deducit. Ibi acceptis obsidibus, præfecto classis *circumvehi Britanniam* præcepit ; datæ ad id vires, & præcesserat terror : ipse peditem atque equites lento itinere, quo novarum gentium animi ipsâ transitûs morâ terrerentur, in hibernis locàvit. Et simul classis secundâ tempeſtate ac famâ Trutulensem portum tenuit, unde proximo

latere Britanniæ lecto omni redierat.

XXXIX. Hunc rerum cursum, quamquam nullâ verborum jactantiâ epiſtolis Agricolæ auctum, ut Domitiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum e Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus & crines in captivorum speciem formarentur: at nunc veram magnamque victoriam, tot millibus hoſtium cæsis, ingenti famâ celebrari. Id sibi maximè formidolosum, privati hominis nomen supra principis attolli: fruſtra ſtudia fori, & civilium artium decus in silentium acta, si militarem gloriam alius occuparet: & cetera utcumque faciliùs dissimulari, ducis boni imperatoriam virtutem esse. Talibus curis exercitus, quodque sævæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiatus, optimum in præsentia ſtatuit reponere odium, donec impetus famæ & favor exercitûs languesceret: nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat.

XL. Igitur *triumphalia ornamenta, & inluſtris ſtatuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur*, multo verborum honore cumulata, *decerni in senatu* jubet: *addique insuper opinionem, Syriam provinciam Agricolæ deſtinari, vacuam tum mor.e*

Atilii Rufi consularis, & *majoribus reservatam*. Credidere plerique, libertum ex secretioribus miniſteriis missum ad Agricolam, codicillos, quibus ei Syria dabatur, tulisse, cum præcepto, *ut si in Britannia foret*, *traderentur* : eumque libertum in ipso freto Oceani obvium Agricolæ, ne appellato quidem eo, ad Domitianum remeasse ; sive verum iſtud, sive ex ingenio principis fictum ac compositum eſt. Tradiderat interim Agricola successori suo provinciam quietam tutamque. Ac ne notabilis celebritate & frequentiâ occurrentium introitus esset, vitato amicórum officio, noctu in urbem, noctu in palatium, ita ut præceptum erat, venit : exceptusque brevi osculo & nullo sermone, turbæ servientium immixtus eſt. Ceterùm ut militare nomen, grave inter otiosos, aliis virtutibus temperaret, tranquillitatem atque otium penitus auxit, cultu modicus, sermone facilis, uno aut altero amicorum comitatus : adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem æſtimare mos eſt, viso adspectoque Agricola, quærerent famam, pauci interpretarentur.

XLI. Crebrò per eos dies apud Domitianum absens accusatus, absens absolutus eſt : causa periculi non crimen ullum aut querela læsi cujusquam, sed infensus

virtutibus princeps, & gloria viri, ac pessimum inimicorum genus, laudantes. Et ea insecuta sunt reipublicæ tempora, quæ sileri Agricolam non sinerent: tot exercitus in Mœsia Daciaque, & Germania Pannoniaque, temeritate aut per ignaviam ducum amissi: tot militares viri cum tot cohortibus expugnati & capti: nec jam de limite imperii & ripa, sed de hibernis legionum & possessione dubitatum. Ita quum damna damnis continuarentur, atque omnis annus funeribus & cladibus insigniretur, poscebatur ore vulgi *dux Agricola*: comparantibus cunctis *vigorem, conſtantiam, & expertum bellis animum, cum inertia & formidine eorum.* Quibus sermonibus satis conſtat Domitiani quoque aures verberatas, dum optimus quisque libertorum amore & fide, pessimi malignitate & livore, pronum deterioribus principem exſtimulabant. Sic Agricola simul suis virtutibus, simul vitiis aliorum, in ipsam gloriam præceps agebatur.

XLII. Aderat jam annus quo proconsulatum Asiæ & Africæ sortiretur, & occiso Civicâ nuper, nec Agricolæ consilium deerat, nec Domitiano exemplum. Accessere quidam cogitationum principis periti, qui *iturusne esset in provinciam* ultro Agricolam

Agricolam interrogarent : ac primò occultiùs *quietem & otium* laudare, mox *operam ſuam in approbanda excuſatione* offerre : poſtremò non jam obſcuri, ſuadentes ſimul terrentesque, pertraxere ad Domitianum : qui paratus ſimulatione, in arrogantiam compoſitus, & audiit preces excuſantis, & quum annuiſſet, agi ſibi gratias paſſus eſt ; nec erubuit beneficii invidiâ : ſalarium tamen, proconſulari ſolitum offerri, & quibusdam a ſeipſo conceſſum, Agricolæ non dedit : ſive offenſus non petitum, ſive ex conſcientia, ne quod vetuerat videretur emiſſe. Proprium humani ingenii eſt, odiſſe quem læſeris : Domitiani verò natura, præceps in iram, & quò obſcurior, eò irrevocabilior, moderatione tamen prudentiâque Agricolæ leniebatur : quia non contumaciâ, neque inani jactatione libertatis, famam fatumque provocabat. Sciant quibus moris inlicita mirari, poſſe etiam ſub malis principibus magnos viros eſſe ; obſequiumque ac modeſtiam, ſi induſtria ac vigor adſint, eò laudis excedere, quò plerique per abrupta, ſed in nullum reipub. uſum, ambitioſâ morte inclaruerunt.

XLIII. Finis vitæ ejus nobis luctuoſus, amicis triſtis, extraneis etiam ignotisque

non sine cura fuit. Vulgus quoque, & hîc aliud agens populus, & ventitavere ad domum, & per fora & circulos locuti sunt: nec quisquam, auditâ morte Agricolæ, aut lætatus eſt, aut ſtatim oblitus eſt. Augebat miserationem conſtans rumor, *veneno interceptum*. Nobis nihil comperti adfirmare ausim: ceterùm per omnem valetudinem ejus, crebriùs, quàm ex more principatûs, per nuncios visentis, & libertorum primi, & medicorum intimi venere; sive cura illud, sive inquisitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis per dispositos cursores nunciata conſtabat, nullo credente sic adcelerari, quæ triſtis audiret. Speciem tamen doloris animo vultuque præ se tulit, securus jam odii, & qui faciliùs dissimularet gaudium quàm metum. Satis conſtabat, lecto teſtamento Agricolæ, quo coheredem optimæ uxori & piissimæ filiæ Domitianum scripsit, lætatum eum, velut honore judicioque: tam cæca & corrupta mens assiduis adulationibus erat, ut nesciret a bono patre non scribi heredem, nisi malum principem.

XLIV. Natus erat Agricola Caio Cæsare tertium consule, Idibus Juniis: excessit sexto & quinquagesimo anno, de-

cimo Kal. Septemb. Collegâ Priſcoque coss. Quod si habitum quoque ejus poſteri noscere velint, decentior quàm sublimior fuit : nihil metûs in vultu : gratia oris superaerat : bonum virum facilè crederes, magnum libenter. Et ipse quidem, quamquam medio in spatio integræ ætatis ereptus, quantum ad gloriam, longissimum ævum peregit. Quippe & vera bona, quæ in virtutibus sita sunt, impleverat, & consularibus ac triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adſtruere fortuna poterat ? Opibus nimiis non gaudebat, speciosæ contigerant : filiâ atque uxore ſuperſtitibus, poteſt videri etiam beatus, incolumi dignitate, florente famâ, salvis affinitatibus & amicitiis, futura effugisse. Nam sicuti durare in hac beatissimi seculi luce, ac principem Trajanum videre, quod augurio votisque apud noſtras aures ominabatur; ita feſtinatæ mortis grande solatium tulit, evasisse poſtremum illud tempus, quo Domitianus non jam per intervalla ac spiramenta temporum, sed continuo & velut uno ictu rempublicam exhausit.

XLV. Non vidit Agricola obsessam curiam, & clausum armis senatum, & eâdem ſtrage tot consularium cædes, tot

nobilissimarum feminarum exsilia & fugas. Unâ adhuc victoriâ Carus Metius censebatur, & intra Albanam villam sententia Messallini ſtrepebat, & Massa Bebius jam tum reus erat. Mox noſtræ duxere Helvidium in carcerem manus : nos Maurici, Ruſticique visus, nos innocenti sanguine Senecio perfudit. Nero tamen subtraxit oculos, jussitque scelera, non spectavit : præcipua sub Domitiano miseriarum pars erat, videre & adspici : quum suspiria noſtra subscriberentur : quum denotandis tot hominum palloribus sufficeret sævus ille vultus & rubor, quo se contra pudorem muniebat. Tu verò *felix*, Agricola, non vitæ tantum claritate, sed etiam opportunitate mortis, ut perhibent qui interfuerunt novissimis sermonibus tuis, *conſtans & libens fatum excepiſti, tamquam pro virili portione innocentiam principi donares.* Sed mihi filiæque, præter acerbitatem parentis erepti, auget mœſtitiam, quòd adsidere valetudini, fovere deficientem, satiari vultu, complexu, non contigit : excepissemus certè mandata vocesque, quas penitus animo figeremus. Noſter hic dolor, noſtrum vulnus : nobis tam longæ absentiæ conditione ante quadriennium amissus es. Omnia

sine dubio, optime parentum, adsidente amantissima uxore, superfuere honori tuo: paucioribus tamen lacrymis compositus es, & novissima in luce desideravere aliquid oculi tui.

XLVI. Si quis piorum manibus locus; si, ut sapientibus placet, non cum corpore exſtinguuntur magnæ animæ; placidè quiescas, nosque, domum tuam, ab infirmo desiderio, & muliebribus lamentis ad contemplationem virtutum tuarum voces, quas neque lugeri, neque plangi fas eſt: admiratione te potiùs temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, militum decoramus. Is verus honos, ea conjunctissimi cujusque pietas. Id filiæ quoque uxorique præceperim, sic patris, sic mariti memoriam venerari, ut omnia facta dictaque ejus secum revolvant, famamque ac figuram animi magis quàm corporis complectantur: non quia intercedendum putem imaginibus, quæ marmore, aut ære finguntur: sed ut vultus hominum, ita simulacra vultûs imbecilla ac mortalia sunt; forma mentis æterna, quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis. Quidquid ex Agricola amavimus, quidquid mirati sumus, manet, mansurumque

eſt in animis hominum, in æternitate temporum, famâ rerum. Nam multos veterum, velut inglorios & ignobiles, oblivio obruet: Agricola, poſteritati narratus & traditus, ſuperſtes erit.

FINIS AGRICOLÆ.

IN LIBRUM XI.

ANNALIUM NOTÆ.

CAP. I. 1. *Valerium Aſiaticum.* Deeſt hujus libri initium. Hîc autem narrabat Tacitus, quo modo Messallina abutens valetudine Claudii imperatoris, in omne nefas magis magisque ruere cœperit, simulque exitium attulerit viro magnis virtutibus prædito & opulentissimo *Valerio Aſiatico*, & Poppææ Sabinæ, Poppæi Sabini filiæ, de quo Ann. 6, 39. Hujus Poppææ mentionem fecerat in iis quæ interciderunt.

2. *Hortis inhians.* Hinc Messallina Lucullanos in hortos digreditur infrà 32.

3. *Moneret... cavere vim atque opes.* Ita Erneſtus e codice Guelferbytano: nam Flor. & regius scribunt *caveri*, prout quoque edidit Beroaldus. Mutavit Lipsius, maluitque *auri vim atque opes.* Porro *moneret cavere vim atque opes*, pro *cavendas esse potentiam atque opes*, usitatum loquendi genus Tacito. Sic Ann. 4, 67. *qui monerent perfugere ad Germanicos exercitus*

4. *Non extimuisse in concione... fateri.* Res hîc invidiosè augetur. Ex Dione 59. Asiaticus, ut tumultuantes prætorianos compesceret, ex edito loco vociferatus eſt: *Utinam ego ipsum interfecissem.*

II. 1. *In omni flagitio obſtrictos.* Rhenanus rectè *in omne flagitium*, ut Ann. 4, 10. *ad scelus corrupta.*

2. *Victo silentio.* Victâ patientiâ, quum præ ira silere diutius non posset.

3. *Vitellium.* Qui tum consul tertiùm, pater Vitellii imperatoris.

III. 1. *Liberum ei mortis arbitrium permisit.* Nempe sententiâ suâ, seu censuit ei tamquam confesso convictoque concedendum sponte mori, non sub carnifice. *Permisit* eo sensu ponitur quo patroni reum *damnare* aut *absolvere* dicuntur. Hìc autem ironicè notantur, & impudentia Vitellii, & insignis Claudii ſtoliditas. Hunc consultantem super absolutione Asiatici, quem videbat insontem, sceleſtè Vitellius, prætexens amicitiam rei, flexit tandem pro absolutione ad mitiorem pœnam, & ſtolidè Claudius, exorari clementiam suam passus, quem nullius criminis compertum absolutum ibat, ei, priorum bene meritorum commemoratione victus, quasi gratiam faceret, liberum mortis arbitrium permittit. Ita Mercerus.

2. *Quàm quòd fraude muliebri .... caderet.* Dele cum Gronovio particulam *quòd.*

IV. 1. *Addere reos.* Augere numerum reorum: aliis reis addere *equites ... illuſtres*, de quibus vide ad Ann. 2, 59.

2. *Quibus Petra cognomentum.* Lipsius conjicit ab his nomen habuisse alam *Petrinam*, de qua Hiſt. 4, 49.

3. *Quòd domum suam Valerii & Poppææ congressibus præbuissent.* Ita Guelferbytanus codex & veteres editi; idque cum Ryckio & Erneſto maluimus, quàm Lipsianam lectionem *Mneſteris*, ductam e veſtigiis Florentini codicis, in quo mendosè scribitur *Neſteris*: ne in crimen adducatur

Mneſter ille pantomimus, quem tunc Messallina deperibat.

4. *Gravitatem annonæ dixisset.* Pro, futuram prædixisset.

5. *Seſtertium quindecies.* Lib. Tur. 187500. *Decies.* Lib. 125000.

6. *Eleganti temperamento.* Eâ enim verborum ambiguitate utebatur, quâ exitium vitabat & infamiam, nec Poppæam uxorem damnando, quam omnes insontem judicabant, nec apertè contradicendo Messallinæ.

V. 1. *Quadringentis nummorum millibus.* Lib. 50000.

2. *Legem Cinciam.* De donis & muneribus, quam tulit M. Cincius tribunus plebis anno u. c. 549.

VI. 1. *Discors Suilio.* Qui Suilio esset inimicus.

2. *Negotia tueantur.* Supple *oratores, advocati.* Si ita privatorum causas agant, ut ab nullo mercedem exspectent.

3. *Et poſtquam annuit, agere incipiunt.* Ita Lipsius emendabat, & consentit regius codex, quem cum Erneſto secuti sumus. In aliis scriptis aut editis mendosè legitur, *annuit tacens*, aut *annuit : tacere incipiunt.*

VII. 1. *Quietâ rep. nulla, nisi pacis emolumenta petere.* Scriptorum & vetuſtiùs editorum lectio non spernenda, *qui a r p nulla nisi pacis emolumenta peterent* At Jac. Gronovius mavult : *se modicos senatores : quietâ rep. nulla nisi pacis emolumenta : petere ut cogitaret plebem*, i. e. plebeios homines, *quæ togâ*, seu eloquentiâ *enitesceret.*

2. *Ad dena seſtertia.* Libellas Tur. 1250. *quem* modum pecuniæ supergressi, lege de pecuniis repetundis in jus vocarentur.

VIII. 1. *Vinctum memoravi.* Ita Erneſtus e scriptis codicibus & editione prima. Vitiosè in vulgatis *vectum.* Id narraverat Tacitus in rebus Caligulæ. Nam Caligula Mithridaten hunc Romam arcessitum in vinculis habuerat, miseratque in exsilium.

2. *Necem.... præparaverat.* Gronovio vix Latinum videtur, legitque *properaverat*, quod & Mureto visum. Suprà Erneſtus pro *qui necem*, mallet *quippe necem.*

X. 1. *Et reciperare*, i. e. inquit Gronovius, *& reciperabat*: sicque fortè legendum, aut verbum excidit. *Ni a Vibio.* Præpositionem, omissam inde a Puteolano, reſtituit Jac. Gronov. e Mss. & editione prima.

2. *Ad amnem Erinden.* Fluvii nomen ignotum. Suspicatur Ryckius legendum *ad amnem Charindam*, qui medius inter Mediam & Hyrcaniam in mare Caspium offunditur.

3. *Intolerantior.* Significatione passivâ. Sic Ann. 3, 45. *Intolerantior servitus iterum victis.*

4. *Prolem Phraatis.* Nepotem ex Vonone.

XI. 1. *Ludi sæculares.* Inſtituti a Valerio Publicola, poſt reges exactos, & tum primùm celebrati; decimo & centesimo quoque anno celebrandi. *Hos intermissos Auguſtus multò pòſt, diligentissimè annorum ratione subducta, in ordinem redegit*, ut in hiſtoriis suis scripserat Claudius. Ipse tamen rationem aliam inſtituit, censuitque centesimo quoque anno non inſtitutionis, sed

urbis conditæ celebrandos. Eosdem ludos fecit Domitianus, computata ratione temporum ab anno, non quo proximè Claudius, sed quo olim Auguſtus ediderat. Vide Suetonium in Claudio 21. & in Domitiano 4.

2. *Et magiſtratus.* Itaque in ludorum procuratione & quindecimviri & prætoris vices obibat Tacitus.

3. *Ludicrum Trojæ.* Hoc nomine vocabant ludum, in quo pueri nobiles decurrebant in equis, inſtitutum antiquitus, & revocatum ab Auguſto. Vide Virgilium Æneidos 5. v. 596.

XII. 1. *Amore detinebatur.* Ita Erneſtus ex editione prima repoſuit, pro vulgatorum *diſtinebatur* : quod verbum ab hoc loco alienum eſt.

2. *In C. Silium.* Qui tunc conſul deſignatus, filius Silii, de quo Ann. 4, 18 & 19.

3. *Juniam Silanam.* De qua vide Ann. 13. 19.

4. *Nonnulla fallendi ſpe*, i. e. latendi. Sic Ann. 6, 50. *Charicles pulſum venarum attigit, neque feſellit.*

5. *Paratus principis.* Pretioſa quæque ornamenta. Vide infrà 35.

XIII 1. *In P. Pomponium.* De quo Ann. 5, 8. Lipſio videtur eſſe idem qui Ann. 12, 27. & 28. dicitur *L. Pomponius*,

2. *Ne in mortem parentum pecunias*, i. e. quas, mortuis demum parentibus eorum, repeterent cum uſuris. Id jam videtur vetitum fuiſſe Lætoria lege, quæ tamen iis tantum cavebat, qui intra 25. annos eſſent. Lex autem Claudii, quæ de nomine *Macedonis* fœneratoris vocatur ſenatusconſultum *Macedonianum*, reſpicit omnes filios

familias, quâcumque sint ætate, vetatque eos, mortuo patre, appellari de pecunia ipsis, vivo patre, credita. Eamdem legem retulit Vespasianus, ne filiorum familias fœneratoribus exigendi crediti jus unquam esset.

3. *Ab Simbruinis collibus.* Ita monente Jac. Gronovio edidit Erneſtus e veſtigiis Mss. in quibus scribitur *ſub imbruinis.* Ann. 14, 22. mentio eſt ſtagnorum *Simbruinorum.*

XIV. 1. *Per figuras animalium.* Quæ notæ hieroglyphicæ vocantur. Infrà pro, *& antiquissima*, Lipsius & Freinshemius legunt, *ea antiquissima*, & incisum claudunt parenthesi.

2. *Tres litteras adjecit.* Quarum una fuit *digamma* Æolicum pro *v* consona : altera *antisigma* pro Ψ Græcorum : tertiam Lipsius putat esse & Græcorum, Vossius χ vel ϑ.

3. *Publicandis plebiscitis.* Nulla tunc temporis *plebiscita* seu jussa plebis fuerunt, unde Grotius emendat *publicandis plebi scitis*, i. e. senatusconsultis : quod cum Ryckio & Erneſto verum putamus.

XVI. 1. *Nomine Italicus.* Vulgò *Italus.* Sequimur codicem Flor. in quo bis nomen, ut volumus, scribitur. Memoratur *Italicus* rex Suevorum Hiſt. 3, 5.

2. *Paternum huic genus e Flavio.* De quo Ann. 2, 9.

3. *Arminium præscribi.* In Italici titulis prædicari Arminium, qui illi patruus. Infrà pro vulgatorum *parentes* dedimus cum Erneſto *parentem*, ex editione prima, ut voluit Muretus.

XVII. 1. *Nec patrem illi rubori esse. Illi &*

eſſe non comparent in codice Flor. nec habent sanè quod hîc agant. Idem codex infrà scribit *dein ſecunda*, non *dehinc*.

XVIII. 1. *Auxiliaris & diu meritus.* Ita Puteolanus, unde in ceteras editiones fluxit. Codices hoc loco parum juvant : ſcribunt enim *auxiliare esd in meritis* aut *ex drumentis* aut *ex diu meritis*. Emendabat Mercerus *auxiliare æs diu meritus* Gronovius conjiciebat *auxiliaris & dux gentis*.

2. *Originem traxere.* Ideo vulgata ſunt, quòd magna eſſet Corbulonis ſeveritas.

XIX. 1. *Clade L. Apronii.* Vide Ann. 4, 72.

2. *Aut degeneres.* Aut indignæ nomine Romano, quia ſcilicet adverſus *violatorem fidei*.

3. *Igitur Claudius.* Sic dedimus e ſcriptis codicibus & editis veteribus, ut & infrà 34. *Igitur auditurum principem.* Vulgati utrobique habent *ideo*, *ergo*.

XX. 1. *Foſſam perduxit.* Ita codex Guelferbytenſis & editio prima, non ut vulgò *produxit*. Ryckius multis contra Cluverium aſſerit cum Ortelio foſſam illam eſſe Rheni alveum inter Batavodurum & Merovæi foſſam interjectum.

2. *Quâ incerta*, hoc eſt, æſtuaria *Oceani vetarentur*, arcerentur, prohiberentur, ne reſtagnando terris nocerent.

3. *In agro Mattiaco.* Quæ pars Cattorum, quâ oppidum Maſpurgum.

4. *Effodere rivos.* Ad milites Corbulonis refer: *humum infrà moliri :* ad Curtii exercitum.

XXI. 1. *Curtii Rufi.* Hunc hiſtoriæ Alexandri magni ſcriptorem eſſe multis probat Ryckius.

2. *Oblata ei species muliebris.* Idem narrat Plinius epiſt. lib. 7, 27.

XXII. 1. *Nullis palam, neque cognitis mox causis*, i. e. quæ ante rem actam, aut mox per tormenta innotuerint.

2. *De se noni ... conscios non edidit* Hæc eſt scriptura codicis Flor. quam ingeniosè supplet Jac. Gronovius : *de se non inficiatus, conscios non edidit.*

3. *Pecuniâ eorum, qui quæſturam adipiscerentur.* Id remisit Nero Ann. 13, 5.

4. *Lex curiata.* Lex a populo comitiis curiatis lata, sine qua rem militarem attingere nefas erat. Hæc autem comitia tantum auspiciorum causâ remanserant : in his populi, seu triginta curiarum nomine lictores triginta suffragium ferebant.

5. *Tertio & sexagesimo anno.* Loquitur de quæſtoribus a populo primùm creatis : non igitur dissentit a Livio & Dionysio, qui ad annum tertium & vigesimum poſt reges exactos, nominant quæſtores qui diem dixerint Sp. Cassio.

6. *Supplendo senatui.* Nam quæſtores, ut & ceteri magiſtratus, dicendæ in senatu sententiæ jus habebant, etiamsi nondum a censoribus in senatum lecti essent.

7. *Tribuentium.* Populi, quamdiu penes eum comitia, senatûs, poſtquam comitia ad illum sub Tiberio tranſlata sunt.

XXIII. 1. *Comata.* Sic vocabant Galliam, quæ sita trans Alpes respectu Italiæ : at Cisalpinam vocabant *togatam.*

2. *Civitatem Romanam pridem adsecuti.* Partim a Julio Cæsare, partim ab Auguſto.

3. *Suffecisse olim indigenas consanguineis populis.* Mallet Gronovius *consanguineo populo* : ut sensus sit, *ſuffecisse*, nempe senatum, Italos, qui essent *indigenæ*, populo Romano, sanguine cum ipsis conjuncto.

4. *Aut si quis pauper e Latio senator foret?* Lege cum Acidalio, *aut si quis pauper e Latio senator, fore?*

5. *Quid si memoria eorum inoriretur.* Locus deploratus. Codex Flor. pro *inoriretur*, habet *moreretur.* In eodem codice visuntur formæ litterarum ignotæ, ex quibus editi fecerunt *proſtratis*, vel *per se satis.* Si verba ad auctoris sensum refingere cupis, lege cum Jac. Gronovio : *quid si memoriâ eorum moverentur, qui pro Capitolio & arce Romana manibus eorumdem proſtrati sunt?* *Pro Capitolio*, ut pro muris, i. e. ante muros.

XXIV. 1. *Majores mei.* Meritò culpatur Tacitus, quòd orationem a se compositam hîc inseruerit, quum posset ipſam Claudii orationem describere, cujus orationis haud pœnitendæ partes etiam nunc visuntur Lugduni in æs incisæ.

2. *Poſtremò ipsam.* Nempe civitatem Romanam.

3. *Libertinorum filiis.* Claudius ignorabat, inquit Suetonius, *temporibus Appii, ac deinceps aliquamdiu, libertinos dictos, non ipsos, qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos.*

4. *Breviore spatio.* De Comata Gallia dictum puta, quæ decem annis a Julio Cæsare perdomita.

XXV. 1. *Fraternitatis nomen.* Notat Asconius quosdam *fœderatos* vel *socios*, quosdam *liberos*, nonnullos *ſtipendiarios*, alios *fratres* populi Romani fuisse nuncupatos.

2. *Minorum gentium.* Lectos a Tarquinio Prisco senatores *minorum gentium* vocat Livius.

3. *Recèns repertam.* Ab Augusto. In his supple *magis*, *potiùs*, ex more Corneliano.

XXVI. 1. *Flagitiis manifestis.* Mallet Acidalius *flagitii.*

2. *Cujus apud prodigos.* Nempe *famæ.* Sententiam explicat Seneca epist. 123. *Nolunt solita peccare, quibus peccandi præmium infamia est.*

XXVII. 1. *Nedum consulem designatum.* Ante hæc verba subintelligenda vox, *aliquem*, *quemquam.*

2. *Subisse.* Suspicabatur Lipsius *nupsisse*, i. e. solenni luteo flammeo faciem velasse; nisi si *subire verba* vi letur dici, cui alius verba præivit.

XXVIII. 1. *Exsultaveris.* Interpretatur Gronov. infamarit, commacularit, conspurcaverit. De Mnestere histrione sermo. Nec malè Pichena dedit *persultaverit*, quod verbum nec ab artificio hominis alienum. Codices hoc loco mirum in modum depravati.

2. *Sed exscidium.* Vulgò *excidium.* Mutavit Ryckius, quum in Flor. sit *exscidium.* Sed meliùs legetur *discidium.* Infrà, *an discidium tuum nosti?*

XXIX. 1. *Circa necem C. Cæsaris narratus.* In libris præcedentibus, ubi in Caligula. *Appianæ cædis molitor.* Rem vide apud Suetonium 37.

2. *Cautis quàm acribus consiliis.* Ita codex Flor. & sic solet Tacitus. Sic Ann. 4, 61. *Claris majoribus quàm vetustis.* Editi maluerunt *acrioribus.*

XXX. 1. *Quòd ei cis Vectios, cis Plautios dissimulavisset.* Particula *cis* idem vult quod *intra.*

Ita Gronovius hunc locum emendat & interpretatur. Veniam peto, Cæsar, quòd tacui, dum Veſtiis, dum Plautiis mœchis contenta fuit Messallina, dum intra hos & horum similes libidinem ſtitit. In codicibus Vat. & Flor. & in editione prima legitur nullo sensu *cis Veſticis Plautio.* Codex Agricolæ scribit *Licios*, *Veſtios*, *Plautios*: & nomina horum adulterorum a Tacito numero plurium elata verisimile eſt: ideo Gronovii lectionem prætulimus Lipsianæ, *cis Veſtium*, *cis Plautium.*

2. *Fortunæ paratus.* Vide suprà 12.

XXXI. 1. *Tum potissimum.* Vel adde *quemque*, vel lege *potissimos.*

2. *Prætorianis impositum.* Duo tunc prætorii præfecti, Lusius Geta, & Rufius Crispinus.

3. *Sive ceperat ea species.* Sive ea species animum ceperat, animo oblata erat.

XXXII. 1. *Consilium eximerent.* Ita Flor. Bud. & editio prima. Vulgò *adimerent.*

2. *Spatium urbis.* Totam urbis longitudinem, a colle hortulorum, in quo horti Lucullani ad portam Oſtiensem. Ryckius. Idem infrà, pro *eripiuntur*, mallet *exportantur*, e veſtigiis regii codicis, in quo *expuuntur.*

XXXIII. 1. *P. Largo Cæcina.* Videtur hìc intelligendus Cæcina Largus, qui consul cum Claudio an. 795. Itaque pro P. reponendum C.

XXXV. 1. *Ac primùm in veſtibulo.* In atrio sive in veſtibulo imagines majorum suo quæque ordine servabantur. Silii pater damnatur crimine majeſtatis Ann. 4, 18.

2. *Quidquid habitum Neronibus.* Faernus emen-

dabat *avitum*. *In pretium probri cessisse*. Huc delatum a Messallina. Infrà codices & editio prima, *& ad minas erumpentem*, quod mutari in *prorumpentem* quid attinuit?

3. *Cuſtodem a Silio Messallinæ datum*. Mos fuit virorum cuſtodes apponere conjugibus, idque scil. Messallina in novo matrimonio servari voluerat.

4. *Et confessum*. In hac voce videtur latere nomen alicujus e consciis.

5. *Procurator ludi*. Nempe gladiatorii.

XXXVI. 1. *Ob patrui egregium meritum*. A. Plautii qui Britanniam Claudio subegit.

XXXVII. 1 *Verterat*. Absolutè sumptum, pro verterat se, seu versa erat. Sic suprà 31. *seu fortè lapsa vox in præsagium vertit*.

2. *Tempeſtivis epulis*. Quæ scil. contra morem Romanum *de medio die* inſtructæ fuerant.

3. *Assidente matre Lepida*. Hanc Ryckius putat M. Lepidi, de quo Ann. 4, 20. filiam fuisse, quæ primùm nupserit filio M. Valerii Messallæ: hunc autem ex Antonia minore, quæ ei secundis nuptiis hæserit, genuisse Valeriæ Messallinæ patrem, qui proinde Claudii ex Antonia majore geniti consobrinus fuerit. Poſtea Lepida hæc, conciliante nuptias Claudio, secundis votis maritum sortita C. Appium Silanum, patrem L. Silani, qui deſtinatus Octaviæ Claudii filiæ sponsus. Æmilia Lepida, quæ nupta juveni Druso, videtur Messallinæ matris soror fuisse.

XXXVIII. 1. *Honeſta quidem*. Quæ scilicet acta & decreta sunt circa cædem Messallinæ, quippe merito suo pœnis adfectæ. *Sed ex quibus*.

Nam *Messallinâ vivâ*, numquam locus fuisset inceſtis Agrippinæ nuptiis cum patruo, non veneficio Britannici, non tot sceleribus, quibus Nero infeſtavit orbem terrarum. Salinerius.

2. *Flagitiis inultis.* Hoc e conjectura Rhenani. Codices ferè *triſtitiis multis* vel *inultis*. Unde Erneſtus efficit *triſtiſsima multis*.

IN LIBRUM XII.

ANNALIUM NOTÆ.

CAP. I. 1. *Cœlibis vitæ intoleranti.* Ita ex conjectura Mureti Pichena edidit, quum in codicibus malè scribatur *intonanti* : quod tamen reſtituit Jac. Gronovius. Idem codex infrà exhibet *ac digna tanto matrimonio oſtentare.* Unde Beroaldus edidit *dignam*.

2. *Lollii filiam.* Neptem M. Lollii, qui moderator C. Cæsari datus ab Auguſto.

II. 1. *Familiam communem.* Nihil certius Mureti conjecturâ emendantis *filiam*.

2. *Dignum prorsus imperatoriâ fortunâ.* Hæc Ryckio videntur vix posse dici de puero Nerone, de cujus adoptione Claudius nequidem cogitare poterat : itaque ex codice suo legit, *dignam prorsus* (nempe Agrippinam esse) *imperatoriâ fortunâ.* Reliqua servat levi mutatione : *ſtirpe nobilem* (eamdem scilicet Agrippinam Nerone filio) & *familiæ Claudiæ quæ poſteros conjungeret* : quia quum Agrippina per patrem esset e gente Claudia,

& ex hac nulla amplius superesset, quàm Claudii imperatoris domus, non absurdè matrimonium Agrippinæ cum Claudio, familiæ Claudiæ poſteros conjuncturum dicitur.

III. 1. *Juvenemque & alia clarum.* Erat enim abnepos Auguſti, natus C. Appio Silano, & Æmiliâ Lepidâ Auguſti pronepte ex Julia & L. Æmilio Paullo.

IV. 1. *Fratrumque.* Hoc eſt, fratris & sororis non fœdam & ſceleſtam libidinem, sed simplicem nimis & incautam, eòque malignæ interpretationi obnoxiam consuetudinem in crimen traxit.

V. 1. *Quin & inceſtum, ac si.* Locum hunc ita Freinshemius interpretatur. Bonis quidem matrimonii fruebantur Claudius & Agrippina, at non securi, quia & inceſtum subesse videbatur, nondum firmatis ejusmodi nuptiis, & periculum iræ cœleſtis ob tam insigne flagitium. Claudius enim haud erat intacti superſtitione animi. Vide infrà 8. Inceſta autem semper in prodigiis habita.

2. *Consensui.* Nempe & senatûs & populi.

3. *Cenſoriæ mentis*, i. e. ejus qui non nomen modò censoris & officium, sed & mentem, castam illam & sanctam, dignamque censore unico & morum cuſtode præſtaret. Gron.

VI. 1. *Vidua.* Agrippina, mortuo Domitio, nupserat Crispo Passieno, qui bis consul, orator, & prædives; possedit enim bis millies sestertium: lib. Tur. 25000000. Periit sub initia Claudii per fraudem Agrippinæ, quam heredem inſtituerat, ut habet vetus ſcholiaſtes Juvenalis: unde Suetonius ait Neronem hereditate ejus ditatum.

2. *Audivisse a patribus, vidisse ipsos.* Augustum & Caligulam designat.

3. *Documentum, quo.* Lipsius & Gronovius mallent *quomodo.*

4. *Sobrinarum.* Sobrini propriè consobrinorum liberi : sed hæ voces a scriptoribus promiscuè sumuntur : & hîc *consobrini*, fratrum aut sororum liberi sunt intelligendi.

VII. 1. *Adductum & quasi virile.* Servitium arctum & adſtrictum, & quale vir possit injungere.

VIII. 1. *Sacra ex legibus Tulli regis.* Ryckius alia piacula intelligenda esse judicat, quàm quibus rex Tullus in Horatio sororiam cædem expiavit, ut putabat Lipsius.

2. *Pro Annæo Seneca.* Qui a Messallina falsò accusatus adulterii cum Julia Germanici filia, M. Vinicii uxore, a Claudio relegatus in Corsicam insulam fuerat.

X. 1. *Ut retuli.* Ann. 11, 10.

XI. 1. *Quamquam is quoque miserat.* Et quidem tres miserat, Vononen, Phraaten, Tiridaten. Vide Ann. 2, 1. & 6, 31.

2. *Quanto ignara*, pro *ignota*, & subauditur *magis. Toleratiora* sunt gratiora.

XII. 1. *Induſtriosque aut ignavos.* Ita diſtinctè codex Flor. & editio prima. Vulgò *ac ignavos*, sed *ac* sequente vocali veteribus inusitatum.

2. *Per illas quoque gentes celebratâ.* Ob C. Cassium, Cæsaris poſtea interfectorem, cujus in Syria prosperæ res poſt cladem Crassi fuerant.

XIII. 1. *Sed capta in transitu.* Scil. regionis, *urbs Ninos . . . & Arbela Caſtellum.* Duas voces, *& Arbela*, Ryckius addidit e suo codice : & jam Lipsius ex hiſtoria suppleverat.

XIV. 1. *Ex quis Izates Adiabenus.* Emendat Gronovius *Adiabeno*, ut intelligas ex proximo, *cum exercitu.*

XV. 1. *Siracorum.* Siraci, ut & Aorsi, populi inter Scythas.

XVI. 1. *Noſtris in armis.* Romanum in modum armati.

2. *Cratibus & vimentis ac media humo.* Structa cratibus & vimentis, terram interjectam habentibus.

XVII. 1. *Ut belli potiùs jure caderent.* Hic verborum trajectione peccatum censet Acidalius, ac legit, *datumque militibus, qui scalis evaserant, signum cædis, ut belli potiùs jure caderent.* Erneſto placet, deleto *ut*, sumi absolutè verba, *belli potiùs jure caderent* : quod fortius & efficacius esse exiſtimat.

2. *Apud effigiem Cæsaris.* Imagines imperatorum inter signa & vexilla visebantur.

3. *Et plerisque centurionum interfectis.* Eſt hoc a Rhenano. Scripti codices habent *consularium*, vel *consiliarium.* Unde Heinsius emendabat *commanipularium.*

XVIII. 1. *Propriis odiis inoffensum.* Sic ex ingenio Taciti dedit Jac. Gronovius. Vulgò *propriis odiis infensum*, contra mentem scriptoris.

XIX. 1. *Ignoscendo transigatur.* Absolutè sumptum. Supple *res*, *controversia.*

2. *Pœnas capite expenderet.* Nam triumphati plerumque morte adficiebantur.

XX. 1. *Hinc dolor.* Fortè *huc* : idque placuit Lipsio.

2. *Novissima exempla*, i. e. mortem, quam

frequenter appellant neceſſitatem *ultimam*, *ultimam* pœnam, *ultimum* ſupplicium.

3. *De populis regniſque integris.* i. e. de iis, qui integri & florentes vincuntur.

XXI. 1. *Sed reverſus.* Hinc patet eumdem eſſe Mithridaten, cui Dio donatum ſcribit a Claudio Bosporum, ſtatim a principatûs initio.

2. *Conſularia inſignia.* Latus clavus, tunica palmata, toga picta, quæ indueret, enſis quem gereret, eburneaque ſella in qua ſederet. *Prætoria.* Latus clavus, toga prætexta, paludamentum, & curulis ſella. Vertranius.

XXII. 1. *Quinquagies ſeſtertium.* Libellæ 625000.

2. *Citra ultima.* Intra mortem: non eò prorupit ut eam morte plecti vellet, quia *fortuito* tantùm *ſermone* princeps laudaverat

XXIII. 1. *Ut ſenatoribus ejus provinciæ.* Ut civibus ejus provinciæ, qui Romæ ſenatores eſſent, in patriam commeare liceret, ad res ſuas inviſendas, eodem jure, quo ſenatores ex Sicilia oriundi utebantur. Ceteris ex inſtituto Auguſti non licebat extra Italiam peregrinari, niſi permiſſu principis.

2. *Salutis augurium.* Dio ſcribit modum fuiſſe augurii, ut ſi deus permitteret, ſalutem populo poſcerent augures, quaſi ne ſalutem quidem petere a diis fas ſit, niſi priùs hoc ipſum dii conceſſerint. Obſervabatur autem dies una quotannis, in qua nullus ad bellum proficiſceretur exercitus, nemo ſe contrà pararet, nemo pugnaret: quod in aſſiduis periculis, maximéque civilibus, nequaquam fieri poterat. Auguſtus, pace orbi reſti-

tuta, salutis augurium omiſſum reſtituit, & poſt eum Claudius.

XXIV. 1. *Ad curias veteres.* In quibus curabant Sacerdotes res divinas.

XXV. 1. *Biennio majorem.* Videtur legendum *triennio*, vel etiam *quadriennio* Nam Ann. 13, 6. Nero dicitur ſeptemdecim annos egreſſus, quum Britannicus quartum decimum ætatis annum expleret, ut habetur eodem lib. 5.

2. *Nullam antehac adoptionem.* Atqui Tiberius Germanicum adoptaverat. Sed videlicet ipſe Germanicus, quippe Druſi filius, erat e gente patricia Claudiorum.

XXVI. 1. *Rogataque lex.* Nempe *curiata*, ut, pro more, populus adoptionem illam juberet.

2. *Deſolatus.* Relictus ſolus, ad ſolitudinem redactus, ac privatus ſervorum ſuorum miniſteriis, quorum officia per intempeſtivam ſedulitatem ſupplebat Agrippina. In editis legitur *per intempeſtiva novercæ officia*, præpoſitionem *per* delevimus cum Erneſto & editione prima.

3. *Famam ſine experimento.* Famam nullo experimento, nulla re affirmatam.

XXVII. 1. *Veteranos coloniamque.* Pro veteranorum coloniam. *Deduci impetrat.* Ita codices & editi : in Lipſianas editiones vitio operarum, irrepſit *imperat.* Mox iidem codices & vetuſtius editi habent *Vangionas ac Nemetas*, non *Vangiones ac Nemetes* : quo modo primus dedit Rhenanus.

2. *Equite alario.* Sociali equitatu. Vide Ann. 3, 39.

XXVIII. 1. *Ad montem Taunum.* Vide Ann. 1, 56.

XXIX.

XXIX. 1. *Vannius Suevis impositus.* Vide Ann. 2, 63.

2. *Auctores fuere Vibillius.* Ita codex Flor. ut & Ann. 2, 63. Vulgò *Jubillius. Sido.* Hic cum *Italico* trahitur in partes Vespasiani Hiſt. 3, 5.

3. *Scripsitque P. Atellio Hiſtro.* Lipsius censet scribendum *Paſpelio Hiſtro*: sic enim vocatur in inscriptione, quam Aldus exscripsit.

4. *Sarmatis Jazigibus.* Qui nunc Transilvani. Solo equitatu valebant. Vide Hiſt. 3, 5. Suprà dedimus e codice Flor. & editione prima *subsidio victis, & terrorem hoſtibus*, & hanc sermonis varietatem adamat Tacitus. Vulgò *& terrori.*

XXX. 1. *Igitur degressus caſtellis.* Ita indubitanter rescripsit Erneſtus, pro vulgato *digressus.*

2. *Inter se partivere.* Ita Salluſtius Jugur. 43. *provincias inter ſe partiverant*, pro *partiti erant.*

3. *Servitii ingenio.* Ipsius dominationis, quam recentem multitudo probat, veterascentem aversatur. Infrà pro *dominationes* legendum censent *dominationis* Ryckius & Erneſtus: quoniam *apiscor* & *adipiscor*, sic conſtruuntur Ann. 3, 35. & 6, 45.

XXXI. 1. *Cinctosque caſtris.* Ryckii codex habet *junctisque caſtris*, unde suspicatur legendum, *junctosque caſtris Antonam* (Cambdenus èmendat *Auſonam*, sive *Auſonas*) *& Sabrinam fluvios cohibere parat*, nempe ab transitu Britannorum. Sensus erit Oſtorium, ut Britannos septemtrionales arceret a provincia Romana, *junxisse caſtris, fluvios*, seu caſtris & munitionibus amplexum esse quidquid erat spatii *Sabrinam inter & Auſonas* majorem & minorem, quorum alter ad

ortum, alter ad occaſum ita vergit, ut tranſverſam ſecent inſulam. Sic ripæ fluminis dicuntur *ponte jungi.*

XXXII. 1. *Et ductus in Cangos exercitus.* Scripti codices & editio prima, *& ductus inde Cangos* : lege *& ductus inde in Cangos.*

2. *Subſidium adverſus rebelles.* Deductos ait veteranos, a quibus & illi, qui eſſent in armis, repellerentur, & qui in ditione, legibus & imperio Rom. aſſuefierent. Gronov.

XXXIII. 1. *Catervaque majorum.* Lege cum Freinsh. *catervaque armatorum . . . conſtiterant*, pro *catervæ.* Ryckius e ſuo codice dedit *catervaque majore* : quod minimè placet Erneſto.

XXXIV. 1. *Servitutis æternæ initium fore.* Vocem *initium* delent Lipſius & Acidalius. Capite ſequenti pro *virtute inexpugnabilia*, mallet Pichena *virtuti.*

2. *Vacui a ſecuribus.* Liberi a magiſtratibus Romanis quibus faſces cum ſecuribus præferebantur.

XXXV. 1. *Ferentarius graviſque miles.* Auxiliares intellige & Romanos, quorum illi pugnantes huc illuc ferebantur & diſcurrebant; hi ſtatarii gradu conferto premebant hoſtem.

2. *Spathis. Spathas* Vegetius interpretatur gladios majores.

XXXVI. 1. *Phaleræ.* Vulgò ſcutula quædam aurea vel argentea, quibus inſigniebantur frons & maxillæ equorum. Hac voce deſignantur etiam inſignia quævis ornamenta equitum ipſorum.

XXXVII. 1. *Parti a majoribus ſuis imperii.* Ab Auguſto, cujus hæc Agrippina proneptis, per matrem Agrippinam, Juliæ filiam.

XXXVIII. 1. *Ac ni citò vicis & caſtellis.* Muretus legebat *ac ni citò e vicis & caſtellis* : Sed quum in Flor. codice scribatur, *ac ni citò nunciis & caſtellis* : Lipsius suspicabatur, *ac ni citis nunciis e caſtellis.* Idem infrà, pro *promptissimus quisque manipulus*, mallet *promptissimus quisque e manipulis.*

XXXIX. 1. *Effugère hoſtes.* Haud paullo melius, quod innuit Erneſtus, *& fugère hoſtes.*

2. *Sugambri.* Quos aiunt esse nunc Geldrenses, quasi Galli Rhenenses : traducti enim ab Romanis in citeriorem Rheni ripam, & mutato nomine, dicti Gugerni.

XL. 1. *Ut major laus compositi*, nempe *hoſtes forent.* Ut majori laude dux celebraretur, si per ipsum componerentur hoſtes, & ad quietem revocarentur; vel si bellare perseverarent, *venia &c.* Ita Flor. codex & veteres editi. Lipsius maluit *compositis*, & conjecturam minimè necessariam editi recentiores admiserunt.

2. *Ne feminæ imperio subderentur.* Atqui Ann. 14, 35. Boudicea *solitum Britannis feminarum ductu bellare* teſtatur. Sed videlicet excipiendi Jugantes sunt, qui imperium virorum malebant.

3. *Ad temporum ordinem redeo.* Vulgò *nunc ad temp.* Erneſtus delevit particulam *nunc*, quæ nec in scriptis nec in editis vetuſtioribus comparet.

XLI. 1. *Virilis toga Neroni maturata.* Nam ex more tum recepto non dabatur ante expletum ætatis annum 14. at Nero ineunte sumpsit. Ryckius cum Gronovio consentit legitimum tirocinii tempus sub imperatoribus & extremis reipublicæ temporibus fuisse annum ætatis 15. incipientem,

seu annum 14. expletum : at contendit primis & mediis reipub. temporibus togam virilem triennio tardiùs sumi solitam.

2. *Viceſimo ætatis anno.* Conſulatum adiit an. ætatis 17. sed jam princeps & legum ſecurus.

3. *Proconſulare imperium*, perpetuum. Vide Ann. 1, 14.

4. *Triumphalium veſte.* Lege cum Acidalio : *triumphali in veſte.* Veſtes autem triumphales, toga picta & tunica palmata.

5. *Juſſerit populus.* Vide ſuprà 26.

XLII. 1. *Quos Meſſallinæ memores.* Quippe illius beneficio provectos.

2. *Carpento Capitolium ingredi, qui mos ſacerdotibus & ſacris Druidibus.* Ita mendosè codices mss. Vocem ultimam Pithœus ingeniosè mutat in *virginibus.* Pro *mos*, Urſinus malebat *honos*, quod verum videtur. Priora quoque corrupta esse arbitramur. Nam primò, matronæ *pilento* ad ſacra ludosque, *carpentis* feſto profeſtoque utebantur antiquitus, ut docet Livius 5, 25. Non id igitur ſingulare ſacerdotibus & Veſtalibus, ut in Capitolium *carpento* veherentur. Deinde refert Dio, lib. 60. Meſſallinæ decretum a ſenatu *primum in conſeſſu locum, utque carpento veheretur.* Quod idem ait Agrippinæ concessum, *ut carpento in pompa circenſi uteretur.* Libenter itaque legeremus, *carpento circum ingredi. Carpenta* autem vehicula fuerunt tecto arcuato, duobus rotis inſtructa. *Pilenta* rotis quatuor inſtructa erant, penſilia, & contecta deſuper, ſed in lateribus aperta.

3. *Imperatore genitam.* Germanico, non quidem imperatore, ſed imperatoriæ dignitatis he-

rède designato : *sororem* Caligulæ, *conjugem* Claudii, *matrem* Neronis.

4. *Unicum . . . exemplum eſt.* Apud Romanos scil. nam hujus rei. plura potuerunt esse exempla apud Ægyptios aliosquè barbaros.

XLIII. 1. *Modeſtiâ hiemis*, quâ licuit frumenta Romam advehi. Infrà pro *ex Italiæ regionibus . . . commeatus portabant* : mallemus cum Erneſto, *ex Italia legionibus . . . commeatus portabatur.* Et favet codex Flor. in quo scribitur *Italia* & *portabat.*

XLIV. 1. *Potentiæ promptæ.* Ad rem aggrediendam paratæ. Freinshemius mallet *potentiæ properum*, scilicet apiscendæ.

2. *Ornante.* Opibus & adjumentis ad id inſtruente.

XLV. 1. *Prælianti sibi adversus regem Albanorum.* Hæc bella videlicet Tacitus narraverat in rebus Caligulæ, aut Claudii incipientis.

2. *Scelere & pecuniâ verterentur.* Pro *everterentur.* Ita codex Budensis apud Rhenanum, & eòdem alludunt Flor. & editi veteres, ubi legitur *uterentur.* Puteolanus induxit *venderentur.*

3. *T. Ummidium Quadratum.* Mendosè scribitur in codicibus *Tummidium.* Lipsius dederat *T. Numidium*, & id amplectitur Ryckius. Sed in lapidibus *Ummidiorum* mentio frequens, nulla *Numidiorum.*

XLVI. 1. *Armis incruentas conditiones malle.* Hoc eſt, quàm arma. In vulgatis vitiosè legitur, *armis, quàm incruentas conditiones malle* : sed vocem *quàm* e libris veteribus delet Ursinus, probante Gronovio.

2. *Præsidio abituros.* Variant hîc codices. In Flor. scribitur *præsidium amnis* : unde Freinsh. conjicit legendum *præsidium omissuros.*

XLVII. 1. *Provisum . . . imperatum.* Redundat vox alterutra : priorem Jac. Gronovius mutat in *promissum*, quod scilicet Rhadamistus promisisset, seu promisisse diis se fingeret.

2. *Mox ubi sanguis in artus extremos se effuderit.* Pro *se effuderit*, Flor. codex & editi ante Rhenanum habent suffuderit : unde Heinsius deletâ præpositione *in*, legabat *artus extremos suffuderit.* Sensus est, pollices ita arctè vinciri, ut in extremo sistatur sanguis, & cutis plenissimum ruborem exhibeat.

3. *Injiciuntur catenæ, ac compedes.* Lege cum Lipsio *ac compede . . . trahebatur.* Tangit scilicet Tacitus morem Romanum. Injectæ, inquit, catenæ, immo & oblongâ compede per viam trahebatur ; qui mos apud Romanos quidem receptus est in custodia militari : at apud barbaros dedecori habetur & ignominiæ summæ.

XLVIII. 1. *Quàm si cum gloria adeptus foret.* Tunc enim seditionum ac turbarum procellis minùs pateret.

XLIX. 1. *Ne ceteri quoque ex Peligno conjectarentur.* Ne idem de ceteris Romanis ac de Peligno existimaretur, eos scil. Rhadamisti facinus probare.

LI. 1. *Placida illuvie.* Videtur legèndum *eluvie*, quemadmodum Ann. 3, 57. idque docet Gronovius ad Livium 1, 4.

2. *Publicâ curâ.* Procurante ipsâ civitate.

LIII. 1. *Ut ignaro domino ad id prolapsæ, in*

servituti; sin consensisset, i. e. si consensus feminas inter & servi dominum præcessisset, *pro libertis haberentur*. Codicem Flor. cum Jac. Gronovio & Erneſto expressimus, voce tantum *prolapsa* mutata in *prolapsæ*. Consentit & codex Farnesianus, nisi quòd verba effert numero singulari. Antea legebatur nullo sensu : *ut ignaro domino ad id prolapsa in servitutem sui consensisset, & qui nati essent, pro libertis haberentur.* Hoc senatusconsultum Claudianum Suetonius Vespasiano tribuit in ejus vita 11. quòd scil. hujus auctoritate repetitum sit.

2. *Centies quinquagies seſtertium*. Libellas Tur. 1875000. Vide omninò de hac re Plinium juniorem Epiſt. lib. 7, 29. & 8, 6.

3. *Et fixum eſt ære publico senatusconsultum.* Hîc codex Florentinus lacunam agnoscit, quam supplevit manus recens adscriptà voce *ære*. Ryckii codex sine lacunæ suspicione exhibet, *& fixum eſt publicè senatusconsultum.*

4. *Seſtertii ter millies*. Lib. Tur. 37500000.

LIV. 1. *Poſtquam cognità cæde Caii, haud obtemperatum esset.* Quidam codices loco vocis *Caii*, scribunt *ejus* : unde suspicio eſt lacunam hîc esse. Nihil melius videtur conjecturà Gronovii emendantis : *quamquam cognità cæde Caii, edicto ejus haud obtemperatum esset.* De illo Caii edicto vide Hiſt. 5, 9.

2. *Cui pars provinciæ habebatur : ita divisis.* Lege cum Gronovio, *cui pars provinciæ habebatur, ita divisæ.* Vide Josephum Antiq. 20, 4. in multis a Tacito dissentientem.

LVI. 1. *Claudius triremes quadriremesque.* Lip-

sius censet reponi numerum debere ex Dione, *centum triremes quadriremesque.*

2. *Classiarii.* Sontes ad pugnam damnati. Hos Rhodiæ & Siculæ classis nomine concurrisse inter se scribit Dio quinquaginta navibus tectis, seu triremibus & quadriremibus, quæ habiles ad pugnam.

3. *Chlamyde aurata.* Quam Plinius teſtis oculatus *auro textili sine alia materia* fuisse scribit lib. 33, 3.

LVII. 1. *Haud satis depressi.* Emissarium nempe, seu fossa emittendæ aquæ percussa haud satis erat depressa, nec per eam exhauriri poterant imæ vel mediæ partes lacûs : super eas igitur inditi pontes sunt ad pedeſtrem pugnam.

2. *Convivium.* Cœnatio ad convivandum exſtructa prope effluvium seu emissarium lacûs. Vide Suetonium in Claudio 32.

3. *Ulterioribus.* Nempe ædificii partibus.

LVIII. 1. *Enitesceret.* Ita Flor. vulgò *nitesceret.* Neronis matrimonium & actas ab eo causas ad quintum Claudii consulatum refert Suetonius, hoc eſt toto anno antè. Vide in Nerone 7.

2. *Centies seſtertii.* Libellarum Tur. 1250000.

3. *Apamensibus.* Plures fuerunt Apameæ : videtur hic Tacitus loqui de Apamea Phrygiæ ad Mæandrum.

4. *Indignasque sordes.* In codice Ryckii, ut & regio scribitur *indignasque sortes* : unde effecit Heinsius quod poſt Erneſtum damus. *Indignæ sordes* sunt immeritus reatus, indigna accusatio.

LX. 1. *A procuratoribus suis.* Procuratores Cæsaris equites erant, aut etiam liberti, quorum

proinde nulla esse debuisset jurisdictio, quippe quæ magiſtratibus solis, prove magiſtratibus a senatu missis competeret, non verò equitibus, & multò minùs libertis. Horum duo genera fuerunt, quum in provinciis, tum circa principem ipsum. Alii publicæ rei præpositi, aut minorum provinciarum, putà Ponti, Epiri, Thraciæ, rectores inſtituti, jus in crimine & causa capitis dicebant, nec sanè mirum valuisse eorum judicata. Alii rem familiarem imperatoris attingebant, aut in provinciis proconsulum vel legatorum tributa pecuniasque familiares principis colligebant. Ad hos præsertim referendum esse edictum Claudii, ex ipsa Taciti narratione rectè colligit Erneſtus.

2. *Decretaque eorum perinde haberi.* Ita codex Guelferbytensis, non *proinde*, quod meritò Pichenæ displicebat. Infrà pro *bellarunt*, quod Rhenanus invexit, dedimus cum scriptis omnibus *bellarent*.

3. *Quæ* (ſtudia) *vicerant*, *publicè valebant*. Ita scripti & editi omnes ante Lipsium, non *qui vicerant*. Publicæ auctoritatis jus apud optimates erat aut plebeios, prout hi vel illi vicerant.

4. *Matios poſthac & Vedios.* C. Matium intelligit, & Vedium Pollionem, Auguſti familiares. De poſteriore vide Ann. 1, 10.

LXI. 1. *Et tantùm dei miniſtram.* Et Æsculapii cultui ac miniſterio unicè devotam.

LXII. 1. *Adjutum Antonium* Antonii triumviri patrem, qui curator oræ maritimæ, sub initia belli piratici.

LXIII. 1. *Prævisâ locorum utilitate.* Hoc eſt, prætervisâ, parum visâ: quo sensu Horatius,

Quum tua prævideas oculis malè lippus inunctis.

2. *Vis piscium innumera.* Pelamydes intellige, de quibus Plinius 9, 15.

3. *Thracio.* Quod duce Poppæo Sabino adverſus Thracas montanos geſtum eſt Ann. 4, 46. *Bosporano*, cum rege Mithridate, suprà 15.

LXIV. 1. *Biformes hominum partus, & suis fœtum editum.* Ita scripti codices, & veteres editi, non *fœtus editus.* Subauditur *nunciabant*, *ferebant.*

2. *Minore Antonia genita.* Vide Ann. 4, 44.

3. *Agrippinæ sobrinâ prior.* Agrippinæ uno gradu propinquior, quàm sobrina: erat enim conſobrina Germanici, patris Agrippinæ.

4. *Dare imperium, tolerare imperitantem nequibat.* In priori membro supple ex sensu *quibat*, ita ut negatio ad poſterius tantum referatur. Sic Ann. 13, 56. *Deesse nobis terra, in qua vivamus, in qua moriamur non poteſt.* Vide Gronov. Observ. 4, 2.

LXV. 1. *Conjugium*, i. e. *conjugem*, ipsam Agrippinam. Sic matrimonium, pro marito, vel uxore: servitium pro servo. Flor. tamen & regius habent *conjugem*, & sic fortè scripsit Tacitus, vitandæ amphiboliæ causâ.

2. *Convictam Messallinam & Silium.* Nempe inſidiarum in principem. *Pares iterum accusandi causas esse* in Agrippinam, *si Nero imperitaret*, seu deſtinaretur successor. In sequentibus *Britannico successore, nullum principi meritum, ac novercæ &c.* videtur admittenda Ferratii conjectura. *Britannico successore, nullum principi metum: at novercæ &c.* Si pro Nerone Britannicus patri successor deſtinaretur, jam nihil Claudio metuen-

dum. At nunc insidiis Agrippinæ novercæ &c.

3. *Matris etiam interfectores ulcisceretur.* Ab ipso Narcisso mortis maternæ pœnas reposceret.

LXVI. *Et diu inter inſtrumenta regni habita.* Et cujus miniſterio dudum usi sunt Nero & Agrippina, firmando dein imperio.

LXVIII. 1. *Dum res firmando N. i. componuntur.* Variant hîc codices. Florentinus. *Dum res forent f. N. i.* regius *dumque res forent &c.* Erneſtus conjicit legendum: *dum quæ forent firmando Neronis imperio &c.*

2. *Tempus prosperum.* Auspicando scilicet imperio: quod tempus ex promissis Chaldæorum jam proximè aderat.

LXIX. 1. *Ad exemplum paternæ largitionis.* Ex Suetonio 10. Claudius prætorianis promiserat singulis *quina dena seſtertia*: pecuniæ noſtræ libellas 1875.

IN LIBRUM XIII.

ANNALIUM NOTÆ.

CAP. I. 1. *Mors Junii Silani.* Is Appii Junii Silani, & Æmiliæ Lepidæ Auguſti proneptis filius fuit: de quo Plinius lib. 7, 13. *Auguſtus in reliqua exemplorum raritate, neptis suæ nepotem vidit genitum quo excessit anno, M. Silanum, qui quum Asiam obtineret poſt consulatum, Neronis principis successione, veneno ejus sublatus eſt.* Infrà pro *paratur* videtur legendum

cum Freinſhemio *patratur*, ſic enim ſolet Tacitus.

2. *Exitium irritaverat.* Vulgò *exitum irritaverit*. Sed cum Erneſto ſequimur conſenſum eruditorum in voce *exitium*, & codicem Guelferbytanum in voce *irritaverat*.

3. *Pecudem auream.* Errat Dio, quum lib. 60. ſcribit id dictum a Caligula fuiſſe de M. Silano ipſius ſocero, viro sanè minimè ſegni, nec aliis dominationibus faſtidito, quique nihil pertinebat ad domum Auguſti. In eum igitur quî cadere poterat dictum Caligulæ, tamquam in hominem genere & divitiis inſignem, ſed ignavum, & meram oviculam?

4. *L. Silano necem molita.* Vide Ann. 12, 4. & 8.

II. 1. *Et (rarum in ſocietate potentiæ) concordes.* Sic e veſtigiis Flor. codicis, regii & editionis primæ, emendavit Boxhornius, & probat Gronovius. Ejuſdem locutionis exempla vide An. 1, 39. & 56. Eſt autem hæc codicum lectio: *& parum in ſocietate potentia & concordes*: editorum: *& pari in ſocietate potentiæ concordes*.

2. *Infrà ſervos.* Neroni non erat ingenium tam humile, ut ſervis parere poſſet, ſicuti Claudius.

3. *Decreti & a ſenatu duo lictores.* At Tiberius Ann. 1, 14. ne unum quidem lictorem Liviæ decerni paſſus eſt: *flaminium Claudiale*: ut non mirum Agrippina Claudii flamina eſſet, exemplo Liviæ & Antoniæ, quæ Auguſti. De *Cenſorio funere*. Vide Ann. 4, 15.

III. 1. *Contendere.* Conferre, inter ſe comparare.

IV. 1. *Conſulum tribunalibus .... adſiſterent.*

Ortæ in Italia & in populi provinciis controverſiæ judicio conſulum & ſenatûs permitterentur.

2. *Mandatis*. Quorum cura ſibi credita eſſet.

V. 1. *Edendi gladiatores neceſſitas*. Vide Ann. 11, 22.

2. *Ut adſtaret abditis a tergo foribus*. Ut deliberantibus adeſſet ſtans ad fores abditas & ſecretas in parte cubiculi poſtica.

VI. 1. *Burrum tamen &c*. Id ſaltem commodi acceſſiſſe, quòd Burrus & Seneca &c.

2. *Auſpiciis ... quàm telis ... geri*. Per legatos ſive miniſtros, quàm per ipſum principem armatum confici. Subauditur vox *magis* ante *quàm*, per ellipſim Tacito familiarem. Sic infrà, *ſi ducem amotâ invidiâ egregium*, ſupple *potiùs*, *quàm ſi &c.*

VII. 1. *Juventutem ... admovere, legiones ... collocari*. Pichena legit *admoveri*, ut *collocari*. Infrà pro *Agrippam & Antiochum* : codices mendosè *Agrippam & Joccum* vel *Lochium*. Correxit Lipſius ex Tacito, qui infrà 37. *Antiochum* Comagenæ regem nominat in auxiliis Corbulonis.

VIII. 1. *Domitium Corbulonem*. De quo vide Ann. 3, 31. & 11, 18. & 20.

2. *Ægeas*. Alii malunt *Ægas* : hujus enim urbis nomen diverſimode ſcribitur.

3. *Specie inanium*. Id intellige de proceritate corporis, de verborum magnificentia &c.

IX. 1. *Solitam prioribus*. Nempe Parthorum regibus.

2. *Accepitque eos centurio Inſteius* Ita nomen ſcribendum cenſent Lipſius & alii interpretes. Nam variant codices in quibus ſcribitur *Hiſtius*, *Hiſteius*, *Hiſtorius*. Lipſio videtur idem qui infrà

39. dicitur *præfectus caſtrorum*, quique honore potuerat interea augeri.

X. 1. *Julius Densus equeſter.* Equeſtri loco, seu equeſtris ordinis. Sic Ann. 12, 60. *apud equeſtres, qui Ægypto præsiderent.*

XI. 1. *In acta principum.* Jurabant enim in acta non unius tantùm principis qui imperitabat, sed & priorum, nisi si quis sceleribus & flagitiis aliter meruisset, ut Tiberius & Caligula.

2. *Ordine remotum.* Vide Ann. 11, 30. & 36.

3. *Vel jactandi ingenii.* Supple *causâ* : ut testificaretur, *quàm honeſta præciperet*, vel ut jactaret ingenium.

XII. 1. *Cui vocabulum Acte.* Hanc in Asia natam Nero, ut ei splendorem adſtrueret, genus ab Attalo ducere ferebat.

2. *Ne severioribus quidem.* Scripti codices & editio prima legunt *ne senioribus quidem.*

XIII. 1. *Seque Senecæ permitteret*, i. e. exsuto in matrem obsequio, totum se in adminiſtranda rep. commiteret Senecæ, ejusque consiliis uteretur. Ita Muretus, Lipsius & alii legunt, quum in codicibus vitiosè scribatur, *seque nece* vel *neci committeret.* Malunt Pichena & Gronovius *Senecaque permitteret*, nempe exsui obsequium in matrem : sed ex iis, quæ leguntur suprà 3. & 5. satis apparet Senecæ vix unquam placuisse Neronis obsequium in matrem.

2. *Orabantque cavere insidias.* Sic Flor. ut Ann. 12, 46. *monet celerare* : & 16, 11. *nunciat patri abjicere spem, & uti necessitate*, & alibi sæpius. Nihil ergo necesse eſt cum Rhenano & Pichena reponere *caveret.*

XIV. 1. *Rerum quis a Claudio impoſitus.* Claudio fuit a rationibus. Vide Plinii epiſtolas lib 7. 29. & 8, 6.

2. *Velut arbitrum regni agebat.* Hîc & hiſt. 4, 21. Flor. codex habet *arbitrium.* Sic Livius 24, 45. *homines de quoque arbitria agere*, & Velleius, *principalium armorum arbitria capiens.* Utrumque rectè dicitur, & eòdem redit.

3. *Ut ejuraret.* Ut solvendo imparem se jurejurando profiteretur, decoctorum exemplo, qui bona sua creditoribus relinquunt.

4. *Paresque rationes cum repub. haberet.* Nec quidquam deberet reipub. velut si acceptorum & expensorum par esset ratio.

5. *Debilis rursus Burrus.* Ita Gronovius. Vulgò *inde debilis rursus*: quia in Flor. scribitur *indebilis rursus.* Sed vocis *inde* vice fungitur *rursus.*

XV. 1. *Ut quidem experimento.* Mallet Freinshemius *levi quidem experimento.*

2. *Regnum lusu* nempe talorum *sortientium.* Sic Horatius. *Nec regna vini sortiere talis.*

3. *Olim proviſum erat.* Vide Ann. 12, 41.

XVI. 1. *Sedentes veſci.* Ad fulcra lectorum, non accumbentes. Vide Suetonium in Claudio 32. & in Auguſto 64.

2. *Parricidii exemplum.* Quo in ipsam matrem uteretur.

XVII. 1. *Insociabile regnum æſtimantes.* Ita Beroaldus & Pichena, & favent codices calamo exarati. Vulgò *exiſtimantes.*

XVIII. 1. *Gravitatem adſeverantes*, i. e. conſtanter præ se ferentes. In Senecam & Burrum criminatio.

2. *Quæ ut conjugi imperatoris ſolitum, & matri ſervabantur.* Hanc Flor. codicis lectionem revocavit Ryckius, niſi quòd pro *ut matri*, ſcripſit e ſuo mſ. *& matri.* Lipſius divinarat *quæ ut conjugi imperatoris olim, tum & ut matri ſervabantur.*

XIX. 1. *Suprà retuli.* Ann. 11, 12. Hanc Reineſius exiſtimat filiam M. Junii Silani, quem Caligula interemit, ſororem Juniæ Claudiæ, quæ prior Caligulæ conjux, Ann. 6, 20.

2. *Pari ac Nero gradu a divo Auguſto.* Rubellius Plautus patrem habuit Rubellium Blandum, matrem verò Juliam Tiberii ex Druſo neptem. Vide Ann. 6, 27. Druſi autem uxor fuit Livilla ſoror Germanici. De Rubellio Plauto, cui uxor Pollutia, vide Ann 14, 22. & 59, & 16, 10.

3. *Conjugioque ejus etiam imperio.* In mſs. eſt *perio* vel *potiri ac*, unde Pichena legebat, *conjugioque ejus etiam pacto.* Lenior eſt conjectura Gronovii reponentis, *conjugioque ejus, & jam imperio*, i. e. mox vel ſtatim.

XX. 1. *Fabius Ruſticus. Livius veterum, Fabius Ruſticus recentium eloquentiſſimi ſcriptores*, inquit Tacitus in Agricolæ vita 10.

2. *Plinius.* Major, qui a fine Aufidii Baſſi hiſtoriam ſui temporis triginta & uno libris complexus erat, teſte Plinio juniore epiſt. 3, 5. *Cluvius*, qui & horum temporum hiſtoriam ſcripſerat, eodem Plinio teſte, Epiſt 9, 19.

3. *Refutare tenebras.* Horum verborum, ſi ſana ſunt, ſenſus eſſe poteſt: quam vocem unius Paridis ex inimicæ Domitiæ domo, rejici debere, quippe in tenebris audi am. Lipſius pro *refutare*, legebat *reputaret tenebras &c.* hoc ſenſu: ne gra-

vius aliquid in matrem ſtatueret, alieno tempore, quum cogitandi & judicandi facultatem adimunt tenebræ, nox vigilata convivio &c.

XXI. 1. *Aut mihi infamia parricidii*, cogitati in filium principem, *aut Cæsari conscientia* parricidii perpetrati in matrem *subeunda eſt.*

2. *At si Plautus.* An ego possim sperare securitatem sub Plauto aut alio quovis principe, qui de me, si accuser, judicaturus sit? quum mihi sub filio non desint accusatores, qui non deferant quòd lugeam privignum, aut nurûs vicem doleam, *verba impatientiâ caritatis aliquando incauta.* (Vide suprà 14.) & sic facilè excusanda; sed quòd alium conjugio imperioque deſtinem: hoc eſt, *ea crimina objiciant, quibus nisi a filio absolvi non possim*: nam vocem *mater*, quam editi subjungunt *filio*, ignorant Florentinus & prima editio. Ita hunc locum illuſtrat Gronovius Observ. 1, 22. Alii per *crimina* intelligunt ea facinora quibus filio mater imperium adepta eſt.

3. *Nec beneficiis.* Aut adde, aut intellige *de.*

XXII. 1. *Et variis.* Lege cum Gronovio *qui variis*, vel potiùs cum Heinsio *sed variis.*

XXIII. 1. *Exercendis... sectionibus.* Sectiones dicebantur venditiones & emptiones bonorum, quæ sub haſta venibant: bona autem damnatorum venibant apud ærarium. Is porro videtur dici *exercere sectiones*, qui auctionibus illis praeſt, vel etiam qui in ejusmodi auctionibus multa coemit.

2. *Obliterata ærarii nomina retrahebat.* Debita ærario, vetuſtate abolita, vel jam soluta, iterum petebat. Ita cum Erneſto dedimus ex emendatione certissima Gronovii de pecunia

vetere 4, 3. In scriptis & editis mendosè legitur *monimenta*, quæ quid aliud sunt, quàm tabulæ?

XXIV. 1. *Urbem luſtravit.* Nempe suovetaurilibus, ex more Romano.

XXV. 1. *Ad venditionem exposita.* Noctu grassabantur, sed nimirum, effractis tabernis, res venales rapiebant. Cæterùm hæc locutio mendi suspecta J. Gronovio, qui putat Tacitum scripsisse *venum exposita*, quam vocem sciolus aliquis produxerit, ut faceret *venditionem*. Certè præpositio *ad* abeſt a codice Flor. Prima editio præfert *venditioni*, idque mallet Erneſtus.

2. *Nondum honorem capessisset.* Nullum adhuc magiſtratum cepisset, essetque tantùm laticlavius. Auguſtus enim *liberis senatorum, quò celeriùs reip. adsuescerent, protinus virili togæ latum clavum inducere, & curiæ interesse permisit.* Suetonius. Infrà cum J. Gronovio dedimus *quia vi attentantem*, ex codice Flor. & editione prima, ubi scribitur *quia via temptantem.* Vulgò inde Puteolano, *quia vim tentantem.*

3. *Ludicram . . . licentiam, & fautores.* Pro *ludicram licentiam fautorum hiſtrionalium.*

XXVI. 1. *Revocandæ libertatis.* Claudius *libertinos ingratos, & de quibus patroni quererentur, revocavit in servitutem*, ut habet Suetonius in Claudio 25. sed nimirum ea verba non legem ea de re latam, verùm privatas causas judicio Claudii diremptas innuunt.

2. *Relationem incipere.* Rem ad senatum referre, & de ea sententias rogare, *ignaro principe, non ausi sunt: perscripsere tamen consensum senatûs: ille an auctor fieret &c.* Hæc eſt lectio

codicis Flor. quæ nobis potior videtur : quæ enim sequuntur, videntur pertinere ad deliberationem privatim ea de re initam a principe inter paucos adsentientes & adversos : sed in iis & in sequentibus quæ mens scriptoris fuerit indicare, aut ad eam mentem verba corruptissima refingere fruſtra quis tentet sine libris. Vir doctus in exemplo Gryph. pro *vine an æquo jure &c.* Sic correxerat, *ut nec æquo cum patronis jure agerent ; sed jam coràm insultarent, ac verberibus manus ultro intenderent, impune, vel pœnâ suâ gaudentes.*

3. *Vicesimum ultra lapidem.* Immo centesimum, quod monuerunt Lipsius Salmasius & alii. Ratio eſt, quia præfectus urbis, ad cujus jurisdictionem querelas patronorum de libertis pertinuisse docet Ulpianus, intra centesimum lapidem cognoscebat, & ultra hunc præfectus prætorio. Deinde Campania, in qua liberti, si qui relegarentur, sedem eligebant, tamquam in amœnissimo totius Italiæ tractu, ab urbe diſtat centum & septem milliaribus.

XXVII. 1. *Decurias.* Scribarum, ut Lipsio videtur, ad quas cuivis licebat pretio pervenire. *Miniſteria :* viatores, lictores, præcones, & ceteros magiſtratuum vel sacerdotum miniſtros.

2. *Manumittendi duas species.* Pater familias servos poterat privatim inter amicos manumittere : sed ii juſtam demum in libertatem vindicabantur virgâ, quam ideo *vindictam* vocabant. Manumissi caput hac virga tangebat Romæ prætor, in aliis locis quilibet magiſtratus qui esset cum potestate. Vide Plinii Epiſt. 7, 16.

3. *Ereptus amitæ libertus Paris.* Paride enim

asserto in libertatem per judicium ingenuitatis, Domitia jus amittebat patronatûs.

XXVIII. 1. *Comprobavere.* Scilicet prætoris factum. Quid si legas *composuere*, & ad certamen ortum referas?

2. *Ne quid intra domum.* Ne quum domi essent, aliquid inde juberent, aut in civem quemquam animadverterent, sed ex publico tantùm loco.

3. *Jus hastæ.* Quum quis auctionari vellet.

XXIX. 1. *Extra ordinem honores permisit.* Ædilitates, præturas, quas, ærarii munere defuncti, adipiscerentur, atque interim tamquam designati magistratus haberentur.

2. *Robur ætatis deerat.* Tunc enim quæstoria ætas annus 25 antea 27. Vide ad Ann 12. 41.

XXX. 1. *Velut infimam nationum.* De remigibus intelligendum, quorum opera contemptior.

2. *C. Aminius Rebius.* Dubitat Lipsius an sit legendum *Caninius Rebilus.* Certe *Caninio* consulari sub Caligula duo tribuuntur, quæ hic *C. Aminio Rebio*, magnæ opes, vitæque infamia, a Seneca de beneficiis 2, 21.

3. *Inoffensa .... malitia.* Lege cum Lipsio *amicitia.*

XXXI. 1. *Quadringeni nummi.* Libellæ Tur. 50. *sestertium quadringenties.* Libellæ 5000000.

2. *Specie magis, quàm vi.* Mancipiorum vectigali in venditores, qui fere extranei & advenæ, translato, videbantur exonerari emptores, qui plerumque cives Romani: sed videbantur tantùm.

XXXII. 1. *Lurius Varius.* Ita codex Flor. Ryckianus scribit L. Varius, quod verum videtur. *Lurii* nomen gentile, non prænomen.

2. *Superſtitionis externæ rea.* Hanc chriſtianam fuisse exiſtimant Rudolphus, Rhenanus, Lipsius: quippe S. Paulus superiore anno, Neronis secundo, Romam appulerat. Infrà pro *nunciavit*, mallet Ursinus *pronunciavit.*

3. *Per quadraginta annos.* Nempe ad finem usque vitæ, quæ longa fuit. Sine causa ergo Lipsius reponebat, *per quatuordecim.* Hìc enim non finis Pomponiæ, sed longa ipsius vita, occasione ejus accusationis, commemoratur.

XXXIII. 1. *Pervicaci accusatione.* Ejus accusationis meminit Quinctilianus, & ex ea laudat hanc sententiam, *erubescit Cæsarem timere.*

XXXIV. 1. *Quingenis seſtertiis.* Libellis Tur. 62500.

2. *Dati a se regni.* Vide Ann. 12, 50.

XXXV. 1. *Munia Romanorum.* J. Gronovius putat fuisse *Ro. armorum* : Inde factum *Romanorum.*

2. *Equitibus alariis.* Equitatu sociali, & peditatu *cohortium* socialium.

3. *Præriguisse manus.* Secundum *manus* : Græca locutio.

4. *Capite pœnas luebat.* De severitate Corbulonis vide Ann. 11, 18.

XXXVI. 1. *Primipili.* Centurionatûs primi ordinis Triariorum, qui antiquitus dicti erant *Pilani*, quòd præcipuum ipsorum telum, *pilum.* Is autem centurio totius legionis centurio primus, & magnæ dignationis.

XXXVII. 1. *Huc quoque & illuc volitans.* Videtur legendum cum Lipsio & Gronovio, *hucque & illuc volitans.* Et sic meliùs cohæret oratio.

2. *Gens ante alias socia.* Noſtro ſcil. tempore ſocii & fidi ſuper alios, etſi *tunc primum illecti.* Lipſio tamen magis placeret, *gens* haud alias ſocia.

XXXVIII. 1. *Diſſimulato tamen intellectu.* Intellectus paſſivè ſumitur pro re intellecta, ſeu intelligentia inſidiarum.

XXXIX. 1. *In teſtudinem conglobatos.* Scutis ſupra capita denſatis protectos & confertos.

2. *Unde eminus glandes torquerent.* Hæc ad libratores & ad funditores referuntur : itaque videtur cum Lipſio legendum, *unde eminùs lapides & glandes torquerent* : libratores enim non glandes, ſed tela & lapides torquebant : quamquam Erneſtus *glandium* nomine *lapides* quoque intelligi poſſe exiſtimat.

3. *Pari undique motu.* Nempe oppugnantium. Ita e codice Flor. & veteribus editis reſtituit Jac. Gronovius : recentiores *pari undique metu.*

XL. 1. *Dato die*, i. e. primo die dato, quum illuxiſſet.

2. *Si laxare ordines.* Si efficere poſſet, ut Romani ordines laxarent, ac deinde ipſe huc illuc diſſipatos perſequeretur.

XLI. 1. *Quia nec teneri.* Supple *poterant*, vel lege cum Grotio *tenere*, quod regi poterit a verbo proximè ſequenti *erat* ; conſtructione infrequente magis, quàm ignotâ, inquit Gronovius.

2. *C. Caſſius.* De quo vide Ann. 12, 12.

XLII. 1. *P. Suilius.* De quo vide Ann. 4, 31 & 11, 5.

2. *Senatusconſultum pœnaque legis Cinciæ* V. Ann. 11, 6. & 7.

3. *Illum domûs ejus adulterum.* Relegatus enim Seneca poſt quæſturam a Claudio, ob suspicionem adulterii cum Julia Germanici filia, Vinicii uxore.

4. *Ter millies ſeſtertium.* Libellas Turonenses 37500000.

5. *Veterem ac domi partam.* Ita emendavit Jac. Gronovius ex codice Flor. in quo scribitur *veterem ac dô partam* : idque præcedentibus aptum magis quàm vulgata lectio, *veterem ac diu partam.*

XLIII. 1. *Inquisitionem annuam.* Unius anni spatium, ut Asiam peragrarent, criminaque & teſtes in Suilium conquirerent.

2. *Q. Pomponium.* Is appellatur Ann. 6, 18. De bello civili, ad quod sit detrusus, alia nulla mentio in his libris. Videtur illud intelligi, quod a Scriboniano motum eſt anno Claudii secundo. Vide Plinii Epiſt. 3, 16. Aliorum, qui sequuntur ferè meminit Seneca in ludo de morte Claudii. Vide & Suetonium in Claudio 29.

3. *Adempta bonorum parte.* Nempe dimidiâ, qui sensus hujus vocis, quoties absolutè sumitur. Infrà pro *matris aut avi*, dedimus cum J. Gronovio ex codice Flor. *matris aut aviæ* : idque conjecturâ præceperat Freinshemius.

XLIV. 1. *Libidine seposita.* Immò *libidini*, ut vult Gronovius & alii. Sequentia *& queſtu incensus*, mendi arguit codex Flor. in quo scribitur, *& quaſtim census*, quod sic refingit Erneſtus, *atque ita infensus*. Infrà pro *ultum esse*, mallet Lipsius *ultum isse.*

2. *Lege de sicariis condemnatur.* Ademptis bonis omnibus, in insulam deportatur. Hæc enim pœna legis Corneliæ de sicariis.

XLV. 1. *Illuſtri memoria Poppæi Sabini.* De quo Ann. 6, 39.

XLVI. 1. *Sive amore incautus.* Ab his diſcrepat Tacitus Hiſt. 1, 13. *Gratus Otho Neroni æmulatione luxûs, eòque jam Poppæam Sabinam, principale ſcortum, ut apud conſcium libidinum depoſuerat, donec Octaviam uxorem amoliretur.* Idque Suetonius in Othone 3. & Plutarchus in Galba ſequuntur.

2. *Sibi conceſſam dictitans nobilitatem, pulchritudinem.* Pro uxore nobili, pulchra. Vox *dictitans* offendit interpretes seriùs poſita. Heinsius legebat *ſæpe auditus eſt, quum ſurgens e convivio Cæſaris . . . ſibi conceſſam dictitaret &c.*

XLVII. 1. *Cornelium Sullam.* Qui gener Claudii per nuptias Antoniæ, suprà 23.

XLVIII. 1. *Ordo.* Decuriones. Sic Romæ senatum vocabant *ordinem* ampliſſimum. Vulgati Puteolanum sequuti, voce unâ auctiores legunt *senatorius ordo*: quæ vox abeſt ab omnibus mss. & editione prima.

XLIX. 1. *Egredi numerum edendis gladiatoribus finitum.* Auguſtus edixerat ne sæpius quàm bis in anno gladiatores darentur, neve ultra paria sexaginta.

2. *Quibusque aliis Romana continentur.* Aptiùs eſt quod monet Lipsius, *quibusque aliis res Romana continetur.* Sic effertur vox ultima in prima editione.

3. *Relationemque in ea poſtulare.* Et petere ut de iis ad senatum referatur.

4. *Quòd si summa.* Sic planè legitur in Flor. codice. Quòd si ea, quæ summa sint, *diſſimulatione*

diſſimulatione tranſmitterentur. *Summa* opponit *inanibus*. Editi vulgò malè, nec ad mentem ſcriptoris, *quæ ſi ſumma &c.*

L. 1. *Sublatis portoriis.* Portoria hîc latè ſumuntur, pro quibuscumque vectigalibus : vectigalia autem conſtabant vel ex decumis, quæ a publicorum agrorum aratoribus exigebantur, vel ex portoriis, quæ pro mercibus illatis aut exportatis, vel ex ſcriptura, i. e. ex paſcuis locatis : item ex vicesima eorum qui manumittebantur, & ex aliis etiam minoribus rebus. In eo autem vectigalia differunt a tributis, quòd illa pro agris, mercibus, aut aliis hujusmodi rebus; hæc in capita, & pro ratione cenſûs exigebantur.

2. *Vectigalium ſocietates.* Socii vectigales dicebantur, qui unà conducebant publica. Hîc vectigalium ſocietates nihil aliud ſunt, quàm ipſa vectigalia, ipſa publica, quæ illæ ſocietates redimebant & exercebant.

3. *Ad invidiam verterent.* Supple *ſe*, pro verterentur, ut mos Tacito frequens.

LI. 1. *Ut leges cujusque publici.* i. e. vectigalis cujuscumque generis, *proſcriberentur*, proponerentur in publicum, unde diſcerent, a quibus exigebatur, quid deberent, quid non deberent.

2. *Quadrageſimæ quinquageſimæque.* Rerum illatarum aut exportatarum.

LIII. 1. *Ante tres & ſexaginta annos.* Monet Ryckius legendum *ante ſex & ſexaginta.* Nam a morte Druſi ad hoc tempus totidem anni ſunt. De illo aggere vide Hiſt. 5, 13.

2. *Connectere parabat.* Id quoque utile, magnum, & plane regium opus noſtrâ memoriâ

deſtinarat animo dux Lotharingiæ Leopoldus.

LIV. 1. *Quasi impetûs antiqui.* Quòd id esset velut *impetûs antiqui*, *& bona æmulatione* fieret. *Impetum* vocat repentinum animi ex honeſto motum. *Antiquum* dicitur, quod quodammodo excedit modum seculi præsentis, & antiquitati laudatæ par eſt.

LV. 1. *Servarent sanè receptos gregibus.* Nempe agros gregibus sepositos ad pascua : *inter hominum famam.* Hæc verba, quæ codices servant, egregiè tuetur Gron. Observ. 1, 4. & *ipsos homines* interpretatur. Alii cum Freinshemio malunt *famem*, cujus hìc mentionem fieri quid attinet?

LVI. 1. *Neque alios judices quam ipsos*, scil. *deos paterentur.* Editi addunt pronomen *se*, quod ignorat Mediceus, & quod ex conjectura delebat Gronovius.

LVII. 1. *In ipsos vertebant.* Editi *vertebantur.* Correxit J. Gronov. ex codice Flor. & sic habet editio prima.

2. *Civitas Juhonum.* Populi nusquam aliàs memorati. Flor. & Ryckii codex scribunt *Vibonum* ; unde Heinsio in mentem venit legendum esse *Ubiorum*, & coloniam Agrippinensem intelligi, quam nuper Agrippina deduxerat.

3. *Non fluvialibus aquis, aut quo alio humore.* Ita planè codex Flor. & editio prima. Vulgati, *non si fluvialibus aquis, aut quo alio humore* niterentur ; quæ duo additamenta cum Erneſto delevimus.

LVIII. 1. *Octingentos & quadraginta ante annos.* Monet Lipsius errorem esse in numero annorum, legendumque *octingentos & triginta ante*

annos. Nam a nativitate Remi & Romuli ad Romam conditam interfuere tantum anni circiter viginti.

IN LIBRUM XIV.

ANNALIUM NOTÆ.

CAP. I. 1. *C. Vipſtano.* Hujus consulis nomen ex fragmentis inscriptionum fratrum Arvalium restituit Gronovius. Vulgò *Vipsano*, vel *Vipsanio.*

2. *Triumphales avos.* Unum modò Poppæum Sabinum, de quo vide Ann. 4, 39.

3. *Verum animum.* Ryckius interpretatur verum adfectum, ut Hiſt. 1, 15. *blanditiæ, pessimum veri adfectûs venenum.*

4. *Injurias patrum.* Quas ab Agrippina illatas patres ægerrimè ferant.

II. 1. *Medio diei.* Nero enim epulas a medio die ad mediam noctem protrahebat, teſte Suetonio in Nerone 27. sicque convivia ejus erant & *tempeſtiva*, quæ de multo die inciperent, & *intempeſtiva*, quæ in noctem intempeſtam protraherentur : utraque autem in vitio habita. Nam hora convivii legitima priscis Romanis, solis occasus; poſtea hora diei decima, & labente imperio moribusque, nona.

2. *Cum Lepido.* Qui uxorem duxerat Drusillam, Agrippinæ sororem. Is a Caligula deſtinatus imperio; at convictus conjurationis ab eodem interfectus eſt. Suet. in Caligula. 24.

III. 1. *Placuit primò venenum.* Id ter revera tentatum refert Suet. in Nerone 24.

2. *Navem posse componi docet.* Dio lib. 61. sceleſtum hoc inventum non Aniceto tribuit, sed ipsi Neroni, qui quum Romæ vidisset in theatro navem ita sponte dissolvi, & emissis beſtiis rursum firmari, similem jussit ædificari.

3. *Oſtentandæ pietati.* Ita Flor. & veteres editi omnes, pro quo reponere *pietatis* quid attinuit?

IV. 1. *Quinquatruum.* Quinquatrus, feſti dies Minervæ sacri, feriæ pueris, viris etiam ludi & spectacula. Nomen hoc inde natum volunt alii, quòd feſtum illud esset poſt diem quintum Idus Martii, alii quòd per quinque dies ageretur.

2. *Accipere:que Agrippina.* Nempe rumorem illum, eique crederet.

3. *Blandimentum sublevavit metum.* Variant hîc scripti codices. Gronovius suspicatur legendum: *ibi blandimenta sublevarunt metum comiter exceptæ, superque ipsum collocatæ.* Infrâ pro *explenda simulatione*, mallemus *explendæ simulationi*, ut suprâ *occultando facinori: oſtentandæ pietati.*

V. 1. *Eminentibus lecti parietibus, ac fortè validioribus, quàm ut oneri cederent.* Ita locum hunc intricatissimum Ryckius e suo codice, & Erneſtus ex prima editione dederunt. *Parietes* lecti vocat tigna quatuor erecta, totidem inter se conjuncta pluteis, quibus, utpote validioribus, ab ruente tecto Agrippina & Acerronia protectæ sunt. In Flor. scribitur nullo sensu, *eminentibus tecti parietibus, ac fortè validioribus, quamvis oneri cederent*, quæ tamen verba tueri conatur Jacobus Gronovius.

2. *Occurſu lenunculorum.* Lenunculus piſcatoria navis.

VI. 1. *Solum inſidiarum remedium eſſe.* Addit e ſuo codice Ryckius *putavit* : quod rectè improbat J. Gronovius.

2. *Id tantum non per ſimulationem.* Notat Erneſtus abeſſe *non* ab editione prima, quod non ſpernendum.

VII. 1. *Niſi quid Burrus & Seneca expergiſcerentur.* Ita dedit Puteolanus e veſtigiis codicis Flor. in quo ſcribitur *expergens.* Ryckius e ſuo codice maluit *expromerent* : alii *expedirent.* Infrà vulgatam lectionem, *ac ſi ſcitaretur*, meritò improbat Freinſhemius, reponitque *ac ſciſcitari*, quod e codice ſuo recepit Ryckius. Certè Burrus interrogationem Senecæ, cui reſpondet, ex obtutu ſolo intelligere non potuit, quidquid contrà dicat J. Gronovius.

2. *Poſcit ſummam ſceleris.* Sceleris a ſe excogitati exſecutionem ſibi uni depoſcit.

VIII. 1. *Molium objectus.* Pro *moles objectas*, de quibus Horatius, *Contracta piſces æquora ſentiunt Jactis in altum molibus.*

2. *Aliam fere littore faciem nunc, ſolitudinem &c.* Locus deploratus, nec quidquam in Flor. ſubſidii, in quo ſcribitur *aliam fore lateret faciem.* Erneſtus conjicit *aliam fores ante faciem : modò ſolitudinem, nunc repentinos ſtrepitus.*

IX. 1. *Convivali lecto.* In quo cœnans accubat, non funebri.

X. 1. *Diverſa ſimulatione.* Hi enim lætitiam, ipſe mœſtitiam fingebat.

XI. 1. *Infenſa militi.* Ita dedit Erneſtus ex

Florentino, & editione prima. Vulgò *militibus.*

XII. 1. *Ludis annuis.* Intellige ludos scenicos; vel circenses.

2. *Quæ adeo sine cura deum eveniebant.* In quibus adeo nihil divini erat. Irridet portenta & eorum vanitatem indicat.

3. *Juniam & Calpurniam.* Vide Ann. 12, 8. & 22. De *Valerio* & *Gabolo* nihil suprà, iique seu *præturâ*, ut vult Gruterus, functi dicantur, seu præfecturâ vel civili vel militari, pariter ignoti sunt. De Lollia habes Ann. 12, 22. & de Junia Silana Ann. 13, 19. & 22.

XIII. 1. *Spectaculorum gradus.* Spectantium multitudinem in exſtructis gradibus insiſtentium.

XIV. 1. *Vetus illi cura erat curriculo quadrigarum insiſtere.* More aurigarum circensium, curru quatuor junctis equis, voluptatis causâ vectari. Veterem lectionem cum Erneſto revocavimus. Pro *cura* Lipsius e codice Flor. dedit *copia*, cujus vocis nullus hîc sensus.

2. *Ratusque dedecus molliri.* Ita Flor. & editio prima, idque probant Lipsius, Freinshemius & J. Gronovius. Vulgò *dedecus amoliri.* Sic Ann. 11, 25. *ignominiam mollirent.*

XV. 1. *Ludos Juvenalium vocabulo.* Qui privati, & per domum aut hortos celebrati. Vide Ann. 15, 33. Hos Xiphilinus putat inſtitutos per causam positæ a Nerone primæ barbæ.

2. *Dabanturque ſtipes.* Nero certam pecuniæ summam diſtribuebat inter suos. Sic apud Suetonium 98. Auguſtus quadragenos aureos comitibus divisit, jusque jurandum & cautionem exegit a singulis non aliò datam summam, quàm in em-

ptionem Alexandrinarum mercium absumpturos.

3. *Scenam incedit.* Ita codices & editi ante Lipsium, qui dedit inscendit. At eâdem formâ Ann. 1, 61. *incedunt mæſtos locos.*

XVI. 1. *Facultas. Necdum insignis ætatis nati.* Hæc Muretus sic refingit : *facultas, necdum insignis erat. Ii considere &c.*

2. *Discordiæ eruebantur.* Eliciebantur discordiæ ipsorum, quippe contraria adseverantium. Infrà e codice Flor. & primâ editione dedimus *ore vultuque*, pro vulgatorum *voce vultuque.*

XVII. 1. *Quem motum senatu retuli.* In libris scilicet, qui periere.

XVIII. 1. *Prætoriâ poteſtate usum.* Qui cum poteſtate proprætoris missus in provinciam Cyrenen fuerat.

2. *Regis Apionis.* Lege cum Lipsio *regi Apioni.* Is populo Romano Cyrenarum regnum teſtamento legavit L. Domitio, C. Cœlio coss. anno urbis 660.

XIX. 1. *Quam clariorem effecit.* Quam vitæ elegantiam in Servilio clariorem effecit Domitius, Servilio quidem par ingenio, at morum diversus, quippe diſtrictus accusator, *& quoquo facinore properus clarescere.* Ann. 4, 52. Videtur tamen excidisse poſt *effecit* nomen proprium *Afer.*

XX. 1. *Necessitate certandi* Alii *spectandi* : nec Lipsio displiceat geminari, *necessitate spectandi aut certandi*; ad utrumque enim adigebantur. Vide ann. 16, 5.

2. *An juſtitiam Augurii & decurias equitum.* Hunc locum Pichena, Gronovio probante, sic emendat. *An inſtitutos Auguſtanos*, de quibus

suprà 15. *& decurias equitum*, aliquando in decurias judicum allegendos, paratiùs & religiosiùs causas audituros, si molliter & dulce canenti Neroni artificiosè plaudere, & doctè atque ingeniosè acclamare didicissent? Id enim est *peritè audire.*

XXI. 1. *A Thuscis accitos histriones.* Atqui Ann. 4, 14. Ludicrum id genus appellatur *Oscum* : sed videlicet artis ludicræ primam originem *Oscis* Romani debuere, *Thuscis* progressum.

2. *Id genus spectaculi.* Videtur significare ludos *Græcos* : antea enim *Osci* tantum erant & *Latini.* Hos triplices ludos intelligit Suetonius in Julio 39. *Ludos regionatim urbe tota dedit, & quidem per omnium linguarum histriones.* Possis etiam per ludos *Græcos* intelligere gymnica certamina.

3. *Certaminibus sacris.* Pollux certamina sacra definit ea, quorum præmium unicum *corona.*

4. *Incesserant.* Pro *incessiverant*, scil. conviciis. *Tum exoleverant.* In usu promiscuo esse cœperant. Suprà pro *ac ne modica*, mallet Gronovius *ac ne immodica.*

XXII. 1. *Rubellius Plautus.* Vide Ann. 13, 19. & infrà 57.

2. *Cui Sublaqueum nomen est.* Multum blanditur conjectura Gronovii legentis, *apud Simbruina stagna* (*loco S blaqueum nomen est*) *icta dapes &c.* Simbruinorum collium meminit Tacitus Ann. 11, 13. Villæ Neronianæ *Sublacensis* meminit Plinius 3, 12.

3. *Polluisse.* Nam fontes & capita aquarum priscis sacra, in iisque natare nefas. Plinius Epist. 8, 8. De Clitumno. *Pons terminus sacri profani-*

que. In superiori parte navigare tantum, infrà etiam natare concessum. Pro *corpore toto*, mallet Lipsius *corpore loto.*

XXIII. 1. *Carne pecudum.* Nimirum solâ : porro militi Romano & mitioribus populis frumento carere extrema fames eſt.

XXIV. 1. *Non ignobilis barbarus.* Unus Megiſtanum, de quo Frontinus sic narrat. *Domitius Corbulo, quum Tigranocertam obsideret, in quemdam ex Megiſtanis quos ceperat animadvertit, caputque ejus balliſtâ excussum intra munimenta hostium misit. Id fortè decidit in medium concilium, quod tum quum maximè habebant barbari : ad cujus conspectum velut oſtento conſternati, ad deditionem feſtinaverunt.*

XXV. 1. *Præsidium regium* Caſtellum, ut Ann. 3, 21. *Præsidium cui Thala nomen.* Infrà pro *pulsi intra munimenta aggeris*, mallet Ryckius *pulsi intra munimenta, oggeribus demum, & &c.*

2. *Ad littora maris Rubri.* Lipsius reponit *ad littora maris sui*, i. e. Caspii, cujus ad meridiem incolunt Hyrcani. Sed observat Ryckius non potuisse legatos eò pervenire, aut itinere terreſtri, nisi per vaſtas regiones, quæ Parthis parebant, aut maritimo, quum etiam hodie difficulter id mare navigetur : sed legatos isse per Syriam ad sinum Persicum, seu mare Indicum, quod maris *Rubri* nomine veteres appellant, atque inde vectos in Persidem, per eam & ultima Mediæ patriam repetisse.

XXVI. 1. *Pars Nipolique.* Hunc locum planè corruptum felici conjecturâ reſtituit Gronovius :

Pars Armeniæ, ut cuique finitima, Pharasmani, Polemonique, & Ariſtobulo atque Antiocho parere juſſæ sunt. Pharasmanes & Antiochus, Iberiæ alter, alter Comagenæ reges, Corbuloni militant Ann. 13, 37. Polemo & Ariſtobulus Josepho memorantur, hic minoris Armeniæ, ille Ciliciæ reges. Suprà videtur cum Freinshemio legendum *duæque equitum alæ, quò facilius novum regnum tueretur. Pars &c.* mutatâ interpunctione, & deletâ conjunctione ante vocem *quò*.

XXVIII. 1. *Ne graviore pœnâ afficeretur.* Pœna damnatis repetundarum fuerat olim exsilium, & æſtimatio litium. Remiserat exsilium lex Julia, jusseratque damnatum moveri tantum ordine, & lites æſtimari; sed graviùs & plerumque extra ordinem in id crimen animadvertebatur, pro delicti modo.

XXIX. 1. *Domitis perduellibus.* Hoſtibus, quos antiqui *perduelles* appellabant.

2. *Monam insulam.* Hodie. *Anglesey.*

3. *Sic pedes: equites &c.* Ita Flor. vulgò *sic pedites.* Cap. sequenti ex eodem codice dedimus *perculere milites*, ubi vulgati *militem* præferunt.

XXX. 1. *Feminis, in modum furiarum, quæ.* Pronomen *quæ* addidit Erneſtus ex prima editione

XXXI. 1. *Boudicea.* Hoc nomen variè scribitur quum in aliis, tum in ipsius Taciti mss. nam Flor. hîc *Bodicia* scribit, in vita Agricolæ *Voadica.* Videtur ex Dione scribendum *Bunduica.*

2. *Rebellationem.* Sic Mediceus codex, & vocem non semel usurpat Valerius Maximus.

XXXII. 1. *Procuratore.* Vide Ann. 12, 60.

2. *Sine juſtis armis.* Non planè armatis. *Juſtum*,

cui ad suam quodammodo perfectionem & absolutionem nihil deeſt.

XXXIII. 1. *Præsidiisque militarium.* Fortè *militaribus*, quod mallet Pichena. Sic infrà 45. *omne iter . . . militaribus præsidiis sepsit.*]

2. *Quod uberrimum spolianti.* Ita rectè correxit Mercerus, & sic habet Flor. Antea *spolians.* Alacres nimirum ad prædam, segnes ad cetera, caſtellis ideo, ac præsidiis militaribus omissis, petebant municipia defensoribus vacua, spoliis uberrima.

XXXIV. 1. *Cum vexillariis vicesimanis.* Vide Ann. 1, 38.

XXXV. 1. *Ne ſtrepitum quidem & clamorem tot millium.* Fuisse in acie hoſtili triginta supra ducenta millia hominum scribit Dio; quod omissum, ut pleraque alia in hac narratione, non incuriâ aut culpâ Taciti, sed librariorum exscriptorumve, suspicatur Lipsius.

XXXVI 1. *Quòd modica manus.* Ita poſt Ryckium dedit Erneſtus e mss. Flor. Oxon. & editione prima, vulgò *modica manu.*

XXXVII. 1. *Poſtquam propiùs suggressus hoſtis... tela exhauſerat.* Hæc intellige de legione Rom. cui propiùs suggressus hoſtis facultatem dederat, ut certo in ipsum jactu tela exhauriret. Sed mallemus cum Lipsio *suggressis hoſtibus.*

XXXVIII. 1. *Nullum prælio finem.* *Prælium*, pro *bello*, quod non insolens Tacito: mallet tamen Muretus *bello* vel *præliorum.*

XXXIX. 1. *Quòd pòſt paucas naves.* Gronovius legit *poſtquam paucas naves.* Suprà pro *detentus* Faernus reponebat *demotus.*

2. *Alterum senatoris, servili alterum audaciâ.* Ita mss. Flor. & Oxon. & editio prima, idque Taciti manum sapit varietatem captantis. Vulgò *senatoriâ.* Infrà pro *Vincio Rufino*, videtur legendum *Vinicio Rufino.*

XL. 1. *Antonium Primum.* De quo multa in libris hist. 3, & 4.

2. *Lege Cornelia.* De falso, cujus legis pœna deportatio & bonorum publicatio. In civibus tamen honestioribus submotio etiam ordinis admissa eſt. Vide Hiſt. 2, 86.

XLI. 1. *Ad prætorem.* Eum scil. cujus fuerat antiquitus jurisdictio *de falso*: quæ cognitio, ut & aliæ, quæ prætorum fuerant, partim ad senatum, partim ad præfectum urbis transierunt.

2. *Additur senatusconsulto.* Quo Valerio Italiâ interdictum fuerat.

XLII. 1. *Cui pretium pepigerat.* Servus ille nimirum cum domino pactus erat in certum pretium, quo exsoluto liber esset. In eam rem servi peculium suum, vel lucrum aliud adventicium impendebant.

XLIII. 1. *Quæ ne in metu quidem* (nempe senatusconsulti illius inconcussi) *pericula noſtra avertit.* Ita veteres editi omnes. Recentiores *advertit.* Elegans eſt Gronovii conjectura, *quam ne in metu quidem pericula noſtra advertunt*, i. e. ad sese vertunt: quo sensu scriptores optimi vocem *advertere* frequenter usurpant.

2. *Quia de paterna pecunia transegerat.* Hæc ironicè dicta accipe: neque enim servus habebat aut a patre pecuniam, de qua transigeret, aut ab avo mancipium, quod posset eripi.

XLIV. 1. *Excubias.* Servorum, qui ad limen heri excubabant.

2. *Præveniunt.* Sese exserunt antè, quàm facinus patretur.

XLVI. 1. *Accusatum ab eo Statilium Taurum.* Vide Ann. 12, 59.

XLVII. 1. *Gymnasium.* In quo ipse & equites ac senatores publicè se exercerent. *Græcâ facilitate*, i. e. ex indulgentia & luxu Græcorum. Nam, ut ait Plinius, 15, 4. *usum olei ad luxuriam vertêre Græci, vitiorum omnium genitores, in Gymnasiis publicando.*

XLVIII. 1. *Memoravi.* Ann. 13, 28.

2. *Cossutiano Capitone.* De quo Ann. 11, 6. & 13, 33.

3. *Tum primùm revocata ea lex : credebaturque haud perinde exitium Antiſtio, quàm imperatori gloriam quæri, uti condemnatus &c.* Vulgò editur, *tum primùm revocata ea lex credebatur, quæ haud perinde exitium Antiſtio, quàm imperatori gloriam quæsivit, ut condemnatus &c.* Hæc apertè vitiosa correxit J. Gronovius, & favet Mediceus, in quo particula *ut* ante condemnatus, nulla visitur.

4. *Intercessione tribunicia.* Ipsius Neronis : nam imperatores tribuniciam poteſtatem sibi sumpserant.

5. *Eò privatim miserior, & publicæ.* Hæc videntur sanari posse, si pro *miserior &*, legeris *miseriorem.*

L. 1. *Fabricius Vejento.* De quo vide Juvenalem Satyrâ 4.

LI. 1. *Quòd in se tumescentibus paullatim fau-*

cibus. Hæc a Mureto & Erneſto videntur emendari rectè, *quòd intumescentibus paullatim faucibus, & impedito meatu spiritûs, finierat. Finire* pro *mori* dixit Ann. 6, 50.

2. *Sciscitanti hactenus respondisse.* Neroni quomodo se haberet quærenti hoc tantum respondisse, *ego me bene habeo.* Flor. poſt. vocem *sciscitanti* conjunctionem *que* ignorat, eaque meliùs abeſt.

3. *Atque illi pro cognitis moribus fuere.* Hanc Farnesiani codicis lectionem Mercerus rectè interpretatur : Rufum nempe & Tigellinum, ita apud Neronem valuisse, ut mores cujusque cogniti ferebant : atque id sequentia desiderant. Alii codices & interpretes in alia omnia abeunt. Infrà dedimus ex codice Flor. & editione prima, *& intimis libidinibus*, quod eſt, ad intimas & secretiores libidines *adsumptus*. Vulgatorum *ex intimis*, eſt a Puteolano. Sed id ab hoc loco alienum.

LII. 1. *Quasi... supergrederetur.* Propemodum anteiret. Infrà pro *inludere voces* legebat Muretus *vocem*, rectè.

LIII. 1. *Abavus tuus Auguſtus.* Vulgò *atavus.* Correxit Ryckius, ut sibi conſtet Tacitus, qui Ann. 13, 34. scribit, *divo Auguſto abavo Neronis.* Et verò Agrippina Germanici filia, *mater* Neronis : Agrippina Agrippæ filia ejusdem *avia* ; *proavia*, Julia Auguſti filia : Auguſtus ergo per maternam originem *abavus* Neronis.

2. *Quid aliud munificentiæ tuæ adhibere potui.* Qua alia re potui promereri munificentiam tuam. Voculam *tuæ* cum Erneſto addidimus e codice Ryckii. Infrà ubi vulgati, *e quibus*, codex Flor. *& quibus*, ut conjecerat Acidalius.

LIV. 1. *Infrà tuam magnitudinem jacent; ſed mihi incumbunt.* Vulgò *jacet*, *incumbit.* Codicis Guelferbytani & veterum editorum lectionem reſtituit Erneſtus, ut illa verba non ad *invidiam*, ſed ad *cetera* referantur : idque poſtulant voces *omnia mortalia*, quæ melius de bonis humanis, quàm de vitiis, velut *invidia*, capiuntur.

2. *Adminiculum.* Lipsius intelligit *optiones*; sic enim dicebantur adjutores seu accensi a tribuno dati centurionibus. Gronovius interpretatur *missionem causariam*.

3. *Nixum faſtigii regimen.* An regimen principatûs nixum jam & confirmatum usu tot annorum? Gronovius legebat *nixum faſtigio*; ut *faſtigium* dictum sit pro imperio, potentiâ, ut Ann. 15, 1.

4. *Quiete respondere*, i e. satisfacere, ut solebant qui citati ad nomen respondebant, sive in delectu militum, sive in judicio, atque ita satisfaciebant. Gronovius. Dicitur etiam terra votis agricolatum *respondere*, seu satisfacere, si aliquando quiescat.

LV. 1. *In ea ipsa atate.* Lege cum Lipsio, *in ea ipse ætate.* Infrà pro *quidquid illud*, rectè Faernus reponit *quidquid illis*.

LVI. 1. *Nisi fortè aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio poſtponis.* Ita conjecerat Lipsius, & firmat codex Flor. in quo prima syllaba verbi signatur per litteram *p* quæ indicat *poſt*. Editi dederunt *præponis*; quæ vox sensum omnem pervertit : hæc enim mens Neronis : *nondum omnes fortunâ antecellis* : verùm id fiet; nisi fortè exiſtimas aut te non dignum tantis præmiis, quantis adfectus eſt a Claudio Vitellius ter consul, aut me

Claudio imparem esse in remunerandis amicis. Sequentia videntur levi mutatione cum præcedentibus connectenda : *& quantum Volusio &c.* pro *sed quantum &c.*

2. *O natumque robur.* Poſtquam robur ætatis meæ præceptis tuis ornaſti, nunc tuo subsidio impensiùs regis. Pichena.

LVII. 1. *Cui caveri utcumque ... præsenti cura.* Ita Ryckius e suo codice dedit, idque conjecerat Freinshemius ex Flor. in quo scribitur *præsentiora.* In vulgatis *præsentiâ.*

2. *Claritudine avi Drusi.* Vide suprà 22.

3. *Simulatorem segnitiæ.* Vide Ann. 13, 47.

LVIII. 1. *Effugeret segnem mortem, otium, suffugium.* Hæc meritò suspecta Lipsio. Freinshemius legebat, *otium suffugiis*, i. e. superesse spatium & tempus suffugii, & plerosque homines miseratione magni nominis adfici. At Heinsius emendabat *odii suffugium*, hoc sensu; ne sineret se inultum perire : hæc enim mors segnis : talem enim mortem esse quidem *odii suffugium*, liberare ab odio; sed nihil aliud nisi miserationem habere inanem.

LIX. 1. *Cæranum.* De eo nihil liquet. De Musonio vide Hiſt. 3, 81. & Plinii Epiſt. 3, 11. In exsilium pellitur ob claritudinem nominis, Ann. 15, 71.

2. *Nomine patris & ſtudiis populi gravem.* Invisam Neroni ob patrem Claudium, & ſtudia in eam populi

3. *Gravioribus ... ludibriis, quàm malis.* Quæ senatûs adulatio non tam aggravabat mala, cædes nimirum Plauti & Sullæ, quàm mimica & ludicra

mala veris addebat. Gronov. At rectè Freinshemius pro *tamen* reponebat *jam* : hoc sensu, graviora fuisse illa ludibria ipsis malis.

LX. 1. *His, haud quaquam Nero pœnitentiâ.* His scilicet vulgi queſtibus motus, non pœnitentiâ flagitii. Ryckio placuit lectio codicis Agricolæ, *his motus Nero; an pœnitentiâ flagitii.* Sed talis de Nerone dubitatio procul ab ingenio Taciti. Oxoniensis codex habet, *his motus Nero, tamquam pœnitentiâ flagitii.*

LXI. 1. *Expetitur venerantibus.* Ita Ryckius e suo codice dedit. Flor. & Budensis habent *repetitum venerantium.* Unde Grotius conjiciebat, *repetitur veneratio.* Harleus, *repetitâ veneratione.*

LXII. 1. *Quæſtionibus ancillarum elusa erat.* Ita dedit Erneſtus ex conjectura Jacobi Lectii, quam probant Lipsius, Faernus, Pichena. Vulgò *eluserat.*

LXIV. 1. *Vitâ exempta.* Ita Flor. omisâ præpositione *a* quam addunt vulgati. Heinsius legebat *vitæ exempta*, ac deinde *morti acquiescebat.*

2. *Communesque Germanicos.* Nam Drusus Nero Germanicus, qui primus hoc cognomentum sibi & filiis peperit, avus fuit Octaviæ, Neronis proavus.

IN LIBRUM XV. ANNALIUM NOTÆ.

CAP. I. 1. *Dolorem eorum.* Dolorem ex iis rebus Vologesi natum. Vox *eorum* meliùs abesset.

2. *Per silentium haud modicè querendo.* Interdum enim & silentium omni voce loquacius eſt, ut ait Longinus. Sic Ann. 16, 10. Vetus & socrus cum filia invisi erant principi, *tamquam vivendo exprobrarent interfectum esse Rubellium.* Eodem modo Tiridates regno profugus *per silentium haud modicè querebatur*, ipsoque conspectu gravis erat fratri. Querelæ quæ sequuntur, non Tiridatis sunt, sed quas proceres gentis jactant ad conspectum ipsius Tiridatis & Monobazi. Nihil igitur necesse eſt cum Mureto legere, *per silentium, aut modicè querendo.*

II. 1. *Quæ neque summis mortalium spernenda eſt.* Quæ *modeſtia*, seu *moderatio*, quâ quis non nisi coactus vim experitur, nec regibus ac principibus spernenda eſt, *& æſtimatur a diis*, qui proinde favent cunctantibus bella suscipere.

2. *Quæ regem ex more sectatur.* Ita J. Gron. & Erneſtus ex Flor. & editione prima. Vulgò *sectabatur.*

III. 1. *Et quia egena aquarum regio eſt.* Admittenda videtur conjectura Gronovii legentis, *& quò egena aquarum regio esset.*

IV. 1. *Tigranen offendit. Occupaverat Tigranocerta.* Ita e codice Flor. & editione prima

dedere J. Gron. & Erneſtus. Vulgò *offendit, qui occupaverat.*

V. 1. *Socium amicumque regem, cohortes Romanas circumsideri.* Sic videtur legendum cum Ryckio & Erneſto. Vulgò *circumsidere.*

2. *Infixum erat . . . vitandi.* Græca locutio : sic infrà 21. *maneat provincialibus potentiam suam tali modo oſtentandi.*

VII. 1. *Funisulanus Vettonianus.* Ita scribitur in Flor. & editione prima, & Funisulanum quemdam appellat Cicero ad Atticum 5, 4. & 10, 15. unde liquet nomen esse Romanum. Vulgò *Famisulanus.* Infrà pro *Calavius*, Freinshemius legit *Calvisius*, & eumdem putat, cujus mentio Hiſt. 1, 48. filium Calvisii Sabini, de quo Ann. 4, 9.

X. 1. *Unde famam . . . speraverat.* In Flor. scribitur *fama . . . speraverat* : quam ultimam vocem J. Gronovius mutat in *sperata erat.*

2. *Quo transitum regis arcerent.* Lege cum Gronovio *qui.*

3. *Arsamosata.* quæ & *Armosata.*

4. *Inſtantem Corbuloni fateretur.* Scil. hoſtem, quem suprà *vagum* appellavit. Id meritò durum videtur Erneſto, & *inſtantem* mutat in *necessitatem.*

XII. 1. *Onuſta frumento.* Scripti codices & veteres editi magno consensu *frumenti*, quod in sexta demum editione Lipsii mutatum eſt. Etiam Plautus Aul. 4, 2. dixit *aulam onuſtam auri.*

2. *Si singulis manipularibus.* Si civis unius servati corona, tamquam honoratior ac præcipua, non ab alio quàm ab ipso imperatore singulis militibus tribueretur ; quod illud & quantum decus

fore, quod servatores & servati, pari utrimque numero, apiscerentur? Nimirum liberâ repub. civis servatus servatori coronam dabat e fronde querna vel ilignea. Vide Gellium 5, 6. & Ciceronem pro Plancio 72. At poſtea imperatores videntur coronæ illius tribuendæ jus sibi reservasse. Vide Ann. 3, 21. ubi Tiberius donis militaribus, quæ gregarius miles ab duce acceperat, coronam addit civicam, queſtus magis quàm offensus, quòd non eam quoque dux tribuisset. Has autem coronas servati accipiebant, non ut servarent sibi, sed ut servatoribus imponerent.

XIII. 1. *Provisis exemplis.* Nimirum perculsis Pæti militibus abundè magnum erat munimenta defendere, neque vallum egrediebantur, partim quia dux vetuerat, partim quia cohibebat metus & propria ignavia, tamquam opperientes Corbulonem. Quin, si vis ingrueret, jam provisa illis erant Caudinæ & Numantinæ cladis exempla, quæ ipsi sponte paterentur, subeundo jugum Parthorum. In sequentibus duas excidisse voces, tertiam verò corruptam rectè censet Gronovius, legitque: *neque eamdem vim Samnitibus, Italico, populo, aut* Hispanis, quàm Parthis *Romani imperii æmulis.* Vulgata ſtare nequeunt.

XIV. 1. *Illum locum.* Hæc emphaticè dicta intellige: *illum locum*, in quo scil. Romanæ legiones obsessæ teneantur, *tempusque*, quo ad extremam necessitatem legiones illæ venerint, *consilio deſtinatum*, *quo de Armenia* tres simul fratres *cernerent*: *adjecisse deos dignum*, seu rem ex dignitate & majeſtate *Arsacidarum*, scilicet quo *simul & de legionibus Romanis* iidem fratres *ſta-*

tuerent. Ita Gronovius interpretatur hunc locum, quem mirè interpolatum Ryckius e suo codice dedit: *locum illis tempusque consilio deſtinatum, quo de Armenia cernerent, quod se faſtigioque dignum Arsacidarum.*

XV. 1. *Sub jugum missas.* Jugum e duabus hastis in terram fixis, & tertiâ transversè superpositâ fiebat, sub quod deviĉtæ copiæ abibant. Huic rumori fidem habet Suetonius in Nerone 39.

2. *Proximus quisque regem.* Voci *proximus* jungitur de more accusandi casus.

XVI. 1. *Speciem insignium & armorum.* Vide ad Ann. 1, 24. Ceterum codex mss. teſte Rhenano habet *insignium armorum* sine divisione. Infrà cum J. Gronovio & Erneſto dedimus e codice Flor. & editis omnibus ante Rhenanum *temperare*, pro *temperavere.*

XVII. 1. *Hoc conquerente.* Id e conjeĉtura Pichenæ. Flor. scribit, *hoc conquerentium*: unde Erneſtus mallet *huic conquerenti.*

2. *Armenii sine arbitro relicti.* Ita ut neque Romanus neque Parthus arbitrum se ferret, & moderatorem rerum Armeniæ. Sic e Flor. & editis veteribus dedere Jac. Gron. & Erneſtus pro recentiorum *suo arbitrio.*

XVIII. 1. *Frumentum plebis.* Quod in frumentatione menſtrua plebi dividi solebat.

2. *Sexcenties seſtertium.* Lib. Tur. 7500000.

XIX. 1. *Pravissimus mos.* Etsi ejusmodi superlativa passim occurrant, videtur tamen legendum *pravus mos*, ex codice Flor. in quo scribitur *pravissimos.*

2. *Orbi adsciscerent filios.* Quia lex Papia, sub

Auguſti tempus extremum lata, jubebat in provinciis aut magiſtratibus mandandis eos præferri, quibus liberi plures essent.

3. *Magna cum invidia senatum adeunt.* Ii scil. qui verè patres erant. Voculam *qui*, quam ignorat Mediceus, cum J. Gronovio & Erneſto delevimus.

4. *Ne usurpandis .... hereditatibus prodesset.* Nam cœlibes ex teſtamento nihil capere poterant, nisi e proximè junctorum: orbi verò non nisi dimidium, Vide Plin Epiſt. 10, 95.

XX. 1. *Grates agerentur.* Quæ grates proderant ad sequentes honores. Vide Plin. Paneg. 71.

XXI. 1. *Maneat... oſtentandi.* Similis loquendi forma suprà 5.

2. *Ambitio.* Pravum in demerendo provincialium favore ſtudium. Lipsio placeret *cohibebitur.*

XXII. 1. *Abnuentibus ... relatum.* Subſtantivè pro *relationem.* Abnuentibus ea de re referre ad senatum. Infrà pro *& motu terræ ... oppidum ... proruit*, videtur legendum cum Gronovio, *& motus terræ, .. oppidum ... proruit.*

XXIII. 1. *Ad exemplar. Atticæ religionis.* Lipsius emendabat, *ad exemplar Actiacæ religionis*, seu *regionis*: ut intelligantur ludi quinquennales ab Auguſto in urbe Nicopoli apud Actium inſtituti: idque verum videtur.

2. *Apud Bovillas,* Ubi sacrarium Juliæ genti, effigiesque divo Auguſto dicantur Ann. 2, 41.

XXIV. 1. *Quamvis.* Pro *Quantumvis.*

2. *Effigies principis.* Quæ inter signa militaria præferebantur.

XXV. 1. *Syriæque exsecutio.* *Exsecutionem*

uſurpat pro adminiſtratione, ut alibi, *negotii ejus exſecutionem libens suscepit.* At quum ex Hiſt. 5, 10. conſtet Ceſtium Gallum Syriæ præfuisse, quando bellum Judaicum culpâ Gessii Flori conflatum eſt, hoc eſt, anno sequenti, Pighius pro *Cincio*, legit *Ceſtio*, quod verum videtur.

XXVII, 1. *Simul consilio terrorem adjicere, & Megiſtanas.* Multum blanditur conjectura Freinshemii legentis, *simul, ut consilio terrorem adjiceret, Megiſtanas &c.*

XXVIII. 1. *Neque atrox in summam.* Non acerbè respuit mandata Corbulonis de pace componenda.

2. *Operire reliquias* Insepulta militum Pæti corpora.

3. *Tiberius Alexander*, Ægypto mox præfectus, Hiſt. 1, 11. Judæus genere, sed religionis desertor, teſte Josepho Antiq. 20, 3. *miniſter bello datus*, i. e. adjutor & sociùs actorum consiliorumque.

4. *Vivianus Annius.* Flor, scribit *Vinianus*: fortè legendum *Vinicianus*: ut filius sit Annii Viniciani, de quo Ann. 6, 9. Infrà pro *honore ejus, ac ne metueret*, scribitur in regio codice, *an ne metueret*: quæ lectio satis ex ingenio Taciti,

5. *Nondum senatoria ætate*: quæ tunc temporis erat annus vigesimus quintus, poſt ſtipendia decem.

XXX. 1, *Initia vigiliarum*, Obibant vigilias centuriones, & duci renunciabant quo res loco reperissent. *Convivium buccinâ dimitti.* Polybius notat Romanis consuetudinem fuisse, ut tempore convivandi cuncti tibicines ac buccinatores ad

tentorium ducis personarent : classicum illud omnium signorum canebat ante cœnam, buccina verò poſt cœnam : *donec*, inquit Athenæus, *buccina solitum desinentis convivii signum dedit.*

2. *Augurale.* Vide ad Ann. 2, 13.

3. *Cuncta in majus attollens.* Ita Flor. & regius, & editi omnes ante Lipsium, qui dedit *extollens.*

XXXII. 1. *De quatuordecim ordinibus.* Qui ordines seu gradus quatuordecim proximi assignabantur equitibus Romanis in scena seu theatro, ex lege Roscia : sed illa nihil de circensibus ludis caverat.

2. *Per arenam* Gladiatoriam. Vide An. 14, 14.

XXXIII. 1. *Sacras coronas.* Quæ sacrorum certaminum præmia erant : illa autem numero quatuor, Olympia, Pythia, Iſthmia, Nemea.

XXXV. 1. *D. Auguſtum atavum.* Ryckius ex admonitione Ruperti dedit *abavum*, quod scilicet putat hunc Torquatum fratrem ſuisse M. & L. Silanorum, abnepotum Auguſti, de quibus Ann. 13, 1. sed ea de re etiam Reinesius dubitabat.

2. *Quin eum nobiles habere.* Vox *nobiles* hîc ſtare nequit : neque enim principes, multò minùs privati, nobilibus, sed ne civibus quidem infimi ordinis abutebantur ad ejusmodi officia, quæ servis ac libertis mandabantur. Hadrianus, notante Spartiano, ab epiſtolis & a libellis primus habuit equites Romanos. Ryckius reponit, *quin eum homines habere.*

3. *Nomina summæ curæ.* Ea esse nomina ministeriorum principis, & quamdam principatûs meditationem. Vide Ann. 16, 8.

XXXVI.

XXXVI. 1. *Plebi volentia*, i. e. accepta, grata. Sic Hiſt. 3, 52. *Muciano volentia reſcripſere.*

XXXVII. 1. *Nihil usquam perinde lætum ſibi.* Scil. præ Roma esse.

2. *Publicis locis. Naumachiâ præcluſâ, vel Martio campo, vel Circo maximo*, ut habet Suetonius.

3. *Et animalia maris Oceano abusque.* Heinſius legebat *mari Oceano abusque*: quod verum videtur: intelliguntur enim animalia terreſtria, non marina; quæ non *maris Oceano abusque*, ſed *maris Oceani* dicerentur.

XXXVIII. 1. *Enormibus vicis.* Non certâ lege atque normâ diviſis ac directis.

2. *Feſſa ſenum, ac rudis pueritiæ ætas.* Ita ex Agricolæ codice dedit Ryckius. Antea legebatur: *feſſa ætate aut rudis pueritiæ ætas*: quæ manifeſtè corrupta Salinerius mutabat in *feſſa annis ac rudis &c.* Infrà pro *pars morans*, Flor. & regius ſcribunt, *pars morâ*, idque videtur esse omnino ex ingenio Taciti.

XXXIX. 1. *Mæcenatis hortos.* Qui fuere in Esquiliis.

2. *Usque ad ternos nummos.* Noſtræ pecuniæ ſeptenos asses cum ſemiſſe.

XL. 1. *Proruptis . . . ædificiis.* Lege cum Gronovio, *prorutis*: incendium *prorumpit*, ædificia *proruuntur.* Infrà *campum* intellige planitiem, ut *campus aquarum.*

2. *Necdum poſito metu, redibat levis rurſum graſſatus ignis.* Ita e mss. qui hîc corruptiſſimi, dedit Rhenanus. Ryckius e ſuo codice maluit,

necdum poſito, metus redibat non levis, & rurſum graſſatus ignis.

3. *Prædiis Tigellini Æmilianis.* Lipſius emendat *in Æmilianis. Æmiliana* enim locus extra urbem ad campum Martium, conjunctus tamen continensque urbi.

XLI. 1. *Cum penatibus populi Romani.* Id intellige vel de diis patriis, quorum ſimulacra Trojâ ab Ænea in Italiam allata, in æde Veſtæ ſervabantur, vel de ipſa æde deorum Penatium, quæ cum regia Numæ & templo Veſtæ conjuncta fuit.

2. *Jam opes tot victoriis quæſitæ.* Immo *quæſitas*: ſequitur enim *meminerant. Græcarum artium decora.* Statuas & tabulas magnorum artificum. *Monumenta ingeniorum*, ſunt libri veterum ſcripti auctorum plerique ipſorum manu.

3. *Totidem annos menſeſque & dies.* Numerum annorum, menſium, & dierum parem computando repererint.

XLII. 1. *Uſus eſt patriæ ruinis.* Ruinam patriæ in ſuam rem vertit, ſolumque ſpatioſius exſtruendis ſibi ædibus amplis complexus eſt.

2. *Squalenti*, i. e. inculto, ſine arboribus, ſine herbis, utpote arido, & omni humiditate carenti.

XLIII. 1. *Urbis quæ domui ſupererant, non paſſim erecta.* Ita hunc locum dedimus e regio codice, & ſic Erneſtus reperit in Guelferb. & editione prima. Senſus eſt, loca, ſpatia urbis, quæ tam laxa Neronianæ domûs ædificatio ambitu ſuo non comprehenderat. Antea legebatur, *urbis quæ domus ſupererant, non . . . paſſim erectæ* Jac. Gron. & Ryckius e codice Flor. dederunt, *urbis*

(partes) *quæ domui supererant* : sed ellipsis vocis hujus *partes* videtur esse durior.

2. *Jam aqua .... cuſtodes.* Supple *haberet* ex membro sequenti. *Subsidia* sunt quælibet inſtrumenta arcendis ignibus accommoda. Illa jubentur esse *in propatulo*, sive in ædium veſtibulis, ad usum scilicet promiscuum.

XLIV. 1. *Petita diis piacula.* Vulgò *a diis.* Sed rectè Gronovius delet præpositionem : vult enim conquisita esse piacula, sive sacrificia piacularia, & sacra, quæ diis fierent.

2. *Selliſternia.* Vulgò *lectiſternia.* Correxit Ryckius ex Flor. & Budensi. Hoc enim epulum Junonis dearumque fuit, quæ non accubantes, sed sedentes ad epulas invitabantur, ut observat Valerius Maximus 2, 1. In hoc autem extraordinario supplicandi diis ritu, lecti diis ſternebantur, deabus sellæ, in quibus eorum reponebantur simulacra,

3. *Per flagitia invisos.* Adversus hæc Taciti maledicta in Chriſtianos, vide Plinium ipsius æqualem & amicum Epiſt. 10, 97.

4. *Haud perinde .... convicti sunt.* Non tam patuit ipsos auctores eſſe incendii, cujus arguebantur, quàm odisse genus humanum. Ita enim Ethnici de Chriſtianis opinabantur, quòd hominum consortia, theatraque & circos fugerent.

5. *Flammandi.* Ad hoc sævitiæ genus videtur spectasse Juvenalis satyrâ 1. *Pone Tigellinum, tæda lucebis in illa, Quâ ſtantes ardent, qui fixo gutture fumant.*

XLV. 1. *Prospere, aut in metu.* Mallet Acidalius *prospera re* : quod probatur Erneſto.

XLVII. 1. *Sanguine inluſtri ſemper Neroni expiatum.* Quia semel tantum cometes apparuerat sub Neronis imperio, Ann. 14, 22. Grotius delebat vocem *ſemper.* Erneſtus mallet abesse vocem *Neroni*, aut pro ea *tyrannis* legere.

XLIX. 1. *Vanus adsimulatione.* Similem in pangendis carminibus facultatem sibi affectans, nec assecutus. Lipsius legebat *vana æmulatione.*

L. 1. *Ardente domo.* Lucente, luminum faciumque plenâ, ut volunt Acidalius & Pichena: sed videtur admittenda conjectura vel Mureti *aurea e domo*, vel Gronovii *madens vino*, vel Heinsii *marcente domo*, i. e. familiâ nocturnis comessationibus marcidâ.

LI. 1. *Prolatantibus ſpem ac metum.* Acidalius conjiciebat *ſpem inter ac metum.* Vulgatum interpretatur Erneſtus conatum cum spe ac metu conjunctum.

2. *Neque ſenatui quid manere.* Reſtare potestatis scil. ac dignitatis,

LII. 1. *L. Silanus.* Auguſti atnepos, filius M. Junii Silani, de quo Ann. 13, 1. Vide Ann. 16, 8.

LIV. 1. *Plerique tradidere de conſequentibus.* De scriptoribus qui consecuti sunt.

LV. 1. *Epaphroditum.* Qui Neroni a libellis fuit, de quo Suetonius in Nerone 49. & in Domitiano 14. Is nobilem servum habuit Epictetum.

2. *Ut ſeſe pariter indicem &c.* Acidalius e vestigiis Flor. codicis legebat, *crimen, cujus ſe pariter indicem & teſtem faceret:* idque probat Gronovius. Non enim hoc crimen fomenta parasse, sed conjurasse.

LVI. 1. *Arguendi peritior.* An qui peritiam haberet arguendi eos quos nominasset? qui sensus huic loco parum aptus videtur. Faernus legebat, *arguenti*, urgenti Neroni *paratior*: quid si, *apertior?*

LVIII. 1. *Lætatum erga conjuratos.* Arrisisse aliquando cuiquam e conjuratis.

LIX. 1. *Cruciatu.* Codex regius & editio prima *cruciatui.*

2. *Miles potiùs deesset.* Hæc poſtrema dicuntur per concessionem, quam notat vox *potiùs.* Vulgati, *dum miles potiùs deesset*; sed voculam *dum*, quæ sensum turbat, volente Flor. hinc erasimus.

LX. 1. *Illud breve mortis arbitrium.* Nero jussis parare mortem liberam horæ tantum unius spatium dabat.

2. *Tribunus prætoriæ cohortis.* Ita codices Flor. & regius; editi ferè omittunt vocem *prætoriæ.* Iidem codices infrà scribunt *& villam globis militum sepsit*, ut vox *sepsit* referatur ad tribunum, quod rectum videtur. Vulgati minus rectè *globus.*

LXIII. 1. *Adversus præsentem formidine mollitus.* Regius & Ryckianus scribunt *formidinem.* Emendavit Gronovius Observ. 2, 20. & sic interpretatur. Animus ille durus obfirmatusque contra omnes fortunæ incursus, ipso conspectu uxoris, quæ præsens aderat, quam complectebatur, tantisper ad formidinem inflexus eſt & mollitus. Erneſtus e ms. Guelferbytano, & editione prima maluit *adversus præsentem formidinem mollitus.*

2. *Temperaret dolorem æternum suscipere.* Ita Gronovius legit Observ. 2, 20. proximè ad codicem Florentinum, in quo dumtaxat scribitur

susciperet, pro *suscipere*. Vulgò editur *temperanet dolori, ne æternum susciperet*, & sic legitur in codice Ryckii.

LXIV. 1. *Inhiberi mortem imperat*. Ita Beroaldus & veteres editi : sed vocem *imperat* nullus codex agnoscit : unde Rhenanus legebat *inhibere mortem*.

2. *Frigidus jam artus & cluso corpore*. Ita codices Flor. Budensis, regius & editio prima, & sic edidere J. Gronov. & Erneſtus.

LXV. 1. *Non referre dedecori*. Dedecorum esse pariter, par esse dedecus. Suprà claritudinem virtutum *insontem* intellige innoxiam, inculpatam : quia tamen Flor. & editio prima habent *insontibus*; Pichena legendum conjicit *insonti*, & *claritudine virtutum*.

LXVIII. 1 *Statiliam Messallinam*. Quæ poſtea Neroni uxor, & quam matrimonio deſtinaverat Otho.

LXIX. 1. *Nec nisi proveſtâ noſte omissi sunt*. Vulgò *emissi*. Sed Flor. & veterum editorum lectionem reſtituit Erneſtus.

LXXI. 1. *Græcò ejus rei vocabulo*. Vocari nempe voluit *Milichus soter*.

2. *Vanitate exitûs* Faernus legebat *velocitate*. Vulgatam leſtionem Ryckius interpretatur, eo sensu, ut Proximus abolitionem sibi a principe indultam, irritam reddidisse dicatur alio mox crimine, quod capite luerit.

3. *Sed tamen exiſtimarentur*. Ita scripti & editi ante Pichenam, qui de sola conjeſtura dedit *extimerentur*.

LXXII. 1. *Bina nummûm millia*. Militi cuique libellas Tur. 250.

LXXIII. 1. *Tamquam viros insontes.* Flor. Guelf. Regius & editi veteres magno consensu, *viros & insontes* : unde Faernus additâ voce legebat *viros claros & insontes* : idque probâtur Erneſto.

2. *Tum decreta ... decernuntur.* Alterutra vox redundat : priorem delet Lipsius, & eam e margine in textum transisse verisimile eſt.

2. *Venerationem hominum.* In Flor. scribitur *veneratio item hominum*, in regio autem *veneratio ad deum item hominum* : unde locus datur conjecturæ J. Gronovii legentis, *venerationem cælitum.*

3. *Quod ad omina olim sui exitûs verteretur.* Locus corruptus. E scripturâ Florentina, *quorumdam ad omnia dolum sui exitûs verteretur*, suspicabatur Gronovius : *fuerunt tamen quos id omen propinqui exitûs adverteret.*

IN LIBRUM XVI.

ANNALIUM NOTÆ.

Cap. I. 1. *Per vanitatem ipsius & promissa.* Flor. & Regius clarè, *ex promisso.* Nempe scripserat *& promisso* Tacitus, casuum varietatis captator. Sic in ipso Ann. exordio, *quum ferocissimi per acies aut proscriptione cecidissent*, & alibi passim.

II. 1. *Qui velut paratam prædam aveherent.* Ita ex conjectura certissima dedit Erneſtus, quum

ſcripti & editi habeant, *qui velut partam prædam adveherent.*

2. *Delectum navigium.* Ingenioſè & verè Boxhornius *remigium*, quod idem eſt ac *remiges*, qui delecti *juvandæ feſtinationi.*

3. *Prudentes diverſâ famâ tulere.* Emendatio procul dubio vera Gronovii. Flor. & regius vulgari mendo ſcribunt *prodentis diverſâ famâ tulere.* Infrà pro editorum *terras* dedimus ex Flor. regio, & prima editione *terram*; novo genere fœtûs terram eſſe fecundam & fertilem.

IV. 1. *Luſtrali certamine.* Quinquennali, quod ſingulo quoque luſtro celebrandum. Vide Ann. 14, 20.

2. *Per incuriam publici flagitii.* Vulgò *per injuriam publici flagitii.* Correxere Acidalius & Boxhornius, & ita edidit Erneſtus. Lætabantur, ut quibus curæ non eſſet publicum dedecus.

V. 1. *Severâque adhuc, & antiqui moris retinente Italiâ.* Hanc lectionem ſub Agricolæ nomine laudatam reperit in ſuo codice Ryckius. Antea legebatur nullo ſenſu, *ſeveramque adhuc & antiqui moris retinentes Italiam.* Mox cum Erneſto e codice Flor. dedimus *per longas provincias.* Vulgò *per longinquas.*

2. *Multis palam, & pluribus occultis.* Supple *in id intentis.*

VI. 1. *Et quòd divina infantis parens.* Vide Ann. 15, 23.

VII. 1. *Ita recordantibus lætam.* Ingenioſè Muretus *recondentibus*, ut voci *palam* opponatur.

2. *C. Caſſium.* De quo vide Ann. 12, 11. & 12. Meminit quoque Plinius Epiſt. 7, 24. De

Silano vide Ann. 15, 52. Huic, ut suspicatur Lipsius, ſtatuam in foro posuit Titinius Capito. Plin. Epiſt. 1, 17.

3. *C. Cassii.* Qui unà cum Bruto victus ab Auguſto & Antonio apud Philippos.

4. *Ac ne memoriâ tantum.* Codices Flor. regius & Ryckii carent particulâ *ne*, quam supplevit Lipsius : vulgò *ac ut memoriâ.*

5. *Animo præruptum.* Vox a montibus & rupibus præruptis tranſlata, quam Tacito reſtituit Lipsius ex Flor. & Vatic. Vulgò *animo promptum.*

VIII. 1. *Quibus patruum ejus.* Vide An. 15, 35.

2. *Silani amitam.* Ergo duas filias C. Appio Silano peperit Æmilia Paulla, Juniam Calvinam, de qua Ann. 12, 4. & 8. & hanc Juniam Lepidam. Ryckius.

3. *Calpurnius Fabatus.* Plinii junioris prosocer: Novocomensis fuit, ut ex Plinio patet Epiſt. 5, 12. & 7, 32.

IX. 1. *Et senatus ejus exſpectabatur.* Ita mendosè Flor. & regius, idque Franciscus Medices emendavit felici conjecturâ, quam cum Erneſto secuti sumus : *& senectus ejus exſpectabatur.* Tunc enim Cassius senex erat, cæcus, & morti proximus. Eodem sensu Ann. 13, 33. *Celerem .... quia absolvere nequibat Cæsar, traxit senectâ, donec mortem obiret.*

X. 1. *Et Pollutia filia.* Ann. 14, 22. dicitur *Antiſtia*; quod verum nomen a patre *Antiſtio Vetere* : & hoc loco sic fortè rescribendum, nisi si duobus nominibus fuit. De Rubellio Plauto vide Ann. 14, 22. & 57.

2. *Ad accusandum transgrediens.* Ita Flor. re-

gius, & veteres editi : recentiores vulgò *ad accusationem*.

3. *Nec ullis alimentis*. Ablativi absolutè capiendi : qua varietate sæpe Tacitus utitur. Malè Ryckius e suo codice addidit vocem *usa*.

XI. 1. *Tum cui prima ætas*. Acidalius reponit *tum cui proxima ætas*, quod Erneſto rectum videtur, quia præcessit *priùs*.

2. *Ut more majorum punirentur*. Neroni, quum de ipso senatus id decresset, quale id genus esset pœnæ interroganti responsum eſt, *nudi hominis cervicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi*. Suetonius in Nerone 49.

3. *Mortem sine arbitro permittens*. Mortem indulgens liberam, cujus arbiter aut judex adesset nullus. At Gronov. Observ. 4, 2. contendit legendum, *mortem sine arbitrio remittens*, hoc eſt, remittens decreto senatûs definitam mortem, cujus ipsi non haberent arbitrium.

XII. 1. *Junium mensem transmissum*. Omissum, e numero mensium deletum. Sic Ann. 15, 31. *inania transmittuntur*.

XIII. 1. *Cladem Lugdunensem*. Incendium, quo Lugdunensis colonia deflagravit; quod deplorat Seneca Epiſt. 92. Tardè id solatium adhibitum a Nerone, septimo poſt incendium anno, ut observat Erneſtus.

2. *Quadragies seſtertio*. Libellis Tur. 500000.

XIV. 1. *C. Suetonio, L. Telesino coss*. Ryckius ex lapidibus probat legendum *Caiis Suetonio, Luccio Telesino coss*.

2. *Auctor exſtitisset*. *Monitus priùs Anteius* In Flor. scribitur, *monitus priùs Anteio*, unde fir-

matur Acidalii conjectura, hæc verba sic connectentis, *auctor exſtitisset monito priùs Anteio.* Hoc enim ipso signandi tabulas auctor erat, quòd monendo Anteium, ne eas moraretur, ipsi tabularum conficiendarum poteſtatem permittere videbatur.

XV. 1. *Civicam coronam meritus.* Rem tangit Ann. 12, 31.

XVI. 1. *Quàm ne oderim.* Non aliter me defendam apud eos qui hæc legent, quàm ut rogem concedant mihi non odisse, i. e. præterire silentio viros fortes tam segniter pereuntes. Gron. Reddit scilicet causam cur non omiserit eorum mentionem. Nihil igitur opus eſt mutatione Rhenani legentis, *quàm ne oderint.*

2. *Captivitate urbium.* Sic Hiſt. 3, 70. *Dum inter Vespasianum ac Vitellium præliis legionum, captivitatibus urbium ... judicatur.*

XVII. 1. *Dignitate senatoriâ* Qui opibus ac splendore cuivis senatorum pares essent: alio vocabulo dicebantur *illuſtres*, de quibus vide An. 2, 59.

2. *Per procurationes.* Ad quas soli equites aut liberti admissi. De his vide Ann. 12, 60.

3. *Additur.* Jussu nempe Neronis, & alienâ manu. Quidam legunt *addit*, ut ipse Nero intelligatur.

XVIII. 1. *De C. Petronio.* Quidam Petronium Arbitrum volunt esse hunc C. Petronium, ejusque codicillos, quos Neroni misit obsignatos, ipsissimam esse satyram, cujus fragmenta exſtant. At quis credat tabulas codicillares eam amplexas materiæ amplitudinem, quæ ad quindecim & sexdecim libros excresceret.

2. *Proconsul tamen Bithyniæ.* Bithynia fuit provincia consularis, ejusque proinde rector dicebatur proconsul, etsi non gessisset consulatum, quem mox inter suffectos gessit Petronius.

XIX. 1. *Fregitque annulum.* Cujus imago tabellis impressa auctoritatem iis afferebat. Meminerat scil. assimulatas Lucani interfecti litteras ut Mellæ patri exitium pararetur.

XX. 1. *Pertuleratque, proprio odio.* Freinshemii correctio hujus loci admittenda, *pertuleratque. Proprio odio. hanc : Numiciam Thermum &c.* Infrà pro *nece immerita lueret* lege cum Acidalio, *nece immerita luere.*

XXI. 1. *Ludis cæsticis.* A cæstu, hoc enim armati manus pugiles pugnabant. In his ludis Thrasea cecinerat : duplex enim, gymnicum & musicum potuit esse spectaculum, & a cæstu, tamquam a certamine vel solo antiquitus, vel præcipuo, nomen retinuisse.

2. *Mitiora censuit.* Vide Ann. 14, 48.

XXII. 1. *Sollenne jusjurandum.* Calendis Januariis senatus jurabat in acta principum, i. e. se rata habiturum acta non solum ejus qui rerum potiretur, sed etiam superiorum principum, nisi quis sceleribus & flagitiis aliter meruisset : sic Tiberii & Caligulæ nomina non erant in catalogo principum, quorum mentio fiebat in juramentis votisque : nam post diem tertium, hoc est, tertio Nonas, pontifices ceterique sacerdotes ac magistratus vota pro incolumitate imperii & principis susceptа solvebant, novaque nuncupabant, in tabulis describi solita & signari. Jurabant pariter apud exercitus, & in provinciis, duces ac pro-

consules, votaque itidem solvebant suscipiebantque. Vide Ann. 4, 17. & 13, 11. Vide etiam Plinium Epiſt. 10, 44. 60. & 101.

2. *Incolumitas tua sine arte, sine honore* Locus mendosus. Flor. scribit *artes :* unde Lipsius putat excidisse vocem, legendumque, *incolumitas tua sine cura, artes* (scilicet Scenicæ) *sine honore.* Gronovius emendat, *incolumitas tua, tuæ artes sine honore :* uterque aptè ad mentem dicentis. Objecit enim Thraseæ, quod & nuncupationes votorum omitteret, & numquam immolaret pro cœleſti voce.

3. *Diurna populi Romani.* Julius Cæsar *primus omnium inſtituit, ut tam senatûs quàm populi diurna acta conficerentur & publicarentur.* Suetonius in Cæsare 20.

4. *Iſta secta.* Stoicorum, qui *virtutis veræ cuſtodes, rigidique satellites,* ut ait Horatius.

XXIII. 1. *Ut ad externa rumoribus.* Supple *versis.*

XXV. 1. *Audiret senatus voces ... supra humanas.* Flor. codex habet *supra humanos,* i. e. *supra homines :* idque Ryckio & J. Gronovio blanditur. Sic Cicero ad Atticum 13, 42. *possum falli, ut humanus.*

2. *Ab ignavia ... pereuntium.* Notantur ii, qui, omissâ defensione, venas sibi intra domesticos parietes abscindebant.

XXVI. 1. *Superesse, qui forsitan manus ictusque per immanitatem Auguſti.* Sanando huic loco nihil felicius occurrit conjecturâ Grotii, pro *Auguſti,* reponentis *auderent.* Nam vox *Auguſti* quin mendosa sit dubitari non poteſt : neque enim soli-

tum Tacito Neronem designare *Auguſti* vocabulo.

2. *Quem perornavisset.* Cui ad finem usque ornamento fuisset : hanc enim vim habet in compositione particula *per*. Sic Ann. 4, 34. *uterque opibus atque honoribus perviguere.*

XXVII. 1. *Haud veniri.* Conjectura Lipsii, quam firmat Flor. in quo scribitur *hadveniri* Plures e numero senatorum e longinquis provinciis oriundi, in patriam, accepto commeatu, proficiscebantur, ut res suas inviserent. Vide Ann. 11, 25. & 12, 23.

XXVIII. 1. *Summam rempub. agi.* Vulgò *summam reipub.* correxit e codice Flor. Ryckius.

2. *Helvidium Priscum.* Hunc poſtea Vespasianus occidit, patrem illius Helvidii, a Domitiano interfecti, quem scriptis ultus eſt Plinius Epiſt. 9, 13. De Paconii patre majeſtatis reo sub Tiberio, vide Suetonium in Tiberio 61. De Curtio Montano mentio Hiſt. 4, 40.

3. *Requirere se in senatu &c.* Nam suprà 22. Thrasea dictus eſt *vitare solenne jusjurandum, nuncupationibus votorum non adesse, triennio non introisse curiam.* Hæc se dicit accusator objicere Thraseæ, si ille neget se proditorem esse palam & hoſtem.

4. *Denique agere senatorem, & . . . protegere.* Videtur admittenda Gronovii conjectura, legentis, *denique agere senatorem, ut principis obtrectatores protegeret, solitus.*

XXIX. 1. *Celebritate periculorum*, i. e. frequentia, multitudine. Ita scripti & editi veteres. Rhenanus dederat *crebritate.*

XXX. 1. *Sed recèns, discrimini.* Flor. *sed re-*

cens, *& quot discrimini.* Voculam *quot* eradit Gronovius legitque, *sed recens*, *& discrimini* : ita ut in duobus prioribus membris orationis intelligatur verbum ſubſtantivum. Propiùs ad codicem Jac. Gron. *sed recens*, *& quo discrimini.*

XXXI. 1. *Altaria & aram.* Veneris genitricis, cujus in templo senatus habebatur. *Altaria* sunt, in quibus ignis adoletur, ab altitudine dicta : *aras* Varro dicit *asas* primùm dictas, quod esset necessarium a sacrificantibus eas teneri. *Asis* autem sive *ansis* teneri solere vasa quis nescit ?

XXXII. 1. *Nimiæ tantum pietatis ream separarent.* Hoc eſt, paterentur dividere defensionem: *atque ipse &c.* Ita locum hunc reſtituerunt ex Flor. Ryckius & Jac. Gronovius, idque servat etiam regius & editio prima. Vulgati, *separarent a se*, *quamcumque sortem subiret.*

2. *Habitu & ore ad exprimendam imaginem honeſti exercitus*, i. e. exercitatus. Sic Ann. 15, 45. *Græcâ doctrinâ ore tenus exercitus*, *animum bonis artibus non induerat.* Ita locum ex Faerni conjectura Pichena edidit, & consentit Ryckii codex : nam Flor. regius & veteres editi habent *honeſti & exerciti* : quam lectionem defendit Gronovius Observ. 4, 2. & explicat, cujus is habitus, ea frons, quæ præferat imaginem hominis honeſti, & firmi atque exerciti philosophi.

XXXIII. 1. *Labantem non deseruit.* Sic dedit Ryckius e suo codice, cui accedit Regius. Vulgati *labentem.*

2. *Æquitate deûm erga bona malaque documenta*, i. e. diis bonum malumque facinus pari incuriâ transmittentibus. Hîc Tacitus videtur

Epicurum sequi, aut saltem patitur sensus, qui pios etiam & divinæ providentiæ adsertores sæpe turbarunt, quum viderent scelus præmia, virtutem supplicia sequi. Vide Ann. 14, 12. & Hiſt. 1, 3. Gronovius.

3. *Ne in republica haberetur.* Ut ab omni honore & munere publico removeretur.

4. *Quinquagies seſtertium.* Libel. Tur. 625000. *Duodecies.* Libellæ 150000.

XXXIV. 1. *Demetrio.* Cujus vox magni animi ad Neronem. *Minaris tu mihi mortem, tibi verò natura.*

2. *Et auditu.* Flor. scribit, *& auditis*, quòd meliùs cum sequentibus cohæret.

3. *Exemplum Arriæ matris.* Nupta hæc Cæcinæ Pæto, mortis exemplum & solatium marito fuit. Vide Plinium Epiſt. 3; 16. *filiæ communi.* Fanniæ, de qua vide eumdem Plinium Epiſt. 7, 19.

XXXV. 1. *Obverſis in Demetrium.* Multa desunt huic libro, & Neronianæ hiſtoriæ; adventus scil. Tiridatis in urbem, conjuratio Viniciana, motus Vindicis, aliaque, digna, quæ a magno auctore tradita legeremus, nisi injuria temporum invidisset.

IN LIBELLUM

DE MORIBUS GERMANIÆ.

CAP. II. 1. *Adverſus Oceanus.* Gronovius *adverſum Oceanum* dici putat eo sensu, quo flumen *adverſum* dicitur; quia veteres versus septemtrionem *consurgere mundum*, qui *in auſtros Libyæ premeretur*, credebant.

2. *Primùm a victore ob metum.* Eruditissimus auctor, qui libellum hunc de Germania Gallicè, ut & vitam Agricolæ reddidit, legendum censet *ad metum*, scil. Gallis incutiendum: nam *Germani* etymo prisco, bellaces viri sunt. Quid si legamus? *primùm a victis ob metum.*

VII. 1. *Nec illæ numerare aut exigere plagas pavent.* Ita cum Erneſto dedimus ex libris & editis omnibus ante Rhenanum qui ex ingenio scripsit *exsugere.* Plagas *exigere* dixit, ut *sarta tecta exigere*: quasi taxare, ac plus aut minus in illis virtutis agnoscere. Gron. Observ. 1, 8.

XI. 1. *Apud principes pertractentur.* Lege cum Mureto, Acidalio &c. *prætractentur.*

2. *Non simul, nec ut jussi conveniunt.* Vulgò *nec jussi.* Correxit Lipsius e veteri codice in quo scribitur *nec injussi.* Infrà pro *ut turbæ placuit*; omnino legendum cum Gron. *ut turba placuit.*

XII. 1. *Pro modo, pœna.* Ita scribendum esse vidit Acidalius, & sic dedit Erneſtus pro vulgato *pœnarum*, in quo syllaba ultima adhæsit e verbis sequentibus.

XX. 1. *Pares validaque miscentur.* Vulgò *pares validique.* Lectionem mss. & editorum ante Lipsium reſtituit Erneſtus.

XXI. 1. *Si quid poposcerit.* Vulgò *poposceris.* Correxit ex scriptis & editis ante Rhenanum Erneſtus.

XXII. 1. *Licentiâ joci.* Ita cum Erneſto dedimus e scriptis & editis ante Lipsium, cujus in editiones operarum, ut videtur, errore, irrepsit, *licentiâ loci.*

XXVIII. 1. *Ne Ubii quidem.* Ita Gruterus e veſtigiis mss. & vetuſtiùs editorum, in quibus legitur *Nubii.* In vulgatis deeſt negatio.

XXIX. 1. *Limite acto* In editis quibusdam legitur *aucto*, quod a Lipsio pro conjectura in margine positum malè recepit Pichena.

XXX. 1. *Copiis onerant* Ita codex Artolphi, non ut vulgò *coonerant;* quam vocem inusitatam peperit repetitio primæ syllabæ vocis præcedentis.

XXXI. 1. *Jamque canent.* Mallet Erneſtus, *itaque canent.* Infrà Gronovius censet legendum, *visu non nova*, additâ negatione.

XXXVI. 1. *Tracti ruinâ Cheruscorum, & Fosi.* Vulgò *tacti.* Mutavit Erneſtus, & sic placebat Burmanno. Capite sequenti dedimus cum eodem Erneſto, *eumdem Germaniæ situm*, ut habent codices, & vetuſtiùs cusi, non *sinum.*

XXXIX. 1. *Auguriis patrum & prisca formidine.* Hæc verba videntur Erneſto ex aliquo poeta veteri deprompta, & e margine in textum immigrasse.

XL. 1. *Paucitas nobilitat, quòd &c.* Particulam *quòd* delevit Erneſtus, ob consensum librorum veterum.

XLIII. 1. *Nec minus valent.* Dele negationem, quæ videtur cum ſequentibus parum congruere.

2. *Ea vis numini.* Quæ ſcil. Caſtoris & Pollucis apud Romanos : *nomen Alcis.* Ita dedit Erneſtus e codice Artolphi. Vulgò *ejus numinis nomen Alcis.* Idem Erneſtus infrà ex eodem codice & libris omnibus reſtituit, *Gothones regnant*, pro *regnantur.*

XLV. 1. *Formasque deorum.* Emendabat T. Faber *formas equorum.*

2. *Id pro armis omnique tutela.* Ita Erneſtus reſcripsit e codice Turicensi, pro vulgato *omniumque tutela.*

XLVI. 1. *Procerum connubiis mixtis.* Videtur admittenda Mureti conjectura reſcribentis, *ceterùm connubiis mixti*, nempe cum Sarmatis. Infrà dedimus cum Erneſto *domos fingunt*, scilicet e luto, sic volentibus editis omnibus ante Lipsium, cujus in editiones, operarum vitio, irrepsit, *domos figunt.*

IN LIBELLUM
DE VITA AGRICOLÆ.

CAP. III. 1. *Facilitatem imperii*, i. e. lenitatem, clementiam, de qua hic sermo. Gronov. meritò respuit *felicitatem*, quam in textum invexit Pichena.

IV. 1. *Studium philoſophiæ acrius.* Ita veteres editi omnes, & contextus indicat de sola philo-

ſophia eſſe ſermonem. Lectio vulgata *philoſophiæ ac juris*, ſolâ Pichenæ conjecturâ nititur.

V. 1. *Incenſæ coloniæ.* Vide Ann. 14, 33 &c.

VI. 1. *In bona uxore tantò major laus.* Nempe *quam in viro*, quæ verba pariter in altero membro locum habent.

VII. 1. *Dum in templo* (*Liguriæ pars eſt.*) Acutè Savilius corrigit, *dum Intemelios.* De re vide Hiſt. 2, 13.

XI. 1. *Et poſita contrà Hiſpania.* Hæc eſt lectio vetus, quam reſtituit Erneſtus. Quia libri aliquot habebant *Hiſpaniam*, Rhenanus e conjectura dederat, *& poſitu contrà Hiſpaniam.*

XV. 1. *Alterius manus, centuriones alterius; vim & contumelias miſcere.* Per *manus* intellige ſervos & aliam cohortem procuratoris. Ita locum hunc mutatione interpunctionis perſanavit Gronovius. In vulgatis malè diſtinctio ponitur poſt *centuriones.*

XVI. 1. *Voadica.* Vide ad Ann. 14, 31. Infrà dedimus cum Erneſto, *propiùs ex legato timor agitabat*, ubi vulgati poſt Rhenanum mendosè *proprius ... timor.*

XVIII. 1. *In dubiis conſiliis.* Rectè Gronovius reponit *in ſubitis conſiliis.*

2. *Laureatis.* Supple litteris, quas ad imperatorem ſcriberet.

XIX. 1. *Cauſas bellorum ſtatuit excidere.* Vulgò *exſcindere*: mutavit Erneſtus ex editis veteribus, qui & infrà habent *primam domum ſuam*, non *primùm.*

2. *Officiis ... potiùs non peccaturos, quàm &c.* Deeſt verbum *imponere*, quod Gronovius latere

putat in voce *potiùs*. Hanc enim ut & *magis* subintelligere solet Tacitus ante *quàm*. Idem Gronovius infrà pro *vendere pretio*, suspicatur legendum *vendere parvo*.

XX. 1. *Ut nulla antè Britanniæ nova pars illacessita transierit*. Suspicatur Erneſtus excidisse voculam *sic*, ante *illacessita*, hoc sensu, præsidia caſtellaque tantâ ratione disposita fuisse ab Agricola, ut numquam ab hoſte lacessita sint, quum aliàs novæ partes in Britannia provinciæ Rom. additæ crebrò a barbaris tentarentur, si fortè recipere possent. Vide infrà 22. Gronovius reponebat *nota pars*, non satis aptè, ut videtur, ad antecedentia.

XXIII. 1. *Glota & Bodotria diversi maris æſtibus per immensum revectæ*. Sic editi veteres haud dubiè e libro ms. idque Erneſtus præposuit vulgato, *diversi maris æſtus*, vel *æſtu per immensum revecti*; quæ lectio partim a conjectura Rhenani, partim ab errore operarum nata eſt.

XXIV. 1. *Nave primâ transgressus*. Nempe in regiones ultra Bodotriam & Glotam sitas, quò nemo antè navibus penetraverat.

XXV. 1. *Amplas civitates trans Bodotriam sitas .... portus classe exploravit*. Erneſtus putat excidisse, aut latere in voce *amplas* verbum aliquod de terreſtri exercitu, velut *aggressurus* : idque verum videtur. Pichena e conjectura pro *portus* dederat *priùs*.

2. *Hinc auctus Oceanus*. Magnificè dictum, ut censet Gronovius : ab his addita provinciæ regio ampla terrarum, ab illis, quod Oceani Romanum agnoscebat imperium, promotum auctumque, &

ingens ei accessio facta. Pichena primus dedit; *victus Oceanus*, nimis exiliter.

3. *Majore famâ ... oppugnasse*, i. e. quòd oppugnassent ultro.

XXVII. 1. *Cujus victoria conſtantiâ.* Mallemus cum Lipsio *conscientiâ.*

2. *Non virtute, sed ... arte ducis rati.* Hæret sententia. Explebat Lipsius, *non ut virtute, sed... arte ducis superati.* Molliùs Erneſtus, *non virtute, sed ... arte vicisse* scil. Romanos *rati.*

XXX. 1. *Et inferiores Romani.* Rhenanus emendabat, *infeſtiores.* Vulgati inde a Lipsio habent *interiores*, errore operarum, pro *inferiores*, quod reſtituit Erneſtus.

XXXI. 1. *Trinobantes.* Vulgò *Brigantes.* Mutavit Camdenus ex Ann. 14, 31. nam *Brigantes* procul a colonia Camaloduno.

2. *Et libertatem non in præsentia laturi.* Locum sic refingit Erneſtus, *& libertatem in præmium laturi, non primâ ſtatim congressione oſtendamus &c.*

XXXIII. 1. *Et vix monitis coercitum militem adhuc ratus.* Emendat Gronovius, *& vix munimentis coercitum militem adhortaturus.*

XXXV. 1. *Covinarius.* Covinarii sunt essedarii.

XXXVI. 1. *Et in aperto pugnam.* Lege cum Lipsio, *& in arcto pugnam.*

2. *Equitum turmæ fugere.* Lege, ut voluit Lipsius, *equitum turmæ effusæ.* Infrà pro vulgato; *densis hoſtium agminibus*; legebat Muretus, *densis noſtrorum* vel *cohortium agminibus*, ne Romani *hoſtes* appellentur.

3. *Minimè equeſtris ea pugnæ facies erat.* Monet Pichena debuisse Tacitum dicere, minimè *pedeſtris pugnæ* faciem fuisse : sed & infrà pro *in gradu ſtantes*, Trillerus conjicit *ægre clivo ſtantes*, quod placet.

XXXVIII. 1. *Dein sperare.* Mallet Erneſtus *spernere*, scil. ipsa illa consilia, quæ inter se cepissent. Idem infrà legendum putat *deserti colles*, non *secreti.*

2. *Trutulensem portum.* Ignotus eſt. Itaque alii volunt *Rutupensem.*

XXXIX. 1. *Utcumque faciliùs.* Dele poſtremam vocem, quæ sapit glossam interpretantis *utcumque.*

XLI. 1. *Cum inertia & formidine eorum.* Grotius corrigebat *ceterorum.* Possis etiam cum Erneſto conjicere *cæsorum.*

XLIII. 1. *Speciem doloris animo vultuque præ se tulit.* Species doloris *animo* præferri non poteſt, unde Erneſtus conjicit legendum *habitu*, quæ vox cum *vultu* sæpe conjungitur.

XLIV. 1. *Nam sicuti durare &c.* Locum mutilum supplet Ursinus : *nam sicuti magna cujusdam felicitatis eſt durare in hac beatissimi seculi luce &c. quod augurio votisque . . . ominabatur.* Scilicet fore, non quidem ut principem Trajanum videret, neque enim id divinare poterat, sed ut meliora tempora brevi succederent. Omissum a Rhenano *quod* ante *augurio* reſtituit Erneſtus.

XLV. 1. *Intra Albanam villam.* Editi veteres habent *intra Albanam arcem villam*, quod utrumque insititium putat Erneſtus, legendumque *intra Albanum.* Mox Gronovius pro *jam tum*, mallet *etiam tum.*

2. *Nos Maurici Ruſticique viſus*, i. e. adſpectus in exſilium aut ad necem euntium *excruciavit*: cujus vocis ſenſus latet quodammodo in verbo *perfudit*. De his, quos hoc loco appellat Tacitus, vide Plin. Epiſt. 1, 5. 14. 2, 18. 7, 19. 33. & 9, 13.

XLVI. 1. *Admiratione te potiùs temporalibus laudibus & . . . militum decoramus*. Priora ſic tentat Lipſius, *admiratione te potiùs, te immortalibus laudibus &c.* Poſteriora ſic refingit Heinſius, *& ſi natura ſuppeditet, æmulatu decoremus*.

2. *Famamque ac figuram animi*. Lege cum Mureto & Acidalio *formamque ac figuram animi*

FINIS.

INDEX

INDEX
TOMI SECUNDI.
A.

Abnoba mons G. 1.
Acbarus ſive Abgarus Arabum rex 12, 12. & 14.
Acerronia Agrippinæ familiaris in mari occiditur 14, 5.
M. Acilius conſul 12, 64.
Acilius Strabo 14, 18.
Acratus Neronis libertus 15, 45. 16, 23.
Acta principis 13, 5. & 11.
Acte Neronis pellex 13, 12. 14, 2.
Adiabeni 15, 1.
Adoptiones ſimulatæ prohibentur 15, 19.
Adrumetum Africæ oppidum 11, 21.
Adulterii pœna apud Germanos G. 19.
Advocatorum perfidia 11, 5.
Ædilium poteſtas cohibita 13, 28.
Ædui ſenatorum jus adipiſcuntur 11, 25.
Ægeæ civitas Ciliciæ 13, 8.
Ælia Petina 12, 1.
Ælius Gracilis Belgicæ legatus 13, 53.
Ælius Neronis libertus 13, 1.
Æmiliana prædia 15, 40.
Ærarii cura varie habita 13, 29.
Æſtyi Germaniæ populi G. 45.
Afranius Quinctianus in Neronem conjurat 15, 49. negat, dein fatetur 15, 56. occiditur 15, 70.
Agerinus Agrippinæ libertus 14, 6.
Agger Druſi coercendo Rheno fabricatus 13, 53.
Agricola Taciti ſocer A. 3. Ardor ejus in ſtudiis A. 4. prima militia in Britannia A. 5. quæſtor in Aſiam mittitur A. 6. legioni in Britannia præponitur A. 7. inter patricios adſcitur A. 9. Aquitaniæ præponitur ib. conſul fit ib. Britanniæ præponitur ib. Monam inſulam capit A. 18. acerbus in conviciis A. 22. milites alloquitur A. 33. victoriam de Britannis conſequitur A. 37. Romam revertitur A. 40. Domitiano ſuſpectus A. 39. moritur A. 43, ejus elogium A. 44.
Agrippa Julius 15, 71.
Agrippa rex Judæorum 12, 23. contra Parthos copias ducere jubetur 13, 7.
Agrippæ Auguſti generis monumenta 13, 39.
Agrippina Germanici filia Claudii conjugium captat 12, 3. eidem nubit 12, 7. Lolliam ad mortem adigit 12, 22. ſtuprum ejus cum Pallante 12, 25. Auguſtæ cognomento augetur 12,

26. Claudium veneno necat 12, 67. Senatui intereſſe cupit 13, 5. potentia ejus infracta 13, 12. accuſationi reſpondet 13, 21. Neronem filium illicit ad inceſtum 14, 2. ex doloſa navi evadit 14, 5. juſſu Neronis occiditur 14, 8.
Alæ equitum 14, 26.
Alares 15, 11.
Alarii equites 12, 27. 13, 35.
Albana villa A. 45.
Albani populi 12, 45.
Albanum ſaxum ignibus impervium 15, 43.
Albis fluvius G. 41.
Alci, dii Germanorum G. 43.
Alesia 11, 23.
T. Alledius Severus eques 12, 7.
Alpes maritimæ 15, 32.
Aminius Rebilus legum peritus 13, 30.
Amphitheatrum in campo Martio exſtruitur 13, 31.
Anemurienſis civitas 12, 55.
Angli Germaniæ populi G. 40.
Angrivarii Germaniæ populi G. 33.
Anguis ex muliere nata 14, 12. viſa in cubiculo Neronis 11, 11.
Anicetus Neronis libertus 14, 3. exitium Agrippinæ ſtruit 14, 7. idem poſtea Octaviæ 14, 62. in Sardiniam pellitur ib.
Annæus Mella Lucani pater occiditur 16, 7.
Annæus Seneca ab exſilio revocatus prætor fit 12, 8. Neronis præceptor 13, 2. ejus potentia morte Burri infringitur 14, 52. oratio ejus ad Neronem 14, 53. accuſatur 14, 65. 15, 56. occiditur 15, 60. imperio dignus eſt habitus 15, 65.
Annæus Serenus 13, 13.
Annalium munus 13, 31.
Annius Pollio in Neronem conjurat 15, 56. in exſilium pellitur 15, 71. Serviliæ maritus 16, 30.
Annulus ferreus G. 31. Annulum frangere 16, 19.
Anſibarii Germaniæ pop. 13, 55. & 56.
P. Anteius Syriæ præficitur 13, 22. ob Agrippinæ amicitiam Neroni inviſus 16, 14. veneno exſtinguitur ib.
Antiochus Cilix rex 12, 55. 13, 37. Armeniæ partem nactus 14, 26.
Antiſtia Plauti uxor 14, 22.
Antiſtius Soſianus tribunus plebis 13, 28. exſilio multatur 14, 48. & 49. P. Anteium accuſat 16, 14. ab exſilio ob id revocatur ib. prætor 14, 48.
C. Antiſtius conſul 12. 25.
L. Antiſtius Vetus conſul 13, 11. Plautum generum ad res novas hortatur 14, 58. moritur 16, 10. & 11.
Antium Neronis patria 15, 23. & ſeceſſus 15, 39.
Antona Britanniæ fluvius 12, 31.
Antonia Claudii filia 12, 2. & 68. 13, 23. 15, 53.
Antonia Flaccilla 15, 71.
Antoninus Haterius 13, 34.
Antonius Felix Pallantis frater 12, 54. Judææ procurator ib.
Antonius Natalis in Neronem conjurat 15, 50. 54. & 55. ob feſtinatum indicium impunis 15, 71.
Antonius Primus 14, 40.
Aorſi Aſiæ populus 12, 15.
Apamienſes 12, 58.
Apion Cyrenenſium rex 14, 18.

Appellationes ad ſenatum 14, 28.
Appius Silanus 11, 29.
Aprilis Neroneus dictus 16, 12.
Apulia 16, 9.
Aquitania A. 9.
Ara magna 15, 41. Consi 12, 24. Herculis 12, 24. Ulyssis G. 3.
Araris Galliæ fluvius 13, 53.
Araviſci Pannoniæ populi G. 28.
Araxes Armeniæ fluvius 12, 51. 13, 39.
Argentum Britannicum A. 12. Germanis nullum G. 5. Mattiacum 11, 20.
Arii Germaniæ populi G. 43.
Ariſtobulus minoris Armeniæ rex 13, 7.
Arma apud Germanos quæ G. 6.
Armenia bellum cum Iberis gerit 12, 44. ſuo arbitrio relicta 15, 17.
Arria Galla C. Piſonis uxor 15, 59.
Arria Thraſeæ uxor 16, 34. alia hujus mater ib.
Arrius Varus præfectus cohortis 13, 9.
Arruntius Stella 13, 22.
Arſacis gens 12, 14.
Arſanias Armeniæ fluvius 15, 15.
Arſamoſata Armeniæ caſtellum 15, 10.
Artaxata Armeniæ urbs jugum Parthorum accipit 12, 50. a Romanis capitur & incenditur 13, 41.
Aruleaus Ruſticus tribunus plebis 16, 26. Thraſeam laudavit A. 2.
Aſciburgium Germaniæ oppidum G. 3.
Aſinius Marcellus 14, 40.
L. Aſinius conſul 14, 48.
M. Aſinius conſul 12, 64.
P. Atellius Hiſter 12, 29.
Atilius Rufus Syriæ præſes A. 40.
Atilla Lucani mater 15, 56. nec abſolvitur, nec damnatur 15, 71.
Atimetus Domitiæ libertus 13, 19. ſupplicio afficitur 13, 22.
Avernus lacus 15, 42.
Augurale 15, 30.
Augurium ſalutis 12, 23.
Auguſtani equites a Nerone conſcripti 14, 15.
Auguſti conſilium de imperii terminis A. 13.
Aviones Germaniæ populi A. 40.
Avitus Britanniæ legatus 14, 29.
Avitus Dubius 13, 54. 56.
Aulus Atticus A. 37.
Aulus Plautius Britanniæ legatus 13, 32. A. 14.
Aurelius Cotta 13, 34.
Aurelius Scaurus G. 37.
Aurinia mulier fatidica G. 8.
Aurum Germanis nullum G. 5.
Auſpices 11, 27. 15, 37.
Auſpicia apud Germanos G. 10.
Auzea caſtellum Numidiæ 4, 25.

B.

BACTRIANI campi 11, 8.
Baianus lacus, 14, 4.
Baiæ 11, 1. 13, 21. 15, 52.
C. Balbillus 13, 22.
Balbus Hiſpanus Cæſaris opibus potens 11, 24. 12, 60.
Baleares inſulæ 13, 43.
Baliſta 12, 56. 15, 9.
Bardanes a Parthis accitur 11, 8. occiditur 11, 10.
Barditus Germanorum ſonus G. 3.
Barea Soranus 12, 53. a Nerone pervertitur 16, 21.

mortis arbitrium ei permittitur 16, 33.
Barium Apuliæ municipium 16, 9.
Baſtarnæ populi G. 46.
Batavi G. 29. virtute præcipui ib.
Batavorum cohortes A. 36.
Baulos villa, 14, 4.
Bebius Maſſa A. 45.
Belgica 13, 53.
Beneventum 15, 34.
Bigati pecuniæ ſpecies G. 5.
Bithynia 14, 46. ejus proconſul 16, 18.
Blitius Catulinus 15, 71.
Bodotria Britanniæ æſtuarium A. 23, 25.
Boiemi G. 28.
Boii Gallica gens G. 28, 42.
Boiocalus Germanus 13, 55. 56.
Bononia colonia 12, 58.
Boudicea Icenorum regina 14, 31. milites ſuos alloquitur 14, 35. ſeipſam veneno perimit 14, 37. A. 16.
Bovillæ oppidum, 15, 23.
Brigantes Britanniæ populi 12, 32. A. 17,
Britanni homines immolant 14, 30. ſexum non diſcernunt in imperiis 14, 35. ingenia A. 21.
Britannia metallifera A. 12. rebellis 14, 30. ejus clades 14, 29. & ſeq. ſitus & mores A. 10.
Britannicus Claudii filius 11, 11. 32. 12, 2. Domitius ei anteponitur 12, 25. 41. veneno a Nerone tollitur 13, 16.
Bructeri populi 13, 56. G. 33.
L. Brutus legem curiatam repetit 11, 22. patricios minorum gentium inſtituit 11, 25.
Buccinâ convivium dimittebatur 15, 30.
Burii Germaniæ pop. G. 43.
Burrus Afranius prætorii præfectus 12, 42. Neronis rector 13, 2. eidem ſuſpectus 13, 20. dignationem retinuit ib. ſuper Agrippinæ cæde conſulitur 14, 7. moritur 14, 51.
Byzantii Thraciæ urbis ſitus 12, 63. tributo levatur 12, 64.

C.

CADICIA Scevini uxor 15, 71.
Cadius Rufus repetundarum damnatur 12, 22.
Cadmus 11, 14.
Cæcilius Metellus G. 37.
Cæcina Largus 11, 33. 34.
Cæcina Tuſcus 13, 20.
Cæſarum familia ad unum redacta 13, 17.
Cæſennius Pætus 15, 6. 25.
Cæſonius Maximus 15, 71.
Cæſonius Pætus conſul 14, 29.
Caianarum expeditionum ludibrium G. 37. A. 13.
Calabria a ſervis turbata 12, 65.
Calavius Sabinus 15, 7.
Caledonia Britanniæ pars 11, 25. A. 10.
Calliſtus Claudii libertus 11, 29. 38. Lolliæ Paullinæ fautor 12, 1.
Calpurnia illuſtris femina pervertitur 12, 22. ab exſilio revocatur 14, 12.
Calpurnia Claudii imperatoris pellex 11, 30.
Calpurnium genus 15, 48.
Calpurnia ſcita 15, 20.
Calpurnius Fabatus 16, 8.
Calviſius Silanæ cliens 13, 19. 21. relegatur 13, 22. pœnâ exſolvitur 14, 12.
Camalodunum colonia 12, 32. 14, 31.

Cameli 15, 12.
Camerium 11, 24.
Campania turbine ventorum vaſtata 16, 13.
Campaniæ claſsis 15, 46.
Candidatorum ambitus 15, 20.
Cangi Britanniæ populi 12, 32.
Cantus Germanorum in acie G. 2. & 3. Britannorum A. 33.
Capito Inſteius 13, 39.
Capitolium obſeſſum a Gallis 11, 23.
Cappadociæ ſitus 15, 12. procurator 12, 49.
Capua colonia 13, 31.
Caractacus Britannorum dux 12, 33. per dolum capitur 12, 36. Romam captivus ducitur 12, 36. a Claudio veniam obtinet 12, 37.
Carinas Celer ſenator 13, 10.
Carrhenes Parthorum dux 12, 12. 14.
Cartiſmandua regina Brigantum 12, 36. Venusii uxor 12, 40.
Carus Metius accuſator A. 45.
Caſperius centurio 14, 45. ad Vologeſen mittitur 15, 5.
Cassius Aſclepiodotus Bithynus 16, 33.
Cassius miles 15, 66.
C. Cassius Syriæ rector 12, 11. juris peritus insignis 12, 12. oratio ejus contra ſervos 14, 43. ejuſdem diſciplina 15, 52. morum gravitas 16, 7. in exsilium agitur 16, 9.
Caſtor & Pollux G. 43.
Catti Germaniæ pop. 12, 27. latrocinia agitant ibid. ab Hermunduris vincuntur 13, 57. eorum mores G. 30, 31.
Catumerus Cattorum princeps 11, 16.
Catus Decianus 14, 32.
Caudina clades 15, 13.
Cecrops 11, 14.
Celer Architectus 15, 42.
P. Celer eques Rom. 13, 1. accuſatur 13, 33.
Cenſorium funus 13, 2.
Cenſus Galliarum 14, 46.
Centurio classiarius 14, 8.
Ceres dea 15, 44. 53. 74.
Cerialis Anicius conſul 15, 74. occiditur 16, 17.
Cerialis Petilius 14, 32. Britanniæ præficitur A. 8. gentem Brigantum ſuperavit A. 17.
Certamina ſacra 14, 21.
Cervarius Proculus eques Rom. 15, 50. Fenium Rufum accuſat 15, 66. impunitate ob indicium remuneratur 15, 71.
Ceſellius Baſſus Pœnus 16, 1. ſeipſum interficit 16, 3.
Cesius Nasica 12, 40.
Ceſtici ludi 16, 21.
Ceſtius Proculus 13, 30.
Chalcedonii 12, 63.
Chaldæi 12, 68. 14, 9. eorum ars, 16, 14.
Chamavi Germaniæ po 13, 55. G. 33.
Chaſuarii Germaniæ populi G. 34.
Chauci Germaniam incurſant 11, 18. eorum situs & mores G. 35. majores 11, 19.
Cheruſci Germaniæ pop. 13, 56. eorum habitus & militia G. 36. cum Cattis diſcordant 12, 28. inertes ac ſtulti vocantur G. 36. regem Româ petunt 11, 16.
Chiliarchus 15, 51.
Chriſtiani 15, 44.
Chriſtus ibid.
Cilices 16, 21. agreſtes, Clitæ dicti 12 55.
Cimbri Germaniæ populi G. 37.

Cingonius Varro 14, 45.
Cintius 15, 25.
Circenſe ludicrum 12, 41. 15, 23. 44. 53.
Circus maximus conflagravit 15, 38.
Civica proconſul Aſiæ occiditur A. 42.
Civitas Romana donata 13, 54.
Claſſiarii 14, 4. 15, 51.
Claudius Demianus 16, 10.
Claudius Senecio 13, 12.
Claudius Timarchus Cretenſis 15, 20.
Claudius imperator hebes 11, 28. cenſoria munia uſurpat 11, 13. fontes aquarum urbi infert ib. novas litterarum formas adjicit 11, 13. & 14. oratio ejus pro Gallis 11, 24. luſtrum condit 11, 25. vitæ cœlibis intolerans 12, 1. uxori devinctus 11, 28. 12, 1. Meſſallinam uxorem necat 11, 38. Agrippinæ conjungitur 12, 5. pomerium urbis auget 12, 23. privignum filio anteponit 12, 41. jus reddit 12, 43. navale prœlium in lacu adornat 12, 56. libertos ſibi & legibus æquat 12, 60. temulentus Agrippinæ minatur 12, 64. valetudine adverſa corripitur 12, 65. veneno necatur 12, 67. funus ejus & conſecratio 12, 69.
Clemens Salienus 15, 73.
Cleonicus Senecæ libertus 15, 45.
Cleopatra pellex Claudii 11, 30.
Clitarum natio 12, 55.
Clodius Quirinalis 13, 30.
Cluvidienus Quietus, 15, 71.
Cluvius Hiſtoricus 14, 2.
Codicilli Senecæ 15, 64.
Cœlius Pollio 12, 45.
Cœranus Philoſophus 14, 59.
Cogidunus Britanniæ rex A. 14.
Cohortes Uſipiorum A. 28.
Cois immunitas data 12, 61.
Collega A. 44.
Coloniæ jus & ratio deducendæ 14, 27.
Comæ rutilæ G. 4. A. 11.
Comageni pop. 15, 12.
Cometes ſidus 14, 22. 15, 47.
Comites principum in Germania G. 13.
Comitialis morbus 13, 16.
Commentarii ſenatûs 15, 47. Claudii 13, 43.
Congiarium plebi datum 12, 41. 13, 31. 14, 11.
Conjuratio Piſonis in Neronem 15, 48.
Consi ara 12, 24.
Conſularia inſignia 13, 10. 15, 7. 72. 16, 17.
Convivium buccinâ dimiſſum 15, 30. Germanorum qualia G. 22.
Corbulo Domitius dux Claudii 11, 18. contra Germanos mittitur ib. in exercenda diſciplina ſeverus 13, 35. victoriam proſequi prohibetur 11, 20. foſſam inter Rhenum & Moſam ducit ib. in Armeniam a Nerone mittitur 13, 8. vires contra Parthos dividit 13, 37. Artaxata capit ac delet 13, 41. Tigranocertis potitur 14, 24. in Syriam abſcedit 14, 26. ſubſidium Tigrani mittit 15, 3. Euphratis ripam inſedit 15, 9. Pæto laboranti fert auxilium 15, 12. inter eum ac Vologeſen nuntii 15, 17. contra Parthos mittitur 15, 25. ejus cum Tiridate colloquium 15, 29.
Corma fluvius 12, 14.
Cornelia Coſſa virgo veſtalis 15, 22.

Cornelius Coſſus conſul 14, 20.
Cornelius Flaccus 13, 39.
Cornelius Lupus 13, 43.
Cornelius Marcellus 16, 8.
Sext. Cornelius Orfitus 16, 12. conſul 12, 41.
Cornelius Sulla Claudii gener 13, 23 ſocordi ingenio 13, 47. Maſſiliam ablegatur ib. interficitur 14, 57.
Cornelius Tacitus res Domitiani compoſuit 11, 11. quindecimviralis ſacerdos ac prætor ib. Agricolæ filiam uxorem ducit A. 9.
Coronæ aureæ in conviviis 14, 24.
Corona civica 16, 15. facundiæ 16, 3.
Coſſorum familia 11, 22.
Coſſutianus Capito lege repetundarum damnatus 11, 6. 13, 33. ſenatorium ordinem recipit 14, 48. Antiſtium prætorem accuſat ib. Tigellini gener ib. 16, 17. Thraſeam accuſat 16, 28. ob id quinquagies ſeſtertio donatur 16, 33.
Cotys Armeniæ minoris rex 12, 9.
Cotys Boſpori rex 12, 15. 18.
Covinarii A. 35, 36.
Crepereius Gallus 14, 5.
Creta inſula 15, 20.
Criſpinus Rufius prætorii præfectus 11, 1. præturæ inſignibus donatur 11, 4. præfecturâ privatur 12, 42. Poppææ maritus 13, 45. pellitur in exſilium 15, 71. ſe ipſe interficit 16, 17.
Cumæ 16, 19.
Cumana littora 15, 46.
Curiæ veteres 12, 24.
Curtilius Mancia 13, 56.
Curtius Montanus 16, 28. famoſi carminis reus 16, 29. patri conceditur 16, 33.
Curtius Rufus 11, 20. 21.
Curtius Severus 12, 55.
Cynica Secta 16, 34.
Cyrenenſes Pedium Blæſum accuſant 14, 18.

D.

DACI G. 1.
Dahæ populi 11, 10.
Damaratus Corinthius 11, 14.
Dandarica 12, 16.
Danubii deſcriptio G. 1.
Darius rex 12, 3.
Decius Calpurnianus 11, 35.
Decumates agri A. 29.
Decuriæ equitum 4, 20.
Delubrum Veſtæ 5, 4.
Demetrius doctor Cynicus 16, 34.
Demonax præfectus 11, 9.
Dextræ implicatæ in fœderibus 12, 47.
Diadema imagini Neronis ſubjectum 15, 29.
A. Didius Britanniæ legatus 12, 40. parta a majoribus continuit A. 14. Gallus vocatur ib.
Didius Romanus dux 12, 15.
Dido 16, 1.
Dierum ſpatia apud Britannos A. 2.
Dolabellæ ſententia de gladiatoribus 11, 22.
Domitia Decidiana Agricolæ uxor A. 6.
Domitia Lepida Neronis amita ab Agrippina pervertitur 12, 64. 65.
Domitia Neronis amita 13, 19.
Domitiani imperatoris licentia A. 7. falſus ejus e Germania triumphus A. 39. anxius erga duces inſignes ib. præceps in iram A. 42. multas nobilium cædes perpetrat A. 45.
Cn. Domitio effigies a Ne-

rone filio ponitur 13, 10.
L. Domitius a Claudio adoptatur 11, 11. Neronis cognomen adipiſcitur ib.
Domitius Afer moritur 14, 19.
Domitius Balbus 14, 40.
Domitius Cæcilianus 16, 34.
Domitius Silius 15, 59.
Doryphorus Neronis libertus 14, 65.
Druidæ 14, 30.
Druſus Tiberii frater Suevis regem imponit 12, 29. Rhenus ab eo aggere coercitus 13, 53. Oceanum tentavit A. 34.
Ducennius Geminus 15, 18.
Dulgibini Germaniæ populi G. 34.

E.

Ecbatana 15, 31.
Edeſſa 12, 12.
Edictum ne præsides ludos ederent 13, 3.
Effigies Cæſaris in exercitu 12, 17. Neronis 13, 8. 15, 22. Octaviæ 14, 6. Poppææ 12, 27. 15, 24.
Effigies damnatorum demotæ 11, 38.
Egnatia Maximilla 15, 71.
P. Egnatius Sorani cliens 16, 3.
Elysii Germaniæ pop. G. 43.
Epaphroditus Neronis libertus 15, 55.
Epheſii 16, 23.
Epicaris mulier 15, 51. conjuratos Neronis accendit ibid. mira ejus conſtantia 15, 57.
Eprius Marcellus uno die prætor 12, 4. repetundarum abſolvitur 13, 33. acri eloquentia 16, 22. in Thraſeam invehitur 16, 28. quinquagies ſeſtertio donatur 16, 33.
Epulæ liberales 15, 55. tempeſtivæ 11, 37.
Equeſter locus 14, 53.
Equeſtres Ægypto impoſiti 12, 60.
Equeſtris nobilitas A. 4.
Equites alarii 12, 27.
Equitum locus in circo 15, 23.
Equites Romani illuſtres 11, 4. 35. 15, 28.
Equorum præſagia apud Germanos G. 10.
Equus conſularia inſignia geſtans 15, 7.
Erindes fluvius 11, 10.
Eſquiliæ 15, 40.
Etruſci litteras a quo didicerint 11, 14.
Evander 11, 14. 15, 41.
Eucerus Alexandrinus 14, 60.
Eudoſes Germaniæ pop. G. 40.
Eunones Aorſorum princeps 12, 15. 18. Mithridatem Claudio commendat 12, 19.
Evodus Claudii libertus 11, 37.
Euphrates fluvius 13, 7. 15, 3.
Ezates Adiabenus 12, 14.

F.

Fabius Romanus 16, 17.
Fabius Ruſticus Hiſtoricus 13, 20. 61. 14, 2. A. 10.
Fabricius Vejento 14, 50.
Faſces imperatorii 13, 9.
Favonius 16, 22.
Fauſtus Sulla conſul 12, 52.
Feminæ belli duces apud Britannos 14, 35.
Feminarum quæ cum ſervis junguntur pœnæ 12, 53.
Fenius Rufus præfectus annonæ 13, 22. præfectus prætorii 14, 51. Agrippinæ amicus 14, 57. in Neronem conjurat 15, 50. ab indicibus proditur 15, 66. occiditur 15, 68. amici ejus damnantur 16, 12.

Fenni pop. G. 46.
Ferentanum oppidum 15, 53.
Ferentarius miles 12, 35.
Flaminia via 13, 47.
Flaminium Claudiale 13, 2.
Flammeum 15, 37.
Flavius Arminii frater 11, 16.
Flavius Nepos tribunus 15, 71.
Flavius Scevinus 15, 40. e domo ejus conjuratio in Neronem proditur 15, 54. conſtanter ſe defendit 15, 55. occiditur 15, 70.
Flavius Subrius in Neronem conjurat 5, 49. in ſcena canentem occidere cogitat 15, 50. Senecæ tradere imperium cogitat 15, 65. pervertitur 15, 67.
Fonteius Capito conſul 4, 1.
Formiæ 5, 46. Formiani agri 6, 0.
Forojuliensis colonia A. 4.
Fortunæ templum 15, 53.
Fortunarum effigies 15, 23.
Fortunatus libertus 16, 10.
Forum Romanum 12, 24. Boarium ib.
Fosi Germaniæ pop. G. 36.
Foſſa Corbulonis 11, 20.
Foſſa inter Ararim & Moſellam 13, 53.
Framea G. 6, 88. earum concuſsio G. 11.
Friſii a Corbulone ſubiguntur 11, 9. agros Romanorum occupant 3, 54. majores & minores G. 34.
Fucinus lacus 2, 56.
Funiſulanus Vettonianus 15, 7.
Furius Camillus Scribonianus arma civilia movet 12, 52. ejus filius ib.

G.

GABINUM ſaxum igni impervium 15, 43.
Galatia 13, 35.
Galgacus Britannorum dux A. 29. ejus oratio ibid.
Galilæi Judææ pop. 12, 54.
Galli a Germanis pulſi G. 2. in Germaniam fortè transgreſsi G. 28. in bellis floruerunt A. 11. eorum inertia G. 28. Romanam civitatem adipiſcuntur 1, 23.
Gallia Comata 11, 23. Narbonenſis 12, 23. 6, 3.
Galliarum cenſus 14, 46. ora 11, 8.
Gallica incendia 15, 43.
P. Gallus eques Romanus 16, 2.
Gambrivii G. 2.
Gannaſcus Cattorum dux 11, 18. occiditur 11, 19.
Gerelanus tribunus 15, 69.
Germaniæ fines G. 1. vocabulum G. 2, terrarum diſcrimina G. 5. metallorum inopia ib.
Germani indigenæ G. 2. imperatorum cuſtodes 3, 18.
Germanorum arma G. 6. anni diſtributio G. 26. bella cum Romanis diuturna G. 37. compotationes G. 22. conſultationum mos G. 11. dii G. 9. educatio liberorum G. 20. fides 13, 54. feminæ G. 7. 8. 17. 18. 19. fatidicæ pleræque habitæ pro deabus G. 8. funera & ſepulcra G. 27. heredes G. 21. hoſpitalitas G. 21. liberalitas G. 15. magiſtratuum electio G. 12. militiæ ſtudium G. 14. migrationes G. 28. pœnarum diverſitas G. 12. proceritas corporum G. 4. regum & ducum poteſtas G. 7. ſigna in bellis imagines ferarum G. 7. ſpectacula G. 24. vetus libertas 11, 16. veſtitus & matrimonia G. 17. 18. vini intemperantia G. 23. uſura illis ignota G. 26.
Gindes fluvius 11, 10.

Gladiatores eruptionem tentant 15, 46.
Gladiatorum editio 11, 22. 13, 5. 55, 32. 34.
Gleſum vocant Germani ſuccinum G. 45.
Glicius Gallus 15, 56. 71.
Glota Britanniæ æſtuarium A. 23.
Gorneas Armeniæ caſtellum 12, 45.
Gotarzes Artabani frater 11, 8. Parthorum regno potitur 11, 10. moritur 12, 14.
Gothini Germaniæ populi G. 43.
Gothones Germaniæ populi G. 43.
Grampius Britanniæ mons A. 29.
Granius Silvanus prætorianorum tribunus 15, 50, ad Senecam a Nerone mittitur 15, 60. ſeipſum interficit 15, 71.
Graptus Neronis libertus 13, 47.
Gymnaſium a Nerone dedicatur 14, 47. conflagrat 15, 22.
Gymnaſia improbata 14, 20.

H.

HADRIÆ mare 15, 34.
Halotus Claudii ſpado 12, 66.
Haruſpicum collegia 11, 15.
Q. Haterius conſul 12, 58.
Haterius Antoninus 13, 34.
Hellusii Germaniæ pop. G. 46.
Helveconæ Germaniæ pop. G. 43.
Helvetii Gallica gens G. 28.
Helvidius Priſcus legatus legionis 12, 49. tribunus plebis 13, 28.
Helvidius Priſcus Thraſeæ gener 16, 28. Italiâ ejicitur 16, 33. ab Herennio Senecione laudatur A. 2. in carcerem ducitur A. 45.
Hercules a Germanis colitur G. 9. virorum fortium primus G. 2. omne magnificum huic tribuitur G. 34. Herculis columnæ ib. veneratio 12, 13. Herculis præſentis fanum 15, 41.
Herculeus trierarchus 14, 8.
Hercynia silva G. 28. Hercynius ſaltus G. 30.
Herennius Senecio A. 2. occiditur A. 45.
Herminones Germaniæ pop. G. 2.
Hermunduri Germaniæ pop. 12, 30. 13, 57. G. 41.
Hérthum, id eſt, terram matrem colunt Germani G. 40.
Hiberniæ inſulæ deſcriptio A. 24.
Hiſteius centurio 13, 9.
Hiſtriones Italia pelluntur 13, 25. a Tuſcis acciti 14, 21. fautores 13, 25. 28.
Horeſti Britanniæ pop. A. 28.
Horti Luculliani 11, 1. 32. 37.
Horti Mæcenatis 15, 39. Neronis ib. Salluſtiani 13, 47. Serviliani 15, 55.
Hoſpitale donum 14, 24.
Hoſpitales dii 15, 52.
Hyrcani pop. 14, 21. 25. 15, 1.

I.

ICENI Britanniæ pop. 12, 31. 32. 14, 31.
Ignes terrâ editi 13, 57.
Ilienſes publicis muneribus ſolvuntur 12, 58.
Imagines triumphales 15, 72.
Imperium Romanum ſub Nerva Trajano floruit A. 3.
Incendium in urbe 15, 38.
Inceſtæ nuptiæ 11, 25. 13, 2.
Ingævones G. 2.
Inſechi pop. 13, 37.
Inſubres 11. 23.

Intemelium A. 7.
Iſidi Suevi ſacrificant G. 9.
Iſtævones Germaniæ populi G. 2.
Italia moris antiqui retinens 16, 5. ſtipendiaria 11, 22. fertilis 12, 43.
Italicus Cheruſcorum rex 11, 16.
Ituræi Syriæ provinciæ adduntur 12, 23.
Iturius Silanæ cliens 13, 19. Agrippinam accuſat ib. relegatur 13, 22. pœnâ exſolvitur 14, 12.
Jubilius Hermundurorum rex 12, 29.
Judæi Syriæ provinciæ adduntur 12, 23.
Judicia ſenatui tradita 11, 22. equites reciperant ib Serviliæ leges ſenatui reddunt 12, 60.
Jugantum civitas 12, 40.
Juhones Germaniæ populi 13, 57.
Julia Druſi filia ad mortem agitur 13, 33. 43.
Julia Procilla Agricolæ mater A. 4. a militibus occiditur A. 7.
Julius Agrippa 15, 71.
Julius Altinus 15, 71.
Julius Aquila 12, 15. prætoria inſignia obtinet 12, 21.
Julius Cæſar primus cum exercitu Britanniam ingreditur A. 13.
Julius Claſsicianus 14, 38.
Julius Denſus equeſter 13, 10.
Julius Frontinus Britanniæ legatus A. 17.
Julius Græcinus Agricolæ pater A. 4.
Julius Montanus mori adactus 13, 25.
Julius Pelignus Cappadociæ procurator 12, 49.
Julius Pollio 13, 15.
Julius Tugurinus eques Rom. 15, 50.
Julius Vindex 15, 74.
Julii Albâ acciti 11, 24. tumulus 16, 6.
Juncus Virgilianus ſenator 11, 35.
Junia Calvina Silani ſoror 12, 4. Italiâ pellitur 12, 8. patriæ redditur 14, 12.
Junia Scriboniani mater 12, 52.
Junia Silana C. Silii uxor 11, 12. a viro per Meſſallinam pellitur 11, 12. 13, 19. Agrippinæ accuſatores parat 13, 19. in exſilium agitur 13, 22. moritur 14, 12.
Junius Cilo Ponti procurator 12, 21.
D. Junius conſul 12, 58.
Junius Gallio Senecæ fratris morte pavidus 15, 73.
Junius Lupus ſenator 12, 42.
Junius Marullus conſul deſignatus 14, 48.
Juno dea 15, 44.
Juppiter liberator 15, 64. 16, 32. Stator 15, 4. Vindex 15, 74. Capitolinus 15, 23.
Jus belli 12, 17. coloniæ 14, 27. haſtæ 13, 28. honorum adipiſcendorum 4, 50. hoſpitii G. 21. imperii 15, 31. Latii 15, 32. militum 11, 33. naturæ 15, 19. proconſulare 13, 21. ſenatorum 11, 25. ſententiæ dicendæ 13, 49. ſucceſsionis G. 32.
Juſjurandum ſolenne initio anni 16, 22.
Juvenales ludi a Nerone inſtituti 14, 15. iis Nero cecinit 15, 33.
Juvenalium ludicrum 16, 21.
Izates Adiabenorum rex 12, 13. 14.

L.

LACUS Avernus 15, 42. Bajanus 14, 4. Fucinus 12, 56. Lucrinus 14, 5.
Lælia virgo veſtalis 15, 22.

Laertes Ulixis pater G. 3.
Langobardi regem Cheruſcorum juvant 11, 17. in bello ſtrenui G. 40.
Laodicea terræ motu affligitur 14, 27.
P. Largus Cæcina 11, 33.
Larium Sacellum 12, 24.
Latona 12, 61.
Laureatæ litteræ A. 18.
Laurus faſcibus imperatoriis addita 13, 9.
Lauru ornatæ domus 15, 71.
C. Lecanius conſul 15, 33.
Lectiſternia 15, 44.
Legati conſulares A. 7. prœtorii ibid.
Leges Tulli regis, 12, 8.
Lemovii Germaniæ populi G. 43.
Lepida Caſſii uxor 16, 8.
Lepida Meſſallinæ mater 11, 37.
Lepidus Agrippinæ ſtuprator 14, 2.
Lex Caſſia 11, 25. Cincia 11, 5. 13, 42. rogatio 15, 20. Cornelia de Sicariis 13, 44. curiata 11, 22. Julia de ambitu 15, 20. repetundarum 11, 6. 12, 22. Roſcia 15, 32. Senia 11, 25. Servilia 12, 60.
Libellis præfecti liberti 16, 8.
Liberti a Claudio legibus æquantur 12, 60. apud Germanos & Britannos quales G. 25. A. 19.
Libertinorum filiis magiſtratus mandantur 11, 24. divitiæ 12, 53.
Libertorum fraudes erga patronos 13, 26. de libertis ingratis deliberatio ib.
Libratores 13, 39.
M. Licinius conſul 15, 33.
Licinius Gabolus 14, 12.
Lictores duo Agrippinæ conceduntur 13, 2.
Ligii Germaniæ pop. 12, 29. G. 43.
Liguria A. 7.
Linus Thebanus 11, 12.
Litteræ a quibus inventæ 11, 14.
Litterarum novæ formæ a Claudio additæ 11, 13.
Livineius Regulus gladiatores edit 14, 17.
Livius Hiſtoricus A. 10.
Locuſta mulier venefica 12, 66. 13, 15.
Locuſtarum magna vis 15, 5.
Lollia Paullina Claudii conjugium ambit 12, 1. ad mortem adigitur 12, 22. ſepulcrum ei exſtruitur 14, 12.
M. Lollius Lolliæ Paullinæ pater 12, 1.
Londinium Britanniæ colonia 14, 35.
Lucania provincia 11, 24.
Lucanus Annæus poeta 15, 49. 16, 17. matrem inter conjuratos in Neronem nominat 15, 56. occiditur 15, 70.
Lucrinus lacus 14, 5.
Luculliani horti 11, 1. 32. 37.
Ludi ceſtici 16, 21. circenſes 11, 11. Juvenales 14, 15. 15, 33. 16. 21. ſeculares 11, 11. olim a ſtantibus ſpectati 14, 20.
Ludis cohors aſsiſtit 13, 24.
Ludicrum quinquennale 14, 20.
Ludicrum edere provinciales magiſtratus prohibiti 13, 31.
Ludicrum Trojæ inter pueros nobiles 11, 11.
Lugdunenſis clades 16, 13.
Lunæ templum 15, 41.
Luſius Geta præfectus prætorii 11, 3. ad honeſta ſeu prava levis 11, 33. præfecturâ privatur 12, 42.
Luſius Saturninus 13, 43.
Luſius Varius conſularis 13, 32.

Luſtrum

Luſtrum a Claudio conditur 11, 25. 12, 4.
Luſtrale certamen 16, 4.
Luſtratio urbis 13, 24. exercitûs 15, 26.
Lycia 13, 33.
Lyris fluvius 12, 56.

M.

MAGICÆ ſuperſtitiones 12, 59.
Majeſtatis lex 14, 48.
Malorix Friſiorum dux 13, 54.
Manimi Germaniæ populi G. 43.
Manipulares 15, 72.
Manlius Valens legionis legatus 12, 40.
Mannus Tuiſconis filius G. 2.
Manumittendi ſpecies 13, 27.
Manus militi ob frigus decidit, 13 35.
Marcomanni Germaniæ pop. G. 42.
Mardi populi 14, 23.
Margarita in Oceano gignuntur A. 12.
Marius Celſus legionis legatus 15, 25.
C. Marius 12, 6. Cimbros in Italia devicit G. 37.
P. Marius conſul 14, 48.
Mars Cattorum deus 13, 57. Germanorum G. 9.
Marſi G. 2.
Marſigni G. 43.
Martia aqua 14, 22.
Martialis Cornelius 15, 71.
Martis campus 13, 17. 15, 39.
Martius Feſtus 15, 50.
Maſſilia ſtudiorum civitas A. 4.
Maſſilienſes 13, 47.
Mathematici Italiâ pelluntur 12, 52.
Matius 12, 60.
Matrimonii ſolennia 11, 27.
Matrimonium cum fratris filia inauditum 12, 5. decreto ſenatûs fit licitum 12, 7.
Mattiaci Germaniæ pop. G. 29.
Medi 13, 41.
Megiſtanes Armenii 15, 27.
Meherdates Phraatis filius 11, 10. ad Parthorum regnum vocatur 11, 10. 12, 10. præcepta ei a Claudio data 12, 11. ad ripam Euphratis deducitur ibid. a Gotarze capitur 12, 14. aures ei deciduntur ib.
Melitene 15, 26.
Memmius Pollio conſul deſignatus 12, 9.
Memmius Regulus moritur 14, 47.
Memmius Regulus conſul 15, 23.
Menſium nomina mutata 15, 74. 16, 12.
Mercurius a Germanis colitur 13, 57. G. 9.
Meſopotamia 12, 12.
Meſſalla Corvinus præfectus urbis 11, 6. 7. orator 13, 34.
Meſſalla Valerius conſul 13, 34.
Meſſallina Claudii uxor 11, 2, Silium perditè amat 11, 12. adulterorum facilitate faſtidit 11, 26. Silio nubit ib. defertur 11, 30. Vindemiæ ſimulacrum celebrat 11, 31. occiditur 11, 38.
Meſſallini atroces ſententiæ A. 45.
Metapontus 12, 63.
Metius Carus A. 45.
Milichus Scevini libertus 15, 54. conjurationem Neroni aperit, 15, 55. præmiis ditatur 15, 71.
Minervæ ædes 13, 24. ſimulacrum 14, 12.

Miſenum 14, 4. 15, 46.
Miſenenſis claſsis 14, 62.
Mithridates Boſporanus 12, 15. deditus Romam mittitur 12, 21.
Mithridates Iberus in regnum remeat 11, 8. a Rhadamiſto pellitur 12, 45. necatur 12, 47.
Mneſter Agrippinæ libertus 14, 9.
Mneſter hiſtrio occiditur 11, 36.
Mœnus Germaniæ fluvius G. 28.
Mona inſula 14, 29. A. 14, 18.
Moneſes nobilis Parthus 15, 2.
Monobazus Adiabenorum rex 15, 1. 14.
Moſella fluvius 13, 53.
Mulvius pons 13, 47.
L. Mummius primus theatralia ſpectacula edidit 14, 21.
Munatius Gratus eques Rom. 15, 50.
Muſonius Rufus philoſophus 14, 59. ſapientiæ præceptis juvenes imbuit 15, 71.

N.

Naharvali Germaniæ populi G. 43.
Narciſſus Claudii libertus 11, 29. Meſſallinam defert 11, 30. in eodem cum Claudio geſtamine ſedet 11, 33. defenſionem Meſſallinæ impedit 11, 34. ejus cædem perpetrat 11, 37. quæſtoria inſignia obtinet 11, 38. Æliem Petinam apud Claudium fovet 12, 1. Agrippinam accuſat & illa ipſum 12, 57. verba ejus in illam 12, 65. ad mortem agitur 13, 1.
Nariſci Germaniæ populi G. 42.
Naves pari utrimque prorâ G. 44.
Navis doloſa ad Agrippinam necandam 14, 3. 5.
Naxus 16, 9.
Neapolis urbs 14, 10. 15. 33. 16, 10.
Nemetes Germaniæ pop. 12, 27. G. 28.
Nero Domitius a Claudio adoptatur 11, 11. Claudii filio anteponitur 12, 25. Octavia Claudii filia ei deſpondetur 12, 9. toga virilis ei maturatur 12, 41. proconſulare imperium extra urbem ibid. princeps juventutis appellatur ibid. Octaviæ conjungitur 12, 58. Ilienſium cauſam agit ibid. imperator declaratur 12, 69. Claudium in funere laudat 13, 3. ejus artes 13, 3. 14, 16. ſtatuas recuſat 13, 10. Acten libertam amat 13, 12. ab Octavia conjuge abhorret ib. eamdem exturbat 14, 60. dein revocat ib. tandem interfici jubet 14, 64. Britannicum veneno tollit 13, 16. matris concubitum an expetiverit 14, 2. matrem tollere nititur 14, 3. occidi jubet 14, 7. Neapolim concedit 14, 10. Romam revertitur 14, 13. juvenales ludos inſtituit 14, 15. flagitia ejus & infamia ib. ad deteriores inclinat 14, 52. reſponſum ejus ad Senecam 14, 55. Poppæam deperit 13, 46. cum ea conjungitur 14, 60. Pythagoræ nubit 15, 37. Chriſtianos ſuppliciis afficit 15, 44. conjuratio in eum 15, 48. citharâ in theatro canit 16, 4. Poppæam ictu calcis affligit 16, 6. mortuam laudat ib.

Neroneus menſis 16, 12.
Nerva Cæſar principatum ac libertatem miſcuit A. 3.
Nerva Cocceius prætor deſignatus 15, 72.
Nerva Silius conſul 15, 48.
Nervii Germanicam originem affectant G. 28.
Nerulinus Suilii filius 13, 43.
Nicephorius Armeniæ fluvius 15, 4.
Nicopolis colonia Romana 15, 10.
Ninos Aſſyriæ urbs 2, 13.
Niſibis oppidum 15, 5.
Noctes non dies Germani computant G. 11.
Nonius Priſcus in exſilium agitur 15, 71.
Noricum G. 5.
Cn. Novius inſignis eques Rom. 11, 22.
Nuceria colonia 13, 31. 14, 17.
Nuithones Germaniæ populi G. 40.
Numæ regia 15, 41.
Numicius Thermus 16, 20.
Nuptiales faces 15, 37. tabulæ 11, 30. ſolennia 11, 26.
Nymphidius conſularibus inſignibus donatur 15, 72. origo ejus & vita ibid.

O.

OBULTRONIUS Sabinus ærarii quæſtor 13, 28.
Oceani natura A. 10.
Oceanus ſeptemtrionalis G. 1.
Octavia Claudii filia 11, 32. 12, 2. 68. L. Silano deſpondetur 12, 3. dein Domitio qui poſtea imperator 12, 9. eidem nubit 12, 58. ſed is ab illa abhorret 13, 12. ab eo ejicitur 14, 60. revocatur ibid. in exſilium agitur 14, 63. interficitur ibid.
Octavius Sagitta tribunus plebis 13, 44.
T. Ollius Poppææ pater 13, 45.
Oloaritus centurio 14, 8.
C. Oppius 12, 60.
Oratio Caractaci 12, 34. 37. C. Caſſii 14, 43. Claudii 11, 24. Galgaci A. 30. Agricolæ A. 35. Agrippinæ 13, 21. Neronis 14, 55. Thraſeæ 15, 20. Senecæ 14, 53. Vitellii 12, 5. Vologeſis 15, 2.
Orcades inſulæ A. 10.
Ordovices Britanniæ populi 2, 33. A. 18.
Orphiti domus 12, 4. 16, 12.
Orphitus Pactius 13, 36.
Osi Germaniæ populi G. 28. 43.
Oſtorius Sabinus eques Rom. 16, 23. Baream Soranum accuſat 16, 30. quæſtoriis inſignibus donatur 16, 33.
P. Oſtorius Scapula Britanniæ proprætor 2, 31. victoriam adipiſcitur 12, 35. bello egregius A. 14. partem inſulæ in provinciam redigit. ibid. triumphi inſignia obtinet 2, 38. moritur 12, 39.
M. Oſtorius Scapula ejus filius 12, 31. ſervati civis decus meruit 12, 31. 16, 15. apud Neronem accuſatur 16, 14. necatur 16, 15.
Otho Neronis intimus 13, 12. Poppæam uxorem ducit 13, 45. Luſitaniæ præficitur 13, 46.
Oxiones Germaniæ pop. G. 46.

P.

PACONIUS Agrippinus 16, 28. 33.
Pacorus Medorum rex 15, 2. Vologeſis frater 15, 14.

ad Medos digreditur 15, 31.
Pacorus Parthorum rex G. 37.
Pactius Orphitus 13, 36. primipili centurio 13, 16. 15, 12.
Pætus 13, 23.
Pætus Ceſennius Armeniæ rector 15, 6. ejus inconſtantia 15, 10. Parthi eum aggrediuntur 15, 11. militiæ munia deſerit ib. Parthorum regis colloquium poſcit 15, 14. cum Corbulone colloquitur 15, 17. per Cappadociam hibernat. ib. facetiis eum Nero inſectatur 15, 25.
Palatinus mons 12, 24. 15, 38.
Palatium 15, 39.
Pallas Claudii libertus 11, 29. 38. flagrantissimâ apud eum gratiâ 11, 29. Agrippinam apud eum extollit 12, 2. adoptionem Domitii feſtinat 12, 25. prætoriis insignibus donatur 12, 53. Agrippinæ adulter 12, 65. 14, 2. publicis muneribus a Nerone demovetur 13, 14. ejus ſuperbia 13, 23. necatur 14, 65.
Pammenes Chaldæus 16, 14.
Panda fluvius 12, 16.
Pandateria inſula 14, 63.
Pannonia Germaniæ finitima G. 5, 28.
Pannonii 15, 10.
Pantomimi certaminibus ſacris prohibiti 14, 21.
Papirius Carbo G. 37.
Paris hiſtrio Agrippinam accuſat 3, 20. validus in gratia Neronis 13, 22. ingenuus judicatur 13, 37.
Parrhaces 12, 14.
Parthorum motus 12, 44. diſcordia inter ipſos 11, 8. regem a Claudio poſcunt 12, 10. bellum in Armenia movent 12, 44. rurſus in Armeniam prorumpunt 13, 6. acre inter eos Romanosque bellum 13, 34. Hyrcano bello diſtinentur 14, 25. novi eorum motus propter Armeniam 15, 1. Pætum conditiones accipere cogunt 15, 14. legatos ad Corbulonem mittunt 15, 27.
Patavium 16, 21.
Patricii ex ſenatu aſciti 11, 25.
Pedanius Secundus præfectus urbis 14, 42.
Pedius Blæſus ſenatu movetur 14, 18.
Pelago Neronis ſpado 14, 59.
Penates pop. Romani 15, 41.
Pergamena civitas 16, 23.
Perſeus 13, 38. 62.
Pervigilia 15, 44.
Petra equitum Romanorum cognomen 11, 4.
Petronius Priſcus 15, 71.
Petronius Turpilianus conſul 14, 29. in Britanniam mittitur 14, 39. A. 16. triumphale decus obtinet 15, 72.
C. Petronius occiditur 16, 17. ejus vita & mores 16, 18.
Peucini Germaniæ pop. G. 46.
Pharaſmanes Iberiæ rex 11, 8. Mithridatis frater ibid. filium in fratrem inſtigat 12, 44. Armeniâ decedere jubetur 14, 48. filium Rhadamiſtum interficit 13, 37.
Phœbus Neronis libertus 16, 5.
Phœnices populi 11, 14.
Phraates, Phraatis regis Parthorum nepos 12, 20.
Piraticum bellum 12, 62. 15, 25.
C. Piſo Neroni insidiatur 14,

65. 15, 48. genus ejus & mores 15, 48. occiditur 15, 59.
L. Piſo conſul deſignatus 13, 28. conſul 13, 31. publicis vectigalibus præponitur 15, 18.
Placentinus ager 15, 47.
Plautius Lateranus Meſſallinæ adulter 11, 30. mors ei remittitur 11, 36. ſenatui redditur 13, 11. in Neronem conjurat 15, 49. occiditur 15, 60.
C. Plinius hiſtoriarum ſcriptor 15, 53.
Pœnius Poſtumus 14, 37.
Pollutia L. Veteris filia necatur 16, 10.
Pollux G. 43.
Polycletus Neronis libertus 14, 39.
Pomerium urbis a Claudio augetur 12, 23.
Pompeia Paullina Senecæ uxor 15, 60. mori cum viro conſtituit 15, 63. mors ei a Nerone inhibita 15, 64.
Pompeiani coloni 14, 17.
Pompeii oppidum in Campania 15, 22.
Pompeius Ælianus 14, 41.
Pompeius Magnus 12, 62. 13, 6. 34. ejus potentia bello piratico 15, 25.
Pompeius Paullinus 13, 53. 15, 18.
Pompeius tribunus 15, 71.
Pompeius Urbicus 11, 35.
C. Pompeius conſul 12, 5.
Pomponia Græcina 13, 32.
Pomponius Silvanus accuſatur 13, 52. abſolvitur ib.
L. Pomponius ſuperioris Germaniæ legatus 12, 27. triumphalia adipiſcitur 12, 28. carminum gloriâ præcellebat ib.
Q. Pomponius bello civili immixtus 13, 43.
Pomptinæ paludes 15, 42.
Pons Milvius 13, 47.
Pontia Poſtumia ab amatore occiditur 13, 44.
Ponticum mare 13, 39. G. 1.
Pontius Pilatus 15, 44.
Pontus 12, 63. 15, 10. procurator Ponti 12, 2.
Poppæa Sabina Meſſallinæ inviſa 11, 2. ad mortem adigitur ib.
Poppæa Sabina T. Ollii filia 13, 45. Othoni nubit ibid. Neronem in amorem ſui pellicit 13, 46. matrimonium ejus poſtulat 14, 1 eidem nubit 14, 60. filiam ex eo parit 15, 23. moritur 16, 6.
Præfectura ærarii 13, 29. annonæ 13, 22. cohortis 12, 17. remigum 13, 30.
Prætoria inſignia 12, 21. 53.
Prætorum comitia 14, 28.
Praſutagus Icenorum rex 14, 31.
Præneſte oppidum 15, 46.
C. Friſcus A. 44.
Proconſulare imperium 12, 41. 59. 13, 52.
Procuratores Cæſarum 14, 54. A. 4.
Procuratorum poteſtas a Claudio aucta 12, 60.
Prodigia multa Romæ 12, 43, 64. 14, 12. 15, 47.
Proſerpina dea 15, 44.
Provocatio ad ſenatum 14, 28.
Pſeudo-philippus rex Macedonum 12, 62.
Publicanorum immodeſtia 13, 50.
Pulvinar 15, 23.
Pulvinaria 14, 12.
Puteolani 13, 48. jure coloniæ donantur 14, 27.
Pythagoras Neronis maritus 15, 37.
Pythius Apollo 12, 63.

QUADI Germaniæ pop. G. 42, 43.
Quadrigeſimæ vectigal 15, 51.
Quadratus, T. Ummidius, præſes Syriæ 12, 45. Judæos coercet 12, 54. diſcors Corbuloni 13, 9. moritur 14, 26.
Quadrigarum curriculum 14, 14.
Quæſtores ærarii 13, 28.
Quæſtores etiam tempore regum 11, 22. provincias ſortiti 11, 21. A. 6. designati gladiatores edere non coguntur 13, 5.
Quæſtor principis 16, 27.
Quæſtoria insignia 11, 38. 16, 33.
Quatuordecim ordines 15, 32.
Quindecimvirale ſacerdotium 11, 11. 16, 22.
Quinquagesimæ vectigal 13, 51.
Quinquatruum feſti dies 14, 4. 12.
Quinquennale ludicrum 14, 20. 16, 2.

R.

REGIONES Romæ quatuordecim 14, 12. 15, 40.
Repetundarum pecuniarum crimina 13, 43.
Reudigni populi G. 40.
Rhadamiſtus Iberus 12, 44. ſocerum, ſororem, eorumque liberos necat 12 47. Armeniâ potitur 12, 45. a popularibus ejicitur 12, 50. eam recipit. ibid. fugit 12, 51. bellum deferit 13, 6. a patre occiditur 13, 37.
Rheni fluminis deſcriptio G. 1. agger 13, 53. inſula G. 29. ripam ejus qui colant G. 28.
Rhodanus fluvius 13, 53.
Rhodii 12, 58. iis libertas redditur. ibid.
Roma a Senonibus incenſa 15, 41. in quatuordecim regiones diviſa 14, 12. 15, 40. reædificata 15, 43. vetus 15, 38. ejus incendium ſub Nerone 15, 38. peſtis notabilis 16, 13.
Romani capti a Gallis, Tuſcis obsides dederunt 11, 24. eorum magna clades in Britannia 14, 32.
Romanus Fabius 16, 17.
Romanus Senecæ accuſator forte idem 14, 65.
Romulus 11, 24. 25. 12, 24.
Roſcia lex 15, 32.
Rubellius Plautus 13, 19. ejus celebre nomen 14, 22. ideo Neroni ſuſpectus 14, 22. 57. in Asiam ſe recipit 14, 22. a Tigellino apud Neronem accuſatur 14, 57. interficitur 15, 59. L. Veteris gener 16, 10. ejus amicitia damnoſa 16, 30.
Rugii Germaniæ pop. G. 43.
Ruminalis arbor in comitio 13, 58.
P. Rutilius ſuæ vitæ ipſe ſcriptor A. 1.

S.

SABINUS Calavius 15, 7.
Sabrina Britanniæ fluvius 12, 31.
Sacerdos cenſetur filiæ Neronis 15, 23.
Sacerdos Naharvalorum G. 43. Germanorum ſacerdotes G. 7.
Sacerdotibus carpento ingredi Capitolium conceſſum 12, 42.
Sagittarii pedites 13, 40.
Salarium proconſulibus datum A. 42.

Salis conficiendi modus 13, 57.
Salluſtiani horti 13, 47.
Salvius Otho imperatoris pater 12, 52.
Salvius Titianus Othonis frater Aſiæ proconſul A. 6.
Salutis templum 15, 53. 74. augurium 12, 23.
Samaritæ Judææ pop. 12, 54.
Sambulos mons 12, 13.
Samius eques Romanus 11, 5.
Samnites 14, 24. G. 37.
Sanguis guſtatus in fœderibus 12, 47.
Sanquinii Maximi mors 11, 18.
Sardinia 14, 62. 16, 9. 17.
Sarmatæ in plauſtris vivunt G. 46.
Saturnalia 13, 15.
Saufellus Trogus 11, 35.
Scaurus Maximus 15, 50.
P. Scipio Cornelius 12, 53. Poppææ maritus 11, 2. modeſtum ejus de uxore reſponſum 11, 4. conſul 13, 25.
P. Scipio Africanus major Syphacem captum populo Rom. oſtendit 12, 38.
Scribonianus Furius 12, 52.
Scribonii fratres 13, 48.
Secundus Carinas 15, 45.
Seleucia Syriæ urbs 11, 9.
Selliſternia 15, 44.
Semnones Sueviæ pop. G. 39.
Semproniæ rogationes 12, 60.
Senatoria ætas 15, 28.
Senatorum jus Æduis datur 11, 25.
Senatu probroſi moventur 11, 25.
Senatui auctoritas reſtituitur 13, 4.
Senatuſconſulta figebantur 12, 53.
Senatuſconſultum de diſciplina haruſpicum 11, 15. de procuratoribus Cæſaris 12, 60. de ſervorum pœna ob interfectum dominum 13, 32. 14, 43. adverſus eos qui pretio cauſas orant 13, 42. de numero gladiatorum edendorum 13, 49. contra prævaricatores 14, 41. contra fictas adoptiones 15, 19.
Senecio Tullius in Neronem conjurat 15, 50. diu abnuit 15, 56. impunitate corruptus amicum nominat ib.
Senia lex 11, 25.
Senones 14, 24. 15, 41.
Sepultura Romanorum, regum exterorum 16, 6.
Serrati pecuniæ ſpecies G. 5.
Servorum familia, quæ occiſo per ſervum domino, ſub eodem tecto manſitaverat, ſupplicio afficiebatur 13, 32. 14, 43.
Servi Germanorum G. 25.
Servilia Sorani filia 16, 30. ad mortem adigitur 16, 33.
Serviliani horti 15, 55.
M. Servilius moritur 14, 19.
Servius Tullius 15, 41.
Severus architectus 15, 42.
Sextia L. Veteris ſocrus necatur 16, 10.
Sextius Africanus 13, 19. 14, 46.
Sibyllæ libri 15, 44.
Sicilia 12, 23.
Sido Suevorum dux 12, 29. 30.
Silanus Junius Aſiæ proconſul 13, 1. occidit ib.
Silanus Torquatus mori adigitur 15, 35.
L. Silanus Octaviæ Claudii filiæ ſponſus 12, 3. præturam ejurare cogitur 12, 4. ſeipſum interficit 12, 8.
L. Silanus C. Caſſii diſcipulus 15, 52. accuſatur 16, 7. in exsilium miſſus necatur 16, 9.
M. Silanus a C. Cæſare accuſari juſſus A. 4.

Silia mulier in exſilium agitur 16, 20.
Silius Nerva conſul 15, 48.
C. Silius conſul deſignatus 11, 5. a Meſſalina amatur 11, 12. nuptias petit 11, 26. ſolenniter conveniunt 11, 27. ſimulacrum Vindemiæ celebrant 11, 31. Silius metum diſſimulat 11, 32. occiditur 11, 35.
Silures Britanniæ populi 12. 32, 38. A. 11, 17.
Simbruina ſtagna 14, 22. Simbruini colles 11, 13.
Simonides 11, 14.
Sinueſſa oppidum 12, 6.
Siraci populi 12, 15, 16.
Sitones Germaniæ populi G. 45.
Sophonius Tigellinus 14, 48. præfectus prætorii 14, 51. validus apud Neronem 4, 57. 15, 50. mirum ejus convivium 15, 37. Fenium Rufum criminatur 15, 50. triumphale decus obtinet 15, 72. hereditatum captator 16, 17. 19.
Sohemus Judæorum rex 12, 23.
Sohemus Sophenis rex 16, 7.
Solis ædes 5, 74.
Somnium equitum Romanorum quibus petra cognomentum 11, 4.
Somnium eſellii Baſsi 16, 1.
Sophene regio 13, 7.
Sortes apud Germanos uſitatæ . 10.
Soſibius Britannici educator 11, . decies ſeſtertio donatur 11, 4.
Soza oppidum 12, 16.
Spartacus 15, 46.
Spectacula præſidibus provinciarum edere vetita 13, 31.
Spectaculum gladiatorum 11, 22.
Stagna in domo Neronis 15, 42.
Stagnum Agrippæ 15, 37.
Statilia Meſſallina 15, 68.
Statilius Taurus ab Agrippina pervertitur 12, 59.
Statius Annæus 15, 64.
Statius Domitius 15, 71.
Statius Proximus 15, 50. 71.
Statius tribunus 15, 60.
Statua illuſtris A. 40.
Statuæ honor ducibus decretus A. 40.
Statuæ auro vel argento ſolidæ prohibitæ 13, 10.
Stoica ſecta 16, 32. Stoicorum arrogantia 14, 57.
Suardones Germaniæ populi G. 40.
Sublaqueum villa Neronis 14, 22.
Succinum, ejus natura & quomodo colligatur G. 45.
Suetonius Paullinus Britanniæ legatus 14, 29. aciem contra Britannos parat 14, 34. victoria ejus insignis 14, 37. dux diligens & moderatus A. 5. proſperæ ejus res A. 14. alibi C. Suetonius conſul 16, 14.
Suevi G. 38, 43.
Suevia G. 43.
Sugambri 11, 39.
Suilius Cæſoninus 11, 36.
M. Suilius conſul 12, 25.
P. Suilius Aſiaticum accuſat 1, 1. accuſator insignis 11, 5. ejus prævaricatio ibid. damnatur 13, 42. in Baleares inſulas pulſus 13, 43.
Suiones Germaniæ populi G. 44.
Sulpicius Aſper 15, 49. occiditur 15, 68.
Sulpicius Camerinus 13, 52.
Sulpicius Rufus ludi procurator 11, 35.
Supplicationes ob occiſam a Nerone matrem 14, 12.

Syphax 12, 38.
Syracuſanis gladiatorum edendorum numerum egredi permittitur 13, 49.
Syriæ equites 12, 55.

T.

TABULÆ publicæ 13, 23. 28. nuptiales 11, 30.
Talius Geminus 14, 50.
Tameſa Britanniæ æſtuarium 14, 32.
Tanais fluvius 12, 17.
Tarquitius Creſcens 15, 11.
Tarquitius Priſcus 12, 59. repetundarum damnatur 14, 46.
T. Tatius rex Sabinorum 12, 24.
Taum Britanniæ æſtuarium A. 22.
Taunus mons 12, 28.
Tauranitium regio 14, 24.
Taurorum littora 12, 17.
Taurus mons 12, 49. 15, 8.
L. Teleſinus conſul 16, 14.
Tempeſtivæ epulæ 11, 37.
Templum Claudii in Britannia 14, 3.
Tencteri Germaniæ pop. 13, 56. G. 32.
Tendere extra vallum ignominiæ nota 13, 36.
Terentius Lentinus 14, 40.
Terra mater. G. 40.
Teſtamenta nulla apud Germanos G. 20.
Tetrarcha 15, 27.
Theatri licentia 11, 13. 13, 24.
Theatrum Pompeii 13, 54. magnitudo populi in eo ib.
Theatrum quo modo olim fuerit 14, 20.
Thraſea Pætus 13, 49. ſenatu exit 14, 12. 6, 21. ejus de Antiſtio ſententia 14, 48. firmitudo animi 4, 49. oratio contra provincialium ſuperbiam 15, 20. occurſu Neronis prohibetur 15, 23. 16, 24. apud Neronem accuſatur 16, 21. Patavio oriundus ib. codicillos ad Neronem componit 16, 24. mortis arbitrium ei permittitur 16, 33. venas ſecat 16, 35. ab Aruleno Ruſtico laudatur A. 2.
Thule A. 10.
Thurii 14, 21.
Tiberina oſtia 15, 42.
Tiberius Alexander eques Romanus 15, 28.
Tiberii imperatoris eloquentia 13, 3.
Tiburtum fines 14, 21.
Tigranes Cappadox Armeniæ rex 14, 26. Alienigena a Parthis vocatur 15, 1.
Tigranocerta Armeniæ urbs 12, 50, Corbuloni deditur 14, 24. a Tigrane occupatur 15, 4. obsidetur a Parthis 15, 4. obsidione liberatur 15, 5.
Tigris fluvius 12, 13.
Tiridates Vologesis frater 12, 50. 13, 34. 15, 14. Armeniam bello petit 13, 37. de colluquio cum Corbulone agit 13, 38. prœlium cum Romanis parat 13, 40. diſcedit. ibid. abire ex Armenia cogitur 14, 26. 15, 1. diademate a Vologeſe evinctus 15, 2. diadema Romæ accipere non recuſat 15, 24. legatos ad Corbulonem mittit 15, 27. cum illo colloquitur 15, 29. Romam venit 6, 23.
Titius Proculus 11, 35.
Trajanus imperator G. 37, ejus imperii felicitas A. 3. 44. ſecundus conſulatus G. 37.
Transfugarum apud Germanos pœna G. 12.

Trapezus Græciæ civitas 13, 39.
Traulus Montanus eques Romanus 11, 36.
Trebellius Maximus 14, 46. Britanniæ legatus A. 16. inde profugit ib.
Treveri G. 28.
Triboci Germaniæ populi G. 28.
Tribunicii viatores 16, 12.
Tribunitium jus coercetur 13, 28.
Trinobantes Britanniæ pop. 14, 31.
Triumphales imagines 15, 72.
Triumphalia insignia 15, 72. A. 40.
Triumphalis veſtis 12, 41. 13, 8.
Triumphi de populis regnisque integris acquiruntur 12, 20.
Troja 12, 58.
Trojæ ludicrum 11, 11.
Tropæa de quo poſita 15, 18.
Troſobores Clitarum dux 12, 55.
Truculenſis portus Britanniæ A. 38.
Tubantes populi 13, 55. 56.
Tuberonum nomen veteri quoque reipublicæ inviſum 16, 22.
Tudri nobile genus G. 42.
Tuiſco Germanorum deus G. 2.
Tulli regis leges 12, 8.
Tungri Germaniæ pop. G. 2. in Britannia pro Romanis militant A. 36.
C. Turranius annonæ præfectus 11, 31.
Tuſci 11, 24.
Tuſculanus ager 14, 3.
Tyrus 16, 1.

V.

VALERIUS Aſiaticus bis conſul 11, 1. Viennæ genitus 11, 1. a Meſſallina pervertitur 11, 2. Suilio accuſante 11, 2. 13, 43.
Valerius Capito ab exſilio reſtituitur 14, 12.
Valerius Fabianus 14, 40.
Valerius Ponticus 14, 41.
Valerius Potitus 11, 22.
Vandali Germaniæ populi G. 2.
Vangio Suevorum rex 11, 29. 2, 30.
Vangiones Germaniæ populi 12, 27. G. 28.
Vannius Suevorum rex regno pellitur 12, 29.
Vardanes Vologeſis filius 13, 7.
Variana clades 12, 27.
Varini Germaniæ populi G. 40.
Vaſaces præfectus equitum Parthorum 15, 4.
Vaticana vallis 14, 14.
Vatinius ſcurra 15, 34. gladiatores edit ib.
Ubii 12, 27. Ubiorum oppidum ib.
Vectigalia 13, 50. venalium mancipiorum 13, 31.
Vectigalibus viri conſulares impoſiti 15, 8.
Vectius Bolanus legionis legatus 5, 3. feroci provinciæ Britanniæ nimis placidus A. 8. amorem loco auctoritatis acquirit A. 16.
Vectius Valens Meſſallinæ adulter 11, 30. 31. necatur 11, 35.
Vejanus Niger 15, 67.
Veleda virgo numinis loco habetur G. 8.
Venedi Sarmatiæ populi G. 46.
Venenum quo Athenienſes

damnatos perimunt 15, 64.
Veneris genitricis templum 16, 27.
Veneti populi 11, 23.
Venetus Paullus 15, 50.
Ventidius Cumanus 2, 54.
P. Ventidius Pacorum interficit G. 37.
Venusius Britannorum dux 12, 40.
Q. Veranius conſul 12, 5. Britanniæ legatus 4, 29. intra annum exſtinguitur A. 14.
Verginius Rufus conſul 15, 23.
Verginius rhetor ob claritudinem nominis expellitur 15, 71.
Verritus Friſiorum dux 13, 54.
Verulamium Britanniæ municipium 14, 33.
Verulanus Severus legatus 14, 26. in ſubſidium Tigrani mittitur 15, 3.
Veſpaſianus periculum adit ſub Nerone 16, 5. Britanniam reciperat A. 17.
Veſtæ templum 15, 36. conflagrat 15, 41.
Veſtalium vetuſtiſſima 11, 32.
Veſtinus Atticus conſul 15, 48. acre ejus ingenium 15, 52. occiditur 15, 60.
Veterani 14, 27.
L. Vetus exercitui in Germania præeſt 13, 53. occiditur 16, 10.
Via Oſtienſis 11, 23.
Viatores tribunicii 16, 12.
Vibidia virgo veſtalis 11, 32. Claudium pro Meſſallina orat 11, 34.
Vibius Criſpus 14, 28.
Vibius Marſus Syriæ legatus 11, 10.
Vibius Secundus eques Rom. 14, 28. repetundarum damnatur ib.
Vibullius prætor 13, 28.
Vienna 11, 1.
Vigiliarum initia per centuriones nunciata 15, 30.
Vincius Rufinus 14, 40.
Vipſanius Lænas 13, 30.
C. Vipſtanus conſul 14, 1.
L. Vipſtanus conſul 11, 25.
A. Vitellius conſul 11, 23. pavidum ejus ingenium 14, 49.
L. Vitellius imperatoris pater ter conſul 14, 56. Meſſallinæ obſecundat 11, 3. 33. cenſor 12, 4. matrimonium Claudii & Agrippinæ perpetrat 12, 5. accuſatur 12, 42.
Vitulus cui caput in crure 15, 47.
Vivianus Annius 15, 28.
Ulixis in Germania monimenta G. 3.
T. Ummidius Quadratus V. Quadratus.
Voadica femina regia in Britannia A. 16. Vide Boudicea.
Volandum Armeniæ caſtellum 13, 39.
Vologeſes Parthorum rex 12, 14. ex pellice Græca ortus 12, 44. Armeniam invadit 12, 50. inde abſcedit 13, 7. obſides Romanis tradit 13, 9. iterum bellum movet 13, 34. defectione Hyrcanorum attinetur 13, 37. 14, 25. concilium vocat 15, 2. arma Romana vitat 15, 5. adverſus Pætum proficiſcitur 15, 10. illum ad deditionem compellit 15, 14. legatos ad Neronem mittit 15, 24.
Volſci 11, 24.
Voluſius Proculus 15, 51. 57.

L. Voluſius decrepitæ ætatis moritur 13, 30. ejus divitiæ 13, 50. 14, 56.
Q. Voluſius conſul 13, 25. cenſus per Gallias agit 14. 46.
Vonones Medis præſidens 12, 14. ad regnum Parthorum accitur. ibid. moritur ibid.
Uſipii qui & Uſipetes 13, 55. 36. G. 32. A. 32. eorum memorabile facinus A. 28.
Uſpe urbs 12, 16. Uſpenſes 12, 17.
Vulcanus deus 15, 44.
Vulcatius Araricus 15, 50.
Vulcatius Tullinus 16, 8.

X.

XENOPHON Claudii medicus 12, 61.

Z.

ZENOBIA Rhadamiſti uxor 12, 51.
Zeugma oppidum 12, 12.
Zorsines Siracorum rex 12, 15, 17.

FINIS.

